

TGM

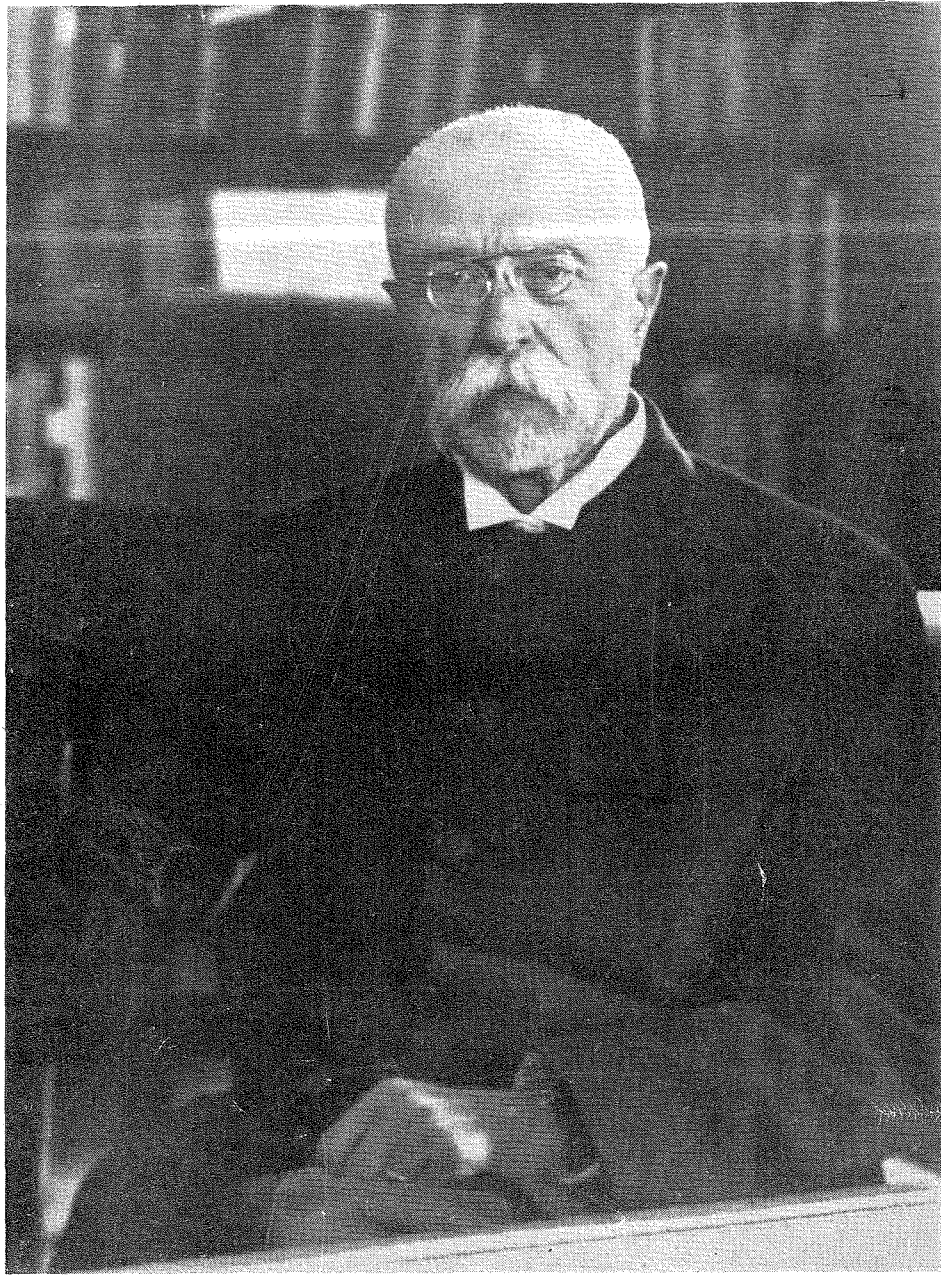
11-D-191

T • G • M

POLITICKÝ PRŮKOPNÍK, SOCIÁLNÍ REFORMÁTOR

A PRESIDENT STÁTU

11-D-191

T. G. MASARYK

11-D-191

POLITICKÝ PRŮKOPNÍK

SOCIÁLNÍ REFORMÁTOR

A PRESIDENT STÁTU

NAPSAL

Dr FRANT. SOUKUP

DĚLNICKÉ NAKLADATELSTVÍ V PRAZE

T. G. Masaryk

PŘEDMLUVA

Vydáváme-li dnes Soukupovu knihu o prezidentu Osvoboditeli ve čtvrtém vydání, svědčí to o její oblíbenosti v širokých vrstvách českého lidu. Vedou nás k tomu ovšem i důvody jiné, hlavně pak ten, že tímto vydáním splňuje naše nakladatelství dvojí dluh najednou: prezidentu Osvoboditeli a tribuně lidu Dr Františku Soukupovi.

Neboť tuto knihu o velikém člověku Masarykovi psal ušlechtilý člověk Soukup. Ještě musí být napsána kniha o tomto muži, který byl z prvních vysokoškolsky vzdělaných lidí, kteří se přidali k socialistickému hnutí, tehda ještě kaceřovanému císařskými úřady i „vůdci národa“. Byl tribunem lidu. Tento čestný titul vysloužil si svým horoucím srdcem, svou nepodplatností, svým socialistickým sebevědomím a nebojácností, s níž v temných dobách rakousko-uherské monarchie hlásal své evangelium, že „nebude králů, ani papežů“.

František Soukup byl revolucionářem za Rakousko-Uherska, byl jedním z těch, kdo stáli v čele naší první národní demokratické revoluce, a stal se politikem budování v osvobozené vlasti. Byl jejím prvním ministrem spravedlnosti a později předsedou senátu Národního shromáždění. Po dvacet let první republiky poctivě sloužil státu a národu podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. A vyrostl ve svém stáří opět do velikosti revolucionáře v dobách národní katastrofy r. 1938 a po ní. Po příchodu německých okupantů jako by se tento ctihodný kmet byl vrátil ke kořenům svého mládí. V mrtvém tichu prvních týdnů okupace zdvihl se opět jeho hlas, nebojácný a naplněný svatou, nezlomnou vírou ve vítězství pravdy. Putoval do nacistických žalářů na konci svého života, jako byl v žalářích rakouských na počátku své cesty za uskutečňováním socialismu. Zemřel jako oběť nacistické persekuce.

František Soukup, tribun lidu, padl na vnitřní frontě národního boje za svobodu a socialismus. Jeho světlá památka však zůstala nám všem, kteří jsme jej znali, a je naší povinností k němu

Koupil od	<i>Simsa</i>
Darem od	
v	<i>Brno</i> za Kčs <i>150,-</i>
Inv. čís:	<i>6. 754</i>
Sign:	

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP STARÝ FOND	<i>0992</i>
Č. inv.:	

i k hnutí a národu, za něž položil život, abychom ji odevzdali těm, kdo přicházejí po nás. Svět se mění a v něm se mění i lidé a jejich názory. Neměnné však zůstává zlato, ukryté v některých srdcích, zlato, v němž je onen pravý národní poklad, kterým žijí národy. Mnohé názory velkých lidí, velkých především srdcem, mohly být mylné, mnohé, co bylo kdysi pravdou za jejich časů, není jí dnes, ale neměnný je plamen pokroku, podávaný generací generacím, plamen, jímž hořela srdce nejslechetnější.

František Soukup je částí dějin socialismu v naší vlasti, částí, již nelze vyškrtnouti. Proto jeho hlas má býti slyšen i přes hranice jeho časného života a proto splácíme část svého dluhu k němu, vydávajíc tuto knihu.

Proti třetímu vydání, podle něhož pořizujeme toto čtvrté, není v textu vlastní Soukupovy práce podstatných změn. Změny se týkají jen úpravy stylistické, hlavně na místech, kde se původní text výslovně dotýká účelu třetího vydání — oslavy Masarykových osmdesátých narozenin. Zato jsme v citaci z Masarykových děl, k vlastnímu Soukupovu textu připojené, vypustili jednak výňatky z děl nově vydaných a tím čtenářům jinak dostupných, jednak takové, které se týkaly událostí, těsně spjatých s dobou třetího vydání.

V Praze v prosinci 1946

Dr Radim N. Foustka

ÚVOD

Tato kniha jest prací radostnou. Musíme si přiznati, že Masaryk měl v řadách a v duších československého dělnictva vždy své místo a jeho jméno své kouzlo. *Masaryk byl synem dělníka.* Jeho rodičové byli chudobnými zemědělskými pracovníky v těžkých, ještě poddanských poměrech na císařských statcích jihomoravských. Masaryk jako dítě vypil trpký kalich zotročilého života svého rodu a své třídy až do poslední krůpěje.

Masaryk vyvstal z hlubin československého proletariátu, a on mu zůstal věren vždy a věren zůstane do posledního dechu. On se stal a zůstal jeho pomocníkem, ochráncem, učitelem a spolubojovníkem ve veliké myšlenkové revoluci za lepšího člověka a lepší řády lidské. A jestliže organisované dělnictvo sociálně demokratické se neztotožňovalo s náboženskými sklony Masarykova ducha a nepřijímalo jeho závěrů sociálně ethických — dělnictvo vždy jasně vědělo, čím mu Masaryk je a co v Masarykovi má.

Nutno doznati, že největší kouzlo Masarykovy individuality nespočívá v jeho spisech, jako spíš v jeho osobnosti. Masaryk jest skutečným, živoucím vtělením svého učení, a nejenom to, Masaryk je vtělením tří velikých vlastností, jež ho jako člověka učinily velikými: *pracovitosti, nezištnosti a neohroženosti.*

A to je jistě jeho největší radost i hrdost života: Cím Masaryk je, tím se stal sám svou vlastní prací, svou hroznou vůlí, svou bezpříkladnou vytrvalostí.

On neznal nikdy, co jest protekce, jí neměl, nechtěl a nežádal. Byly doby, že stál sám proti všem kolem sebe. Neznal ani toho, čemu se říká kariéra, hodnostní třída, pense.

Profesorský úřad nebyl pro něho zaopatřením klidné existence, ale každodenní tribunou revoluční propagandy. Jeho existence kolikrát visela na nitce. On stál proti všem vrchnostem světa. Stát ho trestal, církve ho hnala před kriminální soudy, oficiální národ ho vylučoval ze svého středu. Na schůzích se zvedaly proti němu pěsti a slovo jeho bylo dupáno rozvášněnými davy. V Benešově 31. března 1901 promluvil: „To dovede i splašený býk schůzi zmařit, ale postavte se a na moje slova odpovězte důvody!“

Český slovník nemá urážlivých slov, jež by nebyla bývala vmetena na jeho hlavu. R. 1899 byly chvíle, že Masaryka pojal stesk, chtěl „pakovat kufry“ a jít za hranice do Ameriky. Neudělal toho, ale vytrval. Až zvítězil. A dnes ti, kteří kdysi tak satanicky rvali jeho ducha, tísňí se k němu nejvíce, aby líbali lem jeho řízy.

Masaryk se narodil chudým. Své největší boje o lepší svět vedl v době, kdy žil z ruky do úst. Ve velkých národech stávají se mužové jeho pracovitosti a talentu velmoži. Masaryk mohl právem říci: „Já jsem si ze svého spisovatelství českého nevydělal ani na plajštift.“

On však toho nikdy nezelel. Naopak z toho mála, co měl, ještě rozdával. Masaryk přednášel během 30 let na nesčetných schůzích dělnických, ale nikdy nevzal od dělníků ani haléře odměny. Nevzal jich od chudých a nevzal jich od bohatých. On odešel chud a bez prostředků z Prahy do světové revoluce a nevzal ani venku jediného haléře od světových států, jimž osobně prokázal služby nedocenitelné. A nepožádal také ani haléře od českého člověka. To musili udělat jiní. Masaryk řekl: „Nikdo se nesmí domnívat, že daroval Masarykovi haléř. Český člověk má znát svou povinnost. Nepsal jsem pensylvanskému havíři, nebudu psát ani českému boháči.“

Masaryk byl vždy nejpřímějším *přítelem strany sociálně demokratické*. On přemýšlel mnoho o socialismu jako nikdo jiný v českém světě vědeckém. On nebyl stoupencem Marxovým, a napsal proti němu celou knihu; ale Masaryk nepřestal zdůrazňovati, že krisí marxismu, ať je jakákoli, pramen socialismu zastaven nebude. „*Socialismus má svůj stálý a stálý původ v zřejmých nedokonalostech a nemravnostech společenských zřízení, svůj živý a živý původ v té veliké hmotné a duševní bídě velikých mas všech národů.*“

On se postavil za stranu dělnickou již v letech *osmdesátých a devadesátých*, kdy strana byla jako velezrádná a beznárodní ve vyvržení národa i státu, kdy jeden velezrádný proces socialistický stíhal druhý a kdy každý styk s těmito podvratnými živly vyvolával hrůzu a opovržení mocných tohoto světa.

Masaryk se toho nebál. On měl odvahu vystoupiti *z katolické církve*, když se s ní vnitřně rozešel, a neptal se, co tomuto činu, neslýchanému tenkrát u universitního docenta, řekne habsburské ministerstvo vyučování. A on se nebál mluvit i v nejtemnějších chvílích Rakouska za socialistické velezrádce, za všechny ty zástupy vyděděných, ubitých a ujařmených, za jejich zápasy o svobodu myšlení, o nové řády a nový kulturní svět.

On se nebál vzkřiknouti i do českého světa: „*Měli jsme v táboritech první socialisty a komunisty, usilujme, aby mezi námi žebráka nebylo. To je ten náš ideál český.*“

Masaryk byl ve stálém styku s celou řadou sociálně demokratických průkopníků. Byl přítelem našeho nezapomenutelného Josefa Steinera, Pravoslava Veselého, Krapky, Roušara, Dědice a j. Karla Máchová byla důvěrnou přítelkyní celé rodiny. Styky Masarykovy se stranou jsou bezpočetné. On stál na našich tribunách a mluvil pro všeobecné rovné právo hlasovací, a když se

pozvedlo všechno hornictvo za osmihodinovou dobu pracovní, šel Masaryk na Kladno a dokazoval tam při památce Komenského její spravedlnost a nutnost.

A jako byl Masaryk výjimečným zjevem pro sociální demokracii, tak výjimečným byl i poměr sociální demokracie k němu; a když v r. 1911 kandidoval Masaryk po druhé ve valašských městech na Moravě, nepostavila proti němu strana žádného kandidáta, soustředivši všechny své hlasy hned v první volbě na něho. Masaryk věděl, co je sociální demokracie a čím je i jemu. Když největší bouře byly do jeho hlavy, stála také sociální demokracie za ním jako zeď. Tato nikdy neujednaná, a přece vždy existující koalice na společnou obranu i výboj vyryla své hluboké brázdy v dějinách české politiky a kultury.

Masaryk byl od samého počátku celou svou bytostí fanatikem pravdy, mužem revolučního činu, obrazoborcem a stavitelem v jedné osobě. Česká novověká revoluce, možno otevřeně a podle pravdy říci, počíná od r. 1882 — od doby příchodu neznámého předtím Masaryka z Vídně do Prahy. Od dob Husových nebylo na pražské universitě muže, jenž by byl z její katedry tak hluboce vzbouřil vlny stojatého českého rybníka, tak bezohledně zajel operativně do chorého českého těla a zvedl hladinu českého života na úroveň světovou a všelidskou. A zdá se to býti přímo vůlí prozřetelnosti, že právě Masaryk, jenž tolikrát byl v osobním nebezpečí života a tolikrát mohl být pro národ ztracen, byl předurčen k tomu, aby se stal hlavou československé revoluce ve světové válce.

V r. 1914 zapálivše válku spáchali *Habsburkové* strašlivý zločin a v roce 1914 vyvstal proti nim *v osobě Masarykově* *strašlivý mstitel*. Vyvstal proti nim muž, jehož vůle byla zocelena třicetiletým zápasem na špici české

revoluce za svobodu a pravdu. Člověk čistý, prostý a jednoduchý, jehož život vyvolával úctu jako život Kristův, člověk český, jenž mluvil všemi světovými jazyky, velebný kmet se žhavou duší mladistvou, jenž kouzelným zvukem slova a obdivuhodným klidem přesvědčivosti podmaňoval si pomalu válečnou mentalitu celého světa. *Na počátku války* byl celý svět pro zachování Rakouska a *na konci války* věděl již celý svět, že budoucnost Evropy může být vybudována jen na jeho troskách.

Je to obdivuhodný, osudový obrat v životě Masarykově, že právě on, jenž celý život mluvil *proti revoluci*, revoluci násilné, stal se vykonavatelem největší české revoluce *se zbraní v ruce*, že on, vášnivý pacifista, stal se organisátorem armády, a že on, který celá desetiletí dokazoval *nutnost Rakouska* a jeho přetvoření ve federaci svobodných národů, byl osudem povolán k tomu, aby se stal jeho hrobařem, a podepsal ve Washingtonu *jeho ortel*.

V sedmém desetiletí svého života objíždět celý svět, neznat pohodlí a klidu, stát pevně v dešti kulí na Rusi a dostoupiti až do kormidla světové války, — to je čin, jenž zapsal jméno Masarykovo do dějin světových. Nebylo mnoho nocí, v nichž by byl Masaryk v klidu odpočinul a v klidu zavřel oči. Průlom ruské fronty u Gorlice, rozdupání Srbska a Rumunska armádami Mackensenyými, marné rozbíjení se italských vojsk o Kras Gorice a nebetyčné Alpy tyrolské, vše to padalo po léta jako černé stíny do pracovny Masarykovy — ale on vytrval. Ať tak, či onak! Já se do Čech nevrátím!

A přece se vrátil . . .

21. prosince 1918 vstoupil Masaryk na Staroměstské náměstí, a spatřiv po první pomník mistra Jana Husi, sňal klobouk a promluvil k starostovi města: „Buďte jist, že i když budu bydlet tam nahoře, myšlenky a srdce

mé zůstanou zde dole. *Nezapomenu nikdy, že jsem vyšel z lidu. Náš stát musí býti demokracie. Bude to vláda lidu, lidem a pro lid.*“

A když sděloval své poselství Národnímu shromáždění, pravil: „Pokusil jsem se zachytit smysl hrozných zkušeností této, doufejme, poslední války. Ten smysl se dá vyjádřit velmi stručně: *Chceme všichni jednotlivci i národové býti lidmi!*“

MASARYKŮV ŽIVOT

MASARYKOVA RODINA

Tomáš Masaryk narodil se dne 7. března 1850 v Hodoníně na Moravě v poměrech nejchudobnějších. Rodiče jeho byli zemědělskými dělníky na císařských velkostatech v jižní Moravě a bydleli v Hodoníně v panské chalupě, která byla později zbořena a na její místo postavena budova německé obecné školy. Otec se jmenoval *Josef Masaryk* a byl uherským Slovákem, rodem z Kopčan na Slovensku. Nikdy nevyslovoval „ř“ a na jeho křestním listě jest jeho jméno napsáno podle maďarského pravopisu *Maszarik*. Když Tomáš Masaryk zdvihl svůj boj proti klerikálním pověrám, sáhla jakási ruka i na jméno jeho otce a udělala v matrice nad jménem starého Masaryka nad písmenem r klíčku, a klerikální listy nazývaly pak Masaryka důsledně jenom *Masaříkem*, vytýkajíce mu dokonce, že zapřel své pravé rodné jméno i své rodiče.

Masaryk a jeho rodiče! Nikdo nezbožňoval svých rodičů více než on, jenž k nim vždy pospíchal na prázdniny, jehož první cesta s manželkou Američankou byla zase k nim, jenž jim vystavěl v Hustopeči dům, kam se na konec života trvale odstěhovali, a jenž byl tak šťasten, že oba rodičové jeho dosáhli věku přes osmdesát let, dočkavše se radosti, že viděli, jak se syn stal doktorem, universitním profesorem, spisovatelem a poslancem a jak jeho jméno počíná jít celým světem. Připojili jsme k této knize křestní list Masarykova otce, a to z doby před jeho paděláním v matrice kopčanské, z něhož je slovenský původ Masarykův okamžitě patrný.

Masaryk sám o sobě napsal: „*Rodným pôvodom som Slováč. Narodil som sa v Hodoníne, prvé detské roky prežil*

som medzi Slovákami v Hodoníne, Muteniciach, Čejkovicích a Čejči. V Hodoníne naša rodina mala veľmi živé styky so susednými slovenskými obcami: Holičom, Kopčanmi, Skalickou, Šaštínom a inými, lebo moj otec pochádzal rodom z Kopčian.“

Masarykova matka jmenovala se *Terezie*, rodem Kropáčková, a pocházela z Hustopeče, kde její rodiče měli řeznický obchod. Hustopeč byla tehdy německá a Masarykova matka chodila do obecné školy německé, ačkoli její otec, jenž se do Hustopeče přistěhoval z Hané, byl plnokrevným Hanákem.

Masarykův otec jezdil po dvorech s koňmi a matka, jež byla dříve ve službě ve Vídni, pracovala doma. Rodina vedla stěhovavý život, protože byla podle příkazu císařské vrchnosti ustavičně honěna z jednoho dvora do druhého. Sotva byl Tomáš stár jeden rok, již byli jeho rodičové posláni ze dvora hodonínského do dvora v Mutěnicích, kde bydlili v domku, jemuž se původně říkalo „cihelna“ a potom „drábovna“. Za dva roky nato (1853) vrátili se Masarykovi zpět do Hodonína, kde bydlili v domku panského ovčáka. Zde v Hodoníně počal chodit Tomáš do školy, ovšem německé, poněvadž jiné nebylo. Sotva však začal do školy chodit, již nastalo nové stěhování, tentokrát do dvora v Čejkovicích. Ale ani zde Tomáš školu nevychočil, neboť roku 1858 stěhovali se jeho rodiče již zase do nového místa, a to do dvora v Čejči, kde bydlili vedle kovárny. Po roce vrátili se zase do Čejkovic, kde pobývali do roku 1862. Nato se stěhovali zpět do Hodonína, kde bydlili v t. zv. Švajčárně. Ale i zde dlouho nepobývali, protože na jaře 1864 byli posláni zase do služby ve dvoře na Čejči. — Starý Masaryk v panské službě nezemřel. Těžká robota a věčné ústrky panských úředníků nakonec ho z císařské služby vyhnaly. Byl to hrdý, samostatný muž, jenž

někdy po roce 1866 odešel ze služeb panských a vstoupil do služeb soukromých. Když synové dorostli, stal se život obou rodičů klidným a spokojeným.

Tomáš byl synem prvorozeným. Měl ještě dva bratry, Martina a Ludvíka. *Martin* záhy zemřel. Vyučil se v Hustopeči kupcem a pak nastoupil vojenskou povinnost. Na vojně zemřel jako oběť krutosti rakouského militarismu. Byl dělostřelcem a nelidský hejtman nedovolil vojákům ani za nejkřutější zimy vzít si s sebou pláště. „Viděl jsem,“ — posteskl si kdysi Masaryk — „umírat bratra horoucně milovaného, dobrého, čistého, čestného, v květu let“ — smrt jeho naň hrozně působila, viděl před sebou ten krutý, drsný život vezdejší a změnil svá universitní studia. Zahodil mrtvou filologii, aby se stal filosofem sociologem — chirurgem lidské společnosti a analytikem lidské duše. Druhý bratr Masarykův *Ludvík* vyučil se sazečství, měl potom vlastní závod a nakladatelství v Hustopeči, později pak v Praze ve Vodičkově ulici moravskou vinárnu, kde se scházelo mnoho žurnalistů a spisovatelů. Byl to muž hodný a přímý, obrovské postavy, a zemřel nedlouho před válkou na jihu v Portose.

Masarykovi dal osud vzácnou ženu. Každý, kdo ji poznal, se před touto jemnou a duchaplnou paní sklonil. Byla rodem Američanka. Seznámila se s Masarykem v Lipsku. Bylo to v roce 1876. Masaryk měl tenkrát již doktorát a byl vychovatelem v rodině gen. rady anglosaské banky Schlesingera. Když jeho syn Alfred maturoval, odejel s ním Masaryk do Lipska na universitu. Zde se se svým žákem ubytoval v jednom pensionátě, jehož majitelka žila v přátelském poměru s rodinou ředitele pojišťovny v Brooklyně u New Yorku, Garrigue. Jeho dcera Charley Garrigue byla již předtím u této rodiny v Lipsku, kde dva roky studovala na konserva-

toři, a když přišel do pensionátu Masaryk se svým svěřencem, dlela tu poznovu na krátké návštěvě. Při té příležitosti učila svou přítelkyni, dceru majitelky pensionátu, angličtině a četla s ní anglické spisy. Masaryk se se slečnami seznámil, četl s nimi anglické knihy, zejména známou knihu Millovu „O poddanství žen“ a přibuzenství povah sblížilo záhy oba mladé lidi navždy. *Dr Tomáš Masaryk a Miss Charley Garrigue z Brooklyna* stali se snoubenci. Prostým americkým způsobem. Udělali si s jedním přítelem a přítelkyní výlet do Elgersburgu u Lipska a tam se před těmito svědky zasnoubili.

Slečna Garrigueová odjela pak do Ameriky ke svým rodičům a Masaryk se vrátil do Vídně hledat existenci. Roku 1878 odevzdal vídeňské universitě svůj habilitační spis, najal si skrovný, chudičkový byt o jednom pokoji a kuchyni v Leopoldově ve Vídni a v březnu roku 1878 odjel do Ameriky.

V New Yorku byl uzavřen sňatek a Masaryk podle amerického zvyku přejal jméno své manželky a podepisuje se od té doby *Tomáš Garrigue Masaryk*.

Tento Masarykův sňatek vyvolal mnoho romantických pověstí. Masarykův tchán, jenž později Masaryka, když byl již poslancem, navštívil a ve Vídni v jednom hotelu zemřel, byl sice ředitelem peněžního ústavu, ale měl velmi četnou rodinu, 13 dětí, a Američané svým dcerám věna nedávají. Paní Masaryková si vzala chudého docenta a dlouhá léta věrně s ním snášela všechno dobré i zlé, a toho bylo nepoměrně více. Domácnost byla tak skrovná, že paní obstarávala z počátku sama všechny domácí práce bez služky.

Přesto se mluvilo o dolarové princezně, a když novomanželé přijeli po prvé k rodičům Masarykovým, tenkrát do Klobouk u Brna, bylo v okolí pozdvižení. Masaryka navštívili i ředitelé bank se žádostí, aby si

dal u nich uložit své „americké dolary“. A dlouhou ještě řadu let nedovedli si lidé, i universitní profesori, celý šosácký a kocourkovský svět český, vyložit sebevědomé a neohrožené vystupování Masarykovo žádným jiným způsobem nežli — ohromným majetkem, který prý ho činí nezávislým na všechny strany.

Paní Masaryková narodila se r. 1850 v Brooklyně. Byla to žena zlatého srdce, neobyčejné moudrosti a světového vzdělání i rozhledu. Dlouhou řadu let (od r. 1905) byla členkou sociálně demokratické organizace a dělnického konsumu v Praze na Malé Straně, a pro socialismus a výchovu proletariátu měla vždy nejhlubší porozumění. V jednom svém dopisu na svou věrnou přítelkyni spisovatelku Karlu Máchovou napsala (16. listopadu 1909):

Milá slečno!

Dr. Wisteinová mi řekla, že jí ukážete Dělnickou akademii. Jsem ráda. Je to úplně selfmadewoman a má dobré srdce a chce dobré, jinými slovy — hledá. Co se týče socialismu, je analfabet, ale jestli jí ukážete vlídně *vchod do socialismu*, bude to vůči ní dobrý skutek. — Dnes je spíše filantropkou. Ne, že bych chtěla ji získat, ale myslím, že nedostane se dále, než bude mít alespoň *zájem o socialistické učení*. Se srdečným pozdravem

C. G. Masaryková

Paní Masaryková navštěvovala se svým mužem také dělnické schůze a přispívala na dělnické podniky, kde mohla. V r. 1892 zúčastnila se památného tábora lidu na Střeleckém ostrově, na němž mluvili Dědic, Krapka a řada jiných. Mluvil také a byl bouřlivě aklamován prof. Masaryk, jenž byl tenkrát poslancem mladočes-

kého klubu. Když se shromáždění rozcházelo, byly vybírány dobrovolné příspěvky na založení samostatného listu pro dělnické ženy. Paní Masaryková položila tenkrát na talíř sběratelky k dělnickým krejcarům obnos desíti zlatých. Bylo to v době, kdy Praha stála před nebezpečím výjimečného stavu a sociální demokracie byla nejenom v klatbě státu jako hnutí velezrádné, nýbrž i v klatbě národa jako hnutí beznárodní.

Paní Masaryková byla věrnou a vydatnou pomocnicí Masarykovou v celé jeho obrovité práci životní. Ona byla jeho nejlepším přítelem, důvěrníkem, vším. Když se proti Masarykovi zvedal odboj i násilný, byla vždy po jeho boku. Ona přišla s ním i na universitu, když v aféře Hilsnerově chtěli ho rozvášnění studenti mladočestí ztýrat.

Paní Masaryková se naučila záhy česky a pracovala i literárně. Do češtiny přeložila známý spis Johna Stuarda Milla „O poddanství žen“, napsala řadu úvah o hudbě Bedřicha Smetany do „Naší doby“ a psala články o českých poměrech do newyorského deníku „The New York Sun“.

Masaryk lnul k své choti a celé rodině oddaností největší. V Tobolkových pamětech Kaizlových čteme dopis Masarykův dr. Kaizlovi ze dne 28. prosince 1892:

„Jsem rozhodnut vzdáti se mandátu do říšské rady, zůstatí však na sněmě a politiky se nevzdalovati. Nebudu Vám mnoho říkati; důvody mám dva a jsem jist, že je uznáte. Předně jsem jist, že v Praze lépe a více mohu pracovat i pro nás. Ve Vídni ztrácím mnoho času, mnoho síly marním. Po druhé *nechci býti vzdálen rodiny. Děti mne potřebují, já potřebuji děti, i ženu nemohu nechati v cizí jí Praze.* Prosím Vás, klidně si věc uvažte — doufám silně, že mne propustíte. Vy a Dítě (dr. K. Kramář) zůstanete ovšem a uvidíte, že budu Vás moci i z Prahy

podporovati úsilně. Budu míti vliv na mládež, na spolky atd., na Čas, snad i na revue, jež se pak zřídí, atd.“

Svůj skutečný heroismus osvědčila paní Masaryková v době světové války. Ona nikdy nebyla ani na okamžik balastem svého muže, ona věděla o jeho rozhodnutí a ona mu třeba s velikou tesklivostí v duši požehnala. Ona věděla, že to, co Tomáš dělá, dobře dělá, a že jinak nemůže a nesmí. Ona věděla, že podniká gigantický odboj proti císařské říši a její dynastii, zápas na život a na smrt, a že se snad s tímto svým nade vše zbožňovaným mužem pravděpodobně již více v životě nesetká, že jeden z nich navštíví snad již jenom hrob druhého a pomalu snad ani to ne. Taková byla ta strašlivá čtyři léta války světové. Masaryk řekl, že v prvních letech války snad ani dvě tři noci klidně nespál. Jak bylo teprve jeho paní, která zůstala v Praze a nevěděla, kdy těm hrůzám bude konec a jaký! Ze msty jí úřady zastavily na universitě plat manželův, jako by ten plat šel z císařské pokladnice a ne z mozolů českého lidu. Nakonec ztratila i všechny své děti a zůstala sama. Nejstarší dcera *Alice*, doktorka filosofie a profesorka na lyceu v Praze VII, byla pro podezření, že zprostředkuje styky se svým otcem, válečným soudem zatčena a po celých osm měsíců držena ve vazbě zemského trestního soudu ve Vídni. K tomu přistoupila dne 14. března 1915 smrt syna *Herberta*, talentovaného malíře v Praze. (Stejný osud pro Masaryka jako dříve: matka mu zemřela, když byl u Tolstého v Rusku, a smrt otcova nadešla, když byl v r. 1907 v Americe.) Dcera *Olga* byla daleko v cizině po boku otcově, jež opatrovala, a nejmladší syn *Jan* sloužil jako voják, vydán soustavnému ponižování a urážení. Ke všemu tomu byla paní Masaryková hlídána dnem i nocí detektivy, kteří si naproti jejímu bytu na Hradčanech najali zvláštní pokoj a zde nepřetržitě

čítali, kdo k ní přichází a odchází. Každý dopis na ni byl po celou válku censurován a každý zasláný haléř zkoumán, odkud pochází a kdo za ním stojí. Na policii mluvilo se již o tom, aby Masarykovi dána byla nejtěžší rána tím, že by vzali do vazby také jeho choť. Ale nebylo k tomu přece jen odvahy.

Paní Masaryková však neklesla nikdy ani na okamžik na duchu. Její vůle zůstala pevnou, jenom její nervy a srdce byly martyriem války a rodiny zchváčeny. Onemocněla těžce srdeční chorobou a musila být dopravena do sanatoria v Podolí. Tenkrát bylo zděšení veliké a bolest hluboká. Přímo horoucí touha lomcovala duši úzkého kroužku přátel, aby se šlechtná paní dočkala Masarykova návratu. A jako by řízením prozřetelnosti, osud byl jí milosrdným. Bylo to 21. prosince 1918. Masaryk přijel do Prahy, vítán a pozdravován jako nikdo z císařů římských a habsburských. Celá Praha, celý národ jásal, jen v ústavě ve Veleslavíně v prosté komnatě slzela žena, jemného a nevýslovně dobrého profilu trpitelky a světice — *paní Masaryková*. Dočkala se ho — Tomáš se vrátil — ona více od života nechce.

Masaryk při svém příjezdu do Prahy dlouho vytrval. Hovořil s poslanci v presidiální síni Národního shromáždění na Malé Straně, vstoupil pak do sněmovny, vyslechl stoje rozechvěný projev Tomáškův a jímavá slova slovenského kazatele Janošky, sběhl k tomuto, aby mu poděkoval nekonečným stisknutím ruky, pak se vrátil na tribunu a jasným, zvučným hlasem pravil: „Bratří! Prosim vás, přijďte zítra o druhé hodině na Hrad, abyste vyslechli první presidentovo poselství!“

President republiky vyšel, nepromluvil více slova, poklonil se ministrům a poslancům, vzal svůj měkký černý klobouk, sešel postranním východem dolů, vstoupil do připraveného automobilu a nepoznán jel šerem ulic do

Veleslavína. Klesnout, zavzlykat a spočinout u hlavy té, jež ho provázela svým žehnáním na cestu do ciziny.

Paní presidentová republiky! Jakou byla jako manželka chudého universitního docenta a profesora, takou zůstala i jako choť presidenta státu. Po příjezdu presidentově přišel do Prahy Masarykův bratranec, Pavel Masaryk. Byl kočím v Hodoníně a jeho manželka pracovala jako dělnice v tabákové továrně tamtéž. Paní presidentová ho přijala, slovenského dělníka, jako bratra. — K paní presidentové přišla deputace vokovických občanů pozdravit příchod presidentův. Paní presidentová přijala deputaci co nejsrdečněji a pravila pak prostě: „*Pánové, můj muž neočekává žádných děků a koná jenom svoji povinnost.*“

Tak mluvila žena vzdělaná a duchovně vznešená! Co Masaryk vykonal, nebylo nic jiného než jeho prostá povinnost. Šlechtná duše, hodná ducha Masarykova!

Paní presidentová stále churavěla a žila skromně a odevzdaně po boku svého chotě. Dokonala v presidentově sídle v zámku na Lánech dne 13. května 1923. Prostě a jednoduše, jak žila celý svůj život, byla pochována na malém, venkovském hřbitůvku v Lánech. Byla pochována do země, jež se jí stala druhou předrahou domovinou. Každoročně v památné dny jejího narození a úmrtí jest její rov pokryt nejkrásnějšími květy. Přicházejí z blízka i daleka řady ušlechtilých žen českých, přicházejí hromadně ženy dělnické s dětmi a všichni se sklánějí před svatou památkou té, jež tolik trpěla a tolik byla milována.

MASARYKŮV BOJ O ŽIVOT

Masaryk je synem dělníka. Jeho dětství bylo stejné jako dětství statisíců a milionů proletářských dětí druhých. Masaryk o tom praví sám: „Vyrástol som na císařských majetkoch, na ktorých panovaly v 50. rokoch

také sociálne pomery, aké boli pred 1848. rokom. O robote som počul mnoho a strašné veci, hlavne na Slovensku, a sám tiež som pozoroval, ako otec a jeho kamarádi boli zotročení. Videl som, ako sa otec spieral proti tejto otrockosti a nenávidel som pánov. V Hodoníne bývaly cisárske poľovačky (lovy); pamätám sa, raz u nás poskladaly kožuchy panských poľovníkov — a ja som ich mal strážiť — moja detská nenávisť mi nedala a ja som — ušiel. Mne bola protivná neprirodzenosť a cudzinská nabubrenosť všetkých takýchto honorácií. Pamätám sa na následovnú scénu, počas inej cisárskej poľovačky: Keď sa poľovanie skončilo, spravili v zámočku v lese cisárskom hostinu; ostatky jedál rozdávali zástupom ľudu; rozdávali medzi inším aj makarony. Naši Slováci volali jich „hlístami“ a ruvali sa každý o kúsok — ja som utiekol zo zlosti nad takým ponižujúcim zjavom. Neraz plakal som v detskej svojej zlosti; mal som asi trinásť rokov, keď som kul nejasné plány pomsty za to, že úradník Hejsek grobiansky vyhrešil môjho otca pre nič za nič.“

Roku 1848 byla sice robota zrušena, ale na statcích císařských panovaly poměry poddanské až do let šedesátých. Císařský feudalismus dělal z lidí hotové raby. Císařský úředník byl všemohoucím bohem. Starý Masaryk musil ještě u vrchnosti žádati za povolení, aby Tomáš mohl jíti studovat na střední školu do Hustopeče a mohl z něho být učitel. Platy byly na panstvích nepatrné, a proto lidé kradli. Úředníci stejnou měrou. Starý Masaryk byl poctivý člověk, jenž nešel s nikým do party, a to byl asi důvod, proč ho ustavičně přehazovali z jednoho dvora do druhého, až se nakonec na všecko dopálil a z císařských služeb odešel.

Když Masaryk vychodil roku 1861 obecnou školu, pochválil ho velice pan děkan a malý Tomáš se rozhodl,

že bude učitelem. Rodiče ho proto poslali na reálku do Hustopeče; reálka byla německá (českých středních škol tenkrát na celé Moravě nebylo) a Masaryk pobyl v ní dva roky, od roku 1861 do roku 1863. Na učitelský ústav však ještě jíti nemohl; podle tehdejších předpisů bylo to možno teprve v 16. roce věku. Zůstal proto doma u rodičů, učil se hudbě a docházel do školy v Hodoníně pomáhat vyučovat. Rodičům se však zdálo čekání na učitelský ústav příliš dlouhým, a poněvadž se hoch na reálce naučil dobře kreslit, vyhledali pro něho rodiče místo ve Vídni u rodiny, u níž dříve matka Masarykova sloužila, a poslali ho tam vyučit se umělému *zámečnictví*. Do Vídně přišel Masaryk počátkem roku 1864. Mladý hoch šel do dílny rád, protože myslil, že bude moci dělat umělé práce. Zklamal se však. Ve Vídni záležela jeho „umělecká“ práce jediné v tom, že stál několik týdnů u stroje, točil klikou a lil podkovy na boty. Jiný jeho soudruh pak prorážel do podkovy dírky. V noci spal v jedné posteli ještě s dvěma druhými učedníky. Mladý Tomáš vzal si s sebou do Vídně také školní knihy, které měl ještě z reálky v Hustopeči, ale ty knihy mu jeden jeho spoluučení z Čech ukradl a prodal. Tomáš zanevřel proto na „umělé zámečnictví“ a utekl z Vídně domů k rodičům.

Masarykovi rodiče byli tenkrát na císařském dvoře na Čejči. Vedle nich měl panský kovář Beneš kovářskou dílnu a Tomáš se rozhodl, že místo na zámečnictví půjde na *kovářství*. To se také stalo, Tomáš počal pracovat v kovárně a za dva roky měl dostat za vyučenou, Masaryk měl se státi *kovářem a venkovským kuršmídem*. Jednou šel v kovářské zástěře se dvěma putynkami pro vodu k studni a tu se náhodou stalo, že šel kolem profesor Ludvík, jeden z jeho učitelů na hustopečské reálce. Ten hoch poznal, zašel ihned k jeho matce a dělal jí

výčitky, že hoch, který má takové nadání, nedala na školy. Přitom se sám nabídl, že dá Tomáše do učitelské praxe k svému otci do Čejkovic. Rodiče nabídku s díky přijali, a tak Tomáš, zanechav roku 1864 kovářství, odstěhoval se do Čejkovic k rodině Ludvíkově, kde se stal t. zv. *učitelským mládencem*. Zde se počal Masaryk po prvé učit jazyku francouzskému. Práce měl mnoho. Musil pomáhat ve škole a v kostele, při křtech, svatbách, zaopatřování a pohřbech. Zde měl na Masaryka velký vliv kaplan *Satora*. Byl to muž pokročilejších názorů sociálních. Dobrý člověk, jenž vše, co měl, rozdal, vrchností nenáviděl, a poněvadž byl krásný muž, o němž bylo známo, že má nemanželské děti, upadl ve velikou nemilost u vrchnosti církevní, přesto, že byl skutečným asketou, člověkem fanaticky věřícím a kazatelem vzácným. Tento kaplan pomáhal Masarykovi při učení se latině a pak mu dal radu, aby nechal učitelství a šel na *gymnasium*. Masaryk rád poslechl, učil se latině, dobrý kaplan, aby mu pomohl, mluvil na něho jen latinsky, a o prázdninách roku 1865 udělal Masaryk na německém gymnasiu ve Strážnici zkoušku z prvé třídy gymnasijsní. Po prázdninách byl pak přijat do druhé třídy německého gymnasia v Brně (českého na Moravě nebylo).

Trpký život studenta-proletáře prožil Masaryk až na dno. Rodiče neměli prostředků, aby mohli na hoch v městě platit, a Tomáš se musil probíjet, jak se dalo. Do Brna mu matka dala jenom peřiny a dva pecny chleba. V Brně bydlil u jednoho obuvnického mistra společně ještě se šesti jinými studenty. Zde se Masaryk živil chlebem a jeho situace se zlepšila teprve tenkrát, když dostal hodiny a něco si přivydělal vyučováním slabších spolužáků. Přitom byl ve škole vždy primusem, prvním žákem.

V Brně však Masaryk nedostudoval. Z kovářského učně stal se neohrožený samostatný student, jenž měl stále konflikty s profesory. Zde na německém gymnasiu si po prvé jasně uvědomil svůj slovenský původ a nakonec se stal i vůdcem českých studentů. Když německý profesor chtěl vyslovovati latinu a řečtinu po německu, vytykal to Masaryk, že to není správné, a když profesor nepovolil, počal Masaryk čísti latinu a řečtinu zase vytrvale po česku. Byla z toho veliká rebelie.

Ale přišly věci horší. Když byl Masaryk v šesté třídě, ohlásil najednou katechetovi, že *nebude chodit ke zpovědi*, poněvadž jí neuznává. Z toho bylo zděšení. Katecheta sloužil za pobloudilého žáka mši, vzýval Ducha svatého za jeho napravení a pátral, jestli snad Masaryka nezkažila špatná společnost. Nenašel ničeho. Domlouval Masarykovi, ale tento zůstal při svém, přesto, že mu hrozilo vyloučení z gymnasia a zničení všech dalších studií. Byl proto zavolán k řediteli gymnasia Küchenbauerovi. Ten mu zle vytykal, že mu dělá samé nepříjemnosti a proč by nemohl chodit ke zpovědi, že je to jenom formalita. A pokud je žákem, že jí musí plnit. Snad si nemyslíte, pravil, že já sám těm popským hokuspokusům věřím. Ale jsem úředník, a proto to konám...

Masaryk odpověděl úsečně: Kdo jedná proti svému přesvědčení, je taškář. (Masaryk řekl po německu: *Schuft*.)

Tohle byla pro ředitele strašlivá rána. Celý zsinál a vrhl se na Masaryka, aby ho uhodil. Ten však uskočil, chytil pohrabáč u kamen a křikl na ředitele, aby se nepovažoval na něho sáhnout. — Věc byla rozhodnuta. Odbojný student dostal pokyn, aby *gymnasium* opustil.

Bylo to uprostřed roku 1869. Masaryk stál zčista jasná na ulici bez prostředků, a doma chudí rodiče. Každý jiný slabší člověk byl by poklesl a snad zašel na něja-

kém podřízeném místě. Ale u Masaryka ukázala se právě v této chvíli všechna jeho životní síla a krajní odhodlanost nepovolit a nepadnout.*

Masaryk sebral co mohl a odešel *do Vídně*, kde se dal zapsat na akademické gymnasium. Živobyť si opatroval zase jen kondicemi, vyučováním slabších žáků. Vynikajícím žákem zůstal přitom i ve Vídni a jen to ho zachránilo, že vůbec vystudoval. Zde byli jeho spolužáky býv. ministerský předseda rakouský dr. Beck a ministr spravedlnosti dr. Klein.

Ve Vídni zůstal Masaryk tím, čím byl v Brně. Když vatikánský koncil prohlásil nové *dogma o papežské neomylnosti*, prohlásil Masaryk, že to nové dogma nepřijímá, že *nebude již chodit do katolického kostela* a na katechetovy exhorty, a chodil do kostela pravoslavného. Tentokrát vyloučen nebyl, bylo to strpěno, a *v roce 1872 složil Masaryk maturitu*.

Nyní měl Masaryk svět otevřený. Vstoupil na filosofickou fakultu vídeňské university a studoval nejprve klasickou filologii, latinu a řečtinu. Vedle toho se učil angličtině, při čemž již z gymnasia znal franštinu, polštinu a ruštinu. Nejdříve se chtěl věnovati kariéře *diplomatické* a učil se i sanskrtu. Z toho však sešlo, protože viděl, že do služeb diplomatických se přijímají jenom lidé od barona nahoru. Nechal tedy řemeslné diplomacie, nechal však i klasické filologie, protože celá ta říše mrtvých pojmů a slov ho jenom pobuřovala, a studoval pak

* Dr. Herben píše v životopisu Masarykově: „Když T. G. Masaryk r. 1882 se stal mimořádným profesorem na české universitě, tehdy někdejší profesor jeho, *Hanačík*, byl ještě živ. Byl to muž z míry hodný a dobrý, pravý však klasický filolog. Když slyšel ve čtenářském spolku brněnském jméno Masarykovo, zpřítomnil si tak živě doby své školské hořkosti, že vyhrkl po německu: Um Gottes willen, es ist doch etwas aus dem Lumpen geworden! Teprve když první úžas minul, starý pán si uvědomil, že sedí v české společnosti, v Besedním domě, a opakoval své udivení po česku: *Můj ty pane, kdo by to byl řekl, že z toho lumpa něco bude!*“

přírodovědu a discipliny státovědecké, národohospodářské a theologické, až se nakonec zabral do studia filosofie a roku 1876 *složil na vídeňské universitě filosofický doktorát. Jeho disertační práce byla napsána o nesmrtelnosti v učení Platonově.*

Jako student byl Masaryk ve Vídni *starostou českého akademického spolku*. Masaryk přijal tenkrát po tehdejší způsobu vlastenecké jméno a podepisoval se v životě studentském *Vlastimil Masaryk*.

I nyní se Masaryk živil tím způsobem, že učil po různých domech. Tak zejména byl soukromým učitelem v rodině policejního presidenta vídeňského Lemoniera a pak v rodině generálního rady anglosaské banky Schlesingera. Zde vychoval dva syny, Alfréda a Maxe. S Alfrédem byl Masaryk roku 1876 v Lipsku. Když se Masaryk v létě roku 1877 po svém zasnoubení vrátil do Vídně, hledal, kde by našel pevnější existence. To byl nejtěžší rok v jeho životě. Chtěl se habilitovat na universitě; dokončil proto svůj habilitační spis o sebevraždě a zadal jej filosofické fakultě vídeňské. Nato odejel *do Ameriky*,* odkud se vrátil s manželkou do Vídně. Zde

* Jel na staré lodi „Herder“. Na moři byla loď zachváčena silnou bouří. Chatrná loď praskala a vlny se válely přes palubu. V noci najednou praskl kotel s pitnou vodou a voda se vylila i do kabin. Nastala strašlivá panika. Všechno mysli, že loď praskla a že se potápí. Masaryk čekal se ztrnulým klidem, co bude. Vysvětlilo se však, že loď porouchána není a Masaryk dojel do Ameriky bez úrazu.

Masarykovi hrozilo ještě třikrát vážné nebezpečí života. Nejdříve při cestě Itálií, kam zajel před svou cestou do Lipska. V Itálii podnikl výlet na člunech, při čemž jeho domácí paní, u níž byl ubytován, spadla do řeky. Masaryk skočil odhodlaně za ní a tonoucí paní zachránil. Sám z toho onemocněl, ale nakonec šťastně vyvázl.

V nebezpečí života octl se r. 1905 v svém bytě v Praze na Malé Straně. Tenkrát praskla roura od svítíplynu a celá rodina Masarykova byla unikajícím plynem omámena. V kritickém okamžiku probudila se nejmłodší dcera Olga, jež se rychle vzpamatovala, zotvírala okna a tím rodinu zachránila.

Konečně byl v palbě kulí na Rusi, o čemž se zmiňujeme dále.

jim bratr Ludvík obstaral skrovný byt, a Masaryk znovu těžce zápasil o existenci, při čemž jeho manželka s ním odhodlaně snášela všechnu tíhu života. Masaryk i po svém sňatku se stále živil soukromým vyučováním; nato přijal úřad suplenta klasické filologie na gymnasiu v Leopoldově ve Vídni, ale za několik měsíců se mu byrokratická školská sekatura znechutila, Masaryk vystoupil a živil se opět kondicemi. V této době se stalo, že neznámý pán nabídl Masarykovi půjčku peněz na neurčitou dobu. Není známo, kdo upozornil na těžký zápas mladého učenice a tak umožnil, že se Masaryk mohl úplně věnovati novému zpracování své habilitační práce. Přitom o prázdninách roku 1878 potkala Masaryka nehoda, že při pobytu u rodičů v Kloboucích u Brna dostal tyfus. Těžce a nebezpečně stonal, a nakonec se dlouho zotavoval.

Roku 1879 byla Masarykova habilitace na universitě vídeňské schválena, a Masaryk vydal svůj německý spis „*Sebevražda jako hromadný sociální zjev moderní civilizace*“. Spisem tím nabyl rázem ve vědeckém světě jména. Stal se universitním docentem. Hmotné jeho postavení se však mnoho nezlepšilo, protože jako universitní docent neměl ještě žádného platu, jenom kolejně od posluchačů a honorář nakladatele za habilitační spis.

Ve Vídni bylo Masarykovi nabídnuto místo na universitě v Černovicích. Ale Masaryk odmítl. Chtěl zůstat ve Vídni. Z Vídně pak byli někteří pražští profesori, zejména prof. Hostinský, upozorněni na Masaryka, a zemřelý prof. Kvíčala, jenž byl tenkrát říšským poslancem a jednatelem českého klubu, vyhledav Masaryka, vyjednal s ním, že půjde do Prahy.

„*Šel jsem do Prahy rád i nerad,*“ pravil prof. Masaryk. „Byl jsem v Praze cizí a nikoho jsem neznal. A mnohé

věci mne ještě odstrašovaly jako malicherné. Ještě nebyla universita česká zřízena a již přišly do Vídně všelijaké osobní klepy. *Naproti tomu však živil jsem se ve Vídni těžce a již jsem měl dvě děti, takže bylo nutno ohlížet se po zaplacení. Ergo z nouze.*“ —

Do Prahy se přistěhoval Masaryk po prázdninách roku 1882 jako muž 32letý a 16. října měl na české universitě úvodní přednášku o Humově skepsi.

Nastoupením úřadu v Praze nebyly ovšem existenční starosti Masarykovy odstraněny, ba možno s dobrým svědomím říci, že Masaryk jich nebyl zbaven nikdy. V Praze měl plat mimořádného profesora, a poněvadž byl nepohodlným, byl zkrácen o celých 12 let, poněvadž teprve v r. 1896 byl jmenován profesorem řádným. U císaře ho pomlouvali zejména arcibiskup Schönborn a místodržitel hr. Thun, při čemž bylo proti němu uváděno i to, že chodí na dělnické schůze a mládež svádí k nevěře.

Jen náhodou se stalo, že Masaryk se stal také šťastným dědicem. Když se totiž stěhoval z Vídně do Prahy, přišel s ním také syn zámožného brněnského továrníka Flesche, jenž se od Masaryka jako učitele nemohl odloučiti. Byl to zádumčivý mladý muž, jenž nejdříve bydlil v rodině Masarykově, načež se v roce 1884 odstěhoval do Berlína a tam se zastřelil, odkázav prof. Masarykovi v poslední vůli svůj majetek v částce asi 120.000 K. Masaryk nepoužil celého tohoto dědictví, nýbrž vydav jeden díl příbuzným zemřelého, ponechal si jen druhou část. Ale i tu zase nikoli pro sebe. Dědictví použil k tomu, že svým rodičům postavil v Hustopeči domek a svému bratru Ludvíkovi zařídil tamtéž tiskárnu a nakladatelství. Zbytek pak vložil do různých podniků literárních, zejména když nakladatel Otto přestal mu v době nejprudšího boje o Rukopisy nakládat Athenaeum,

a celá starost o tuto revui padla pak výhradně na něho. Vedle toho Masaryk mnoho rozdal. Šla o něm pověst, že je zámožným mužem, a v poměrech, jak jsou naše, kdekdo se na něho obracel o podporu, o půjčku na kolejně, rigorosa, cestovné, na knihy, lidé hodní i naprosto nehodní. Masaryk pomáhal, pokud mohl, až mu nakonec nezbylo zase ničeho.

Kdo zná tyto poměry, musí opravdu s obdivem hledět na duševní sílu muže, jenž jsa živ stále takřka jen z ruky do úst, vedl celá léta neohrožený boj s církví, se státem i s celým oficiálním národem, a to boj tak nebezpečný, že jeho existence často visela na nitce.

Přitom podnikl Masaryk ještě řadu cest do ciziny, byl dvakrát v Rusku, byl na Balkáně, dvakrát v Americe, a to všechno skoro šmahem na své vlastní útraty, nedostav nikdy od žádné akademie ani jediného haléře stipendia.

Když vystoupil na obranu srbských velezrádců ve známých procesech jihoslovanských, podnikl sám na vlastní útraty nákladné cesty do Záhřeba a Bělehradu, aby vše prozkoumal na místě samém a za všechny tyto cesty nedostal a také nepřijal od nikoho náhrady.

*

Masaryk byl vždy tak hrdý, že nikdy ničeho na nikom nežádal, a co podnikal, *podnikal vždy na vlastní odpovědnost i vlastní útraty*. A nejtěžší, ale ovšem také největkolepější bylo jeho rozhodnutí, když na počátku války podnikl odboj proti všemohoucím dvěma dynastiím, Habsburské a Hohenzollerské, a jejich milionovým armádám. 65letý muž pohrdl úřadem a pensí universitního profesora a šel za hranice. On nevěděl, jak věci skončí. On počítal se všemi eventualitami.

Josef Masaryk, otec prezidentů
(Archiv vojenského historického ústavu)

Terezie Masaryková, matka prezidentů
(Archiv vojenského historického ústavu)

Toto pevné odhodlání Masarykovo objevuje se nejlépe v jeho dopise *Vojtovi Benešovi do Ameriky* (r. 1915), v němž Masaryk prohlásil: „Pro nás však není zbytí. I kdyby německé Rakousko vyhrávalo a vyhrálo, musí být naše zahraniční radikální akce, sice naši doma nic nedostanou. Po válce (vítězné) je možná jen oposice tuhá; nezamlouvat, co se stalo, odkrytí! Pak budou mít respekt a dají hofrátům něco. Ti se najdou vždy. Já jsem odhodlán *nevracet se* (v případě rakouského vítězství) *a vést protirakouskou politiku za hranici dále*, a tím posilovat naše doma. Musíme mít konečně radikalism opravdový! *Tedy — ne malomyslnět, ale pracovat a bojovat. Nedáme se!* — Váš Masaryk.“

To je celý Masaryk! Žádná sentimentalita, žádný strach, žádný ústup. Existence, úřad, pense, všechny tyto drobné a přece tak těžké starosti lidské nebyly mu ničím, ale práce a zase práce za životním cílem byla mu vším. Masaryk spálil za sebou všechny mosty, pro něho bylo jenom jedno rozhodnutí mezi strašným dilematem, do něhož se se živelní silou spravedlivého svého hněvu vrhl: zvítězit nebo padnout, ale ani o tom padnutí nemůže být ani řeči, i potom vytrvat a pracovat dál. *Nedáme se!*

Tato jistota a vytrvalost Masarykova byla ohromným podkladem československé revoluce za hranicemi. Kdyby ho byli Habsburkové pověsili na svých šibenicích, žil by v paměti národa jako druhý Jan Hus. *Že zvítězil, bude jeho jméno v dějinách napsáno nad plameny kostnickými jako symbol, že po éře sebeobětování mučednictvím a smrtí přišla éra sebeobětování životem a prací.*

MASARYK A SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

Masarykův poměr k dělnictvu a k sociální demokracii vyžaduje zvláštní knihy. Ta bude jistě zpracována a bude důležitou částí historie českého socialismu.

Obchodní a průmyslový úřad v Praze

Roční a třetletý list

<p>Roční list Kauze: 100 Kč Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>	<p>Průmyslový úřad v Praze Kauze: 100 Kč</p>
---	--	--	--	--	--	--	--

Handwritten notes and signatures are present throughout the document, including names like 'Masaryk' and 'Beneš'.

Křestní list presidenta Masaryka

(Archiw voj. hist. ust.)

O Masarykovi možno s dobrým svědomím říci, že od samého počátku všude u něho pronikal uvědomělý duch proletářský, jenž ho nespoutanou silou vždy vedl na ochranu všech vyděděných, ponížených a porobených. V tom směru zůstal Masaryk vždy vášnivým průkopníkem politických, sociálních, kulturních a lidských požadavků dělnictva. Přitom musíme dnes míti na paměti, že Masaryk už jako mladý universitní docent a profesor jasně viděl v letech osmdesátých, tedy v době, kdy celá oficiální veřejnost česká byla ještě plna neslychaných předsudků, a že měl současně odvalu říci své přesvědčení i tenkrát, *když byl socialismus ještě vykřičen za zločin na národu a státu a jeho hlasatelé byli smýkáni žaláři a hnaneckými stanicemi celého Rakouska.*

Masaryk přišel v užší styk se socialismem na podzim r. 1865, když přišel jako 15letý hoch na gymnasium do Brna a bydlel zde ještě s jinými šesti studenty u obuvnického mistra. Tento mistr chodil do dělnických schůzí, kde se mluvilo o katolickém socialismu, a bral Masaryka s sebou. To jsou počátky mého socialismu — pravil Masaryk sám o sobě.

Když Masaryk později ve Vídni vstoupil na universitu a byl po tři semestry starostou tamějšího akademického spolku českého, bylo jeho přední starostí posílat způsobilé české studenty přednášet do českých dělnických spolků. Jeho první vědecký spis o sebevraždě má již silné zabarvení sociální a pánům na vídeňské universitě, kteří přijímali Masaryka jako docenta, zdál se hodně rudým.

Když pak Masaryk přišel v r. 1882 jako 32letý muž na universitu do Prahy, byly jeho styky s dělnictvem a českou sociální demokracií čím dále tím četnější a srdečnější. Masaryk byl osobně znám a spřátelen s celou řadou našich českých socialistických průkopníků. Znal se

dobře zejména s nebožtíkem Steinerem, při jeho úmrtí poslal poslaneckému klubu sociálně demokratickému tento přípis: „Prosím, přijměte ode mne pro Váš výkonný výbor a stranu vzpomínku na soudr. *Steinera*; vzpomínám si, jak jsme s ním a nebožtíkem Krapkou zakládali Akademii, jak jsme pracovali pro prvé zvolení Steinerovo za poslance do Vídně, vzpomínám státoprávního prohlášení tehdejšího, jak jsem mu chtěl předejít — soudruh Steiner mně byl i osobně milý. Vyslovuji Vám k jeho smrti srdečnou sympatii. Oddaný T. G. Masaryk.“

Stejně byl Masaryk znám s *Krapkou*, *Roušarem*, *Pravoslavem Veselým*, byl v přátelských stycích s *Hybšem*, *Karlem Dědicem* a řadou jiných. *Karla Máchová* byla důvěrnou přítelkyní celé rodiny, zejména pí Masarykové. Kdykoli byl Masaryk požádán, šel rád přednášet na dělnické schůze anebo psal do sociálně demokratických publikací, kalendářů, májových listů a j. Universitní profesor na socialistických schůzích a v socialistických tiskopisech — to byl zjev v Čechách nikdy předtím nebyvalý a neslychaný.

Masaryk byl první, jenž v tehdejším vědeckém světě českém soustavně razil cestu pochopení nesmírného významu dělnické otázky a socialismu v českém národě a ve světě vůbec. Když byl od r. 1891 do 1893 říšským poslancem, obracely se české dělnické organizace se svými požadavky na něho. V privilegovaném parlamentě vykonával tenkrát Masaryk tuto čestnou funkci důvěrníka dělnictva, jako kdysi na straně německé poslanci Kronawetter a Pernerstorfer.

Když byla na říšské radě uzákoněna tak zv. *pátá kurie* se všeobecným a rovným právem hlasovacím, vystoupil Masaryk vší vahou svých argumentů pro ponechání této kurie dělnictvu, a šel dokonce a zastupoval toto stanovisko na bouřlivých schůzích po Čechách a Moravě.

Když byli v dubnu r. 1897 zvoleni první čeští sociálně demokratičtí poslanci, *Steiner, Hybeš, Cingr, Vrátný a Berner*, přemýšlel Masaryk mnoho o tom, s jakým *prohlášením* by měli vstoupit na půdu říšské rady. Jemu bylo jasno, že je to okamžik historický, a byl pln starostlivosti, aby strana a socialismus v tomto okamžiku státnické zkoušky obstály. Přišel sám a přinesl koncept prohlášení, žádaje, aby bylo předloženo posl. Hybšovi pro další jednání v této věci. Pro krátkost doby nedošlo tenkrát k jednání v této věci a v sociálně demokratickém klubu bylo zpracováno a podáno známé prohlášení v otázce státního práva českého, v němž se sociálně demokratičtí poslanci postavili na stanovisko práva přirozeného.

Jest ještě v živé paměti účastníků, jakou bouří toto prohlášení v českém světě vyvolalo. Sociálně demokratičtí poslanci a referenti byli vydáni ve psí a na schůzích kamenováni.

„Stráž na Cidlině“ tenkrát napsala (1897): „Sociální demokraty niče jak jen možno, neberte je do díla ani do bytu, luzu bez Boha, bez vlasti, bez krále, vyvrhele člověčenstva, kteří jsou horší nad naše nepřátele.“

Masaryk byl první, jenž přesto, že měl proti textu prohlášení své námitky, postavil se tenkrát bezvýhradně za sociální demokracii na ochranu svobody slova a přesvědčení, nelekl se žádných hrozeb a z celého svého arsenálu historického vývoje otázky českého státního práva prokazoval, že to, co řekli sociální demokraté, není žádnou vlastizradou, ale projevem přesvědčení, jež v dějinách české politiky není ve svých zásadách ojedinělým.

1. května 1897 napsal v „Naší době“: „Obzvláštní vzpomínky zasluhuje dnes *Nerudův* feuilleton: „*Máj 1890*“. Náš nejčestější básník nerozpakoval se prvé děl-

nické svěcení máje prohlásit za nejdůležitější událost pro náš národ — sociální demokratism našich dělníků Nerudovi — a právem — nevadil. „Byl první máj,“ Neruda začíná, „Ano: Byl první máj 1890“, básník stupňuje a zakončuje své rozjímání plamennými slovy: *Byl první květen 1890!* Čtenář musí si článek přečíst, aby z něho vycítil, co Neruda naznačuje slovem: *květen* proti starému máchovskému: Máji... Neruda vidí v tomto prvním květnu *světovou událost*, již srovnává s 1. květnem 1851, kdy byla otevřena první výstava světová... Tak cítil Neruda (*jeho matička byla také jen „dělníci“*) 1890 — a dnes nalézají se čeští politikové, kteří mají tu odvahu, *škrtnutím pera více než dvě třetiny národa prohlašovat za nečeské!* „Teď na lebky se klade těžká kletba...“

A v témže čísle radil: „Dělníci mají po soudu našem tři největší úkoly praktické: První: mít *deník* a vůbec organisovat a reorganisovat žurnalistiku. Nemýlíme-li se, tříští se síly žurnalistické a tím i vydaje předplatitelů. Druhé: *Dělnický dům v Praze*. Také Plzeň i jiná města měla by tu započít. Doporučují se sbírky krejcarové. Konečně třetí: *Zařizování konsumních spolků*. Volby ukázaly dělníkům, do které míry menší živnostnictvo, na dělnictvu závislé, slouží jiným stranám proti dělnictvu. Vydalo se heslo: bojkot — ale to je heslo k nápravě nevedoucí. Již z hospodářských důvodů dělnictvo samo musí být sociálním a tudíž se spolčovat ve *spolcích konsumních*.“

S velikou a upřímnou radostí hleděl proto Masaryk vstříc založení prvního denního listu sociálně demokratického „*Práva lidu*“. Když viděl, s jak ohromnými obtížemi, krejcarovými sbírkami mezi dělnictvem jest tento podnik vyvolán v život, šel, vykonal mezi přáteli sbírku a přinesl do rukou Karla Dědice hotově obnos jednoho *tisíce zlatých na základní fond „Práva lidu“*.

Když posl. Steiner přikročil 27. září 1897 k založení *Dělnické akademie*, mluvil Masaryk se skutečným nadšením o tomto podniku, radil a pomáhal, napsal o věci obsáhlý článek ve své revui „Naší době“, zúčastnil se i osobně ustavující schůze a přihlásil se prvý za učitele.

29. května 1899 poslal pozdrav 12.000 stávkujících tkalců a přadláků v Brně s epištolou pro osmihodinovou dobu pracovní.

Když v r. 1900 vypukly v Čechách a na Moravě veliké stávky hornické, postavil se Masaryk cele za horníky a jejich požadavek za zavedení osmihodinové doby pracovní. 12. února 1900 promluvil velikou řeč v sále „Typografické besedy“ na schůzi svolané českou inteligencí, za níž byli jako svolavatelé podepsáni: J. J. Drobný, starosta „Slavie“, prof. dr. Fr. Drtina, red. „České mysli“, Arne Heinrich, redaktor „Studentských směrů“, dr. Jan Herben, red. „Času“, Jan Laichter, vydavatel „Naší doby“, Stan. Malý, starosta „Dělnické akademie“, „Mánes“, jednota umělců výtvarných, dr. Alfred Meissner, redaktor „Akademie“, Frant. Modráček, starosta „Volného sdružení“, Stan. K. Neumann, red. „Nového kultu“, Ant. Němec, red. „Práva lidu“, Josef Pelcl, red. „Rozhledů“, Arnošt Procházka, red. „Moderní revue“, Boh. Šmeral, red. „Studentského sborníku“, a Jaroslav Španihel, předseda kuratoria Akademické čítárny.

Masaryk šel tenkrát i do Kladna, kde mluvil za velkého nadšení kladenského hornictva v památném sále Jágrova hostince o oprávněnosti osmihodinové doby pracovní.

Masaryk se dočkal toho, zač v r. 1900 po boku horníků pracoval. *Prvý zákon, který podepsal jako prezident Československé republiky, byl zákon o osmihodinové době pracovní.*

Není snad jediného většího Dělnického domu u nás, kde by byl Masaryk nemluvil.

Když dne 3. a 9. prosince 1893 přednášel v „Československé dělnické besedě“ v Praze, uvítal předseda spolku na počátku první schůze vřele tento skutek jako „úkaz zajisté významný v Čechách a snad prvý, kde universitní profesor takto přednáší v dělnickém spolku“.

V r. 1907 uspořádal Masaryk na žádost výkonného výboru strany sociálně demokratické v Plzni cyklus přednášek o vývoji novodobého učení socialistického. Přednášky se konaly ve velkém sále plzeňského spolkového domu dělnického, v tak zv. „Pekle“, v měsíci lednu a únoru 1907. První přednáška se konala 13. ledna o 3. hod. odpolední a Masaryk přednášel půl druhé hodiny před ohromným posluchačstvem 2000 osob. Další přednášky se konaly vždy v neděli. Masaryk ráno přijel rychlíkem a večerním vlakem se vracel zase do Prahy. V úvodní přednášce řekl Masaryk: *Český národní problém musí býti řešen dělníky*, a přitom prohlásil: Já jsem přece také dělníkem! Přednášel o socialismu francouzském, anglickém, německém, ruském, pak o socialismu v Rakousku a v Čechách. Tyto přednášky způsobily v Plzni veliký rozruch. Universitní profesor v „Pekle“, Masaryk ve vykřičeném sídle plzeňských socialistů...

Kdo by byl tenkrát řekl, že za 19 let přijde do Plzně tentýž Masaryk jako prezident Československé republiky a že vstoupí do téhož „Pekla“, aby zde promluvil svá památná slova o socialisaci...

Když byla v r. 1897 založena *strana národně sociální* za pomoci strany mladočeské a s výslovným posláním, aby udupala sociální demokracii, postavil se Masaryk se svými přáteli na stranu dělnictva sociálně demokratického a z té doby jest znám památný list dra Herbena českým spisovatelům.

Když sociální demokracie zahájila v r. 1905 svůj historický zápas za *všeobecné a rovné právo hlasovací* v Ra-

kousku, manifestoval Masaryk s dělnictvem, zúčastnil se památného tábora lidu na Havlíčkově náměstí dne 24. září 1905, seděl na tribuně, mluvil a po táboru šel v průvodu jako každý jiný demonstrující dělník.

Ve své řeči na tomto táboru lidu prof. Masaryk řekl:

„Přihlásil jsem se k slovu jakožto *muž práce hlavou*, protože musím uznat, že nejsem nic více než vy, muži práce rukou. Pokládám za svou povinnost ve jménu pokrokových pracovníků hlavou a perem prohlásit, že vedení vaše ve spravedlivém tomto požadavku pokládáme za své a že se *připojujeme ve všem a do každého důsledku k vám*. Já souhlasím, že vy opovrhovaní a nazvaní zrádci, že vy jste *spísa českého národa i Rakouska*.“ — Nakonec pak pravil: „Chápu vaše rozhořčení a chápu, že se připravujete ke *generální stávce*. To není násilí, to je *obrana vašeho lidství a vašeho češství*. Ať žije všeobecné a rovné právo hlasovací!“

Dveře Masarykovy domácnosti byly otevřeny každému sociálně demokratickému dělníkovi a žurnalistovi, jenž chtěl u něho čerpat informace a poučení. Bylť Masaryk první z českého světa vědeckého, jenž se s důkladností a hloubkou, jako nikdo předtím, věnoval studiu moderního socialismu a jenž již v r. 1874 po prvé četl Marxe. Každý si tu musí představit, jakým Kocourkovem český svět byl ještě tenkrát, když Masaryk počínal u nás shazovat modly a otvírat okna do Evropy. Celých 30 let věnoval Masaryk socialismu největší pozornost i v přednáškách na universitě, publicisticky sledoval ve své revui jeho vývoj, zejména všechny mezinárodní sjezdy socialistické a obsáhlé diskuse na sjezdech německé sociální demokracie v říši, až nakonec sepsal a roku 1898 vydal svou „*Sociální otázku*“, jež je dokumentem obrovité práce myšlenkové. Kvantitativně i kvalitativně patří tato kniha k největším dílům české literatury a má své místo i v literatuře světové. Není úkolem tohoto

spisku, aby se stavěl kriticky ke konečným hlediskům, k nimž Masaryk dospěl — to bude věcí úvah a spisů dalších. Masaryk není marxistou, on nepřijímá zejména jeho historický materialismus a má bohatou řadu námitek také proti ostatním bodům jeho učení, ale Masaryk uznává za nutno varovat před tím, že by jakákoli krise marxismu mohla vésti k úpadku socialismu vůbec a sociální demokracie zvláště. *Socialismus*, praví výslovně ve své Sociální otázce, *je dnes crux (kříž) našeho vědění, vědomí a svědomí*.

Dne 18. prosince 1897 přednášel Masaryk ve prospěch chudých filosofů o vědecké a filosofické krizi současného marxismu. Marxismus, konstatoval, usiluje o změny hospodářské v nynější společnosti, a to o změny v rámci celého nového názoru na svět. Vyslovil názor, že materialismus ve všech svých dosavadních formách bude asi opuštěn a že dalším účinkem tohoto vývoje bude asi sblížení s ostatními filosofickými směry pokrokovými. „Rozumí se“, prohlásil, „že socialismus, ať vyjde z krise jakýkoli, nepřestane být samostatně organisovanou stranou politickou. Varoval bych odpůrce socialismu čerpat z krise marxismu naději pro strany své. Ta krise může být pro socialismus velikou silou. Kdyby i celý filosofický základ dosavadní uznán byl za pochybený, *socialismus jistě nepadne, poněvadž má zřídlo jinde než ve filosofii, totiž v zejících nedokonalostech nynějšího řádu společenského, v jeho nespravedlnostech a nemravnostech a obzvláště v hmotné a mravní bídě velikých mas všech národů*.“

Úzký a skoro intimní poměr Masarykův k sociální demokracii se uvolnil v době, když Masaryk založil vlastní stranu, *českou stranu lidovou*, a když denní listy obou stran se pak častěji polemicky střetly.

Přesto však *osobní* poměr k Masarykovi zůstal nezměněn. Když Masaryk v r. 1907 po druhé kandidoval do

říšské rady, a to ve valašských městech na Moravě, jmenovala zde strana sociálně demokratická pouze sčítacího kandidáta soudr. Ant. Smetanu, a zvláštní agitace pro něho nerozvinula.

Na voličské schůzi v květnu 1907 ve Valašském Meziříčí vyslovil se tenkrát prof. Masaryk:

„Je mi líto a osobně velmi trapno, že kandidát postaven byl, třeba se mi říkalo, že bude jen sčítacím. Já sám proti kandidátu sociálně demokratickému v celé volební kampani mluvit nebudu. A abych mnoho říkal o svém poměru k dělnictvu a socialismu, není jistě třeba. *Jsem smýšlení nejen sociálního, nýbrž přímo socialistického.* To jsem řekl již nejednou. Že nejsem marxistou, to také je známo, ale socialismus a marxismus nejsou docela totožny. Svůj živý cit k dělnictvu a *svůj socialismus* nevyvážil jsem z knih a teorií, nýbrž *ze života. Pocházím z rodičů i poměrů chudých, sám jsem byl na řemesle, zámečnictví a kovářství. Cítím pořádk, jak jsem cítil jako učedník.* Pokládám prostě za svou povinnost věnovat svou životní práci povznesení hospodářskému, mravnímu, a vůbec duchovnímu tříd hospodářsky slabých.“ —

Při první volbě obdržel Masaryk 2360 hlasů, klerikál Povondra 3140 a soc. demokrat Smetana 1929 hlasů. Ve volbě užší byl pak zvolen Masaryk 4136 hlasy proti Povondrovi, jenž obdržel pouze 3336 hlasů.

R. 1911 nepostavila sociální demokracie proti Masarykovi již kandidáta žádného. Dne 4. dubna 1911 konala se v sále Lidového domu v Praze konference zastupitelstva strany, která se jednomyslně usnesla na tom, aby strana postavila své kandidáty ve všech volebních okresech českých s jedinou výjimkou ve čtvrtém volebním okrese na Moravě, v němž *strana proti prof. Masarykovi žádného kandidáta nepostaví*, a chce, aby i tímto způsobem bylo co nejdůrazněji demonstrováno proti abso-

lutismu zahraniční politiky Rakouska a hr. Aehrenhala zvláště. — To byl jediný případ v dějinách strany, výjimečný a možný jenom v tomto případě: *u Masaryka a pro Masaryka.*

V osobním poměru sociální demokracie k Masarykovi a celé jeho rodině bylo vždy mnoho prostého a srdečného už proto, že paní Masaryková byla beztoho napolo v organizaci strany a dcera Alice zapsala se záhy do srdcí dělnických žen jako učitelka na lyceu v Čes. Budějovicích a v Praze VII. Přednášky *dr. Alice Masarykové* byly vždy svátkem pro dělnické posluchače a sl. Masaryková také vždy, kdykoli byla požádána, přišla, vždy stejně prostá a milá jako vážná. Když pak došlo k jmenování členů Nár. shromáždění, bylo samozřejmo, že sl. Masaryková přijala mandát z rukou československé sociální demokracie.

Když organisované dělnictvo české slavilo první květen 1919, svůj první květen v samostatné republice, přišel prezident Masaryk odpoledne do jeho středu a procházel se v jeho zástupech na Václavském náměstí. On se tu cítil mezi svými, protože ví a plně docení všechny ten nesmírný význam, jaký mělo *české dělnictvo v československé revoluci za hranicemi.* Docení stejně všechno to, co vykonala *česká sociální demokracie* doma tím, že nedopustila, aby český proletariát byl s holýma rukama vržen před bajonety a jícny strojních pušek, ale byl připraven pro poslední a rozhodující ránu. A docení konečně i to, jakou velmocí byl všechen *mezinárodní organisovaný proletariát a socialismus vůbec* ve světové válce a zejména v tom, co vyrůstalo z uvědomělé jeho vůle v oné *světové revoluci*, jež pozvedla k životu národy utlačované, jež působí nepřetržitě a nezastavitelně dál, a o níž chceme věřit, že přinese nejenom *osvobození národů, ale i osvobození lidí, zrušení třídních nespravedlností a křivd, mír mezi národy a mír v národech.* . . .

MASARYK A NÁBOŽENSTVÍ

Masaryk je člověkem hluboce náboženským, tlumočnickem a následovníkem Jednoty českých bratří. Byly doby, kdy snil o tom, že bude misionářem nebo pastorem. V kroužku nejbližších přátel byl jmenován „duchovním pastýřem“. Ve směru náboženském se jeví osobnost Masarykova ve své největší opravdovosti.

Masaryk se narodil jako dítě slovenských katolíků. Jeho matka byla nejprísnější katoličkou, která od dětství vdechovala do hochů pokoru a úctu k církvi a jejím zřízením. Masaryk chodil s matkou na poutě, byl ministrantem v kostele, zvonil na zvonici a se zanícením vykonával vše, co mu zde bylo svěřeno. „Zuřivcem katolickým jsem byl,“ řekl jednou sám o sobě. Tento fanatismus šel u 13letého hochů tak daleko, že jako kovářský učeň převedl na víru katolickou i manželku svého mistra Beneše, jež byla do té doby evangeličkou.

Když se ve 14 letech stal „učitelským mládencem“ v Mutěnicích, seznámil se s kaplanem Satorou. Viděl celou tíhu života takového kaplana. Krásný muž, jenž byl sám věřícím knězem, stýkal se jen s chudými, nenáviděl pánů a co měl, rozdával potřebným. Upadl však v nemilost církevní vrchnosti. Když se ukázalo, že má nemanželské děti, trpěl dvojnásobně, až později, oddav se pití, k velkému žalu Masarykovu předčasně zemřel. Klerikálové řadu let Masarykovi vyčítali, že tento katolický kněz ho podporoval a že jenom jeho zásluhou Masaryk vystudoval a stal se tím, čím je. Pobouřen a pohněván odpověděl na to Masaryk r. 1906 na veřejné schůzi královéhradecké v Adalbertinu toto:

„Pověděli jste, že bych bez katolického kněze nebyl se stal profesorem, řekl jste, že mi katolické peníze byly dobré. P. Jemelko, vy zase podáváte *nepravdu*. A když

zase něco takového o mně tvrdíte, měl byste se napřed přesvědčit. V katolických listech o této věci často bylo psáno. Já o věci nemluvil, poněvadž se týká osoby mně drahé. Ale když její památky tak nepěkným způsobem nešetříte, musím povědět toto: Na můj vývoj měl vliv katolický kněz, také jsem od něho občas dostal nějakou peněžitou podporu jako gymnasijský student — ale není pravda, že on mne přivedl k tomu místu, na kterém jsem, a dokonce *nesmíte vy se jeho dovolávat v otázce náboženské, neboť on byl jedním z těch kněží, kteří svůj život předčasně zmařili bojem proti takovým kněžím, jako jste vy.*“

Masaryk viděl, že kněží, kteří se chovali pokrytecky, a kterým, když byli dosazeni na faru, sháněli farníci po celém okresu nejlepší a nejhezčí kuchařku, všude dobře procházeli a byli u církevní vrchnosti v lásce. Masaryk přemýšlel a již od svého jinošství šel od konfliktu ke konfliktu. Když mu bylo 15 let, vykládal ve škole dětem, že slunce stojí a země že se ve skutečnosti otáčí kolem něho. U hochů to vyvolalo veliký dojem a povídali to doma rodičům. Z toho vzniklo v Čejkovicích hotové pobouření. Donesli to děkanovi a ten ihned poslal Masarykovi vzkaz, že mu takové bezbožné učení ve škole zakazuje. Není to prý pravda, a po druhé prý není nikomu v Čejkovicích docela nic do toho, kolem čeho se slunce nebo země točí.

Masaryk brzo odešel, poněvadž by byl beztak dlouho neučil, a dostal se pak na gymnasium v Brně. Když zde došel do VI. třídy, byl již *nevěřícím katolíkem*. A poněvadž mu bylo protivno hráti úlohu pokrytce, sebral se a řekl katechetovi P. Matěji Procházkovi, že *nebude chodit ke zpovědi*, a po výstupu s ředitelem odešel Masaryk r. 1869 na *akademické gymnasium do Vídne*.

Zde nebylo o nic lépe. V té době zasedal v Římě vatikánský koncil, jenž prohlásil *nové dogma o papežské*

neomylnosti. To Masaryka strašně rozzlobilo a v této době se ve své duši nadobro a navždy rozešel s církví katolickou. Svému katechetovi tenkrát pravil: „*Já to nové dogma nepřijmu*. Já jsem starokatolík. Podle školských předpisů budu chodit do kostela, ale ne do vašeho, když vy jste pro dogma o neomylnosti. A proto také nemohu chodit proti svému přesvědčení na vaše exhorty.“ — A od té doby až do absolvování gymnasia r. 1872 chodil Masaryk do kostela pravoslavného. A poněvadž byl výtečným žákem, nestalo se mu za to nic.

U Masaryka ovšem také netrvalo dlouho a rozešel se s katolickou církví trvale i navenek. Stalo se to v r. 1880. Když tenkrát dlel se svou chotí na prázdninách v Kloboukách u Brna, kde byl jeho otec šafářem, seznámil se tam s evangelickým farářem Císařem, jenž byl mužem vzdělaným a mluvil také anglicky. Tomuto sdělil své rozhodnutí. Farář ho z počátku zdržoval, poněvadž věděl, že vystoupení z katolické církve bude znamenati pro universitního docenta tehdejší doby nejtěžší persekuce. Ale Masaryk setrval na svém. Svědomí mu znemožňovalo zůstat déle v církvi katolické. Bezkonfesijním se prohlásiti nechtěl, protože bezkonfesijnost znamenala mu jenom negaci, a při zákonech rakouských se rozhodl státi se *členem církve reformované*, a to pro její souvislost s naší reformací.

Farář Císař proto konečně svolil, a aby předešel všemu vzrušení, odvedl Masaryka do sousedního sboru do *Heršpic*, kde byl v přítomnosti dvou místních starších místním farářem Oskarem Opočenským *přiját do reformované církve*. Věc však vešla brzo ve veřejnou známost, protože Klobouky viděly pak Masaryka choditi s kancionálem pod paží do „helvitského“ kostela.

Celá náboženská povaha Masarykova je hned patrna z jeho prvního vědeckého spisu „*O sebevraždě*“. V něm čteme:

„Moderní sklon k sebevraždě má v poslední instanci svou příčinu ve vzrůstající beznábožnosti.“

„Člověk potřebuje k životu *náboženství* zrovna tak, jako potřebuje vzduchu k dýchání.“

„My potřebujeme náboženství, potřebujeme nábožnosti.“

„Naše doba jest pro *nové náboženství* jako stvořena. Zrovna tak jako za doby římského císařství jest dnes společnost otřesena ve svých základech. Lidé se cítí nešťastnými a nespokojenost a *touha po vykupiteli* je všeobecná.“

„Kristus dal nový *zákon lásky*, a sice lásky bezmezné, jež se má prostírat i na nepřátele. Ona je poutem, jež nás pojí nejen s nebem, nýbrž i se zemí.“

„*Celý život Kristův jest pravda*. Syn boží nás učí nejvyšší prostotě a ukazuje nám plnou čistotu a svatost ve vlastním smyslu slova. Na něm a na jeho životě není nic vnějšího, žádný formalismus, žádný ritualismus. Všechno vychází z jeho nitra, všechno jest skrz naskrz pravdivým, skrz naskrz krásným, skrz naskrz dobrým. Ve svém učení omezuje se jenom na starý testament, vystříhá se každému umělkářství, rhetorice a zbytečné učenosti. Své učení a zákony podává beze všeho blouznění jasně, přesně, autoritativně. On nejmírnější, nejshovívavější a nejpokornější je důtklivým, energickým, silným. On syn boží se *narodil v bídě*, v nejopovrženějším městečku a přece mu na druhé straně slouží andělé a celý svět. Jeho království není z tohoto světa. On, syn boha, podstupuje nakonec za své přesvědčení nejpoutavější smrt. *Může býti lepšího příkladu, jak máme žíti?*“

A co je *náboženství Masarykovo*? Čteme v jeho knihách: „Náboženství nového člověka nemůže býti ani slepá víra, ani sama příslušnost k církvi, samo mechanické vykonávání obřadů.“

„Nám není náboženstvím ukazovat se na veřejných místech, třeba to byl chrám.“

„Náboženství moderního člověka musí spočívat na *pravdě vědecké*, nesmí být proti vědě a filosofii.“

„Věřit znamená věřit něco a někomu — *není jiné autority než věda a vědoucí člověk*.“

„Náboženství jest životem sub specie aeternitatis — je uvědoměním našeho poměru ke světu, je uvědoměním smyslu života, je opravdovostí. Náboženství je centrální a vůdčí duchovní silou životní, je úsilím o život nový, o *nové a vyšší životní hodnoty*.“

V „Naší době“ (r. 1897) napsal: „A teď ještě k tomu: náboženství. — I o tom nerad mluvím. Také tohoto slova velice se zneužívá. Ale hlavně slovo: „náboženství“ značí mně stejný úkol jako slovo: „člověk“, „moderní člověk a náboženství“ je mně veliká tautologie: moderní — člověk — náboženství — z každého tohoto slova šklebí se na mne táž trojjediná sfinx.“

A v amerických svých přednáškách o náboženství a společnosti lidské Masaryk pravil:

„V náboženství pociťuje a uvědomuje si člověk svůj poměr k bohu a lidem.“

„Náboženství je žitý a procítěný poměr každého individua k tomu, čemu říkáme bůh anebo *k celému světu*.“

„Věčnost nenastává teprve po smrti, věčnost jest již teď, v tomto, *v každém okamžiku*.“

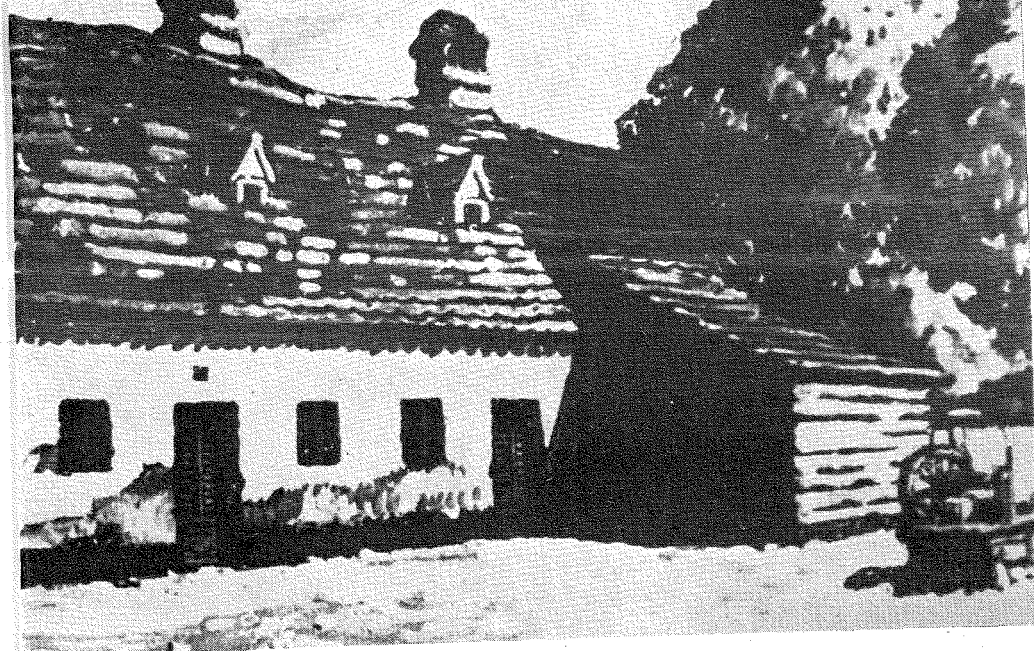
„*Co vlastně bůh, to musím říci, že nevím...*“

*

A tento náboženský člověk byl nucen obrátiti se *proti církvím*.

„*Dnes církev stojí venkoncem na straně násilí*.“

„Máme důvěřovat — *slovu božímu*. Ano, já bych mu důvěřoval, ale to by muselo být slovo boží, ale ne *slovo*

Rodný dům TGM v Hodoníně

(ČTK)

Dům v Čejkovicích, v němž Masarykovi bydleli v letech 1856—58

(ČTK)

T. G. Masaryk, student

(Archiv voj. hist. úst.)

papežů a lidí, kteří se vydávají za vykladače a poslance boží.“

„Církev nám nestačí svým učením, nestačí nám svým vedením, nestačí nám svou mravností. *Církev slouží starému absolutistickému řádu společenskému*; církve jsou nejen naprosto *monarchistickými*, jsou *aristokratickými a plutokratickými*. Chudému, slabému hodí tu filantropickou kost, ale jen aby sloužil mocným a bohatým. Církev bojí se těchto mocných a bohatých, církve neodvažují se svobodného slova i v takových dobách, kdy toho je nejvíce potřeba. Slyšeli jste již *kázat pro dělníky v stávech sebespravedlnější*? V posledním čase udály se na četných dvorech skandály pobuřující svědomí — ozval se jeden kárný hlas se strany církevních hodnostářů? Ne — *i ten poslední žurnalista má větší smysl pro potřeby dne a pro mravní úsilí naší doby než ti báječní církevní úředníci*.“

„Již Hume a Rousseau vytýkali *křesťanství*, že nevychovává politicky; *Marx* mu vytkl, že je *náboženství pro otroky*. V tom je mnoho *pravdy*.

„Musíme si *pomoci sami*. Nestačí nám už mluvit proti klerikalismu a t. p. — máme povinnost *nábožensky pracovat*. To znamená dnes především, aby se ti, jimž náboženství jest drahé, sdružili, aby se proti církvi semkli. To znamená dále pracovat pro osvobození od církve tím směrem, *aby škola od církve úplně byla vyproštěna*. Dále musíme pracovat o změnu zákonodárství, aby nepřináležení ke konfesím státem uznaným nikterak nevadilo ve veřejném postavení. Dnes jistě nejlepší a nejuvědomělejší lidé stojí duchem svým již mimo církve — *domáhejme se proto úplné svobody, aby odstraněna byla církevní přetvářka a lež*.“

A při všem tomto odmítání církvi zůstal Masaryk stejně zaníceným člověkem náboženským, jenž se otevřeně přiznal, že se modlí i „Otče náš“, poněvadž je tam všechno, co člověk pro život potřebuje.

„Já nikdy ani na vteřinu nebyl ateista.“

A o jeho rodině bylo napsáno: „V otázkách náboženských žádá pí Masaryková naprostou volnost smýšlení. Neváže se na žádnou církev, ale řídí se zásadami Kristovými. V žádné rodině a od žádné ženy neslyšela jsem tak často otázky: „*A co řekl o tom Kristus?*“ — Ona a její choť činí zásady Kristovy měřítkem svých skutků a svého okolí. Otvírají se nám oči, že v této rodině se *vlastně s Ježíšem žije.*“

*

A přece Masaryk, jemuž jest náboženství smyslem českých dějin a smyslem celého jeho života, upadl v takovou *nenávist u oficiální církve římsko-katolické jako žádný jiný český člověk od dob Husových.* Sotva začal Masaryk na universitě přednášet, už začala klerikální akce, aby byl odstraněn. Jeho přednášky byly kolportovány po hospodách a kostelích. Masaryk byl denuncován nejenom ze smýšlení protináboženského a proticírkevního, ale i protirakouského a protidynastického, a české matky měly se ozvat a u samého císaře žádat, aby byl z university odstraněn. Arcibiskup Schönborn byl u Františka Josefa a arcikněžen, že Masaryk podrývá náboženství, hlásá sebevraždu a kazí mládež. Masaryk měl z toho řadu vyšetřování. Rakouský ministr vyučování byl však objektivnější nebo opatrnější než vlastní lidé z českého tábora, kteří by byli Masaryka nejraději ze země i národa vypudili. Masaryk zůstal, ale přesto byl krutě potrestán tím, že 12 let nebyl jmenován řádným profesorem a že tím jemu a jeho rodině způsobena byla těžká hospodářská újma.

Římská nenávist proti Masarykovi šla tak daleko, že mobilisovali do boje proti němu i svého boha. Když v r. 1907 kandidoval Masaryk ve valašských městech na Moravě do říšské rady, vystavili proti němu v příborské

faře veřejně v kostele i monstranci. Ale monstrance nepomohla. Masaryk zvolen byl, a když toto klerikální rouhání se bohu nepomohlo, chtěli Masaryka zničit tím, že ho pohnali jako rouhače proti bohu před trestní soud.

Úvodem k tomu byla *žaloba tří set osmi katechetů* proti Masarykovi. Masaryk zúčastnil se 24. ledna 1906 veřejné schůze lidu v Praze „U Helmů“ a mluvil o vědě a náboženství. V řeči poukázal na to, že má po ruce doklady, podle nichž katechetové udávají své žáky, a přitom prohlásil, že takoví katecheti jsou vládou placení denuncianti. Tohoto výroku se chytila klerikální agitace a 308 katechetů podalo u přestupkového soudu v Praze na Masaryka žalobu pro přestupek proti bezpečnosti cti. Za právního zástupce si vzali pověstného falešného rytíře, padělatele šlechtických rodokmenů, dr. Nejedlého. Tento Nejedlý odvážil se insulovati Masaryka tím, že stále manipuloval padělaným křestním listem Masarykova otce a Masaryka nejmenoval jinak nežli Masaříkem, ačkoli věděl, že redaktor klerikálního Čecha, kterého Masaryk žaloval, už před šesti lety před soudem odvolal a podepsal prohlášení, že se přesvědčil, že Masaryk svého jména nikdy nezkomolil.

Hlavní líčení této žaloby konalo se u přestupkového soudu na Ovocném trhu za velikého návalu obecnstva dne 18. dubna 1906. Masaryk se osobně k soudu nedostavil a vyslal k němu jenom svého obhájce dr. Boučka. Líčení trvalo celé 4 hodiny. Dr. Nejedlý svou obžalobu prohrál, Masaryk zvítězil.

Po tomto procesu čekal Masaryka za krátkou dobu proces druhý, daleko vážnější. Proces před zemským trestním soudem v Praze *pro zločin rušení náboženství.* Na shora uvedené schůzi „U Helmů“ mluvil Masaryk také o církvi a náboženství, a vysoká římská hierarchie pro-

sadila ve Vídni, že Masaryk byl pro tuto řeč pohnán před kriminální soud. Tato obžaloba byla největším atentátem Říma na Masarykovu hlavu. Každý si dovede představit, jaké to bylo tenkrát v r. 1906 vzrušení. To se ještě nestalo, aby universitní profesor, a k tomu profesor filosofie, byl pro vědeckou přednášku pohnán jako zločinec před trestní tribunál. A k tomu člověk evropského jména, bývalý poslanec, jehož náboženské názory byly tak jasně a určitě složeny ve všech jeho spisech, zanícený následovník Krista, pokračovatel idejí české Jednoty bratrské, apoštol mravní očisty, asketa ve vlastním životě a učitel, jenž vážností svého pojetí náboženských otázek své žáky přímo fascinoval — takovýto muž byl postaven pod zorný úhel stoletého trestního zákona rakouského a brána žaláře se před ním rozevřela. Odsouzením hrozil pak Masarykovi nejenom několikaměsíční těžký žalář, nýbrž ve spojení s tím také *zrušení doktorátu, zbavení profesorského úřadu na universitě a zničení celé existence jeho a jeho rodiny*. Masaryk byl člověkem nemajetným, jeho existence opírala se především o jeho plat jako universitního profesora, a Masarykovi bylo 56 let. Tenkrát jsme byli všichni ve velikých starostech o to, co bude, protože s možností odsouzení bylo nutno počítat; možno však říci, že snad jediným, jenž v této věci zůstal *klidným*, byl prof. Masaryk *sám*. On s úsměvem prohlásil, že se ničeho nebojí, on že se vždycky obživí, a bude-li odsouzen a odbude si trest, že bude pak dopisovatelem do anglických a amerických listů.

K hlavnímu líčení došlo před *zemským trestním soudem v Praze* za předsednictví vrchního rady Patery dne 23. května 1906. Nával do soudní síně byl ohromný. Šlo přece o proces zájmu světového. Masaryk se dostavil osobně se svým obhájcem dr. Boučkem. Líčení trvalo

celý den. Masaryk uchopil se několikrát slova a mluvil sebevědomě, neohroženě, výbojně. Celý proces skončil fiaskem klerikálních kruhů. Masaryk byl *osvobozen* a řady studentů a dělníků ve Spálené ulici zdravily ho s jásotem. Masaryk salutováním, jako obyčejně, děkoval, „demokrat pozdraví demokrata jenom zdvihnutím ruky“, pak unikl ze zástupu do postranních ulic a spěchal domů.

Byli na omylu ti, kdož se domnívali, že Masaryk bude tímto atentátem zastrašen.

*

Masaryk byl *říšským poslancem od r. 1907 až do počátku světové války* a je známo, že ve všech zápasech o svobodu vědy a svědomí stál vždy v prvních řadách a velmi často v čele celého boje, a že jeho výkladům naslouchal celý parlament a celé Rakousko.

Když se ve Vídni v listopadu 1907 konal pověstný *katolický sjezd* a dr. Lueger pronesl svá vyzývavá slova, že university musejí býti dobyté, povstal Masaryk v parlamentě a svým pilným návrhem prosadil, že velická většina sněmovny se vyslovila *pro svobodu vědeckého bádání* na universitách a ministr vyučování musil dáti záruky.

Masaryk byl všude. Když r. 1908 hrozilo svobodomyšlnému profesorovi církevního práva na universitě v Inšpruku *Wahrmundovi* propuštění z úřadu pro přednášku na veřejném shromáždění, v níž poukazoval na nerozlučitelný rozpor vědy a katolického názoru na svět, vystoupil Masaryk v parlamentě na jeho ochranu a zachránil ho před klerikální justifikací.

*

Masaryk stal se vůdcem československé revoluce za hranicemi. A jakým byl sám, takového ducha také do ní

vštěpoval. Žádné povrchní ceremonie, ale krutou opravdovost do všech důsledků, až do těch hrdel a statků. V době, kdy starosta dr. Groš týden co týden, měsíce a léta po Praze aranžoval slavnostní mše na počest živých a mrtvých z rodu Habsburského, nebylo v československé revoluci za hranicemi *ani jediné mše, ani jediné monstrance, ani jediné oltáře, ani jediné kříže.*

Vojevůdce revoluční armády československé měl jen *jednu modlitbu*, která s něho přešla na celou armádu, tu, kterou se modlil 17. července 1910, když stál ve stínu lesů na Kozím Hrádku u Tábora na místě, kde pět set let před ním kázal Jan Hus, a kde se před zástupy s hlasem rozechvělým modlil tu modlitbu Husovu: „*Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti!*“

A tato jediná modlitba, tato apologie pravdy, stejně prostá a vznešená jako hymnus „Boží bojovníci“, prodechnutá velikou ideou osvobození národa a člověka od absolutismu světského i církevního, stačila, aby vyvolala v život armádu proti militarismu pozemskému i nebeskému, že armády ideově a mravně vyšší ještě nebylo.

Tak to řekl Masaryk ve své řeči na Kozím Hrádku 17. července 1910: „To musí pochopit český člověk, že v poměru k bohu nepotřebuje prostředníka. Potřebujete vy sluhu, portýra nebo komorníka, abyste se smluvili se svým otcem? A potřebujete sluhy, portýry a komorníky boží? Ne! Buď má každý z nás přímý poměr k bohu, nebo ho nemá. Kdo se schovává za cizího prostředníka, ten prostředníka potřebuje jen ze zbabělosti a ze strachu.“

Když přijel Masaryk 21. prosince 1918 do Prahy, přišli ho uvítat na nádraží také zástupcové církve katolické, biskupové a monsignori. Přišli v bohatých, zlatých a brokátových ornátech uvítat hlavu státu, syna chudé-

ho dělníka, prostého muže, jenž stál před nimi tak jednoduše, jakým byl vždy. Poděkoval jim za jejich slova, podal jim ruku a poznamenal, že, jak on soudí, bude teď *rozluka církve a státu* snadně možnou, a že to bude jak ku prospěchu státu, tak i ku prospěchu církve a ku prospěchu *všeobecné mravnosti.*

A opravdový, jako vždy, provádí prezident Masaryk tuto *odluku církve od státu* už od samého vzniku republiky jako věc samozřejmou, nutnou a nezbytnou. On nebyl jako hlava státu *v žádném kostele, u žádných církevních obřadů, na žádné mši a v žádném procesi.*

Když byla na Václavském náměstí veliká tryzna za padlé legionáře a v šeru večera vysoko k nebesům šlehaly plameny zapálených pochodní, přijel také prezident, sňal mlčky klobouk, postál, poslechl hymny, nachýlil hlavu, zamyslel se, pět let jeho života a pět let války mu letělo hlavou — on viděl stíny všech těch padlých hochů a mužů, jejich hroby známé i neznámé, hlava jeho poklesla a duše Masarykova si zasteskla a zavzlykala. Nepožehnal se ani nepokřížoval — *ale nikdy nebylo modlitby vznešenější. . .*

Masaryk nepřišel, aby v republice zdvihl plameny kulturního boje. Věc je vybojována. U nás a na celém světě. *K učitelské katedře učitel a k oltáři kněz* — a vedle toho naprostá *svoboda svědomí, vědy a víry.* Svoboda a neodvislost pro *stát*, svoboda a neodvislost pro *církev a nejvyšší mravnost* v republice — to je program a cíl kovářského učedníka, jenž už před půlstoletím učil děti na císařském panství pravdě, že se země otáčí kolem slunce. . .

MASARYK NA ČESKOU UNIVERSITU

Příchod Masarykův do Prahy v r. 1882 znamená počátek veliké myšlenkové revoluce ve vědeckém a lite-

rárním světě českém. Úroveň tehdejšího veřejného života byla nevýslovně žalostná. Úpěl všechn pod kletbou vlasteneckého autoritářství strany staročeské. Na všech stranách nejduchaprázdňější vlastenecké fangličkářství, svěcení praporů, národní slavnosti, boucharonské řeči.

Proti této zoufalé národní bídě zahájil Masaryk skutečnou vzpouru. Jeho vstup na katedru byl událostí, jaké nebylo na universitě Karlo-Ferdinandově od dob Husových. Skutečnou, živoucí představu o tom si může učiniti jenom ten, kdo byl toho svědkem a účastníkem. Nutno si tu představití celý onen úzký názor na svět a život, s jakým v tehdejší době vycházeli studenti z našich středních škol. A tito studenti skočili v Praze najednou ze starověku a středověku do nejpalčivější výhně evropského myšlení, octli se před profesorem revolucionářem, jenž jim za jedinou hodinu své přednášky rozsvítil daleko více světla a dal více podnětů k myšlení, nežli jich mohli nabýti za celý rok studia středoškolského. Celá postava Masarykova, jeho skvělý úsečný sloh, jeho forma přednesu, jeho moravsko-slezský timbre hlasu, jeho velitelská gesta, jeho bohatství literatury, jeho hluboké, temné žhoucí oko, vše to posluchače strhovalo, uchvacovalo a elektrisovalo. Takového profesora na univesitě ještě nebylo!

Ale to nebyl jen učitel a profesor — to byl i nejlepší kamarád a kolega, jenž se nespokojoval tím, že přednášku na katedře řemeslně odbyl a odešel. Masaryk shromažďoval kolem sebe své žáky v semináři, a jeho byt byl každé chvíle otevřen komukoli ze studentstva, ba i jeho knihovna a jeho kuchyně. Masaryk zval týden co týden k sobě kroužky studentů, aby při čaji a zákuscích v přátelském kruhu s nimi pojednával o všech akutních otázkách dne.

Já sám jsem přišel do Prahy teprve 10 let po tom, co Masaryk zahájil své přednášky o praktické filosofii a musím se přiznati, že dojem, jaký na mne Masarykovy přednášky učinily, byl navždy nesmazatelným. Měl jsem veliké starosti o živobytí, ale z Masarykových přednášek jsem nevynechal ani jediné, a den co den jsem seděl v prvé lavici, zachycuje stenograficky každé slovo s katedry. Musím podle pravdy říci, že v životě mém byli to dva lidé, které jsem poznal a kteří celým zjevem, svou duchaplností a vzdělaností, a svým celým životem působili na mne nejhloběji: byl to *T. G. Masaryk* a vedle něho současně a stejnou měrou také nezapomenutelný a nevyrovnatelný učitel a průkopník sociální demokracie dr. *Viktor Adler*.

*

Počátek Masarykovy literární a vědecké revoluce datuje se od roku 1883. V tomto roce založil Masaryk v Praze kritickou revui „*Athenaeum*“, jejíž prvé číslo vyšlo 15. října 1883. Nakladatelem byl J. Otto.

Prvním skutečně převratným činem Masarykovým bylo zahájení rozhodného vědeckého boje *proti falešným a podvrženým rukopisům Královédvorskému a Zelenohorskému*.

V únorovém sešitě „*Athenaea*“ r. 1886 byly otištěny dva články prof. J. Gebauera o „Potřebě dalších zkoušek rukopisů Královédvorského a Zelenohorského“. Současně otisklo „*Athenaeum*“ také *list T. G. Masaryka* k prof. Gebauerovi, v němž Masaryk vyzval *prof. Gebauera*, aby své názory o rukopisech v „*Athenaeu*“ vyložil, aby věc konečně byla doma vyšetřena.

Přitom Masaryk poznamenal:

„Že se nám v cizině vysmějí? Bohužel! Ale doufejme, že jen nerozumní, právě tak, jak zase u nás jen nerozumní věc hájí bez náležité kritiky. Nepochopuji, jak

někdo tvrditi může, že čest národa vyžaduje obhájení rukopisů! *Čest národa vyžaduje obhájení, resp. poznání pravdy, nic více, a větší je mravnost a zmužilost, uznávající omyl, nežli obhajování omylu, jež třeba celý národ sdílí.*

Po těchto projevech rozpoutal se v celém českém národě v krátké době úžasný boj, jenž zanesl takové rozčilení do národa, že nebylo toho v Čechách příkladu, a jenž trval s bezpříkladnou rozvášněností po celá tři léta.

V čelo boje *proti Masarykovi* a všem odpůrcům rukopisů postavil se *dr. Julius Grégr*, jenž dal k dispozici celý svůj vlivuplný list, a z otázky vědeckého bádání a vědecké pravdy učinil věc ulice, hlasování a bezpříkladného teroru.

Dr. Grégr, jenž věci naprosto nerozuměl, vystoupil na bojiště v „Národních listech“ 5. března r. 1886.

Od této doby byly všechny neslýchané útoky Julia Grégra soustředěny na hlavu prof. *Masaryka*. *Na Masarykovi není nic českého, leda jméno a titul profesora české university*. Masarykovi stoupenci byli přirovnáváni k zlobným, vilným Zbyhoňům. Žádný národ nikdy nestrpěl, aby tak drahocenné památky dávnověkého kulturního jeho rozvoje ohlodávala podezřívavost doma a vůkol v cizině. Oni troušili otravu a jed podezření po malých kapkách, jako kapal Claudius jed do ucha spícího Hamleta, a jejich nesvědomitá a lehkovážná podezřívavost oloupila národ o jeho nejdražší kulturní poklady a jako hyena ohlodala a zohavila kosti nejslavnějších a nejlepších našich vlastenců. Dr. Grégr psal, že se v Praze zorganizovala hotová *literární mafie*, neslýchané literární banditství a koterie ta stojí *na stanovisku kosmopoliticko-národně indiferentním a internacionálním*. Čeho nedovedla u nás ani dřívější německá universita, to způsobila vy-toužená *universita česká*, aby se stala střediskem šíření

národního indiferentismu a otravovala vřelost v srdci českého studentstva.

Za „Národními listy“ byla puštěna celá smečka listů venkovských.

Odpůrci rukopisů byli jako psanci. Bylo na ně na ulicích ukazováno prstem a v hostincích po nich pliváno. Nakladatel J. Otto, jenž vydával „Athenaeum“, ze strachu list pustil, takže Masaryk byl nucen převzít list ve vlastní náklad. Masaryk bydlil tenkrát se svou rodinou na Vinohradech ve vile nakladatele „Osvěty“ Václava Vlčka a musil se vystěhovati.

Dne 20. prosince 1886 vyšlo v Praze prvé číslo „Času“. Do tohoto čísla přispěl také mladý publicista H. G. Schauer, jenž studoval gymnasium v Litomyšli, pak ve Vídni práva a z jara 1886 k vyzvání prof. Masaryka přišel do Prahy, kde počal pracovati v redakci Ottova naučného slovníku. Schauer poukazoval ve svém článku k možnosti, že by se národ náš mohl octnouti ještě v horším boji se světem germánským, nežli je nynější, v boji tak zoufalém, jaký na př. vedou poznašští Poláci, v boji až na nůž, a tu se tázal, je-li náš národní fond takový, aby bojovníkům poskytoval dostatečné mravní posily v onom krajním případě. Přitom vyslovil obavu, že by v onom krajním boji mohl nastati den, kdy by si nějaký slaboch mohl položit otázku: „*Stojí tato ve své existenci pochybná národnost skutečně za to?*“ Účelem této otázky nebylo nic jiného, nežli výzva k tomu, aby národnost byla lépe upevněna, tak aby v každém boji obstála.

Po dvou měsících, 19. února 1887, vystoupily „*Národní listy*“. Zfalšovaly tendenci článku, obvinily Masaryka a redakci „Času“, že hlásá přenárodnění, národní sebevraždu a přimknutí k národu německému, a článek, jenž nesl nápis: „*Filosofové sebevraždy*“, vrhl na hlavu

Masarykovu kletbu: „*Jdi k čertu, ohavný zrádce! Přimkni se se svou pochybnou duševní troškou a svou mravní mizerií ke komu chceš; jen neopovažuj se už ani užívatí našeho posvátného jazyka a pokáletí jej svým podlým duchem a otravným dechem! Jdi, přimkni se k nepříteli, jemuž sloužíš, zapomeň, že jsi se narodil z české matky a že jsi kráčel po české půdě. My tě z našeho národního těla vylučujeme jako šerednou hlízu. Jdi, utec z této svaté země, než se pod tebou otevře, aby tě pohltila.*“

Za „Národními listy“ přišel zase krajinský tisk a za ním tak zv. česká inteligence, básníci, spisovatelé a učenci.

Dne 25. března 1887 uveřejnil v „Zlaté Praze“ spisovatel *Adolf Heyduk* básně pod titulem „Zákopníkům přenárodnění“, v níž hřímá *proti Masarykovi*:

Vás věru nezrodila matka česká,
spíš netvorná, zlo sálající saň,
jež nad hlavou nám perutěmi tleská
a stále žádá české krve daň.

Na universitě byly takové poměry k zoufání. 14 profesorů české university podalo na Masaryka žalobu za to, že prý v „Athenaeu“ urazil — prof. Hattalu. Tento Hattala, humoristická figurka na universitě, nazýval odpůrce rukopisů hlupáky a podvodníky nejhrubšího zrna a kritické články o podvržených rukopisech nazval bestiálností. A když na to Masarykovo „Athenaeum“ reagovalo, udělil akademický senát důtku prof. Masarykovi, který nota bene neměl na tom článku žádného účastenství a v té době dlel na Rusi. Masarykovi tenkrát ještě přitěžovalo, že „Athenaeum“ titulovalo prof. Kvičalu jenom p. Kvičala a ne „pan prof. dr. Kvičala“.

Takové byly poměry tenkrát na české universitě a v takových poměrech měl člověk rázu Masarykova

dýchat. Důtka udělená Masarykovi byla zostřena ještě pohružkou, že *bude žádáno o jeho přesazení*, bude-li své kolegy dále urážet. Do téhož roku 1889 spadají četné relegace studentů z české university, která za to dostala na říšské radě název *policejní expositury*.

Je zázrakem, že Masaryk na takovéto universitě po bezčetných jiných denunciacích vydržel a že se také nepodařilo ho nakonec odstranit.

*

Když boj o rukopisy byl vybojován a Masaryk v čele celé legie nejschopnějších a nejvážnějších spolupracovníků došel plného vítězství, bylo zřejmo, že v něm vystala v českém světě síla prvního řádu. Masaryk se neomezil jako jiní profesori na tribunu vědecké revue a universitní katedru, on se vrhl se vším temperamen-tem svého vášnivého naturelu do samého víru událostí života *politického*.

Nejdříve se stal pokus, aby došlo ke sblížení s tehdejší-ším všemohoucím vůdcem národa dr. *Riegrem* a k součinnosti Masaryka *ve straně staročeské*. Schůzku mezi Riegrem a Masarykem zprostředkoval redaktor Pazdírek. Rieger Masaryka pozval a Masaryk přišel 21. ledna 1889 do jeho bytu v Palackého ulici. Tenkrát mluvili spolu oba muži po prvé a v soukromém rozhovoru se později Rieger vyslovil: Ten Masaryk, jaký je to krásný člověk! — Při tomto setkání se mluvilo o možnosti shody, která by se vztahovala nejdříve na žurnály a pak na universitní sbor. O celém jednání vydal red. Pazdírek svědectví, že Masaryk prohlásil, že on a jeho přátelé nedomáhají se žádné protekce, že se také nezříkají ani jediným slovem svých zásad. Ke shodě však nedošlo. Postavil se proti ní prof. *Bráf* a celá Riegrova rodina, která měla obavu, že by vstupem Masaryka do strany

staročeské byla vyvrácena víra v neomylnost a autoritu vůdce strany staročeské. Celé jednání bylo záhy skončeno. Dr. Rieger neuznal pak Masaryka ani za hodna, aby mu oplatil návštěvu. Jediné, co učinil, bylo, že zajel kočárem k bytu prof. Masaryka ve Školské ulici, a jakkoli prof. Masaryk byl doma, přece k němu sám nezašel, nýbrž *poslal mu nahoru jenom svou návštěvku — po kočím.*

Prof. Masaryk měl z toho ještě ostudu, protože ho veřejně pomluvili v novinách, že se doprošoval u dr. Riegra milosti. Strana staročeská byla však již té době pro svůj vnitřní marasmus odsouzena k smrti.

Masaryk o tom sám napsal: „Prodělal jsem *pád strany staročeské* a sám jsem k němu dost přispěl. Předvídal jsem tento pád a z počátku jsem myslel, že se dá zadržet, dvakrát jsem s vedením strany staročeské jednal o reorganisaci strany, ale nedojednal — *můj lék byl na stranu staročeskou již příliš silný.* Žádal jsem reorganisaci pokrokovou (protiklerikální) a demokratickou, ale toho strana staročeská nebyla schopna a padla. Proto padla. — Příspěvek k pádu strany staročeské, cítil jsem povinnost *vstoupit do strany mladočeské* a spolupokusit se o organisaci pevné a spořádané strany pokrokové a demokratické.“

Záhy po rozchodu s dr. Riegreem bylo tedy navázáno jednání mezi prof. *Masarykem* a šéfem strany mladočeské dr. *Juliem Grégrem*. To vedlo k cíli, a 14. prosince 1890 vstoupil prof. *Masaryk* společně s prof. *Kaizlem* a dr. *Kramářem* do strany mladočeské. O věci bylo vydáno komuniké výkonného výboru strany mladočeské, v němž stálo: „Čelní stoupenci realistického směru připojili se k národní straně svobodomyslné. V jednání objevila se úplná shoda ve všech hlavních částech programu. Otázka rukopisná, která byla příčinou mnohých sporův, omezena jest na otázku vědeckého interestu, přičemž ovšem se všech stran šetřena bude úplná volnost

bádání a smýšlení. Přistoupení mosobností směru realistického ke straně svobodomyslné přivádí se jí nových sil a spolupracovníků, vynikajících vzdělaností a *vřelostí vlasteneckou.*“

V březnu 1891 byl Masaryk zvolen *po prvé do říšské rady jako poslanec strany mladočeské* za města Písek, Domažlice, Klatovy, Sušice, Strakonice, Horažďovice a Volyně.

Prof. Masaryk octl se po prvé na parlamentární tribuně a hned v prvé řadě českých poslanců a v delegacích promluvil řeč o Bosně a Hercegovině, která udělala mnoho poplachu u dvora a Masarykovi ve vládních kruzích mnoho přízně nedala.

Masarykovi však nebylo dáno, aby ve straně mladočeské dlouho vydržel. Stýskal si hned od počátku:

„Jak jsem v počátku své politické práce ve straně mladočeské byl nadšen a pln naděje do budoucnosti, tak jsem *v tu budoucnost přestal doufat*, jakmile po prvé napětí volební agitace a prvé organisace nastávala ve Vídni a ve voličstvu perná drobná práce. Měli jsme ve volebním provolání 1891 slušný pokrokový a demokratický program, ale ten brzy byl *jen na papíře* a nemnohým přešel v kosti a krev! Jeden za druhým vytasoval se se svými názory *staročeskými*, jakmile šlo doopravdy, ne toliko pro řečnickou okrasu před voliči.“

„Pravý stav věci poznal jsem záhy po dohodě s dr. *Jul. Grégrem*. Měli jsme požadavek *všeobecného práva hlasovacího* ve volebním provolání (1891), ale čelní mladočeští poslancové byli ve skutečnosti *proti němu*. Sám jsem po vstupu do říšské rady po nějaké době chtěl a měl podat *návrh na všeobecné právo hlasovací*, ale poznav, že strana vlastně za požadavkem *nestojí*, nepropůjčil jsem se k *politické komedii.*“

Co Masarykovi další setrvání ve straně mladočeské naprosto znechutilo, byl trapný konflikt s dr. *Juliem*

Grégrem v tak zv. *aféře Šromotově*. Dr. Šromota prohlásil totiž v červenci 1893 při ustavující schůzi Národního klubu v Brně, že prý jistý majitel novinářského závodu v Praze dostal od úřadu výstrahu, aby o zahraniční politice a trojspolku nepsal tak, jak se stalo, sice že se octne před soudem pro velezradu, a že týž majitel nejen se podrobil, ale poslal i omluvný list, když jeden spolupracovník listu upadl opětně do tónu vládě nemilého. Český místodržitel hr. Thun prý ukazoval tento list jednomu vynikajícímu českému poslanci a přitom pronesl o Čechách výrok: „*Čech je buď hulvát anebo líbá ruku.*“ —

Oním majitelem novinářského závodu byl míněn dr. Julius Grégr a poslancem, jemuž to místodržitel sděloval, byl prof. Masaryk. Z toho vzešla ohromná polemika, která oba muže úplně rozdvojila. Julius Grégr se hájil tím, že nikdy žádnému místodržiteli žádného prosebního a omluvného listu nezaslal a že dopis, který hr. Thun má v rukou, je zcela nezávadný. Prof. Masaryk naproti tomu zase poukazoval na to, že žádného listu podobného neviděl a nikomu také neříkal, že ho viděl. Také s dr. Šromotou že o věci nemluvil. S místodržitelem že se setkal jenom nahodile ve sněmovně, že s ním mluvil tedy na místě veřejném a že tato politická rozmluva s místodržitelem byla jeho prvou rozmluvou a dosud poslední.

Záhy bylo zjištěno, že prof. Masaryk byl do této aféry vtažen úplně beze vší viny.

Na způsob, jakým s ním bylo zacházeno, stěžoval si pak prof. Masaryk velice trpce a v prohlášení svém v „Čase“ dne 15. července 1893 napsal:

„Celá aféra je smutný doklad, jak u nás člověk, veřejně činný, pořád a pořád vésti musí boj s nepřitelem vniterním, horším než celá slavná vláda. Pan dr. Grégr má pravdu — *klepařství*, malicherné a zlovolné *klepařství*

Profesor Masaryk v r. 1892

(Archiv voj. hist. úst.)

T. G. Masaryk v r. 1876 (v době, kdy se seznámil se svou budoucí ženou Charley Garrigueovou)

(ČTK)

Charley Garriguová v době seznámení s T. G. Masarykem

(ČTK)

otravuje náš politický život, u nás každý člověk veřejný musí se alespoň po kolena probroditi kalem špinavého prádla. To, co se dnes u nás tak často zve radikalismem, není namnoze než soustava společenského a politického klepu.“

O věci bylo jednáno dne 26. srpna 1893 na schůzi zemských a říšských poslanců mladočeských, na níž bylo dr. Grégrovi dáno plné zadostučinění, ale prof. Masarykovi byla učiněna výtka, že prý jednáním svým pochybil v tom směru, že o výrocích místodržitelových neučinil nejdříve sdělení výkonnému výboru strany a že tím, když vylíčením celé záležitosti nezamezil hned z počátku šíření se nepravých zpráv, poškodil vážnost a prospěch strany.

Prof. Masaryk předložil tuto věc svým voličům na veřejné schůzi v Sušici, učinil jim o celé aféře podrobný rozklad a dokázal, že byl ve sporu s „Nár. listy“ a v boji proti teroru úplně v právu. Žádal voliče, aby se o věci vyslovili. Důvěrníci voličstva se usnesli ve své důvěrné schůzi vysloviti prof. Masarykovi neomezenou důvěru a souhlas s jeho činností politickou, ale prohlásili, že tento důvěrný projev není určen pro veřejnost.

Prof. Masarykovi tento projev nedostačoval, a poněvadž v otázce cti nechtěl, aby mezi ním a voličstvem zůstal sebemenší stín nebo dvojsmyslnost, učinil z celé věci konstituční závěr a dne 25. září 1893 vzdal se obou mandátů říšského a zemského za města Domažlice, Písek, Vodňany.

*

Od této doby nevstoupil Masaryk na parlamentní tribunu, až teprve po 14 letech v r. 1907, kdy byl zvolen do parlamentu po druhé ve valašských městech na Moravě za pomoci českých sociálních demokratů jako kandidát své strany, české strany lidové.

Masarykův odchod z vídeňského parlamentu neznamenal ovšem jeho odchod ze života politického. Právě

naopak! Do tohoto čtrnáctiletého období patří nejintenzivnější práce Masarykova na všech polích veřejného a kulturního života. Masaryk získal tím, že se mohl v Praze soustředit a neztrácel mnoho drahocenného času jízdami do Vídně a v parlamentních kuloárech. Od této doby počíná *Masarykova činnost učitelská, výchovná, propagační*. Do tohoto období spadají všechny jeho *hlavní spisy*. V této době mluvil 14 let z universitní katedry k dorůstající mládeži české a v té době nebylo z akademické české inteligence nikoho, kdo by byl mohl Masaryka přejít a nebyl nucen zaujati k němu stanovisko ať již pro, nebo proti. V této době počal Masaryk na podzim r. 1893 vydávat svou revui „Naši dobu“, s láskou a nadšením se uchopil i pera žurnalisty a s katedry universitní šel na nespočetná shromáždění veřejná a schůze dělnické.

Pobýváje o prázdninách v Bystrici u Turč. Sv. Martina, seznámil se osobně se *slovenskými* literárními a politickými vůdci, a vliv jeho zejména na mladou generaci *slovenskou* stoupal rok od roku. Masaryk stal se na universitě miláčkem i studentstva *jihoslovanského*, jež jeho ducha zanašelo v národ srbochorvatský, a v červnu 1902 byl pozván do Ameriky, kde přednášel v jazyku anglickém na universitě chicagské.

*

Masaryk nebyl tedy v parlamentě, ale zůstal politikou mocností prvního řádu a vliv jeho byl často mnohem hlubší nežli celého poslaneckého klubu mladočeského. Proto také byly na něho koncentrovány nepřetržité útoky z nejrůznějších stran, jež šly za jediným cílem: Masaryka znemožnit, umlčet, zničit.

Nejstrašlivější dny vzešly Masarykovi, když přišel r. 1899 a s ním pověstná *aféra Hilsnerova*. Několik dní po velikonočních svátcích byla v lese u Polné nalezena zavražděná Anežka Hružová a rozvášněné veřejné mínění

ukazovalo na potulného žida Leopolda Hilsnera jako na pachatele, jenž prý s pomocníky děvče zavraždil za tím účelem, aby *zachytil křesťanskou krev děvčete* a předal ji do rukou židovské sekty, která takovéto krve pro své náboženské obřady potřebuje.

Proces se konal před porotou v Kutné Hoře. Hilsner byl uznán vinným a odsouzen k trestu smrti. Dr. *Baxa* jako soukromý účastník rodiny Hružovy mluvil vedle státního návladního a pravil mezi jiným: „Chtěli zavraždit *křesťanskou* osobu, dívku *nevinnou*, aby z ní *krev* dostali. Všechno zamlouvání nic nepomáhá, *ten účel vraždy zde byl*. Zvěst běží světem, že jsou lidé, kteří usilují o bezživotí bližních, aby se zmocnili jich *krve*. Je to příšerné, strašlivé. Člověk se vzpírá tomu věřit, my nevěříme pověstem, a přece *stojíme před faktem, které je dokázáno, které se vyvrátiti nedá*.“

Prof. Masaryk viděl tu strašnou rozvášněnost davů, viděl, jak příšerná pověra o rituální vraždě proniká pod ochranou nejtemnější klerikální reakce jako rakovina do těla národa — a on se nanejvýše pobouřen pozvedl proti tomu. Ne na obhajobu Hilsnera, ale na záchranu zdravého rozumu lidského, na záchranu *pravdy před pověrou*.

Úžasné doby nastaly tenkrát Masarykovi. *Žádný člověk nebyl v dějinách českého národa tak zneuctěn jako Masaryk*. Až do universitních síní zalehl huligánský řev ulice a zfanatisovaní studenti násilím umlčovali profesorova slova.

Tenkrát byly doby, že jsme stáli za Masarykem a vlastními těly jsme tvořili kolem něho zeď, aby sevřené pěsti nedopadly na jeho hlavu. Listy udávaly adresu jeho bytu, aby každý věděl, kde jsou jeho okna. A universitní senát udělil Masarykovi dovolenou až do konce zimního semestru, aby jeho přednášky byly zastaveny.

Masaryk napsal tenkrát v „Času“: „Někteří mudrci posílají mne také na pomoc — *Boerům*. To je tak dětin-

ské, že se proti tomu vážně nedá ani mluvit; zato je vzpomínka o *Omladině* perfidní — já jsem se, ač jsem už nebyl poslancem chráněným imunitou, mnohých omladinistů zastal a zastával, třeba tito o tom ani nevěděli. A že prý píše v listy německé! Ano, a *budu psát*. Nemohu přece psát do listů českých, které o mně *léta a léta jen lžou* — a to se mám na to klidně dívat a dávat se umlčovat? Kdybych uměl *čínsky*, psal bych třeba i do listů čínských, abych proti naší žurnalistické korupci uhájil pravdu. Než, darmo mluvit. *Já se znásilňovat nedám nikým a lžem a nepochopeným heslům neustoupím.*“

Dne 13. února 1900 byl prof. Masaryk postaven dokonce před soud jako autor brožury „*Nutnost revidovati proces polenský*“. Stál před čtyřčlenným senátem zemského trestního soudu v Praze pro přečin podle článku VIII. trestní novely z r. 1862 (pokus působiti na soudní rozhodnutí). Společně s ním byl obžalován dr. J. Herben jako vydavatel této brožury. Byl odsouzen k pokutě 60 K.

Prof. *Masaryk* tenkrát před soudem pravil: „Svou brožuru jsem psal proto, abych uvedl rozpory, které jsem v celém procesu našel. Postavil jsem se proti celé žurnalistice, neboť až do duše mne zranil způsob jejího psaní. Já myslím, že jsem svou prací vykonal *záslužný čin*. Mluvil-li pan státní zástupce o *spravedlnosti*, já na to odpovídám, že mně šlo o *spravedlnost* také a o nic více. Stojím zde jako obžalovaný, stojím zde před celou veřejností a nebojím se *nikoho*. Myslím, že se dočkám brzy toho okamžiku, kdy mně budou *rakouští soudcové povděční za to, co jsem napsal*. Jsem si jist, že to bude brzo.“

*

V r. 1900 přistoupil Masaryk k organizaci vlastní strany, a dne 1. dubna 1900 konal se první sjezd *české strany lidové*, na němž prof. Masaryk referoval o politické

situaci, o poměru strany k stranám ostatním a nastávajících úkolech strany.

R. 1907 zvolen byl Masaryk po druhé do parlamentu ve volebním okrese valašských měst na Moravě a r. 1911 v témže okrese poznovu.

Parlamentní činnost Masarykova v období *od roku 1907 až do počátku války r. 1914 je v živé paměti*. Masaryk byl z prvních řečníků sněmovny. Kdykoliv povstal, shromáždila se kolem něho vždy celá sněmovna a sociální demokraté všech národností Rakouska patřili do zajista k jeho posluchačům nejpozornějším a nejvděčnějším. Jeho řeči byly vždy událostí dne. Jeho charakteristická úsečná gesta, jeho hluboká opravdovost, jeho při vši eleganci slova neobyčejně útočná prudkost a jeho dokonalé ovládnutí předmětu učinilo z něho jednoho z nejmilovanějších, ale také nejobávanějších lidí parlamentu. Masaryk si řeči nikdy nepsal, jemu stačilo vždy několik na papír hozených hesel, ale každý, kdo Masaryka slyšel, viděl ihned, že jeho řeč jest při vši své improvisaci co nejpečlivěji připravena a promyšlena. Nikdo neslyšel Masaryka mluvit prázdně. Operačním polem Masarykovy politiky na radě říšské bylo ovšem celé Rakousko a všechny problémy evropské a světové, s nimiž bylo spjato.

Ve Vídni žil Masaryk skromně a uzavřeně. Nepohyboval se v kavárnách ani v hostincích a záhy večer se uchyloval do svého bytu ve vile na periferii Vídně.

Náhle 28. června 1914 přišel sarajevský atentát a od tohoto okamžiku bylo o dalším osudu prof. Masaryka rozhodnuto. Události světové nalezly ho na svém místě. *Třicetiletá drobná válka Masarykova v Praze byla ukončena.*

Nastala mu vojna světová.

Když bylo Masarykovi 50 let, napsal o něm „*Čas*“ tato slova:

„Žádná fakta, která bychom uvedli, nejsou dosta-
tečná, aby byl pochopen vliv prof. Masaryka na naši
společnost. Vliv jeho neměří se fakty, nýbrž *vyzařuje*
z osoby. Ušlechtilost povahy odzbrojovala dosud vždy
i nepřátele, když ji zblízka poznali. Prostota, veselá
mysl, přímost, odpouštění, dobročinnost až k sebezapře-
ní a zvláště dobrotivá neopatrnost vůči chytrákům —
to sálá z bytosti Masarykovy, a lidé stávají se v jeho
blízkosti bezděky lepšími.

Muž takový byl by schopen založiti nejen stranu,
nýbrž i *nové náboženství*. Ovšem proroci nebývají vítáni
ve své vlasti. Násilí a surovost dovedly také opravdu po
desíletí stavět hráz působení prof. Masaryka. Litujeme
toho. Podezřívání dovedlo tisícům lidí vnuknout po-
chybnosti. Stydíme se za to. Neronové dovedli rozvášně-
né zástupy přesvědčit, že křesťané jsou zločinci — a
hořící pochodně planuly k nebesům. Ale jak budoucnost
soudila o Neronech a křesťanech! Toho doznání dočká
se od budoucnosti nedaleké i prof. Masaryk. *V národě*
vzkříšeném, zdravém a mohutném s palmami v rukou budou
velebti jméno jeho, s pýchou a štěstím budou se hlásiti k tomu,
že kolébka jeho stála v národě českém.“

Tato prorocká slova napsal dr. Herben o T. G. Masa-
rykovi v r. 1900.

MASARYK VE SVĚTOVÉ VÁLCE

Prof. Masaryk byl poslancem ve třech obdobích. Celou
jeho politickou činnost charakterisují dva hlavní rysy:
Masaryk byl *proti revoluci a byl pro Rakousko*. Byl proti
revoluci *násilné a pro vytrvalou, nehlučnou, drobnou,*
reformní práci každodenní a byl *pro reformaci Rakouska*
ve spravedlivý stát národnostní. Je neobyčejně poučné
čísti dnes tyto názory Masarykovy a my odkazujeme

v tomto směru na příslušné citáty z jeho spisů, jež dále
otiskujeme. Masaryk byl proti každé revoluční póze a
proti každému mučednictví a s velikým důrazem po-
ukazoval na to, že na př. *i dělnictvo nesmí hazardovati životy*
svých vůdců.

Pro *Rakousko* byl Masaryk bezvýhradně stejně jako
všichni národní buditelé čeští, zejména Havlíček a Pa-
lacký, a byl pro ně proto, poněvadž věřil, že se dá
reformovat a nevěřil v možnost světových katastrof,
které by mohly změnit mapu Evropy. Nemluvil ani
o požadavku personální unie v Rakousku, poněvadž
myslil, že se ani toho nedožije. Masaryk byl pro toto své
stanovisko předmětem nepřetržitých útoků kruhů tak
zv. radikálních, kteří ho obviňovali z „*rakušanství*“.
Masaryk nebyl však nikdy žádným ztrnulým dogmati-
kem a on sám o sobě doznává, že byl-li v mladších letech
do jisté míry konservativnějším, s dalším vývojem a
novými zkušenostmi stával se stále radikálnějším, oprav-
dově a z přesvědčení.

R. 1907 znamená u něho dobu vnitřního převratu
v celém jeho názoru na Rakousko a dynastii. On poznal,
jak se vyslovil sám, že *poctivostí nedá se od Rakouska očeká-
vati ničeho a že Habsburkové za celé dlouhé panování*
pracovali jenom systémem organisovaného násilí, falše
a lži.

Denis o něm napsal: „V den, kdy nejprve v Záhřebě
a později ve Vídni, po podrobném a nezvratném zkou-
mání, odhalil padělky prokázané, jichž se dopustil úřad
kancléřský, *rozešel se nadobro s Habsburky a Rakouskem*. Od
té doby nabyl rozhodného přesvědčení, že zničení staré
budovy, založené na hrůze a lži, je potřebou veřejného
ozdravení.“

Masaryk viděl všechny *velezrádné procesy jihoslovanské*.
Viděl 53 Srbů *v Záhřebě obviněných*, že zosnovali vele-

zrádné hnutí, směřující k odtržení Chorvatska od Rakousko-Uherska, a zjistil, že listiny proti nim byly předány na rakouském vyslanectví v Srbsku. Masaryk byl korunním svědkem ve Vídni, když 50 poslanců chorvatského sněmu podalo žalobu na historika dra Friedjunga, jenž je v „Neue Freie Presse“ obvinil, že za peníze z Bělehradu šířil velezrádné hnutí v Rakousku. Masarykovy řeči o věcech jihoslovanských byly evropskou sensací.

Proč to činil? Masaryk viděl do budoucna. On viděl, že Habsburkům jde o válku. A 6. ledna 1913 řekl Masaryk v Praze: „Mé zasáhnutí v delegacích i mimo delegace, ve veřejnosti, žurnalisticky i v Bělehradě lze velmi jednoduše vysvětlit. Odpovídá mým názorům *humanistickým*, jsem důsledně *pro mír*. Obával jsem se a obávám se *evropské konflagrace*.“

*

A čeho se Masaryk obával a čemu chtěl rozumnou politikou vůči Jihoslovánům zabránit — to skutečně přišlo. Přišlo *atentátem sarajevským*.

Masarykovi bylo 64 let. Ve skutečnosti však to byl muž, z něhož mladistvý temperament a energie přímo sálaly. Masaryk byl si jistě vědom, že teď přišla jeho hodina historická. On měl své styky a přátele po celém světě a mluvil všemi jazyky světovými i jazyky slovanskými. On byl rozhodnut záhy.

Ve své řeči k střelecké divisi Mistra Jana Husi v srpnu 1917 v Ukrajině pravil Masaryk sám o sobě:

„Já sám se docela k tomu přiznávám upřímně, že jsem ve své politice dlouho podle programu Palackého horlivě usiloval o to, aby se Rakousko modernisovalo a přijalo náš český demokratický program. Čím lépe jsem však poznal Rakousko, tím větší nabýval jsem politické zkušenosti, tím více počal jsem *nedůvěřovati Vídni*

a dynastií, tím protirakouštější jsem se stával, radikálnější. Říkají, že člověk starší stává se konservativnějším, já myslím, že mládí je konservativnější, protože nemá zkušeností. Ale člověk čím je starší, tím je zkušenějším, myslí-li, musí být *radikálnějším*. Já od roku 1907 byl jsem po druhé zvolen a byl jsem v opozici proti vládě, *války balkánské donutily mne k opozici proti zahraniční politice rakousko-uherské*. Když válka nastala a když jsem viděl, že naši vojáci počínají postupovati podle našeho národnostního a slovanského programu, když jsem viděl, jak se to Rakousko mstí na našich lidech, když jsem se dověděl, že na Moravě byl oběšen muž jen proto, že měl ruské prohlášení Nikolaje Nikolajeviče, že byl druhý a třetí zastřelen, pak jsem si musel říci: *Ty nemůžeš dělati méně, než dělají naši vojáci*. Tot při všeobecné branné povinnosti náš lid, naši voličové, a já jsem se rozhodl, že *musím být na straně těch, kteří bojují proti Rakousku*.“

Masaryk šel, aby dovršil revoluční dílo svého celého života a vykonal čin, jenž ho učinil nesmrtelným neje- nom v dějinách národa, ale i v dějinách světa.

Byl to čin, pro který slovo heroismus zdá se nám podle pravdy být malým a všedním. Byl to čin, jenž učinil Masaryka nevýslovně drahým všem, kteří o něm věděli a v bezesných nocích byli zmítáni jedinou touhou, aby se mistrovi nic nestalo a on se dožil konce svého díla.

Masaryk opravdu riskoval vše. On dal v oběť celé své postavení, svůj úřad profesora, své zdraví, svůj život a celou svou rodinu. Chudý hradčanský profesor ve věku 64 let zdvihl s hrstkou zahraničních českých dělníků, dělníků hlavy a rukou, boj proti všemohoucí dynastii habsburské, nemaje pro ten boj opravdu nic jiného nežli svou hlavu a holé ruce. A učinil to v době, kdy nikdo na světě nevěděl, jak válka skončí, kdy všechno bylo v mlhách a kdy musil počítat s tím, že více nespátří

Prahy, nespatri své rodiny a že kruh nejdražších jeho přátel snad přijde po letech jen položit věnce na hrob velkého českého exulanta.

*

Masaryk byl po zahájení války v Holandsku, konferoval v Německu a odjel pak do Italie. Když se chtěl z Italie vrátit do Prahy, byla mu z Prahy poslána zpráva, že se nedoporučuje, aby se vrátil, poněvadž by byl okamžitě zatčen. Masaryk zůstal ve Švýcarsku, kde pracoval přes půl roku a o Husově slavnosti dne 4. července 1915 vystoupil v Curychu po prvé veřejně, aby proklamoval svou válku proti Rakousku a Habsburkům, válku na život a na smrt. 6. července 1915 mluvil pak společně s Arnoštem Denisem v Reformačním sále v Ženevě.

Jeho práce v prvních měsících, ba možno říci letech, byla těžká a krutá. Ve světě byla tenkrát veliká propaganda pro Rakousko. Byl to především *Rím a katolická církev*, která vášnivě agitovala ve Francii, Anglii a Americe pro katolické Rakousko a katolickou dynastii. Byly to dále vysoké *velkokapitalistické kruhy židovské*, jež pojal strach ze ztráty státních papírů rakouských. A byly to konečně i některé kruhy *socialistické*, jež zamítaly myšlenku nových států a poukazovaly na nutnost velkých celků hospodářských, jaký spatřovaly zejména ve formaci střední Evropy od Hamburku až k Bagdadu.

Arnošt Denis ve své knize „Válka“ píše: „Po vraždě v Sarajevě zmocňuje se všech úžas. Ve Francii povšechně převládá pocit smutku a neklidu. *Nikdo nechová nejmenšího nepřátelství proti Rakousku*, jsou mu spíše *vděční za mírnost*, kterou projevilo v příhodách marockých. Ostatně se téměř všeobecně hlásá zásada, že jest pro Francii závažné a důležité, aby byla *zachována říše rakousko-uherská*.“

I tehdejší ministerský předseda francouzský *Briand* byl rozhodně pro zachování Rakouska, protože věřil, že Rakousko se nakonec obrátí proti Německu, a žádal proto, aby se ve Francii dělala politika austrofilská. *Masaryk* ho přesvědčoval, že je to přece aritmetický poměr. Co je víc? 50 nebo 7? Když Rakousko zůstane zachováno, má Německo vždycky k dispozici jeho 50 milionů obyvatelů. Když se Rakousko rozpadne, může Německo počítati nejvýše na 7 milionů rakouských Němců. — Když Masaryk mluvil po prvé s *francouzskými a anglickými* politiky, nevěděli tito ještě ani tolik, kam patří *Halič*. Ba ještě v r. 1917, když se v Rusku již vytvořily československé legie, nevěděli v Americe o Čechoslovácích dočista nic. U Červeného kříže amerického — pravil Masaryk — septali: Co to jsou *Čechoslováci*? Abylo odpověděno ironicky: To jest nějaká *nová infekční nemoc*.

*

Věci postupovaly úžasně pomalu a byla to především Masarykova autorita, jež československé revoluci otevírala dveře světa. Když pak dr. Edvard Beneš počátkem září 1915 přijel natrvalo do Paříže, zvolil Masaryk za místo své působnosti *Londýn* a dne 19. října 1915 promluvil svou zahajovací přednášku na londýnské universitě. To byl veliký úspěch. Tehdejší předseda anglického ministerstva *Asquith*, nemoha se pro churavost dostavit do slavnostního zahájení Masarykových přednášek, poslal tento telegram: „Musím poslati telegram upřímné omluvy a politování, že pro indisposici není mi možno splniti slib, abych zasedl na předsednické křeslo při inaugurační přednášce prof. Masaryka. Blahopřeji koleji k volbě jeho a ujišťuji jej, že *vítáme jeho příchod do Londýna* jednak jako učitele, jehož moci a učenosti vliv se cítí v celém slovanském světě, jednak jako muže, jehož

osobním vlastností čestnosti, odhodlanosti a síle my rádi vzdáváme hold. Věříme, že jeho přítomnost zde bude poutem, jež posílí sympatie, které slučují národ Ruský a Velkou Britannií. Především a nade všechno Spojenci bojují pro svobodu malých národů k tomu cíli, aby byly budoucnost zproštěny tyranie mocnějších sousedů a mohly rozvinouti svůj národní život a zřízení. Dnes nade vše naše myšlenky a sympatie obracejí se k Srbsku, jehož nezlomná neohroženost získává den ze dne bezvýhradnou sympatii a obdiv.“

Jak obtížné byly poměry a jaká neinformovanost ještě ke konci roku 1915, vysvítá i z tohoto telegramu, v němž se mluví o Rusku a Srbsku, ale ani jediným slovem o tom, co bylo nejbližšího, o národě Masarykově, národě československém.

V r. 1915 psal Masaryk Vojtovi Benešovi do Ameriky. V těch jeho několika slovech jest celý Masaryk. On počítal se všemi eventualitami, se zachováním Rakouska i jeho rozbitím. A kolikrát viselo zachování Rakouska již přímo ve vzduchu a jaká byla intenzivní činnost Habsburků, aby Rakousko uzavřelo okamžitý mír i za cenu rozluky s Německem, a tím se zachránilo! Ještě v r. 1917 ujišťoval prezident francouzské republiky císařova švagra Sixta, že veřejné mínění ve Francii je celkem *příznivé Rakousku*. Lloyd George ubezpečoval: *Máme starodávné city přátelské k Rakousku*, a italský král chtěl uzavíratí mír za jediné postoupení *italských Tyrol* — vše to přes to, že 3. února 1916 řekl Briand Masarykovi: *Vy máte pravdu! Je nutno rozbít Rakousko a utvořit bariéru malých národů.*

V r. 1916 chtěli ve Francii, aby k nim byla na pomoc dopravena armáda půl milionu Rusů. Tenkrát vznikla myšlenka mít ve Francii vlastní armádu československou a armádu vůbec. Masaryk, jenž byl nejdříve ve

Svýcarsku a na podzim 1915 odjel do Londýna, vypravil se v květnu 1917 do Ruska, kde pobyl skoro celý rok. Masaryk jel do Ruska s přesvědčením, že když nebude samostatné československé armády, všechno se prohraje.

Francie byla tenkrát již skoro vykrváčena a Anglie ztratila na milion mužů. A z universitního profesora sociologie, apoštola humanity a vášnivého pacifisty stal se najednou *organisátor vojenský*, jenž dovedl armádu nejenom zorganizovat, nýbrž ji naplnit i duchem česko-bratrským. V Rusku byly ovšem poměry také mimořádně těžké. Kerenský byl proti Čechům vůbec zaujat a obával se, že když povolí armádu českou, že pak musí také povolit armádu polskou, finskou a ostatní a že se mu vše pod rukama zhroutí. Počátky československých legií byly proto kruté. Nebylo také ani pušek, šatů, obuvi, ničeho. V zajateckých táborech měli ruští generálové před Němci a Maďary respekt, ale do Čechů a Slováků kopali. Ba, byli ruští generálové, kteří zle vytýkali československým vojákům, že prý — zradili císaře Františka Josefa! Mnozí polští generálové jednali s českými zajatci jako se psy. České vojáky poslali do Murmaně a murmaňskou dráhu poseli jejich kostmi.

S příchodem Masarykovým do Ruska se to vše však změnilo.

MASARYK V RUSKU

Bylo 16. května 1917, když Masaryk vstoupil v Petrohradě na půdu Ruska. Zahájil tu ihned, stejně jako před tím ve Francii a Anglii, zimničnou činnost informační, agitační a organizační. V té době konal se v Kyjevě sjezd delegátů vojska, zajatců a Čechů na Rusi trvale usedlých, jenž jednomyslně a s jásotem schválil resoluci:

Československá Národní rada (v Paříži s prof. T. G. Masarykem v čele) jest nejvyšším orgánem československého národního politického boje, a je proto povinností každého Čecha a Slováka jejímu vedení se podrobiti! — Tímto usnesením stal se T. G. Masaryk nespornou vůdčí hlavou vši naší zahraniční revoluce nejenom na západě Evropy a v Americe, nýbrž nyní také v Rusku. Revoluční náš časopis „Čechoslovák“ v Rusku napsal tenkrát na úvodním místě: „Splnily se nejvroucnější touhy našich duší, utichly nejskrytější stesky našich srdcí. Prof. Masaryk, tak milovaný všemi a tak dlouho očekávaný, je mezi námi. Tatíček náš, hlava dobrá, Sokol náš. Zpráva o jeho příjezdu běží celým Ruskem, letí na posice k našim statným borcům vojákům, zalétá do nejvzdálenějších zajateckých táborů a všude budí nekonečnou, nevy-slovnou radost a nové naděje.“

Masarykův příjezd do Ruska dal naší československé revoluční akci pevný program a cíl. Masaryk znal Rusko jako nikdo jiný. On předpovídal ruskou revoluci a on to byl především, jenž dal příkaz absolutní neutrality Čechoslováků v Rusku. Prohlásil tu s naprostou určitostí: „Naším úkolem jest starati se o nás, o sebe. Chci tím říci docela jasně a určitě: *nemíchati se do ruských poměrů!* Ne, že bychom nesympatisovali, ne že bychom neměli radost z revoluce a demokracie, ovšem z revoluce pořádku a práce. My nejsme povoláni míchat se do ruských poměrů, zejména bychom nemohli připustit, aby se našeho vojska snad užívalo k tomu dělati nějaký pořádek. To ať si Rusové vyřídí sami. To není národní egoismus, to je rozumná taktika, daná poměry. My jsme hosty, třebaže u bratra, my prostě respektujeme bratrou domácnost a nesmíme se mu do ní míchat.“

Toto Masarykovo stanovisko zachránilo naše československé legie v Rusku. Masaryk dal také rozkaz, aby

naše legie po vypuknutí ruské revoluce Rusko opustily a odebraly se do západní Evropy, na frontu francouzskou. Nakonec se stala dohoda, že se vrátí přes Sibiř a Vladivostok oceánem Indickým a Tichým. Bylo to rozhodnutí osudově šťastné. Jaká katastrofa, kdyby se bylo stalo rozhodnutí jiné! Kdyby se naše legie byly do poměrů ruských vmísily, kdyby se byly pokusily o obsazení Moskvy nebo Petrohradu nebo kdyby se byly chtěly s mečem v ruce prosekát domů celým širým evropským Ruskem. Byly by se vrhly do bouří a požárů nejstrašnější občanské války, jež záhy zachvátila celé Rusko. Republika naše by se nikdy nebyla dožila slavného návratu svých legií. Naši legionáři by byli zahynuli na nekonečných stepích svaté Rusi a dnes bychom tam chodili jenom k jejich hrobům.

Druhým úkolem Masarykova pobytu na Rusi byla akce *diplomatická*. Nikdo jiný jako Masaryk nebyl povolán, aby mohl Spojencům podati zevrubnějších a spolehlivějších zpráv jak o Rusku samém a katastrofě jeho carské armády, tak zejména o ruské revoluci. Masarykova autorita v západní Evropě a v Americe stoupala den ode dne.

*

Nejdůležitějším úkolem Masarykova posláním v Rusku bylo však vytvoření a organizace *samostatného revolučního vojska československého*. Masaryk se ptal a sám současně odpovídal: „A což, co jest naším úkolem teď? *Vojsko!* Co nejvíce československého vojska, co největší československou armádu!“ — Masaryk nikdy nepočítal s milostí kohokoliv a vždy prohlašoval, že se musíme osvoboditi především svým úsilím vlastním. Na schůzi odbočky Národní rady dne 30. srpna 1917 v Petrohradě pravil pevně a určitě: „Já totiž *naše vojsko* pokládám za nejradikálnější náš politický projev *proti Rakousku* a za tu *naši*

revoluci, kterou jsme nemohli dělat na počátku války. Musíme si povědět, že my všichni zde máme ohromnou odpovědnost za ty životy, které budou obětovány. Tato velká mravní odpovědnost nám ukládá velmi seriosní postup, aby všechno to, co podnikáme, mělo za následek zvýšení vojenské a válečné výkonnosti a pak bezpečnost vojáků. Aby toho bylo dosaženo, musíme mít větší jednotku, korpus, jakožto celek, a musíme se snažiti, aby náš vojenský sbor byl moderně vyzbrojen.“

*

Masaryk dosáhl také plně toho, oč usiloval. Československé legie v Rusku dosáhly záhy slávy celého světa. Přišel *Zborov*. Koncem června 1917 se ruská armáda již neodvratně rozpadávala. Brusilov se pokusil ještě jednou o ofensivu. Chtěl prorazit střed fronty německo-rakouské. Když ruská vojska kolem něho počala prchat a zahazovat zbraně, byla to československá brigáda, jež po prvé zasáhla do boje jako samostatná jednotka. Vzala si za úkol obsadit frontu u Zborova. Měla přes tři tisíce vojáků. Po strašlivé dělostřelecké palbě došlo 2. července 1917 v devět hodin ráno k útoku. Čechoslováci útočili jako by bleskem, rozvrátili a prolomili německo-rakouskou frontu a s bezpříkladnou odvahou, pohrdající smrtí, letěli vpřed jako vichřice a přehnali se přes tři linie zákopů až do čtvrté. Byla to bitva jako málokterá krvavá a bylo bojováno na nůž a granáty. Čechoslováci zvítězili! Zpráva generálního štábu ruského o Zborovu oznámila, že československá brigáda zajala 62 důstojníků, 3150 vojáků, 16 děl a mnoho strojních pušek, z nichž většina byla obrácena proti nepříteli. Ovšem, naše ztráty byly také hrozné.

Masaryk dlel tenkrát v Petrohradě. Byli v redakci „Čechoslováka“ a všichni tu Masaryka objímali. Ma-

saryk, do hloubi duše vzrušen, poslal horoucí pozdrav své československé brigádě: „Bratří! Svou husitskou chrabrostí zjednali jste si uznání Ruska a celého spojeneckého světa. Dokázali jste přátelům i nepřátelům, že náš národ je navždy rozhodnut domoci se své národní a politické samostatnosti. Vy jste živý protest proti Rakousko-Uhersku a jeho věrolomné dynastii. Vzpomínáme vděčně bratří, kteří padli v boji za svobodu a demokracii našeho a celého slovanského národa. Vzpomínáme jich v zármutku, ale hroznější je osud těch tisíců mučedníků, které katanská mstivost Vídně a Budapešti nám odpravila doma. Nezapomeneme nikdy těch obětí! Pryč každá nadvláda národa a třídy, pryč Habsburkové a jejich násilnický stát, živořící z milosti Berlína, jako předvoj pangermánského světového panství. Čechové, Slováci vpřed!“

*

Ale všechen heroismus československých legií nezastavil již naprostý rozklad ruské armády. Všechna Masarykova starost byla proto nyní obrácena k tomu, aby naše legie ve víru občanské války na Rusi zachovaly za všech okolností absolutní neutralitu, aby s urychlením provedly nábor všech československých dobrovolníků na Rusi a bez průtahů nastoupily cestu z Ruska do Evropy na západní bojiště francouzské. Masaryk byl přesvědčen, že jedině na tomto bojišti může nyní padnouti konečné rozhodnutí, že je tam potřebí každé síly, a proto volal: *Všichni rychle do Francie!*

*

Masarykova autorita byla již neobmezená. Masaryk byl nejenom vůdcem vojska, nýbrž byl sám prvním legionářem a vojákem. Jenom výše věku a nesmírná tíha odpovědnosti ho zdržela, že sám nevzal pušku na ra-

meno. Dne 15. srpna 1917 volal k svému vojsku: „*Věřte, bratři, umřítí není tak strašné! Zde smrt na bojišti je smrt čestná, je to smrt lepší než to strádání hladem a žalářování Habsburků.*“ — Vojáci byli Masarykovi „hochy“ a „bratry“. Viděl v nich symbol a živoucí obraz starých idejí husitských a českobratrských. Masaryk byl vojákem, ale nikdy neměl žádných vojenských titulů, žádných řádů a nikdy nenosil žádné uniformy. Jeho neohroženost byla vždy obdivuhodná. Nesčetněkrát v době války byl v nebezpečí smrti. Je takřka zázrakem, že přestál a překonal všechny úklady habsburských špionů, že nebyl potopen žádnou ponorkou a nebyl zasažen žádnou kulí nebo požárem občanské války na Rusi.

*

Masaryk viděl a prožil na Rusi všechny krvavé boje *revoluce bolševické*. Koncem října 1917 dlel v Petrohradě a za bolševického převratu docházel do kanceláře Národní rady nelekaje se střel, jimiž byly ulice všude ohroženy. Z Petrohradu přijel do Moskvy 10. listopadu 1917 v době, kdy občanská válka nejprudčeji zuřila na ulicích. Nalezl tu místo v hotelu Metropol a prožil tu všechny hrůzy střelby a obléhání bolševiků. Když hotel padl, byl Masaryk půl druhého dne v moci bolševiků, vojáků a rudé gardy. Z Moskvy odjel Masaryk do Kyjeva, kde od 29. ledna do 8. února 1918 po třetí prožil převrat. Nikdy nedbaje křížového ohně na ulicích, bez bázně a se vztyčenou hlavou docházel do kyjevské odbočky Národní rady, aby šel za svými povinnostmi a byl svým hochům příkladem neohroženosti a odhodlanosti podstoupiti v zahájeném boji všechno — i život obětovati.

Masaryk vytrval v Kyjevě až do počátku března 1918, tedy až do doby, kdy nad Ukrajinou a Kyjevem již le-

žela těžká mračna vpádu německo-rakouských vojsk. Nebylo by tu pro ně ohromnějšího triumfu jako právě zajetí Masaryka. Způsobem nejpotupnějším byl by býval Masaryk okamžitě zdvižen na šibenici jako tolik legionářů před ním a po něm. Masarykova hvězda nepo-
hasla však ani zde. Poslání jeho života ještě zdaleka ne-
bylo naplněno. Masaryk unikl včas i tentokrát.

*

V Rusku byl Masaryk ještě svědkem a soudcem *konfliktu mezi československými legiemi a českými komunisty*. Čeští komunisté tvrdili, že jejich úkolem jest připojit se a spolupracovati ve veliké bolševické revoluci ruské v přesvědčení, že tato revoluce půjde a zvítězí v celém světě a že přivedí osvobození nejenom všech utlačovaných národů, nýbrž i všech utlačených lidí, odstranění hospodářského řádu kapitalistického a nahrazení jeho novým řádem, komunistickým. — Masaryk se postavil co nejrozhodněji proti tomuto názoru, protože právě on, největší a nejlepší znalec Ruska a Evropy, dokazoval, že jde o revoluci výlučně jen ruskou a vyvolanou strašnými staletými poměry Ruska, že tato ruská revoluce nikdy nemůže zachvátit vyspělé a pokročilé státy západní a střední Evropy a že proto československé legie na Rusi, kdyby se spojily s ruskými bolševiky, nikoho by nezískaly, ale na evropském západě by prohrály — „všechno až do niti!“ — Znovu tu proto Masaryk zdůrazňoval, že československé legie musí zachovati naprostou neutralitu, že v Rusku nemají více čeho pohledávati, že beze všech dalších průtahů musí Rusko opustit a že *jako hosté nesmějí na Rusku prolít ani jediné kapky ruské krve*. Při tom všem Masaryk nad Ruskem nikdy nezoufal a vždy volal: „Co bude pro nás znamenat slabé Rusko, když dostaneme samostatnost a nebudeme mít dostatek opory? My si

musíme přát a každý z nás musí pracovat k tomu, aby Rusko bylo silné!“

T. G. Masaryk byl pro toto své stanovisko předmětem nejvášnivějších útoků v tiskovinách českých komunistů na Rusi. Byl to zejména Alois Muna, jenž o jednom z největších mužů národa a z největších revolucionářů všech věků psal jako o „papeži kontrarevoluce“ a „pomstychtivém starci se slávou Herostrata, jenž masy oklamaneho dělnictva a rolnictva vede proti ruským proletářům“.

T. G. Masaryk překonal i české komunisty na Rusi. Pripustil, aby se čeští bolševici mohli dostat přímo se svou propagandou do řad československých legionářů. Legionáři sami měli rozhodnout. Rozhodnutí legionářů bylo rychlé a rozhodné. Pranepatrný hlouček legionářů přešel k Munovi a i z těch se v krátké době více než polovina vrátila zpět. Husitské prapory legií se postavily bezvýhradně za Masaryka a jejich sláva počala v krátké době naplňovati úžasem a respektem celý svět.

*

Československé legie byly ve své zdrcující většině *legiemi socialistickými*. Masaryk jim nebyl jenom vůdcem odboje národního, nýbrž také velikým reformátorem sociálním, v němž viděli představitele a pokračovatele nové revoluce husitské, vtělené v rámec všelidské osvěty 20. století. Boží bojovníci husitští pronikli k Baltu, naši legionáři ruští se probili až k Tichému oceánu. Nepadli v požárech občanské války na Rusi, nezahynuli v pouštích sibiřské tajgy. Zůstali věrni své revoluci československé a v této revoluci dobyli své nesmrtelnosti. Nasazovali všechno pro svou vlast, doufajíce, že bude spravedlivá stejně ke všem. Do zákopů si nesli krásná slova Masarykova o sociální spravedlnosti. Národ Husův, národ táboritů, národ Komenského a národ Masarykův

nemohl dojíti své samostatnosti v žádném jiném znamení. *Samostatnost národa a socialismus* — to byly dva veliké prapory, na jejichž křídlech letěla československá revoluce výše a výše! Sebeurčení národů a socialismus se staly dvěma největšími silami moderního lidstva. Legionářské bratrstvo osvobodí národ a osvobodí také českého člověka. Pomine útlak národnostní a pomine také útlak kulturní a sociální. „Duch legií — služba národu!“ — „Kdo vykořisťuje — není Čech, není Slovák, není člověk!“ — Vývoj věcí dal Masarykovi za pravdu a prokázal, že to byl vůdce moudrý a prozíravý, v jehož ruce legie i národ mohly s klidem vložit své osudy.

*

Přišly ovšem ještě těžké chvíle na Rusi. Rusko bylo natrvalo odříznuto od světa a osudy světové války se počaly řídit v Americe. Spojené státy se staly bankou a zásobovací komorou Spojenců. Nekonečné transporty vojska, zbraní a zásob byly věčně na cestě z Ameriky do Evropy. Strašná mašina americké techniky počala drtit všechny poslední hradby Hohenzollernů a Habsburků. President Wilson vstoupil jako nejvyšší mravní soudce v čelo světa. *Všechno volalo Masaryka do Ameriky a k Wilsonovi!* Těžko mu bylo se loučiti se svými hochy. Nebylo však vyhnouti. Bezpočetnými intervencemi vymohl Masaryk svému vojsku vše, co potřebovalo pro svůj odjezd z Ruska do Francie. Opatřil od Spojenců peníze, opatřil oděv a potraviny, a když pak bylo jisto, že naše legie uniknou připravovanému obklíčení německými vojsky v Ukrajině a budou moci nastoupiti svůj pochod k Uralu a svou anabasi Sibiří do Vladivostoku — *nastoupil i Masaryk svou cestu do Ameriky.*

Bylo to 7. března 1918! Masarykovi bylo právě *osmašedesát let*. Rada přátel přišla v Moskvě na nádraží.

Masaryk vstoupil do vagonu třetí třídy. Na noc měl s sebou jednu matraci, kterou si koupil v Moskvě. Jaké to je utrpení pro muže mladého jeti několik týdnů, dnem i nocí, třetí třídou nekonečné dráhy sibiřské! Jaký to byl heroismus od osmašedesátiletého kmeta podstupiti tuto cestu a přitom od rána do noci horečně pracovati a připravovati se!

Když nastalo rozloučení, všichni tonuli v slzách. Jediný Masaryk zůstal pevným. A prosil: „Odvedte vojsko do bezpečí a převezte je do Francie! Nevměšujte se do vnitřních záležitostí Ruska! A neustaňte za žádnou cenu, ať se děje co děje, od našeho revolučního boje proti Rakousku!“

A když se vlak rozjel, zůstal tatíček ve dveřích vagonu, dlouho mával rukou a volal: „Pozdravujte mé hochy! Na shledanou!“

Bylo 7. března 1918! Bylo mu osmašedesát let, když nastoupil na svou triumfální cestu do Ameriky a odtud do Evropy — cestu, která ho navždy zapsala do světových dějin.

MASARYK V AMERICE

Dne 5. května 1918 sestupoval Masaryk z vlaku v Chicagu. Byl na cestě skoro celé dva měsíce. Jel Sibiří a Japonskem, kde se zdržel asi čtrnáct dní v Tokiu, a odtud přes Tichý oceán do Vancouveru a napříč Severní Amerikou do Chicaga. Přijel již jako uznáný vůdce národa, ale současně také jako skutečné svědomí spojenec-kého světa, jenž chtěl od Masaryka slyšeti rozhodné slovo o Rusku, o problému střední Evropy a o Rakousko-Uhersku.

Masarykův vjezd do Ameriky byl proto již vjezdem skutečného triumfátora. V Chicagu se dostavily na nádraží k jeho uvítání nesmírné zástupy skoro celého jed-

noho čtvrt milionu lidí. Pozdravil ho Vojta Beneš a sta lidí ho vznesla na ramena. Celé Chicago hledělo s úžasem na tuto nesmírnou manifestaci amerických Čechoslováků. K uvítání dostavilo se i zastupitelstvo města a konsulové dohodových mocností. Masarykova cesta z Chicaga do Clevelandu, Pittsburku a New Yorku byla už všude rovněž triumfální. České a slovenské spolky ve statisících ho vítaly se slzami v očích a s hrdostí v duši. Od té doby počala Amerika mnoho a mnoho psát i o věci československého národa, zejména když slavný postup československých legií a jejich obsazení celé sibiřské magistrály vyvolaly úžas a obdiv celého světa.

*

Svůj politický program vyjádřil Masaryk v den svého příjezdu do Chicaga slovy: „*Cesta k vítězství Spojenců přes zříceniny Rakouska!*“ Masaryk po svém příjezdu do Ameriky zúmyslně nešel k Wilsonovi. Chtěl nejdříve pro svůj program získati veřejné mínění Ameriky a vytvořiti atmosféru, v níž by Masaryk nežádal Wilsona, ale Wilson sám volal Masaryka. Vedle nesčetných interviewů v novinách vydal Masaryk memorandum o Rusku a vedle toho také memorandum, v němž pojednával o problému Rakousko-Uherska. Dokazoval, že zničení Rakouska jest prvním krokem k porážce Německa, nejjistější cestou k odstranění Rakouska pak že jest uznání národních aspirací potlačených národů, kteří bojují za své osvobození od rakouského útisku.

Tato Masarykova činnost nesla záhy své ovoce. Již 29. května 1918 oznámil státní sekretář Robert Lansing Národní radě československé souhlas vlády Spojených států s národními snahami Čechoslováků a Jihoslovanů. K tomuto prohlášení připojila se pak 3. června 1918 také Nejvyšší rada spojenecká ve Versailles, vyslovivši

své nejživější sympatie pro národní aspirace československého národa.

Mezitím šla také diplomatická akce dr. Edvarda Beneše od úspěchu k úspěchu. Vláda francouzská uznala již svým dekretem ze dne 16. prosince 1917 československou armádu za samostatnou vojenskou jednotku, podléhající politicky Národní radě československé, a dne 21. dubna 1918 byla armáda česká uznána i Itálií. 3. června 1918 psal anglický ministr zahraničí Balfour: „Vláda anglická je přeplněna sympatiemi k československému hnutí, s radostí je uznávající!“

19. června 1918 byl Masaryk zavolán k Wilsonovi. Byla to jeho prvá cesta do Bílého domu. Masaryk věděl, že austrofilské nálady byly v Americe velmi silné. Wilson sám ještě 4. prosince 1917 v řeči o významu válečného stavu v Kongresu prohlásil, že si Amerika nepřeje rakousko-uherskou říši oslabit anebo přetvořit. Masaryk hleděl získati a nakonec také Wilsona skutečně získal argumenty čistě věcnými. Přesvědčil ho, že válka může býti vyhrána a nová demokratická Evropa založena jedině tenkrát, bude-li poraženo Německo, a porážka císařského a militaristického Německa že je trvale možnou jenom tenkrát, když bude odstraněno císařské a militaristické Rakousko-Uhersko a osvobození budou národové, pro něž je habsburská monarchie skutečným žalářem. Wilson vyzval Masaryka, aby mu i dále sděloval své názory o věcech, které právě budou nejdůležitějšími.

*

Věci zatím letěly závratným tempem. Dne 29. června uznala vláda francouzská práva československého národa na samostatnost a Národní radu v Paříži prvním základem příští vlády československé. Dne 9. srpna byla vydána slavná deklaráce Balfourová, deklaráce vlády

anglické, již byli Čechoslováci uznáni za národ spojenecký a tři armády československé za jednotnou armádu spojeneckou, vedoucí pravidelnou válku proti Rakousko-Uhersku a Německu. Anglická vláda uznala také Národní radu československou za hlavní orgán národních zájmů, za poručníka budoucí vlády a za nejvyšší autoritu nad armádou. Vystoupení československé armády sibiřské upoutalo pak svrchovaně zájem veškeré anglické veřejnosti. Koncem srpna předložil Masaryk po úmluvě s Lansingem žádost za uznání, již doprovodil rozsáhlým memorandem. Varoval před různými formami austrofilství, vyvrátil důvody pro zachování Rakouska v nějaké nové formě federální a končil poukazem na demokratické zásady amerického Prohlášení nezávislosti, na zásady Lincolnovy a Wilsonovy, na jejichž podkladě žádal o uznání.

Dne 3. září v poledne byl Masaryk zavolán k Lansingovi, jenž mu odevzdal prohlášení své vlády. Vláda americká uznala existenci válečného stavu mezi Československem a německým i rakousko-uherským císařstvem, Národní radu za vládu de facto válku vedoucí, mající právo řídit vojenské a politické věci národa československého, a vyslovila své rozhodnutí vstoupiti ve styk s touto vládou de facto k vedení války proti společnému nepříteli. *Toto uznání americké vlády bylo ovšem nesmírným úspěchem.* Masaryk poděkoval Wilsonovi za tento akt politické šlechtnosti, spravedlnosti a politické moudrosti vřelým dopisem, na nějž odpověděl Wilson srdečným ujištěním, v jak veliké míře si on i státní sekretář cenili rad a vedení, které jim Masaryk poskytoval.

*

Mezitím nadcházely okamžiky nanejvýš kritické a rozhodující. Počátkem října došla do Washingtonu

německá a rakouská nabídka míru. Dne 8. října odpověděl Wilson Německu a 12. října přijalo Německo všech jeho známých 14 bodů. Rakousku se však stále nedostávalo žádné odpovědi. Císař Karel si toto Wilsonovo mlčení vykládal jako příznivé znamení. Jeho kamarila se proto rozhodla pro poslední pokus záchrany habsburské monarchie. Dne 16. října 1918 podepsal císař Karel manifest: „Mým věrným národům rakouským.“ Sliboval, že přemění habsburskou monarchii ve stát spolkový, v němž každý národní kmen bude tvořiti svůj vlastní státní útvar na území, jež obývá. Tento císařský manifest byl kabelován okamžitě do Washingtonu. Císařská diplomacie spěchala, aby byl položen na pracovní stůl Wilsonův dříve, než president odpoví na mírovou nabídku Rakousko-Uherska.

Císařský manifest však přišel do Ameriky pozdě. Na stole presidenta Wilsona ležela již *Washingtonská deklarace Masarykova*. Masaryk se rozhodl, že vydá jménem Národní rady československé proklamaci nezávislosti československého národa a že vládu rakouskou postaví před hotový fakt. Sepsal svou slavnou a nesmrtelnou deklaraci, jež byla celých pět dnů a nocí upravována zvláštní komisí a samým Masarykem opětovně revidována. Řízením osudu přišla tato deklarace v hodině dvanácté. Dne 17. října ráno byla deklarace kabelována do Paříže Benešovi a do Vladivostoku Štefáníkovi. *V pátek dne 18. října ráno byla pak na domě v 16. ulici ve Washingtonu vztyčena červenobílá vlajka a před polednem byla deklarace odevzdána Wilsonovi a Lansingovi.* V deklaraci byli Habsburkové sesazeni s českého trůnu a národ československý prohlášen od nynějška za svobodný a nezávislý a načrtnuty hlavní zásady ústavy národa československého. Ke konci deklarace Masaryk volal: „*Mocnosti temnoty sloužily vítězství světla — vytoužený věk lidstva vzhází. Věříme*

v demokracii, věříme ve svobodu — a ve svobodu vždy větší a větší!“ V deklaraci této byl pak na konec podepsán T. G. Masaryk jako předseda min. rady a ministr financí, dr. Štefáník jako ministr nár. obrany a dr. Beneš jako ministr zahraničních věcí a ministr vnitra.

Úspěch deklarace byl v Americe veliký. Denní listy citovaly celé její odstavce a přirovnávaly ji ke klasickému Prohlášení nezávislosti Spojených států. Stejně působila také v Bílém domě. Odtud přišlo důvěrné sdělení, že státní departement vydá následujícího dne Wilsonovu odpověď Rakousku a že ji bude datovati stejně s deklarací Masarykovou. Wilson sám napsal Masarykovi: „Nemusím Vám říkati, s jakým pohnutím jsem četl Prohlášení nezávislosti, vydané československou Národní radou. Myslím, že má poslední odpověď Rakousku Vám poskytne plný odhad mého stanoviska v této věci. Můžete býti jist, že můj zájem je hluboce vznícen.“

Masaryk zvítězil! Téhož dne, kdy vyšlo Masarykovo prohlášení československé nezávislosti, byla vydána také nota Wilsonova poslednímu císaři rakousko-uherskému. Byl to rozsudek smrti nad Habsburky a jejich říší. Wilson prohlásil, že se od vyhlášení jeho 14 bodů dne 1. ledna 1918 zběhly politické události největší důležitosti, a že tudíž nemůže přijmouti rakousko-uherskou nabídku; od té doby totiž vláda Spojených států uznala válečný stav mezi Českoslováky a rakousko-uherským i německým císařstvím a Československá Národní rada je de facto vládou válku vedoucí a obdařena náležitou autoritou řídit politické a vojenské věci Českoslovaků; uznala také v nejplnější míře národní aspirace Jihoslovanů; *president Wilson nemůže tedy již přijmout pouhou „autonomii“ těchto národů jako základnu míru: „Oni, ne on, musí rozhodnout, jaká nabídka se strany Rakousko-Uherska uspokojí jejich názory o právech a osudu jejich jako členů v rodině národů.“*

Dne 18. října promluvili Masaryk a Wilson ve Washingtoně a za deset dní nato, 28. října 1918, promluvil svou revolucí národ československý v Praze. Revolucí pražskou byla habsburská monarchie rozmetána a samostatná republika Československá vstoupila v život dávno před konferencí mírovou z vůle rozhodnutí celého národa.

Celý svět viděl, jak měl Masaryk pravdu. Národ před válkou takřka ještě úplně neznámý vytvořil svůj stát a tento stát vstoupil v život s takovou silou eruptivní jako výbuch sopky a vstoupil v život jako organismus dávno připravený, bez prolití jedině krupěje krve a bez vakua jediného dne, se svým parlamentem a svou vládou a s bezpříkladnou jednotou všech svých složek doma i za hranicemi.

*

Masaryk v Americe neměl dlouho žádných zpráv o tom, co se dne 28. října u nás stalo. Americké noviny přinesly krátkou zprávu o nepokojích v Praze, pak o Kestřánkově pokusu o převrat a jeho zatčení, ale žádná z těchto zpráv nevyvolala hlubšího dojmu. Masaryk vyjednával klidně o půjčku pro sibiřskou armádu i pro Národní radu, jakož i o poslání zbraní, šatstva, obuvi a léčebných potřeb sibiřským hochům. Přitom byl pln starostí o to, jaké by měly být první kroky, kdyby Rakousko kapitulovalo. V tomto směru kabeloval 29. října do Paříže dr. Benešovi: „Demobilisace. Všichni vojáci, narození na území našeho státu, nechť jsou poslání domů a organizováni ve vojenské jednotky našimi lidmi. Němečtí vojáci se též vrátí, musí se tedy vyjednávat s našimi Němci, aby přijali náš stát, který nebude výtvorem nacionalistickým, ale moderní, pokrokovou demokracií. Budou nesnáze se slovenskými regimenty, které jsou v rukou maďarských důstojníků. Slovensko musí být okupováno. Maďaři se budou zuřivě bránit —

proto nutný dohovor s Jihoslovany a Rumuny proti Maďarům. Naše vojska z Francie a Italie mohou být poslána proti Maďarům s Jihoslovany, později do Čech a na Slovensko. Bude-li možno, zahájit vyjednávání s Leninem o propuštění naší ruské armády domů. Ta by v tomto případě mohla jít přes Halič nebo i Černým mořem, vzdá-li se Turecko do té doby. Snad bychom též mohli přimět Francouze, aby okupovali území jihoslovenská, a bude-li potřebí, i naše.“

Veliké byly tedy starosti a obavy Masarykovy! Vděčný národ ho jich zbavil. V téže době, co Masaryk kabeloval do Paříže, nový stát československý již žil a pracoval.

V téže chvíli vyšly již první zákony republiky a statisíce připravených a zorganizovaných mozků a rukou se s bezpříkladnou obětavostí pozvedlo k obhájení a vybudování své státní samostatnosti. Všechno vlastními silami, vlastními oběťmi a vlastním geniem. Bylo podstatně zabezpečeno i území státu, a když 21. prosince 1918 vstoupil Masaryk po první zase po čtyřech letech na půdu Prahy, byly již pevně obsazeny historické hranice českých zemí a bylo okupováno Slovensko. Veliký genius Masarykův byl hodným svého národa a veliký genius národa se ukázal být hodným svého Masaryka!

*

Dne 28. října byl T. G. Masaryk národem proklamován za presidenta republiky. Byla to spontánní, samozřejmá a ničím nezměnitelná vůle národa. Stát náš musil být republikou a Masaryk musil být jejím presidentem. Ničeho jiného tu nebylo a být nemohlo.

Dne 14. listopadu 1918 se sešlo revoluční Národní shromáždění v Praze ke své první schůzi. Pětikostelní náměstí na Malé Straně nebylo svědkem většího pozdvižení než v tento den. Přišly nesmírné zástupy pozdravit revoluční

parlament československý. „Všechna pouta,“ prohlásil ministerský předseda dr. *Kramář*, „která nás vázala k dynastii habsbursko-lotrinské, jsou přervána! Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český. A my svobodní a volní prohlašujeme, že náš stát československý je svobodnou Československou republikou. A abychom doplnili všechno to, prosím vás, *abyste prvním prezidentem Československé republiky zvolili Tomáše Masaryka!*“ (Všechno povstalo a nekonečný potlesk zabouřil zasedací síň.) „Prohlašuji tedy profesora doktora *Tomáše G. Masaryka jednomyslně zvoleným prezidentem Československé republiky.*“

*

Dne 15. listopadu rozloučil se Masaryk s Wilsonem a svými přáteli ve Washingtonu a odjel do New Yorku. V sobotu dne 16. listopadu v poledne uveřejnily newyorské noviny zprávu o jeho zvolení prezidentem Československé republiky. Přijal tuto zprávu mlčky a zamýšlen. Když mu jeho osobní tajemník Císař blahopřál, řekl jen: „No, dobře, dobře, ale teď musíme dělat!“ — Před jeho odjezdem uspořádal čelný klub newyorský na jeho počest hostinu, na níž ho předseda představil jako hlavu nového státu. „Jak je vám teď, když jsou Německo a Rakousko poraženy? Jak je vám, když si uvědomíte, že jste hlavou nové vlády a státu? Jest vám asi velmi dobře a jste šťasten.“ — „Nevím,“ odpověděl Masaryk, „jsem-li šťasten, a nemohl bych popsat své pocity. Mám pocit *odpovědnosti!* Řekl bych, že *nemám kdy se radovat*, protože vím, že stojím před ohromným problémem, a jsem si vědom své odpovědnosti nejen před svým národem, nýbrž přede všemi národy, s nimiž budeme se stýkati a spolupracovati. Nikdo z nás nesmí zůstat stranou. To je, co cítím.“

Dne 20. listopadu 1918 vstoupil Masaryk na palubu lodi *Carmania* v newyorském přístavu. Při odchodu z hotelu *Vanderbildt* byl překvapen první vojenskou poctou, které se mu jako prezidentu dostalo. Četa námořníků mu vzdávala čest. Ty vojenské pocty ho všude a vždy upozorňovaly, že přestal být člověkem soukromým. Z lodi pak poslal vzkaz americkému tisku: „Nikdy bych se nebyl vrátil domů, kdyby byli Němci a Maďaři vyhráli. Takovým způsobem bych byl protestoval proti politice násilí. Ale Němci a Maďaři nevyhráli, já se vracím domů vítězně, abych věnoval všechny své síly reorganizaci našeho nového státu a nové Evropy. Nemám kdy radovati se z tohoto šťastného obratu v historii lidstva, věnuji všechny své myšlenky svému velkému úkolu. Jsem však šťasten, že mohu nésti tak velkou odpovědnost.“

Dne 30. listopadu přijel Masaryk k břehům anglickým. V přístavu i na nádraží londýnském bylo mu poctami vojenskými a diplomatickými znovu připomenuto, že je suverénem. V Londýně pobyl týden, načež 7. prosince odjel do Paříže a po návštěvě u presidenta byla jeho první cesta k našim legiím v Darney. Na zpáteční cestě do Paříže si napsal náčrtek svého prvního poselství. V Paříži mnoho konferoval, načež odjel dále do Itálie. Byl hostem italského krále, jenž ho sám očekával na nádraží v Padově. Na cestě z Padovy minul Havlíčkův exil v Brixenu a *v pátek 20. prosince 1918 stanul na hranicích Čech*. Před čtyřmi lety ubíral se tudy do ciziny jako psanec a po čtyřech letech se vracel zpět jako president svobodného národa. Nejedna slza skanula těm — napsal sám — kdo se tu po letech vraceli domů, i polibky dostala ta česká země. . . .

A bylo dne 21. prosince 1918 v den sv. Tomáše, když Tomáš Masaryk vstoupil na Wilsonově nádraží po prvé zase na půdu

Praha, vítán a pozdravován celým národem jako nikdy žádný král a císař v dějinách národa.

T. G. MASARYK V PRAZE

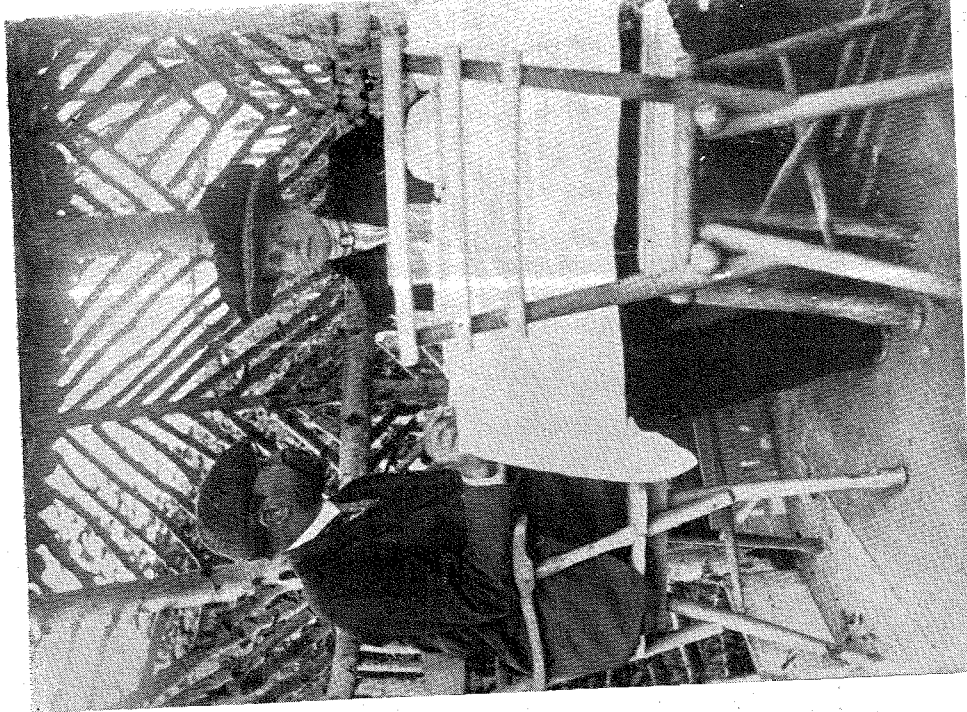
Co Praha Prahou stojí, neviděla nic úchvatnějšího, než byl 21. prosinec 1918. Byl to druhý 28. říjen. Celý národ, pokud nemohl přijít osobně, byl v Praze svým duchem. Tenkrát tisíce lidí po ulicích plakaly. Přijel tatíček.

Věrný druh presidentův, jenž s ním desítky let nesl vše dobré i zlé, dr. Jan Herben, napsal z příkazu Národního shromáždění stručný životopis Mistra, jenž byl v den příjezdu rozdáván mezi lidem.

„Není snad srdce českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku“ — psal Jan Herben — „aby netlouklo hlasitěji, když se vyslovuje jméno Masarykovo. Úcta k jeho jménu je přímo posvátná. Biblické obrazy tlačí se na jazyk, pozorujeme-li rozechvění, s nímž národ chystá se jej uvítat. Požehnaný, jenž přichází. . .“

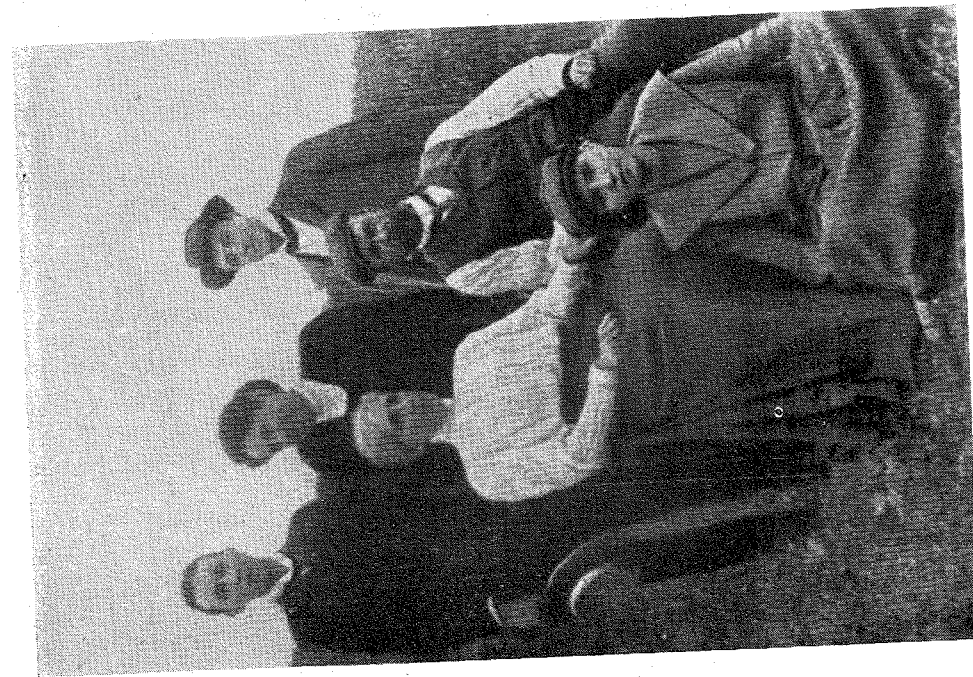
Trůn český, na němž sedělo od roku 1526 dvanáct císařů římských a čtyři císařové rakouští z rodu Habsburského, jest uprázdněn, a na něj zasedá *Tomáš Masaryk*, proti panovníkům z boží milosti syn chudého kočího z vůle národa. Nejen Praha a větší města, každá ves a každá samota v republice Československé se ozdobily rouchem svátečním, aby uvítaly T. G. Masaryka.“

Byl to nesmrtelný okamžik, když v sobotu dne 21. prosince za hlaholu zvonů, za hřmění děl, za zvuků obou národních hymen a za jásotu statisíců stanul vlak na nádraží Wilsonově! Po prvé po čtyřech letech vstoupil T. G. Masaryk na půdu Prahy! Stanul před vozem, klidný, vážný, přísný. Oči všech se obrátily k němu! Ano, je to on! Vrátil se nám takový, jaký odešel. Čtyři strašná léta obav o něho, a on tu stojí vysoký, štíhlý,

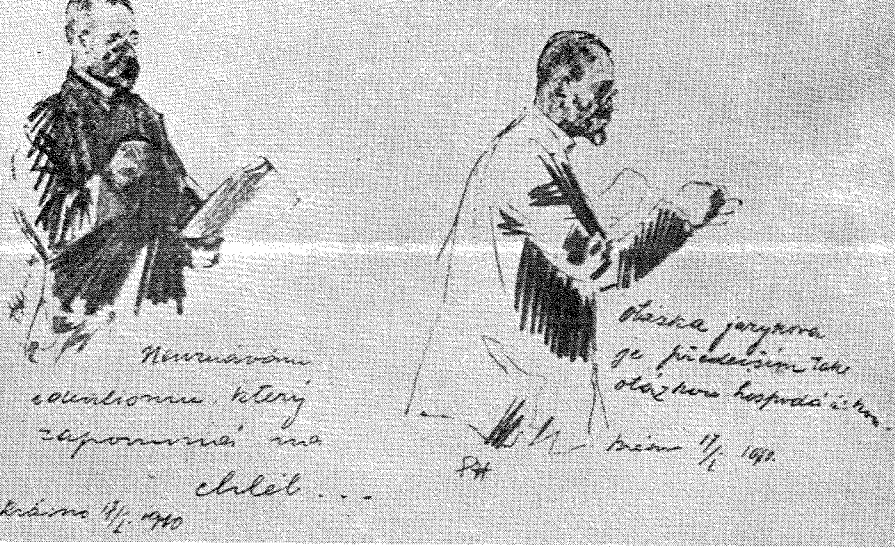
(Archiv voj. hist. úst.)

Profesor Masaryk s chotí r. 1905

(Archiv voj. hist. úst.)

Profesor Masaryk se svou rodinou

Profesor Masaryk na voličských schůzích

(Kreslil F. Hlavica. Archiv voj. hist. úst.)

pružný, s obdivuhodnou energií v každém pohledu oka a každém gestu ruky, jako by ta čtyři léta bouří, bezesných nocí, nekonečných cest kolem celé zeměkoule a kulí svištících kolem hlavy nebylo ničím.

President vstoupil do salonu nádraží, kde ho očekávali zástupcové Národního shromáždění a vlády. Ministerský předseda dr. Kramář uchoпил ruku presidentovu a oba muži se prudce objali.

Dr. Kramář vítal presidenta: „My všichni děkujeme vám za všechna strádání čtyřletého vyhnanství, za všechnu vaši práci velikou pro uznání samostatnosti a svobody národa československého, a děkujeme vám zejména za to, že jste nám vychoval a zorganizoval naše nevyrovnatelné hrdiny, naše československé vojsko, že jste dovedl je oduševnit krásnou vnitřní kázní, v níž všichni vidíme obrození našeho národa, jeho výchovu ku pravé svobodě. Vítám vás jménem vlády, v níž jsou zastoupeny všechny naše strany. Všechny se spojily k veliké a těžké práci, budování naší republiky v duchu pravé demokracie a opravdové sociální spravedlnosti. My přejeme z té duše vám i nám všem, celému národu, abyste v těžkých chvílích tvoření našeho nového státu byl nám vůdcem i rádcem na cestě k světlé, velké budoucnosti národa československého!“

„Je to po čtyřech letech po prvé“ — odpovídal T. G. Masaryk — „že jsem tak dojat. Vy jste mi děkovali, já musím děkovat vám. Nebudu vám také říkat, kolik nocí jsem nespal za ta čtyři léta. Tolik se těším na spolupráci s vámi. A slibuji vám, že jako jsem se doposud vynasnažil zůstatí zdravým, že tak budu činiti i do budoucna.“

*

President vyšel a po peroně za bouře jásotu se odebral do hlavní dvorany nádraží, kde ho zdravili zástupcové

Z dopisu TGM
Vojtovi Benešovi
do Ameriky
roku 1915

Pro nás však není stýž. S každým Nováček
vycházel a vstával, není by (zei) jakvoni v
radikalů ubí, aie zeí doma na redofe,
nou. Po válce (všechno) je mýra jin opoie
taha, reambulovat co se stalo, odhrýb!
tak budou mít rozpatel a daj' hospodářu
2000. Ti se najdou vždy. Ti jsou odhrýb,
nemiel se (v případě rak. v. úst.) a věst
nativak. politiku se hraje. Dále a tím postovat
vii doma. Neí no mít kováim radikalim
pro voj'! Těd - ne mělo myslout, ale pracovat
a bojovat! Ne dáme se!

Yes
Masaryk.

všeho literárního a uměleckého světa českého. President stanul uprostřed dvorany s vavřínovou ratolestí v ruce tak, jak ho zachytil mistr Švabinský. Přes celou dvoranu byl napjat bílý pruh plátna s rudými literami: „Masaryku, buď nám zdrav!“ — Nastalo velebné ticho. Od klenby nádraží se ozval chorál kantáty: Masaryku, buď nám zdrav, zdrav, zdrav! Sbor pražských učitelů vítal vůdce československé revoluce. Víтал hrdinu, jehož srdce v nejstrašnějším boji čtyř let bylo tvrdé jako z ocele. A toto ocelové srdce v této chvíli zaplakalo. Tento muž, jenž stál jako mramor čelem proti Habsburkům a Hohenzollerům, přitiskl bílý šátek k očím. Plakal zde — a plakal ještě jednou později, když projížděl svým rodištěm a z oken svého vlaku děkoval na pozdravy hodonínských dětí. . .

Vystoupil velebný kmet, patriarcha českého spisovatelstva, tlumočník národní přísahy dubnové — *Alois Jirásek*. Dva patriarchové proti sobě, dva profesori, dva buditelé, dva husité, dva revolucionáři!

Alois Jirásek uvítal Tomáše Masaryka:

„Připravoval jste porozumění daleké ciziny pro stáletá utrpení národa Husova, Chelčického, Komenského, hledal a získal jste mu přízeň a podporu nejkulturnějších států. Benjamin Franklin v čas, kdy obce severoamerické bojovaly za svou svobodu a samostatnost, vypravil se přes moře získat své vlasti pomoc ušlechtilé Francie. Tak i vy, a vy ještě víc, mnohem víc! Ne jedním mořem jste proplul, ne jedním dílem světa jste putoval, nedbaje svízelných a nebezpečností. Vy jste i brannou moc sbíral, svoláváje krajany do válečného šiku. Vaším podnětem se utvořilo daleko za hranicemi našimi československé vojsko, vámi nadšené, plné kázně a mravní síly, noví husitští bojovníci. S jejich slávou, jež roznesla české jméno širým světem, sloučeno jest i jméno vaše. A národ

doma násilně umlčovány, týraný žalářem i popravami, dovídal se v radostném úžasu o svém ochránci, o svých rekovných bojovnících, o jejich chrabrosti na dalekých bojištích Ruska, Francie, Vlach, i o mučednické smrti mnohých z nich.

Odešel jste z Prahy sám a vracíte se v čele slavných rot nového československého bratrstva, nesoucího hmotnou i mravní posilu naší mladé republice. Věštba Palackého se splnila. Odvěký náš nepřítel přemožen, krutý zápas dvou světů skončil se vítězstvím spravedlnosti a ideje čistého lidství, jehož hlasatelem a obráncem vždy jste byl slovem i perem.

Požehnáno bylo, pane presidente, vaše dílo, jež bude epochou v našich dějinách, požehnán budiž váš návrat! Naši husitští předkové vítali své vítězné houfy se zpěvem. Po nepřátelském zvítězí vítajte, bratří milí! A my voláme této památné radostné chvíle: Vítejte, vzácný náš hrdino a vítězi, jehož jméno budou u nás žehnati od pokolení do pokolení. Čest vám a sláva!“

Husita Masaryk podal ruku husitovi Jiráskovi a dlouho, dlouho ji s pohnutím tiskl. Klenbou nádraží zaburácela velebná hymna husitská: „Kdož jste boží bojovníci.“ Zpívali ji učitelé pražští a učitelé moravští. V této hymně vítali svého vůdce, svůj živoucí příklad.

*

Předstoupil *František Tomášek*, starý omladinář, předseda revolučního Národního shromáždění, představitel zákonodárné svrchovanosti osvobozeného národa. Předseda parlamentu předstoupil před presidenta republiky, aby ho pozval k první jízdě osvobozenou metropolí národa do středu Národního shromáždění k složení ústavního slibu.

Vystoupili z dvorany nádraží a president po prvé viděl svou Prahu. Kam pohlédl, hlava na hlavě. A všechno jávalo, všechno zpívalo, všechno bouřilo. Do při-

praveného a květy zavaleného automobilu nasedl Tomáš Masaryk v průvodu Františka Tomáška. Triumfální průvod Prahou byl zahájen.

Žádný císař a král nejel triumfálnějším panoramem Prahy jako tento syn moravského dělníka. Nebylo místa, kde by nebylo člověka. Celé museum hýřilo barvami národních krojů žen a dívek. Václavské náměstí a všechny přilehlé ulice nestačily na pojetí nesmírných zástupů. Všechna okna byla otevřena a bez konce byl jásot statisíců, jenž hřměl celou Prahou.

Václavské náměstí zabraly nepřehledné legiony dělnictva. Ve všech velikých továrnách Prahy zastavilo dělnictvo práci a v nekonečných průvodech pod prapory rudými, husitskými a národními nastoupilo již v poledne svůj pochod na Václavské náměstí. Z Kladenska a Příbramska přijeli horníci s hudebními sbory. Byly to po obou stranách Václavského náměstí dvě nepřehledné zdi pracujícího lidu. Tisíce rudých a červenobílých karafiátů padalo na hlavu presidentovu, tisíce mozolných dlaní mu kynulo vstříc, tisíce dělnických žen, heroických mučednic války, mu žehnolo.

*

Na Staroměstském náměstí průvod zastavil. President vystoupil. Po prvé viděl slavné dílo Šalounovo: *pomník Husův!* Sňal klobouk a dojat nepohnutě hleděl na pomník.

„Až stanete nahoře,“ mluvil k němu *Přemysl Šámal*, „a pohlédnete na Prahu, uvidíte město Libušino v celé jeho kouzelné kráse a uslyšíte sta zvonů hovořit svými kovovými srdci k vám o slávě zašlé i budoucí, o pilném, skromném lidu, který dovedl trpět a pracovat, a tu i z oka vašeho vytryskne slza pohnutí, a občan Tomáš Masaryk, syn prostého kočího, dnes první občan a hlava

státu, přizná sám sobě: Pro tento dobrý lid, pro tuto svatou půdu žádná oběť ve světě není dost velikou!“

Před pomníkem Husovým a radnicí Staroměstskou na místě poprav českých rebelů před třemi sty lety odpověděl T. G. Masaryk: „*Pochopil jsem dobře, co jste mi chtěli říci. Buďte jist, že i když budu tam nahoře, mé myšlenky a mé srdce zůstanou zde dole. Nezapomenu nikdy, že jsem vyšel z lidu. Náš stát musí být demokracie. Bude to vláda lidu, lidem a pro lid.*“

*

Odpoledne ve čtyři hodiny patnáct minut vešel president do zasedací síně Národního shromáždění v staré historické malostranské budově bývalého sněmu Českého království. Sálem burácel nekonečný potlesk. President usedl na řečnické tribuně.

Předseda Národního shromáždění *Tomášek* pravil: „Pane presidente! Způsobem triumfálním, tak jako dosud ještě nikoho, vítal vás na cestě Prahou český lid.

Vítáme vás tu na půdě posvěcené staletými zápasy. V této síni vedli zápasy Rieger a Palacký. A zde stojíme na úpatí staroslavnych Hradčan, bývalého sídla králů, jež se teď stane sídlem presidenta republiky. Minulost si tu podává ruku s budoucností! Jsme na rozhraní věků, na přelomu dějin. Bezmála jako pohádka připadá nám všem, co se stalo s Prahou a celým národem. Ale ještě daleko není vše hotovo. Čekají nás úkoly obrovité.

Vedle otázek národnostních jsou tu otázky politické a sociální. Nový stát bude státem svobodným, pokrokovým a demokratickým. V tomto směru přináší nám náš milovaný president také své poselství od demokracie světa. Sociální bouře letí Evropou, třesouce samými základy států.

Mladou republiku čekají úkoly nad jiné komplikované. To však jest jisto: *Naše republika bude prodchnuta duchem sociální spravedlnosti!*

Vy, pane presidente, věnoval jste největší část svého životního díla studiu a řešení otázky sociální, a vy také učiníte vše, co příkazy doby od republiky čekají.

A v tomto okamžiku, jehož bylo nám šťastným osudem dopřáno se dožítí a jenž jest mezníkem našich dějin, jsouce překonáni až do duše radostí nad vaším návratem a nenalézající slov, jimiž bychom mohli tlumočiti všechno to, co dnes rozdechvívá naši celou bytost, *podáváme Tobě, předražený presidente náš, naše pýcho a naše naděje, své ruce, tiskneme Tě bouřlivě na svá prsa a voláme dnes, volá s námi celý náš národ československý a volá s námi demokracie celého světa: Nechť žije republika Československá! Nechť žije její první prezident Tomáš Masaryk!*“ (Nadšený, dlouhotrvající potlesk. President Masaryk podává ruku předsedovi Národního shromáždění.)

Poslanec *Janoška*: „Teraz, keď celý jednotný národ plesá s radosťou v ústrety svojmu šľachetnému osloboditeľovi, teraz, keď dosiaľ vaša, odsiaľ však i naša matička Praha, staroslávne Caput Regni, víta vo svojich múroch nekorunovaného, ale tým milšieho kráľa-pánovníka; dnes, v tuto historicky pamätnú chvíľu, keď zákonodárny sbor Československej republiky v lóne svojom víta a pozdravuje svojho prvého presidentu — i my, zastupitelia slovenskej vetvy československého národa v tomto Národnom shromáždení, hlásime sa k skromnému, ale srdečnému slovu.“

Je to slovo srdečného a uprimného pozdravu k nášmu heroickému osloboditeľovi, k nášmu presidentovi; slovo srdečného pozdravu v ústrety tomu, ktorému predovšetkým a nadovšetko my Slováci máme čo ďakovať a ďakujeme za svoje oslobodenie. Dozaista dovolíte, ctení pánovia, drahí bratia, vysloviť to, že keď my ochotne a plne uznávame, že vy, drahí bratia Česi, máte veľkú príčinu s radosťou pozdravovať svojho osloboditeľa,

i vy spolu s námi cítite a uznáte nám, že my Slováci máme nevýslovne väčšiu príčinu tešiť sa a plesať v ústrety svojmu oslobodeniu (Búrľivý potlesk. Výborne!) a tak i svojmu osloboditeľovi.

A keď tento vrúci cit vďaky vyslovujeme, so slzami vďačnosti, ubezpečujeme vás, drahí bratia, vás, milovaný náš osloboditeľu, že to, čo ste vy z nekonečnej lásky k nám, neúmernou prácou, uprostred tisíc prekážok a protivenstiev vykonali, *že my to nikdy, nikdy nezabudneme* (Výborne! Búrľivý potlesk.), kým len žiť a biť bude jedno verné srdce za národ náš pod nebetyčnými Tatrami.

My v tejto vďake a spoluúcte k vám u pamiatke vášho mena budeme vychovávať svoj odrost, naše detné deti, s pokolenia na pokolenie.

Zároveň uistujeme vás, že pokúsime sa všemožne, abysme za vami, za vašim vznešeným príkladom, usilovnou prácou stali sa hodnými vašej lásky, hodnými i tej vami vydobytej slobody, vami a hrdinskými činami našich československých legionárov. (Výborne! Búrľivý potlesk.)

Tymito citami nesení z hĺbiny svojej slovenskej a slavianskej zbožnej duše voláme vám v ústrety: Živ vás, milovaný náš predseda, živ vás Hospodin, abyste ďalej budovať a dobudovať mohli krásnu budovu nášho štátu, tú budovu, ku ktorej ste tak šťastne a zdarne prvé základy položili.“ (Výborne! Dlho trvajúci búrľivý potlesk.)

President Masaryk, prikráčiv k rečníkovi, podáva mu ruku. (Veliké pohnutí a nekonečný potlesk.)

Předseda *Tomášek*: „Pan president republiky vykoná sľub ve smyslu zatímní ústavy. Přečtu znění sľibu: „*Sľibujete jako president republiky Československé na svou čest a svědomí, že budete dbáti blaha republiky a lidu a šetřiti zákonů?*“

President republiky *T. G. Masaryk*: „Sľibuju!“

Shromáždění povstává a zpívá národní hymnu „Kde domov můj?“.

Předseda (zvoní): „Pan prezident republiky vyžádal si slovo.“

Prezident republiky T. G. Masaryk: „*Dámy a pánové! Bratři! Prosim vás, přijďte zítra o druhé hodině na Hrad, abyste vyslechli první presidentské poselství!*“

V neděli dne 22. prosince 1918 stál prezident Masaryk na Hradě pražském v staré audienční síni Habsburků, před jejich obrazy a v kruhu Národního shromáždění československého, aby tu pevným, kovovým hlasem přednesl své prvé poselství národu československému:

„*Nezvali jsme od Spojenců ani krejcaru! A také jsme po celou dobu války neuzili proti svým nepřátelům jediné nepravdy! Tak čestný politický boj, tak čestná revoluce, smím to říci, sotva kdy byla provedena.*

Přijel jsem do Prahy provázen částí naší zahraniční armády; přesvědčíte se, že jsme to všechno všichni za hranicí myslili doopravdy, doopravdy až do těch hrdel a statků. *Jsem jist, že bude celý národ milovat ty naše hochy, jako je miluji já.* Byl jsem sám antimilitarista a neměl jsem rád rakouského vojska; ale tato naše vojska neorganizovali jsme z militaristických choutek, nýbrž pro vybojování a udržení svobody a demokracie. A pro tuto obranu musíme mít naše vojsko; bude vážným úkolem těch, komu formování jeho bude svěřeno, vybudovat *armádu republikánskou a demokratickou.* A demokracie ve vojsku, jako vůbec, nezjedná se pouze odstraněním rakušanství, nýbrž *přerodem ducha.*

Nechtěl jsem, přátelé, podati podrobný program. Předkládám pouze některé vedoucí zásady této, doufejme, *poslední války.* Ten smysl dá se vyjádřiti velmi stručně:

Chceme všichni, jednotlivci i národové, býti lidmi! — Velké oběti na životech a statcích nevyšly nadarmo. Dosáhli jsme svého cíle. Teď se vynasnažíme, abychom si ho navždy zabezpečili. Úkol snad těžší než za války. Všichni občané dobré vůle, bez

rozdílu stran, náboženství a národností, mají danu možnost vybudovati vzorný demokratický stát, jehož úkolem bude starati se o zájmy všeho svobodného samosprávného občanstva.“

MASARYK PREZIDENTEM REPUBLIKY

T. G. Masaryk byl zvolen jednomyslnou aklamací celého sjednoceného národa československého a národ vyslovil svou vůli, aby zůstal v jeho čele, co živ bude. Dne 29. února 1920 byla vydána ústava republiky a v této ústavě bylo prohlášeno, že jedna a táž osobnost může býti volena za presidenta státu jenom dvakrát. Výjimka byla stanovena jedině pro prvního presidenta republiky.

Bylo bezměrným štěstím mladého státu, že ve své čelo mohl postavit muže významu Masarykova. Masaryk — to byla naše visitka pro celý svět zahraniční a to byla naše autorita pro celý svět domácí. Chvěli jsme se o něho a vždy jsme se tázali, zdali jeho organismus, jeho srdce a mozek vydrží nové bouře a boje. Celé desítky let a největší vichřice světové války lomcovaly ocelovými nervy jeho těla a ducha. A s úžasem jsme viděli, že tato pružná ocel se v ničem nezměnila ani v čele státu.

Masaryk byl prvním mužem naší revoluce a Masaryk se stal prvním mužem práce v našem samostatném státě. Neměl chvilky oddechu v revoluci ani v republice. Celé to vzrušené panorama prvních desíti let republiky jest dnes před námi. Ty prvé strašné doby obtíží zásobovacích nejenom u nás doma, nýbrž i v celém našem sousedství. Všechny ty svízelné boje o upevnění hranic státu. Nezbytné vojenské obsazení Slovenska. Krvavý vojenský vpád maďarských bolševiků s Belou Kunem v čele na Slovensko a válka s Maďarskem, jež skončila v íčezstvím republiky. Všechna ta nebezpečí války, konfliktů s re-

publikou Polskou a konečná úprava otázky těšínské — rozdělením Těšínska mezi Československo a Polsko. Všechen ten útok vlny bolševické, již padl za obět dr. Rašín. Účast Československa a jeho boje na konferenci mírové ve Versaillích, pod vedením dra Beneše. Všechny ty nesmírné nesnáze menšinové v republice. Převzali jsme do svého státu Němce, Maďary i Poláky a připojila se k nám také celá Podkarpatská Rus. Němců daleko přes 3 miliony, tedy více, nežli je obyvatelů v celé řadě malých států evropských. 3 miliony lidí vysoké úrovně kulturní a neobyčejné potence hospodářské. Co tu bylo problémů, co tu muselo být trpělivosti, dobré vůle a státnické prozíravosti i moudrosti! — Jsme národem Husovým, ale v národě tom jsou ještě mohutné složky římsko-katolické. Značná část Slovenska žije doposud v této ideologii katolické. Poměr k Vatikánu, poměr církve ke státu a státu k církvi byl jedním z velikých problémů státních. Veliké otázky a problémy hospodářské a sociálně politické naléhaly imperativně na své řešení. Otázky měny, pozemkové reformy, poměru práce a kapitálu, socialisace, vystěhovalectví a kolonisace a nejenom to, všechny otázky státní administrativy a státního rozpočtu, státního zaměstnanectva, vši občanské výchovy a školy — co tu a jinde bylo úkolů, povinností a práce...

*

V republice nebylo hlavy, v níž by se všechny tyto nekonečné otázky a problémy sbíhaly centrálněji jako v jejím presidentovi, jejím Masarykovi. Žádný mozek ve státě nepracoval v tomto směru intenzivněji a nebyl bděleji na stráži a při práci. Jako by na vysokém majáku stál president Masaryk u kormidla našeho státu, aby řídil jeho *směr* a spoluurčoval jeho program. Mnoho vlád se v době jeho presidentství vystříдалo, parlamentních

i úřednických. President Masaryk byl vždy pevným a trvalým základem státu, jeho symbolem i jeho programem. A tolikrát promluvil tento president svými poselstvími k svému národu a celému světu. Nikdo nezapomene onoho ohromného dojmu, kdo měl štěstí slyšeti poselství Masarykova z jeho vlastních úst a viděti presidenta několik kroků před sebou v celé jeho nesmírné vážnosti a přisnosti duševní. Každé Masarykově poselství bylo politickým činem, ale pro nás pro všechny ještě něčím neskonale vyšším a posvátnějším. Kdo stál před Masarykem, ten si vždy uvědomoval a uvědomil, že to nejsou jenom poselství, nýbrž že to vše jest ve svém celku jedno: *Masarykův testament!* Testament nesmrtelný, do něhož Masaryk vložil všechnu moudrost svého života od kovářského učně až k hlavě státu, všechnu lásku k svému národu a všechnu svou oddanost k lidstvu. Přejde doba, kdy tato Masarykova poselství budou svázána do zlata a chována jako nejvyšší relikvie národa.

*

Masaryk nepatří jenom nám, nýbrž patří všemu lidstvu, jako mu patří Hus a jako mu patří Komenský. Jméno Masaryk zná celý svět a dveře Masarykovy pracovny byly vždy také celému světu otevřeny. Když se v Praze konala konference představenstva Odborové Internacionály amsterodamské, byla konference přijata presidentem na Hradě. President mluvil s Francouzi francouzsky, s Angličany anglicky, s Němci německy, s Rusy rusky, s Poláky polsky, s Jihoslovany jihoslovansky. S každým v jeho jazyku mateřském. Všichni se skláněli v respektu a úctě před hlavou státu, již není rovno na celém světě. Masaryk mluví s dělníky a stejně mluví se státníky a králi světa. Když v říjnu 1923 navštívil oficiálně Francii, Belgii a Anglii, byl vítán celými národy

jako nikdo jiný. Zdravily ho hlavy států, vítaly ho parlamenty a university, podali mu ruce dělníci.

Celé kouzlo jeho osobnosti se s věkem nezměnilo, nýbrž se stupňovalo. T. G. Masaryk se nezměnil, když mu v Americe oznámili, že se stal suverénem státu, a nezměnil se, když stál v čele. Vždy tatáž prostota, nenáročnost a skromnost — ale co bylo v tom všem neskonale vznešenosti a ušlechtilosti ducha. Vše to, co Masaryk založil jako tradici svého presidentství — žije a povždy musí žít jako věčný jeho odkaz. Hrad habsburský se stal hradem Masarykovým — ano, v tom všem jest také jeden symbol celého onoho nesmírného revolučního převratu, jaký v dosavadních dějinách moderního lidstva nemá sobě rovna.

MASARYKOVA SLOVA

Nedělám slepých proselytů, ani jich mít nechci, snáším vedle sebe názory jiné a opačné. (Masaryk v Hradci Králové v Adalbertinu)

*

Velké zlo je, že žijeme v myšlence, co řekne o mně souseď. Ale o to běží, mít svůj úsudek, svoji osobnost, individualitu. Odhodlejme se být svými! Nežijme na cizí účet a na cizí svědomí!

(Ideály humanitní)

*

Myslete sami o věci! Je dlužno divati se kriticky na otázku, dělejte sami závěry a podle nich suďte a jednejte, jednejte samostatně a na vlastní odpovídání. Tohleto o věci soudí jiní, takhle o tom smýšlím já; jděte a suďte sami! Snad i vy dojdete k jiným závěrům.

(Naše nynější krise)

*

Na trůnech a na zlatě věčný život nespočívá. Nemizí svět, neumírá bůh, nerodí se nadčlověk — mnohem, mnohem více se děje: probouzí se člověk. Ejhle člověk — člověk uvědomělý!

(V boji o náboženství)

*

V běžném nyní smyslu Hus ovšem nebyl národní. „Více miluju dobrého Němce nežli špatného Čecha,“ napsal a právě tak říkal: „Nepřátelé nejhorší jsou domácí nepřátelé.“

„Jan Hus“ (Masaryk)

*

Máme důvěřovat — slovu božímu. Ano, já bych mu důvěřoval, ale to by muselo býti slovo boží, ale ne slovo papežů a lidí, kteří se vydávají za vykladače a poslance boží.

My socialisté věříme, že chudobu vykořeníme.

(Masaryk o velikonocích 1907 ve Valašském Meziříčí)

Já se nebál, já se žádných revolucionářů nebojím. Já jsem byl v ohni, ale právě proto mám právo povědět, že hraní s revolucí dnes po úspěšně provedené revoluci je nevhodné. Když máte možnost míti ve vládě většinu, je revoluční hnutí nesmysl.

*

Sociální revoluce, ta už je. Většina lidí nepostřehuje, že už jest jí dodělati a dát jí určité poslední formy, k tomu je potřeba, opakují, rozumu, hlav a ne pěstí. Přeměny sociální budou míti úspěch, jestliže budeme míti jasný a určitý plán.

*

Já sám jsem byl dělníkem a cítil jsem vždy s vámi a cítím.

(Masaryk 24. září 1920 na Březových Horách)

*

Demokracie není jen politickou, nýbrž také hospodářskou a sociální.

*

Naše demokracie musí být stálou reformou, stálou revolucí, ale revolucí hlav a srdcí.

*

Náš stát musí býti státem národní a sociální spravedlnosti; stejně jako naše politika navenek musí být důslednou politikou míru.

(Poselství ze dne 28. října 1928)

MASARYK O DĚLNICTVU A SOCIALISMU

MASARYK O SVÉM DĚTSTVÍ

V Petrohradě po svém příjezdu do Ruska v květnu 1917 napsal T. G. Masaryk k žádosti redakce „Slovenských hlasů“ své „Slovenské vzpomienky“, v nichž napsal:

„Či rodinným, či rodovým původem som Slovák. Narodil som sa v Hodoníne, prvé detské roky prežil som medzi Slováckmi, v Hodoníne, Muteniciach, Čejkovičiach, Čejči. V Hodoníne naša rodina mala veľmi živé styky so susednými slovenskými obcami: Holičom, Kopčanmi, Skalickou, Šaštínom a inými, lebo môj otec pochádzal rodom z Kopčian. Mať moja pochádzala z Hustopeče, teda nemeckej obce, ačkoľvek snáď už za mojích časov väčšina občanov vedela vraveť aj po „moravsky“; rodina z matkinej strany vrela dobre po „moravsky“, a sice preto, lebo rodičia mojej matky prišli z Hanej a strýc môj, u ktorého som žil dva roky, bol Slovák z Čáhnova. O svoj ďalší rodokmen som sa nestaral; myslím, že som po krvi čistý Slovák, bez prímiesov maďarských, alebo nemeckých, hoci matka v mladosti lepšie vedela hovoriť nemecky ako česky. Neskôr sa počestila úplne a doma rozprávali sme sa vždy po česky.

Na cisárskych majetkoch, na ktorých som vyrástol, panovaly v 50tých rokoch také sociálne pomery, aké boly pred 1848. rokom; o „robote“ som počul mnoho a strašné veci, hlavne na Slovensku, a sám tiež som pozoroval ako otec a jeho kamaráti boli zotročení. Videl som, ako sa otec spieral proti tejto otrockosti a nenávidel som pánov. V Hodoníne bývaly cisárske polovačky

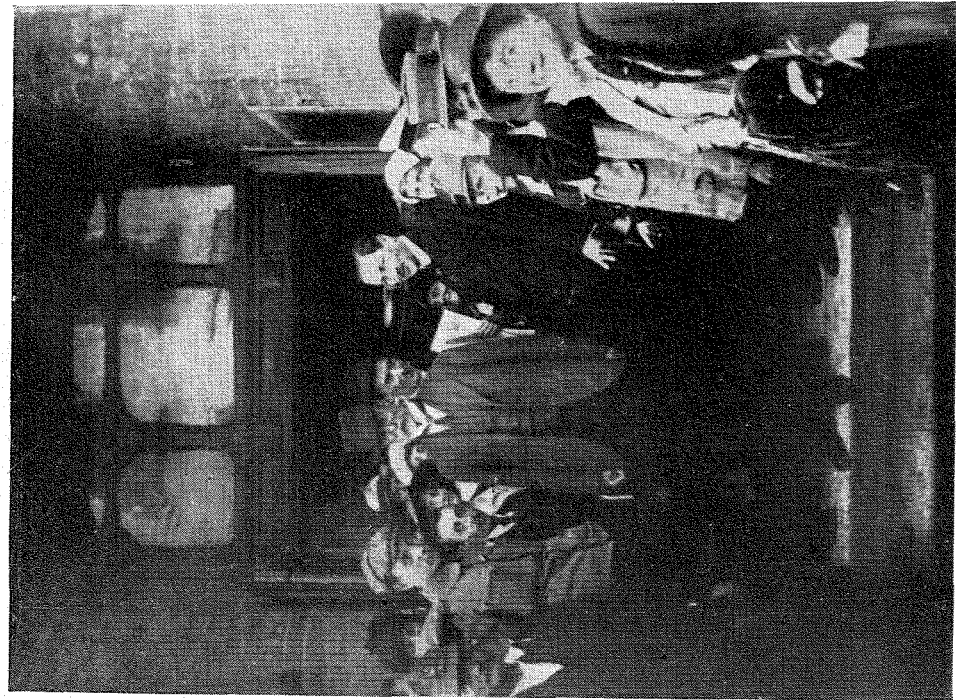
(hony); pamätám sa, raz u nás poskladali kožuchy panských poľovníkov — a ja som ich mal strážiť — moja detská nenávisť mi nedala a ja som utiekol. Pamätám sa na nasledovnú scénu, počas inej cisárskej poľovačky: keď sa poľovanie skončilo, spravili v zámečku, v lese cisárskou hostinu; ostatky jedál rozdávali zástupom ľudu; rozdávali medzi inším aj makarony. Naši Slováci volali ich „hlístami“ a ruvali sa každý o kúsok — ja som utiekol zo zlosti nad takým ponížujúcim zjavom.

Neraz plakal som v detskej svojej zlosti; mal som asi trinásť rokov, keď som kul nejasné plány pomsty za to, že úradník Hejsek grobiansky vyhrešil môjho otca pre nič za nič.

*

7. března 1910 na oslavném večeru, v den svých narozenin v Národním domě vinohradském, T. G. Masaryk pravil: „Měl jsem různé plány. První plán byl — rostl jsem mezi lidem chudým, na císařských statečích ujařmeným — nepamatuji se, že bych si vůbec byl řekl, čím chci být. Vyrostl jsem v takové tísní, že se mně rozumělo samo sebou: budu takovým otrokem, jakým byl můj otec a jiní, neměl jsem nikdy v dětství plánu, že budu to a to. Až při jedné zkoušce — bylo to v Čejkovicích — pan děkan, možná že z takové bonhomie, jakou páni děkani mívají, uznamenal, že prý „ten kluk má všelijaký interes“, aby mě tedy rodiče dali na reálku, že bych mohl být učitelem. Jemu samému nepřišlo na mysl, že bych mohl být knězem — to bylo ideálem selských synků, bohatších. Tedy učitelem! Že by mě to bylo těšilo, to ne, poněvadž jsem přece viděl, co učitelství je. Tak jsem tedy učiteloval; nešlo to.

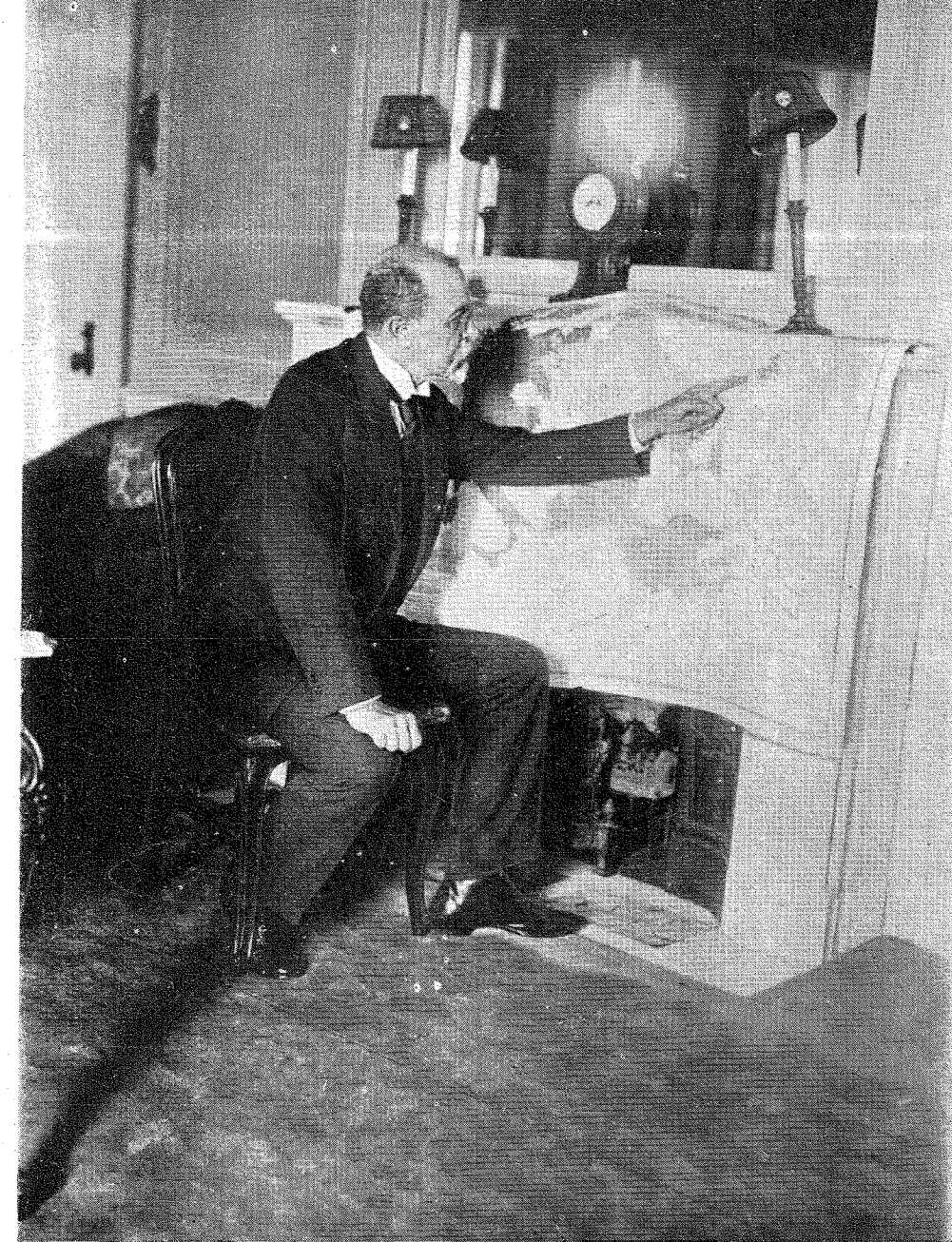
Dali mě na řemeslo. Napřed jsem byl jako zámečnickem, na firmě bylo napsáno Kunstschlosserei. Moje

Profesor Masaryk ve skupině ruských Čechů a zajatců v Moskvě
(Archiv voj. hist. úst.)

T. G. Masaryk v Hodoníně r. 1910

T. G. Masaryk v New Yorku rok 1918

(Ústav T. G. M.)

matka přivezla mě do Vídně k těm pánům, u kterých kdysi sloužila. Strašně jsem byl osamocen, musil jsem dělat podkovky a možná na slovenské boty, a to mě těšilo ani ne den. Tak to šlo týden za týdnem. Potom ještě se mně stalo — bylo nás v jedné světnici hromada kluků — že mně z kufru vytáhli knížky. Nejvíce mě mrzelo, že mi prodali atlas, na kterém jsem velice rád cestoval — to byla má největší radost. Jak byly knížky pryč, nemohl jsem se na nic kouknout, sebral jsem se a domů. — Potom jsem se stal kovářem, a kovářství mě — mohu říci — hodně těšilo, více než co jsem posud dělal. Měl jsem ujednáno, že za dva roky budu vyučen, abych zejména uměl podkovy dělat a koně kovat, že ze mne může být potom kuršmíd. Tož ideál můj byl, že budu kuršmídem. Bylo ujednáno, že nemusím být děvečkou, jak to na venkově bývá. To se člověk učí čtyři roky, ale první rok ani verštatu (jak se říkalo) neviděl. Byl jsem v rodině. Hned jsem byl při práci s velkou chutí a šlo to.

Pamatuji se, jednou zrána jsem nosil vodu do kovárny od studně, a potkám učitele, který mne učil na reálce v Hustopeči na klavír. Ten se na mne koukl — já jsem ho dobře poznal a viděl jsem, že ho cosi zarazilo: začerněný, s putynkami s vodou, kovářský kluk. Když jsem v poledne šel domů k obědu, uviděl jsem, že něco je. Řekli mi, že pan profesor Ludvík jim vyčinil, že mě dali na učení a že se musím stát učitelem. Facit bylo: matka moje, Pánbůh jí dej nebe, chtěla ze mne mít vždycky víc, nežli já sám ze sebe. Dostal jsem se tak do Čejkovic a byl jsem učitelem.“

MASARYK PŘED KLADENSKÝMI HORNÍKY

V době všeobecné stávkové promluvil prof. Masaryk před kladenskými horníky dne 29. ledna 1900.

Veškeré místnosti prostorného Jágrova hostince naplněny byly stávkujícími horníky, jejich ženami i obecně měšťským. Domácí lidé odhadovali počet účastníků na pět tisíc. Prof. Masaryka uvítalo shromáždění srdečnými, velice hlučnými pozdravy. Prof. Masaryk pravil: Když jsem byl vyzván, abych přišel sem k vám promluvit, měl jsem pochybnosti, mám-li jít; netroufal jsem si. Ano, kdybych mohl vám přinést několik tisíc zlatých, mělo by to smysl — ale mluvit, když je zle? Avšak řeklo se mi: Přijďte, oni si toho přejí, vždyť nejde jen o chleba! — Přišel jsem tedy, a jsem jist, že mne vyslechnete.

Nepracujete, bojujete neprací a přece vykonáváte největší práci ze všech, kterou svět za mnohá léta viděl.

Bojujete ne násilím, trpělivostí, a vytrváte-li, jsem jist, že ne násilím vyhráte.

Před nedávnem pořádána byla v Německu výstava a ta byla ohlášena velice originálními plakáty.

Ze země trčela mozolná ruka a držela pevně kladivo. Plakát ten významně volal, co pro naši společnost znamená uhlokop.

Vážené to bylo memento v té ruce trčící z černé země. Uhlí je nejhlavnějším podkladem všeho průmyslového života, ale ono není jenom zdrojem tepla a světla fyzického, ale také světla duchovního. Všecka kulturní práce by nebyla možná bez práce uhlokopů.

A tomu významu rozumělo se dávno. Stará báje vypravuje o Prometheovi, že bohům odňal oheň a za to že byl přikován. *Dnes takovým Prometheem jste vy, lid, který z útrobu země vynáší všem světlo.*

Veliká je v rukou vašich složena moc, ale tím také veliká odpovědnost.

Vyskytují se sice ještě lidé, kteří volají na stávkující dělnictvo trestní zákon, ale těch je stále méně, i mezi

lidmi, kteří jinak nestojí na straně přátel dělnictva; uznávají, že stávky jsou důsledkem soukromé úmluvy pracovníka se zaměstnavatelem, a uznávají, že není při nich nic trestného.

Co se týká způsobu, jak by se dala věc nyní vyrovnati, nemám slova. *Vyjdete z boje toho vítězně, budete-li solidárními.*

Přijde snad čas, kdy bude třeba zvýšené vaší trpělivosti, vlastní zápas vám teprve nastane. — Každou hodinu roste zodpovědnost společnosti a státu. Vy buďte dbalí, abyste dobývali spravedlnost spravedlností. Pořádek, který zachováte, bude vám silnou pomocí a podporou a zjedná vám pochopení pro váš boj. *Pořádek váš má také velký mravní význam, je znamením boje bez násilí, boje za pravou svobodu, za hospodářské, sociální a mravní osvobození!*

Z plna srdce vám přeju zmužilosti, trpělivosti a klidu, jehož vám je třeba, abyste pravdě a právu zjednali platnost.

MASARYK O JEŽÍŠOVI-SOCIALISTOVI A SOCIALISMU

(Z řeči prof. Masaryka o velikonočních 1907 ve Valašském Meziříčí)

Byl jsem požádán o přednášku o klerikalismu a socialismu. Než promluví o klerikalismu a jeho poměru k socialismu, musím povědět několik slov o náboženství, a sice náboženství neklerikálním, necírkevním, neoficiálním.

Abychom nemluvili naplano, jest nejlépe se držeti základů i církevního náboženství, tedy Písma, *Ježíše samého*. Ježíš bývá autoritou zakladatelům socialismu; první socialisté nové doby, někdy i Marx a Engels, dovolávají se výslovně Ježíše a Písma, ne jeden sociální spisovatel a myslitel dovozoval, že láska, kterou Ježíš kázal,

je vlastně socialismus, že dnešní socialismus je pravým křesťanstvím a tou láskou, kterou žádal Ježíš.

Na druhé straně je spor o to, *byl-li Ježíš* skutečně tak sociální a přímo *socialistický*. Uvedl bych z jeho života, jenž přece je každému více méně znám, aspoň některá fakta, která nám tu jeho osobnost a učení osvětlují.

Ježíš cítil s lidem; — s lidem, jak my mluvíme o lidu proti bohatým, mocným a učeným, zejména proti farizeům a zákonníkům, proti kněžím; *vždyť na ten boj zemřel*, na ten boj proti církvi. Vy znáte ta místa, kde čteme, že slitovalo se mu zástupů, že byli opuštěni a rozptýleni jako ovce bez pastýře (Mat. 9, 36). To se nejednou opakuje. Na druhém místě (Mark. 6, 34) se k tomu připojuje, že „je počal učit mnohým věcem“. Ježíš učil, učil lid, lid prostý, od vůdců opuštěný. Slitovalo se mu zástupů; Ježíš nejen ten lid učí, ale jeho láska a práce pro lid se jeví v jeho léčení. Ježíš zná bídu lidu, toho lidu opuštěného, a tudíž jej léčí zadarmo. Pořád a pořád čteme, jak Ježíš ty chudé uzdravuje.

Ježíš dále cítí s lidem chudým a nuzným tak, že přímo stojí *proti boháčům*. Nejedno místo a ostré slovo Ježíšovo jest proti boháčům. Jeho jest slovo, že nelze sloužiti Bohu i mamonu zároveň; on ví a praví: „Kde jest poklad váš, tam i srdce vaše.“

A známo jest vypravování o bohatém jinochu, jenž přišel k mistru a pochvaloval se mu, že plní všechna přikázání, jak zákon vyžaduje; ale Ježíš žádal, chce-li býti úplně dokonalý, aby prodal statky a rozdal chudým. Nato zarmoutil se ten jinoch a odešel, protože prý měl statků mnoho. Ježíš na to sesmutněv řekl svým učedníkům: „Jak nesnadně ti, kteří statky mají, vejdou do království Božího.“ V evangeliu pak se říká, že sami učedníci nad těmito řečmi svého mistra *žasli*, dokonce když jim také řekl, „že snáze jest velbloudu jehelním

uchem projíti, nežli boháči vjíti do království Božího. Z toho učedníci se přímo *děsili!*

*

To jsou jistě výroky, kterým nelze nerozuměti, a těchto jeho výroků užívají mnozí, aby dokázali, že *Ježíš skutečně socialistou byl*. Proti církvi tehdejší, proti farizeům a zákonníkům jistě nastupuje sociálním směrem, když je kárá z toho, že se jen starají o přední místa na večerích, když jim domlouvá, že šírají domy vdovské. Není pochybnosti — Ježíšova láska, jeho náboženství lásky jistě bylo náboženstvím cítícím s tou masou chudých a opuštěných. Cítil s nimi tím více, protože *nebyl mnišský asketa*, jak už tehdy byli; *hodoval, stoloval i s farizeji, jedl a pil*. A když mu to vytýkali a říkali, že je *žrác a pijan vína*, ukazoval, že ne to, čeho člověk mírně požívá, je pramenem zlého, ale to, co vychází z jeho úst, jeho slova a myšlenky.

*

Podle toho vidíme, s kým *Ježíš* obcuje, ne s bohatými, mocnými, *na královském dvoře ho nevidíme*; před vládařem je tenkrát, když církevníci ho odsuzují k smrti. Ježíš obcuje s bídými, chudými, nemocnými. Dobře věděl a řekl nejednou: „Zdraví nepotřebují lékaře, ale potřebují ho nemocní,“ nemocní duševně i tělesně. *Dnes obcoval by Ježíš s těmi vykřičenými nevěrci, atheisty a proskribovanými pokrokdáři a socialisty* a snažil by se je získat láskou, nevolal by na ně policii. . . .

Ježíš i svou láskou vymykal se běžným formám a pravidlům života společnosti, zejména společnosti, která tak ráda o sobě říká, že je dobrá. Jeho vystoupení revolucionovalo duchy. Sám to dobře věděl, co způsobuje.

To byl ve stručnosti obraz Ježíšův. Jest pochopitelné, že mohou strany sociální a socialistické se ho dovolávat.

*

Také já jsem přijímal toto učení Kristovo a přijímám je posud, ale uvědomil jsem si, že novodobý socialismus je jiný a že má požadavky jiné a nové. *Ježíš* stál na základě náboženském a *mravním, socialismus*, jak uvidíme, stojí na základě *právním*.

Středověká církev, když se stala církví státní, nepodávala učení Ježíšova a nevedla si v jeho duchu. Prvotní církev, v dobách apoštolských, máme dobře vypsánu ve Skutcích apoštolských; tam

na základě učení Ježíšova vznikl náboženský komunismus.

Čteme v II. a IV. kap. Skutků apoštolských toto:

„Všickni pak věřící byli pospolu a měli všechny věci *obecné*. A prodávali vladářství a statky a *dělili* mezi všechny, jakž tomu potřebí bylo. . . Toto pak množství věřících bylo jedno srdce a jedna duše. Aniz kdo co z těch věcí, kteréž měl, svým vlastním býti pravil, ale měli všechny věci *obecné*. . . Žádný zajisté mezi nimi *nebyl nutný*; nebo kteřížkoli měli pole nebo domy, prodávajíce přinášeli peníze, za kteréž prodávali, a kladli před nohy apoštolské. I bylo rozdělováno jednomu každému, jakž komu potřebí bylo.“

Tomu nelze nerozumět. To je *komunistické zřízení* v prvotní církvi apoštolské.

*

Ale to zřízení jistě nepotrvalo dlouho, an v církvi zůstalo Ježíšovo učení a jeho ideály jen kvasem, někdy hodně slabým; církev se stala právě tím, co církev jest, zřízením společenským, zřízením politickým; církev opanovala stát; církev ve středověku měla moc nad císaři a králi.

Středověká církev je theokracií a učitelé církevní to považují za její velikou hodnotu. Theokracie znamená

doslova bohovládu, t. j. že církvi vládl bůh na zemi, církev se vydává za to království boží na zemi. Ale vláda boží ve skutečnosti byla vláda církve, t. j. vláda kněží. Bůh přímo jistě nevládl, nýbrž vládli ti, kteří hlásali, že jednají ve jménu božím. *Církev je církví kleriků, je klerikální*. Toto klerikální království boží přijalo otroctví ve střední době a poddanství. To nebyla láska. Až do roku 1848 bylo u nás poddanství velké masy lidu, církev ho nezrušila, sama podporovala poddanství na svých ohromných statcích. Církev je také institucí hospodářsko-sociální a tudíž politickou.

Jmění církevní v Čechách činí 208 mil. korun. Z toho 114 mil. v papírech. Vydání na klerus je 8 mil. a příjmu 15 mil.; ze zbývajících 7 milionů se kupuje půda a papíry. *Církev* tedy není pouze učitelkou a strážkyní náboženství, nýbrž *velkostatkářskou majitelkou ohromné masy půdy a majitelkou ohromného kapitálu*.

*

S reformací náboženskou a církevní vzniká zase *komunismus*. Docela typicky to vidíme na naší reformaci české.

Jakmile vystoupil Hus, hned povstal také první český socialismus, a sice ve formě komunismu.

Táborité, radikálnější stoupenci M. Husa, zavedli *komunismus*. Ten se neudržel, ale poučné jest a nutí k přemýšlení, že s náboženskou reformací hned se zjevuje komunismus. A stejně novodobý socialismus 19. století je náboženský. Saint-Simon, jeden z prvých zakladatelů socialismu, chce nové křesťanství. Stejně Angličan Owen vychází z křesťanství, Němec Weitling píše „*evangelium*“ pro odsouzenec.

Všude a vždy vystupuje socialismus napřed ve formě náboženské. Teprve později a zejména *Marxem* se obje-

vuje *socialismus nenáboženský*. A to jest nová doba ve vývoji myšlení sociálního, že totiž socialismus přestává býti náboženský. Toto stadium vývoje nám reprezentuje *marxismus*, a to jest jeho veliká zásluha. Pokud socialismus byl jen náboženský, byl do veliké míry utopistický (t. j. hnal se za vidinami). Marx chtěl míti socialismus *vědecký*, nikoli náboženský, nikoli mravní, chtěl jej míti čistě hospodářsko-sociálním a právním.

Jest to rozdíl náboženství církevního a vědy.

Člověk náboženský podle náboženství církevního pojímá svět a jeho vývoj jako zázrak, věří v zázraky, čeká zázraky, modlí se o zázraky. Ve své tísní modlí se o zázrak, o pomoc zázračnou.

Naproti tomu věda a tudíž i *vědecký socialismus* nepřijímá zázraků, je přesvědčen, že celý svět, příroda, společnost, historie je řízena zákonem, že je tu pevný řád, který se nedá prolomiti přáním jednotlivce. Ten přeje si to, druhý ono, každý skoro něco jiného a opak toho, co si přeje druhý. A svět jde svým věčným řádem dál. Věda má úkol pochopiti jej, pochopiti zákon společenského vývoje a podle toho zaříditi naše jednání a konání. Kdežto tam panuje *zázračnost a zázračivost*, stálé doufání v zázraky, *věda žádá práci*, vsahování do přírody, ona vede dělníka, rolníka, živnostníka k tomu, aby pozoroval, studoval, pracoval, aby věděl, která příčina dovede způsobit účín, kterého on si přeje, nepodává mu zázraků a neučí spoléhati na ně, nýbrž na vlastní práci, na to, čemu říkáme drobná práce. Proti *zázračivosti* je znakem člověka vědeckého, sociálně a socialisticky myslícího, pracovitost.

*

Církev jest jen pro *filantropii*, *socialismus* žádá však *spravedlnost*. Socialismus žádá, aby společnost svými orgány,

t. j. stát nejen chudinství upravoval, nýbrž aby bídu a nouzi vůbec co možná odstranil. To je požadavek jiný, radikálnější, a já se neostýchám říci, *vyšší*.

Zákonodárství sociální je něco nového a vyššího. To žádá socialismus a dnes agrárníci a živnostníci.

Filantropie se spokojuje almužnou, dnes však chudý člověk nechce almužnu, nýbrž *spravedlnost*. Dnes každý stav cítí svou bídu, nejen dělníci. Odsud dnes všeobecně se přijímá, a to je nové, tak zvaný socialismus státní.

Ježíš pozval na svatební hostinu ty *chudé a ponížené*, s nimi obcovával, je těšil, jim pomáhal. Ježíš jednou vyřkl, že chudé budeme mít vždycky,

my socialisté věříme, že chudobu vykořeníme.

*

Ale jest ještě jiný rozdíl mezi socialismem a církevně-náboženským stanoviskem mravním, a to důležitý. Církevní mravnost a náboženství jest aristokratismus. Aristokratismus náboženský jeví se v tom, že se kněžstvo pokládá za vyšší stav mravní než nekneží, a proto se kněžská morálka, na př. *celibát* a j., pokládá za něco *vyššího* než život *manželský*. Církev na tomto základě kněžském hierarchicky se organizuje a má proto svou velikou moc. To jest aristokratismus, učící, že jistý člověk má vyšší mravnost než člověk obyčejný. Tu je zřídlo všeho aristokratismu, v tom rozdělení lidí nábožensky cítících na kněží a nekneží, na kněží a laiky. Proti tomu hned z počátku reformace se obracela a vracela se k době apoštolské, ve které nuceného všeobecného celibátu nebylo. Vždyť sám *apoštol Petr* byl *ženat!* Žádný moderní člověk nemůže přijmouti takového aristokratismu náboženského, z něhož prýští všecek ostatní aristokratismus.

*

Ještě jiný rozdíl. Církev své náboženství zakládá na víře, žádá víru, poslušnost, pokoru. Žádá věřiti autoritě, podání, žádá důvěru. *Víra!* My naproti tomu dnes žádáme ne víru, nýbrž vědět, pozorovat, vědět, co máme dělat a proč. Jestliže se bude hlásat lidu věřiti a důvěrovati té hierarchii, je pochopitelné, že se vyvine taková pokora a poslušnost, které se nezbytně politicky zneužívá. Proto jsou církve státem zneužívány, ale církve to trpí.

Proto tak mnozí moderní myslitelé (Macchiavelli, Hume, Rousseau, Marx, Nietzsche, Machar atd.) viděli v církevním náboženství cosi slabošského; říkají, že církve vede snadno k zotročení. *Socialismus je proto revoluční na celé čáře.*

Není pravda, že *socialismus* jest jen otázka *žaludku* — také *srdce* a *mozku* stejně. Demokratismus nezná jen rovnost politickou (všeobecné volební právo, kterého teď trochu máme), nýbrž také *hospodářsko-sociální*, mravní, náboženskou a duchovní vůbec. Chceme býti co možná rovni; jistá nerovnost je přirozená, nadáním, postavením atd. Chceme míti bratrství nejen v chlebě, ale také v právech, ve vědě, v mravnosti a v náboženství. Nemá býti aristokratismus kněžský, učenecký, kapitalistický, politický; zkrátka, demokratismus je celkový názor na svět, hlásající zásady rovnosti nejen hospodářské a politické, nýbrž také duchovní, mravní a náboženské.

Demokratické požadavky nové doby jsou ve všech oborech, nejen v oboru hospodářském a politickém. Bylo by klamné mysliti, že domáháme se jediné demokracie chlebového. Musíme žádati rovnost a bratrství všude, tedy nejenom politickou v zákoně, ale také náboženskou, mravní a duchovní. Chceme demokratisaci vědění, mravnosti, náboženství, zkrátka demokratismus znamená doslova: *vládu lidu*, vládu lidskou *naproti theokracii*, *vládě boha a ve skutečnosti kněží.*

Socialismus má dnes již docela určité a praktické úkoly. Přirozeně musím tu promluvit na předním místě

o straně sociálně demokratické.

Běží-li o reorganisaci celé společnosti, je prvním úkolem vlastní organizace. A sociální demokracie na ni klade velikou váhu a v ní hodně postupuje a pokračuje.

Ale nejen sociálně demokratická strana, i my nedělníci máme sociální úkoly. Dnes není politicky myslícího člověka, který by neuznával, že politika má býti sociální, že zákonodárství musí být sociální. *Socialisace celého politického i národního života — toť úkol také nás nedělníků.*

A tak chtěl bych skončiti ukázáním na to, že právě náš český národ především potřebuje politiky skutečně sociální. Na svých voličských schůzích dokazují statisticky, že jsme národ malého člověka. Nerozhoduje nepočtenost, jsou menší počtem, ale ta zvláštnost je, že jsme hospodářsky a sociálně tak slábi proti jiným národům. Proto to hledání chleba pro český národ má obzvláště veliký význam.

Není náhodou, že první komunismus novodobý byl český — naši táborité jsou první novodobí socialisté. Socialismus je čistě český, není pravda, že jest vnesen z ciziny. Ti táborité nebyli cizáci, byli žáci Husovi, pokoušeli se o komunismus a socialismus na náboženském podkladě.

Avšak takový socialismus nestačil.

My proto se pokoušíme o sociální reformy nejen na náboženském a mravním, nýbrž i na *právním* podkladě.

Celý stát se musí socialisovat.

To je něco nového, odchylného a také vyššího. Slyšíme právě dnes: Vstalť jest! Ano — také my můžeme slavit vzkříšení českého člověka k té práci sociální, která z čes-

kého národa má udělat skutečné bratry. Vstalt jest! —
vstalt jest ten *skutečný Ježíš*, na kterého se díváme v pra-
vém světle poznání — vstalt jest ten *český člověk, české*
svědomí se probouzí. Jestliže se v nás to české svědomí
skutečně probudí, pak budeme nejen milovat bližního,
nýbrž láska k bližnímu se uskuteční sociálními zákony.
Budeme usilovat o to, *abychom nuzných a chudých neměli*.
Měli jsme v táborech první socialisty a komunisty, usilujme,
aby mezi námi žebráka nebylo. To je ten náš český ideál.

MASARYK O PRVNÍCH KVĚTNECH 1893

(Ze slavnostního listu květnového r. 1893 v nákladu
„Sociálního demokrata“)

O oprávněnosti požadavku nemělo by se přece již
ani mluvit, když *osmihodinová práce* v některých zemích
(v Australii, v Americe) již je zavedena a když i v evrop-
ských parlamentech (v Anglii, v Prusku) oprávněnost
požadavku theoreticky uznána. Zato — bohužel — mlu-
viti se musí o tom, že u nás v Čechách v těchto otázkách
jsme pozadu — velmi pozadu.

Projevil jsem mínění své o osmihodinové práci již ve-
řejně na *dělnické schůzi v Hradci Králové* a v *loňském Vídeň-
ském listě květnovém*. Nebudu tudíž opakovati, co jsem
řekl, dovolím si však vysloviti myšlenku, že požadavek
osmihodinové práce úzce souvisí s požadavkem po *vše-
obecném hlasování*. Spojitost ta vysvitla mi jasněji, když
pan redaktor listu tohoto mne vyzval, abych o obou
předmětech něco napsal. Tímto vnějším spojením ujas-
nila se mi i věcná, vniterná spojitost a zároveň poznal
jsem v tom opětův důkaz svému přesvědčení, že otázka
dělnická, sociální, nebo jakkoli ji zvatí chcete, je přede-
vším také otázkou duchovního, mravního obrození

společnosti. Kdo hlásí se o všeobecné hlasování, nehlásí
se pouze o moc, ale také o *odpovědnost*, o odpovědnou
práci politickou; dělník, jenž se vzpírá zotročující práci
celodenní, nechce osvoboditi toliko tělo, ale zároveň
ducha svého. Prázdný čas svůj dělník věnovati chce
svému *vzdělání*, vždyť hlavně vzděláním chce se státi
volnějším. Bude-li dělník pracovati jen osm nebo ještě
méně hodin denně, zejména také svému politickému
snažení a vzdělání bude se moci lépe věnovati a tak do
jisté míry *osmihodinová práce je podmínkou všeobecného hlaso-
vacího práva*. Dojista práva toho při kratší práci dělník
lépe a vydatněji bude moci využítovati. Nemůže býti
jinak: běžít právě o volnost těla a ducha.

*

O vlasti se pěkně zpívá a káže, ale in concreto, co vidí
malý člověk český v jizbě své, která je mu vlastí? Co ví
o české vlasti, když v nedostatečném bytě mravně a
hmotně děti jeho hynou? *Na toho člověka nesmíme jít s vla-
steneckými frázemi*; zlepšete jeho byt, a on bude mít jiný
horizont, bude cítit národně jinak, nežli když cítí bídu
nezaviněnou.

(Masaryk v „České otázce“)

*

Marx prohlásil německý proletariát za *theoretika* pro-
letariátu evropského, proletariát francouzský za jeho
politika, anglický za *národního hospodáře*: český proletariát
snad prvý vypracuje socialismus doopravdy *sociální*.

(Masaryk v Památku „Práva lidu“)

1898

První máj stal se letos (loni byl k tomu prvý pokus)
sociálním svátkem všeho českého dělnictva. Všeho —
neboť i národní socialisté přijali svátek sociálně demo-
kratický za svůj. Už v tom národní socialisté, jako ve
všem svém vystupování, jsou pod tlakem dělnictva soci-

ální demokracie. Kdo toho nevypozoroval z dosavadního hnutí národního socialismu, mohl se i. máje přesvědčit na vlastní oči a uši, jak hnutí toto více odpovídá tužbám politických bankrotářů kolem Nár. listů než skutečným potřebám dělnickým. Na táboře neslyšeli jste mluvit dělníky, nýbrž redaktora Nár. listů a polského demagoga Stojalowského a jeho několik obětí. Mezi posluchači v průvodu a na odpolední slavnosti viděli jste značnější počet maloživnostnictva; dělníků bylo mnohem méně, ba málo. A jak smutný jste si odnesli dojem z toho, že dělnictvo to nepromluvílo — — to hrobové ticho mluvčím jeho a dočasným vůdcům jistě nevěstí dobrého nic. Že by dělnictvo české nemělo co říci? Že by nedovedlo říci, co myslí a cítí, samo? — —

Jak docela jiný obraz poskytoval ostrov Benátky a dělnictvo sociálně demokratické! Tam slyšeli jste jen českého dělníka a jen dělníka, tam viděli jste jen dělníka a jen dělníka — počet nedělnictva byl skrovný a řekl bych podle skutečných poměrů upřímný. A s jakým sebevědomým klidem krácel průvod z Benátek! Kdo viděl průvody oba, tohoto rozdílu mezi originálem a napodobeninou, nemohl nepostřehnout. Rady z Benátek upomínaly na Myslbe-kovu: Oddanost, houfce ze Žofína svým neklidem upomínaly na ovce bez pastýřů, a to před bouří. . .

(„Naše doba“ 1898)

MASARYK PRO DÉLNICKOU AKADEMII

(„Naše doba“, roč. 1897)

Vznik a vzdělávací úkol D. A. Myšlenka vznikla r. 1891. Už tenkrát mluvíval jsem s p. redaktorem *Krapkou* o stavu dělnické literatury a žurnalistiky a navrhoval jsem jakousi *akademii žurnalistickou*, jako je v Anglii; tato žurnalistická akademie měla mít úlohu tu vzdělávat

dostatečný počet redaktorů, řečníků a přednášečů dělnických. Tím by žurnalistika dělnická byla jednotnější a souladnější, a zároveň by také po této stránce umožněn byl deník.

V témž směru o věci později jsem rozmlouval s pp. *Steinerem* a *Dědicem*. Ti pak, pokud vím, věci se chopili a vypracovali osnovu stanov, podle nichž D. A. by měla být ústředním vzdělávacím ústavem dělnickým.

Stanovy D. A. pokládám za velmi dobré a zejména schvaluji v nich to patrné úsilí *organizovat dělnictvo kulturně*. Politická organizace sama dělnictvu jistě nestačí a tudíž D. A. docela přirozeným způsobem směřuje teď k organizaci, jak říkám, kulturní. Ji existující již zřízení politické má dostat hlubší duchovní základ.

Nebudeme si hrát na akademii, universitu a bůhvíco, nýbrž chceme se učit. *Chceme se učit všichni*. I my, kteří chceme přednášet, máme veliký úkol: *socialisovat vědu, lidovým učinit vyšší školství*. To není hračka. To je veliká odpovědnost. Neboť neběží o to lid prahnoucí po vzdělání jen polehtat a podráždít, ale běží o to lid ten skutečně vzdělat. Kdo nemá dost zájmu v tomto úkolu, ať věci se neobírá.

Každý, kdo dělnictvu chce přednášet, musí sám poznávat poměry dělnické, aby podával, co se posluchačům hodí. A to není snadné.

Mysliví pedagogové budou na D. A. muset studovat duši dělnickou; chcete-li učené slovo: vznikne psychologie dělnická. Poznáme ze zkušenosti, jaká je vnímavost a chápavost dělníků a jakou mají paměť; učitel bude muset rozhodnout, ve kterých oborech a do které míry smí spoléhat na rozum a zkušenost, ve kterých na paměť; učitel bude muset pozorovat, kolik času bude třeba na cvičení a opakování atd., zkrátka pedagogie a didaktika musí se rozšířit o *dělnickou psychologii a didaktiku*.

Vzdělávání našeho dělnictva je však v každém případě úkolem po výtce *národním*, tedy úkolem všech, jimž kulturní osudy národa nejsou lhostejny.

Netřeba tedy vykládat, že Dělnickou akademii mělo by podporovat město *Praha*, měl by ji podporovat *sněm* a zemský výbor a konečně také *vláda* centrální. Musíme ji podporovat my inteligenti, *spisovatelé* a *učitelé*.

Jinde to všechno rozumí se samo sebou. Jen se podívejte na lidové paláce atd. v *Londýně*, na Dělnickou akademii ve *Stockholmu*, ba na lidové přednášky ve *Vídni*, na které vláda už přispívá 6000 zl. ročně. Doufejme tedy, že konečně i u nás *dělnická otázka* stane se, čím býti měla již dávno — *uvědomělou otázkou národní*.

MASARYK O SOCIÁLNÍ DEMOKRACII

(„Naše doba“, roč. 1895)

Organisování sociální demokracie přímo vybízí nás všechny a netoliko politické strany, abychom s lidskostí to vzali *doopravdy*. Strana staročeská stavíc se proti všeobecnému právu hlasovacímu, následuje sice Palackého, ale v tomto punktu neprávem. Mladočeská strana neuspěla ještě, aby si dosah politických a sociálních reforem, sociální demokracií hláсанých, náležitě vyjasnila, je v otázce sociální bez rady; někteří vůdcové patrně se domnívali učiniti požadavkům zadost, podporující vznik zvláštní dělnické strany národní.

Dělnictvu činí se totiž výtka *mezinárodnosti* a *beznárodnosti*.

Avšak dělnictvo, vstoupivší do mezinárodní organizace sociální demokracie, nešlo jinou cestou, než kterou *de facto* šli a posud jdou literáti, kterou se vyvíjela naše literatura, o tom ani nemluvě, že i kapitál je organisován

mezinárodně. A ještě jiná je analogie s vývojem našeho probuzení.

Naši dělníci tak jsou závislí na německých sociálně demokratických ideách, jak *naši buditelé* byli závislí na německé filosofii osvícenské a z týchž kulturních a zeměpisných příčin. Co *Herder* byl prvním buditelům, našim dělnickým vůdcům je *Marx*.

Co se *beznárodnosti* týká, přesvědčil jsem se nejednou, že naše buržoasní společnost o nic není národnější, není-li dokonce méně národní. *Proto výtky beznárodnosti jsou plané*. Pokud naše literatura a žurnalistika o duchovní stravu dělnictva se nestará, potud nemá práva k takové obžalobě. Chudák, který si v potu tváře sotva vydělá na chléb, duchovní hlad svůj nemůže utišovat deníkem za 25 zl., knihami a verši za zlatky — nemluvic ani o obsahu, jenž ne vždycky ten duchovní hlad dovede upokojit.

Činím rozdíl mezi požadavky a jednotlivými programovými punkty sociální demokracie a jejími filosofickými zásadami; činím rozdíl mezi *spravedlivými požadavky* našeho uhněteného dělnictva a jeho cizí filosofii, kterou mu vnucuje společenská nespravedlnost a naše netečnost. Pokud se týká jednotlivých požadavků politických a sociálních, mám je většinou *za spravedlivé*, a proto vždy cítím svou *mravní závaznost* požadavky ty *všeemožně podporovat*; v otázkách národohospodářských nejsem odborník a nedovoluji si rozhodného slova, ale tolik dovedu posoudit, že *kritika Marxova a socialistických theoretiků je oprávněná a v celku správná*, že však jejich pozitivní theorie nemají větší hodnoty než upřímné a promyšlené theorie jiné. Jestliže sociální demokracie z *Marxe* činí nedotknutelnou autoritu, pochopují to, ale nedovedu se z toho těšit. Proto však, to cítím a vím velmi dobře, nemám pražádného důvodu a práva stavěti se proti

požadavkům spravedlnosti a rovného práva, ať požadavky ty se pronášejí od kohokoliv a ve jménu zásad jakýchkoli. „Který z vás jest člověk, jehož kdyby prosil syn jeho za chléb, dal by jemu kámen?“ *A my zatím dělnictvu našemu dáváme kameny — literární, filosofické, theologické, politické. . .*

*

Chtěj nechtěj *socialismus* pořád více obrací se k *filosofii*. Pronikavá sociální reforma bez reformovaného názoru na svět není možná. Konečný výsledek filosofického úsilí nemůže být pochybný: materialismus ve všech jeho dosavadních formách bude opuštěn. Materialismus je *caput mortuum marxismu*.

Další a již začínající účinek tohoto vývoje bude ovšem sblížení s ostatními filosofickými směry pokrokovými. Pravda je jen jedna. Ti, kdo pravdu poctivě hledají, mohou a budou se lišit ve mnohém, ale filosofické směřování a sociální usilování u věcí podstatných je sblíží a sjednotí.

Socialismus zůstane však *samostatně organisovanou stranou politickou*. I kdyby marxismus byl úplně pochybený a kdyby to marxisté již plně doznali, *socialismus tím nepadne*. I to poznal a pověděl již socialistický theoretik. Varoval bych odpůrce socialismu, z krise v marxismu čerpat naděje pro strany své — ta krise může být pro socialismus velikou silou, jestliže jeho theoretičtí vůdcové docela svobodně a upřímně kritisovat budou své základy a překonávat své nedostatky. Jako všechny strany sociálně reformní také socialismus má své *živé zřídlo* v zejících nedokonalostech nynějšího řádu společenského, v jeho nespravedlnostech a nemravnostech, a obzvláště *v hmotné a mravní bídě velikých mas všech národů*.

(Masaryk v přednášce na universitě 18. prosince 1897
ve prospěch chudých filosofů)

MASARYK O ENGELSOVI

(„Naše doba“, roč. 1895)

Friedrich Engels. Čtenářové „Naší doby“ v minulém čísle četli Engelsovu stať o revoluci, psanou, jak teď víme, již v počátcích smrtelné choroby; 75letý stařec ukončil svou velikou a požehnanou práci životní. Práce veliká a požehnaná — mladý komptoirista v Manchesteru z r. 1842 po smrti Marxově stal se vůdcem mezinárodní sociální demokracie. A to znamená mnohem více než dědičné funkce starého režimu. Pro to své povolání Engels měl všechny vlastnosti ducha a charakteru. Byl to muž přímý, nezištný, pracovitý, obětavý; všechny tyto vlastnosti jeví se i v jeho slohu a v pracích vědeckých a publicistických. Zmíněná stať o revoluci ukazuje v malém jeho duchovní ráz: prostota, přímost, jasnost myšlenek. Tato stať také ukazuje, kam sociální demokracie od roku 1849 se dovinula — tenkrát mladý Engels byl adjutantem v badenském povstání, jehož činně účastnil se třemi srážkami, dnes statečný „generál“ (název mu dali pro znamenité články o frankoněmecké válce r. 1870 — předvídal porážku Francie) píše již proti revoluci. Ovšem hned první literární vystoupení jeho, v Owenově listě (Nový svět mravní), neslo se tímž směrem. Engelsova hlavní vědecká práce byla zpracování druhého a třetího svazku „Kapitálu“, k němuž Marx zanechal jen kusé částky. Dlouholeté obcování s Marxem, avšak i filosofická pronikavost a neobyčejná vzdělanost k dílu tomu ho povolaly. Jako Marx i Engels byl filosof. Pochopili, že utlačeným a vyděděným stane se po právu, jestliže nynější společenská organisace ve svých osnovných ideálech se přemění. Proto usilovali o celkový názor na svět svůj a nový. Engels je vzorem pracovníka, ano dělníka-myslitele.

MASARYK O LIPANECH

(„Naše doba“, roč. 1895)

U Lipan padlo násilí násilím, padla demokracie česká, poražená již vlastní svou rozháraností — Prokop sám napřed s Pražskými se smlouval — a spojenou silou *šlechty* husitské a katolické a části měst. Avšak nebylo šlechtě dosti vyraziti lidu meč Žižkův a palcáty, lid český všecek musil být poroben a p. ávně zotročen. Usneseno tak v *památném roce 1487*. Tak tedy končila reformace, povstavši pro svobodu ducha, zotročením ducha i těla. Většina *sněmu* ovšem již několik let byla katolická, ale husitská šlechta s ní v tom byla zajedno — jak záhy stala se *nevěrná zásadám Husovým!* Tak v době, kdy v Čechách ustavovala se Jednota bratří, vznikl a ustálil se zároveň *nevolnický stát šlechtické oligarchie*. Šlechta tu postavila se zřejmě proti lidu všemu, s nímž i města se cítila zajedno, pro zákon poroby na *sněmu* nehlasující. A podivno — státi se tak musilo za krále z Polsky...

*

Máme-li se tudíž skutečně obroditi, musíme odčinit příčiny našeho úpadku: *odčiniti rok 1487 — toť náš národní úkol obrodní.*

Odčiniti rok 1487 — to znamená v českých zemích všem občanům dáti naprostou rovnost před zákonem, to znamená úplnou svobodu svědomí, to znamená státi se pevnými a mravními, to znamená plniti ideály naší reformace, to znamená důsledně pracovati za ideály humanity.

Kollár, když ukazoval nám na dráhu osvěty, pokroku a lidskosti, ukázal nám tím zároveň na úkol, jež v XV. století jsme opustili. Kollárova idea *humanity* — toť zároveň historický úkol odčiniti rok 1487.

Ukázal jsem, jak přirozeným vývojem od Kollárovy humanity, pojímané jednostranněji ve smyslu národnostním, pokročili jsme *k humanitě ve smyslu sociálním*. Ukázal jsem, jak ve všech oborech našeho snažení a myšlení projevuje se problém *sociální* — v politice, v literatuře a umění, ve vědě a filosofii. Vývoj ten byl docela přirozený, i stojí dnes otázka sociální v popředí otázky české vůbec. Sociální otázka odkazuje nás opět a přirozeně do století XV., neboť už tehdy otázku tu počali jsme řešiti a tenkrát rozřešili jsme ji špatně. *Rozřešením otázky sociální odčíníme rok 1487; rozřešíme-li otázku sociální správně a podle ideálu bratrství, humanity, pak odčíníme rok 1487; nerozřešíme-li ji v duchu našich historických a národních, v duchu ideálů všelidských, odvrátíme-li se od světla ke tmě, od lásky k násilí — pak vrátíme se do svého hrobu, z něhož už nebude žádného zmrtvýchvstání.*

MASARYK PRO ROVNOST ŽEN

Z přednášky v „Domovině“, spolku pro záchranu hynoucích žen a dívek (1899)

Vedle těchto směrů a názorů a proti nim vyvíjejí se — a toho jsme my svědkové — vyšší, opravdu pokročilejší nazírání. Chci stručně vyložit, co je podstata tohoto *nového názoru, nového života, nového světa.*

Posud ve všech názorech jeví se dualismus; dělá se totiž mezi ženou a mužem rozdíl ohromný. Tohoto dualismu, tohoto rozdílu *není.*

A tento mylný názor spočívá v tom, že se říká především, že žena je *slabšího* rozumu než muž a že tudíž nepřisluší jí zaměstnání intelektuální a p. To jest *klam.*

Práce ve společnosti se rozdělila podle pohlaví a pak podle různých vlastností. Ale abych dlouho nemluvil

a hned příkladem věc objasnil: Myslíte skutečně, že *žena dělníková, sedláková, profesorova, úředníková*, která v potu tváří vychovává jakž takž pět dětí, že ta při své práci méně myslí než její muž, nějaký suchopárný učenec — třeba i nesuchopárný — jenž se naučil tomu svému intelektuálnímu řemeslu? Ne, býti učencem, vědět mnoho, vědět, jak si hlavou vydělávat — to není ještě myšlení. A proto se nedejme klamat, že by člověk, který neproběhl akademickým učením, nemyslí. Myslí! *Ta žena dělníková často mnohem více myslí než muž, který jí v sobotu položí pár zlatek na stůl*; anebo ten úředník, který prvního své ženě vyplatí tolik a tolik — pravím, ti jistě tolik nemyslí jako jejich neúhledná, nikým neviděná, ale od rána do noci stále se lopotící žena . . .

Nerovnosti muže a ženy vidí se často v tom, že prý žena je bytost po výtce *citová*, muž, ten více chladnému rozumu se musí oddávat, jest vůbec drsnější, nejemnější atp. *Také to není pravda*; žena nemá více citu než muž a muž méně než žena.

A třetí rozdíl — že žena prý jest *mravnější*. A to my mužové často formulujeme tak, že žena nás má zachránit, má být naším ideálem atp. Je to také *klam*; žena není mravnější než muž a není nemravnější než muž. Toho rozdílu právě není: žena a muž stále jsou spolu, je tak intimní kontakt mezi nimi, že toho rozdílu ani býti nemůže.

A tudíž nezbyvá naposledy nic než rozdíl *fysický*. Žena je dnes svalově slabší než muž, a zejména různými funkcemi pohlavními (těhotenstvím, kojením atp.) jest na čas vyloučena od mnohého zaměstnání mužova. Odtud právě přirozené rozdělení práce. Pravím, že žena je svalově slabší; ale nechtěl bych tu slabost tak přepínat, jak se to dělává. Tak zle zas není! Proto říkám svalově: mám jisté pochybnosti, je-li také nervově slabší

než muž. Ten nějaký úřad, zabývat se vědeckými problémy atd., to tak na nervy zle nepůsobí, jako mítí ustavičně kolem sebe 3—4 děti od rána do večera a snad viděti, jak se to dítě trápí nemocí, hladem. . . mítí je neustále na očích, kdežto my mužové trávíme mimo dům. Pravím: *pochybuji, zdali žena je nervově slabší než muž*. Docházím tudíž k oprávněnému úsudku tomu, že

jest mezi mužem a ženou úplná rovnost.

*

Je-li rovnost mezi mužem a ženou, vyplývá mi z toho požadavek po stránce hospodářské, sociální a politické, že muž a žena mají a mohou mít úplně *stejná zaměstnání*, pokud svými pohlavními funkcemi žena není vedena k jistým zaměstnáním zvláštním. Tedy naprostá rovnost hospodářská, lépe řečeno, *naprostá rovnost práce*.

Tu se mi namítne jedna věc, která se ožívá pořád a pořád. Že prý je žena *slabší*; vrháme ji do konkurence společenské a hospodářské; rozpolťuje se rodina, žena stává se nepřítelkyní mužovou, matka synovou, dcerinou. . . , zkrátka: *konkurence* zrušuje všechno dosavadní žití rodinné.

Pravím: to jest argument *naprosto lichý*. Jen přece považte, prosím: žena tedy ať nepracuje, ať nevydělává, ať je to manželka, sestra, dcera — *kdopak ji živí?* V povětří pečení holubi přece nelítají, ta nepracující žena musí jíst — kdo ji živí? Manžel, otec, bratr, přítel, známý — zkrátka společnost musí ji nějak vyživovat a de facto ji vyživuje: jak se tedy může mluvit o konkurenci? *Naopak* — tím, že mnohé ženy nepracují, musejí živící je mužové mezi sebou konkurovat *tím silněji*. Když žena nic nevydělá, musím já ji živit, já musím své dcery, sestry, nějak zaopatřit, a mám-li jich více, musím kon-

kurovat tím hůře a tím usilovněji. Ten argument o konkurenci má tedy smysl právě opačný.

*

Podívejme se teď stručně na některé zvláštní obory, a uvidíme, že požadavek, který činím, není přepjatý. Naši *sedláci* — ti vlastně mají otázku do značné míry vyřízenou; muž a žena pracují stejně na poli i doma. *Dělníci* do značné míry mají otázku rozluštěnou také.

Zbývá tedy ta t. zv. *střední vrstva, inteligence*. Tu je náš spor o některá zaměstnání. Jak víte, naše studentky *medicině* se oddávají, ale stát jim to ještě nedovoluje. Medické mnozí jsou proti tomu. Na př. prof. Albert praví, že alespoň pro chirurgii žena se nehodí, jsouc slabší; ale týž prof. Albert doporučuje, aby žena byla vycvičena na ošetřovatelku. Co myslíte, že je těžší? Zaměstnání ošetřovatelčino, anebo doktorovo? — Vidíte, jak jsou to liché důvody.

*

Pravím tedy a opakuji: Rovnost práva a starosti o společnost!

Mluvil jsem o anthropologické rovnosti muže a ženy; povím teď, který je nový mravní názor o intimním poměru muže a ženy, zejména v manželství.

Starý Zákon řekl, aby byli manželé „v jedno tělo“: my dnes bychom to formulovali, aby byli *v jednoho ducha*. Manželství nejen těla, ale ducha, duše. Je to krásné slovo Browningové: *manželství duší*. O to běží.

Panenství, celibát není vyšší a čistší než čisté manželství.

Manželství čisté jest nejintimnějším přátelstvím: Je to vrchol asociace, naší dobou tak pěstované a chválené. Asociace duší. Nemůže býti intimnější asociace, než mezi mužem a ženou.

Mylný názor jest zejména ten, — to je snad poslední příčina všeho zla — že pohlavní život anebo *pohlavní pud*, jak se to formuluje, jest nejsilnější a pro člověka nejdůležitější, že se mu tedy musí hovět, sice člověk onemocní fysicky i duševně — zkratka *zdrželivost že škodí*. To je veliká *nepravda*. Každý svědomitý a slušný doktor vám poví, že ještě nikomu čistota neškodila a škodit nemůže. Biologové nám říkají, že muž dozrává tělem v 25. roce; myslíte, že skutečně teprve v 25. roce počíná u mužů polygamický život! Ne, mnohem dříve, opakují, již skoro v dětství! Ale o nezkrotné moci pohlavního pudu bude se mluvit dále, neboť nemůže přec být pohodlnější výmluvy.

Dnes se mnoho mluví a básní o *ideálu moderní ženy* — a co se žádá? Žena má být jaksi chránilkou lásky. To je požadavek sentimentálnosti a romantiky, myslí se jen na smyslnost uměle a nepřírozně zvyšovanou. Žena má býti matkou, to prý je její povolání od přírody. Prosím, povězte stejně: muž má od přírody povolání býti otcem — a hnedle uvidíte, jak argument je slabý. Matka je jistě něco nadmíru krásného, ve slově matka dá se povědět mnoho, co člověku je drahé; ale jsou všechny matky tak ideální? A proč děláme svátost jen z *mateřství a ne stejně z otcovství*? Mluví se o domácnosti a životě v domácnosti, tam prý muž po své lopotě denní musí okřát a t. p. Prosím vás, co pak nevidět ty muže, jak večer po té tak zv. denní lopotě *chodí do hospody*? Kde je tu domácnost? Ano, bude domácnost a bude něco, o čem nemáme potuchy, až muž a žena si budou rovni; domácnost teprve bude, až muž snese, aby žena jeho byla stejně samostatná jako on.

MASARYK O MODERNÍ SEBEVRAŽEDNOSTI

Nebylo mně ještě deset let, když jsem po prvé mnoho přemýšlel o *sebevraždě*. Možná, že jsem o ní slyšel už dřív.

ve (nerozpomínám se), ale teprve dvojí událostí byl jsem na věc upozorněn, jak ovšem chlapec může býti upozorněn. Vidím před sebou tu branku do konírny, na které se u nás v městečku oběsil jeden pacholek: stalo se to již déle předtím, než jsem se to dověděl, ale zarazilo mne právě to, že mně o sebevrahu vyprávěl nebožtíkův kamarád, člověk, jenž ho znal, že mně ukázal místo. . . místo to bylo mně známé, sám často do konírny jsem chodil a tam skotačil — ale od toho okamžiku mně branka, na které visel člověk, člověk skutečný a známý, byla tabu, prahu do konírny jsem už nepřekročil a jen zdaleka jsem to místo hrůzy obcházel. Ano místo hrůzy — neboť posud ještě, tak jako děcku, je mně sebevražda něco hrozného, něco tak černě nepřírozeného, nemožného (nemožného!). Cítím o činu tak, jak cítí venkovan v zapadlé vesničce a tak jak on čin posuzují. Něco hrozného, nemyslitelného, něco, co mozek kalí a duši tísni a zatemňuje. . .

I tak dovolávám se zde té své knihy; tam, tuším, podal jsem dost dobrou analýzi sebevražednosti a ukázal, že je to *sociální nemoc moderní*, nemoc moderní civilizace. Hromadnost případů již sama ukazuje, že je to skutečná nemoc a ukazuje to stále stoupání číslíc.

Anglický statistik nedávno vypočítal, že je teď ročně kolem 180.000 sebevražd — jen se ptejte, co to znamená, když tak veliký počet lidí rok co rok, ba den co den (denně asi 500, tedy každou hodinu — noci nepočítajíc — asi 30) samochťíc opouští život, jež mu poskytuje naše století. Jaká je dnes agitace proti militarismu — ale sčítejte tyto *armády a armády sebevrahů* — co jsou proti tomu bitvy a války! Bitva, válka ovšem hodně bije do očí, ale ti tisícové a tisícové zmírají nepozorováni, nikdo si toho již nevšimá, jako by to muselo být. Co tu je hluku pro řeže arménské, ale to není nic, když se ročně jen

u nás v Rakousku zabíjí asi 4000 lidí — v českých zemích asi 2000? A sebevražednost se pořád a pořád nejen rozšiřuje, ona se také prohlubuje: v Evropě ročně asi 2000 neploletých, mezi nimi mnohé *děti*, je s životem nespokojeno. Prosím, uvažujte o tom: *děti zoufají nad životem a volí si smrt!* Když se v Africe Burové a Angličané potírají a když tam nebo jinde několik set lidí je zabito, celá Evropa je na nohou — a přece, co je to proti jedinému případu, když 7—8leté dítě již zoufá a život si bere! A takových „dětí“, statistika nám oznamuje, je mnoho a mnoho. . . .

(„Naše doba“ 1897)

MASARYK O NÁBOŽENSTVÍ A CÍRKVÍCH

MASARYK PRO NÁBOŽENSTVÍ

(„Naše doba“, roč. 1897)

Ještě do nedávna v kruzích t. zv. vzdělaných (a dnes do kruhů těch hlásí se již kdekdo) o náboženství se nemyslílo; otázky náboženské pro člověka inteligentního a pokrokového není, otázka je rozřešena, dávno rozřešena — tak se říkalo. Dnes o věci počíná se mluvit jinak, počíná se uvažovat, má-li náboženství v naší společnosti platnost skutečně jen historicky dochovanou, přechodní, nebo je-li trvání jeho také oprávněno věčně.

Obecné mínění (těch t. zv. vzdělaných kruhů) bývalo, že náboženství podlelo moderní filosofii a vědě: moderní filosofie a věda však mají jiné starosti než náboženství — problémy politické, sociální, národnostní, to jsou problémy, ale co chcete s náboženstvím? A tou měrou, kterou filosofie a věda zdály se být moderními, tou měrou náboženství stávalo se lidem něčím nemoderním, zastaralým, starým, přežitkem. Ještě tak pro děti a pro ženy... pro baby —

Vždycky jsem chápal nesnadno, jak se toto mínění o protináboženské podstatě filosofie a vědy mohlo tak rozšířit. Neboť pravý opak je pravda: filosofie a věda (rozumí se filosofie a věda moderní a nejmodernější) protináboženské nejsou.

Podívejte se přece do dějin filosofie a uvidíte, že největší myslitelé proti náboženství nebyli — naopak byli pro. Přece si jen vzpomeňte:

Descartes svými argumenty pro theismus, Leibnitz theodicejí, Locke úsilím o náboženství přirozené, a dále:

Pascal, Rousseau, Kant, po Kantovi Jacobi, Fichte, Schelling, Hegel atd. — — všichni, všichni věnovali spekulaci o náboženství své nejlepší síly...

Kant pro náboženství v tomto století učinil snad více než všichni jeho theologičtí odpůrcové.

A někteří filosofové náboženství a církve přímo zakládali — Comte na př.; a myslíte, že Nietzsche by měl toho vlivu, kdyby nebyl šel mezi proroky? A jak se to má s vlivem Schopenhauera? Nepůsobil svým mysticismem, jenž se přece obyčejně s náboženstvím ztotožňuje? A Spencer — nekáže usmíření vědy a náboženství?

Náboženství je podstatným obsahem duchovního života člověka, k žití je tak potřebné jako vzduch — právě proto ho mnozí ani nepozorují, jak nepozorují vzduchu a neváží si jeho výživnosti.

O poměru a o boji filosofie s náboženstvím musí se promluvit šíře a všestranněji. Chci zatím jen říci, že boj filosofie a vědy proti pozitivnímu náboženství není důkazem, že filosofie a věda jsou eo ipso protináboženské.

Zkrátka — jen pozorněji myslit a moderní filosofie a věda ztratí tu protináboženskou funkci, která se jí posud připisuje.

*

Ne — náboženství a věčnost nevisí na *Mojžíšovi*, nevisí na víře v *Ježíšovo* božství. („Naše doba“ 1905.)

MASARYK O HUSOVI

Na *Husovi* odpůrcové jeho úsilí reformního dopouštěli se hned ze samého počátku *násilí*, násilí netoliko *tělesného*, ale i duchovního. Podivný byl už ten koncil kostnický; papež, jenž prý kdysi byl námořním loupežníkem a jenž neměl obrany proti veřejnému obvinění z četných

zlých skutků, předsedat měl soudu nad Husem, jehož bezúhonný život uznávali již tehdy i někteří jeho odpůrcové, jako na př. sám budoucí papež Eneáš Sylvius, a jej uznávají posud loyální odpůrcové katoličtí. Jen úskočným násilím zmocnili se v Kostnici Husovy osoby, roztrušující lživé zprávy, že z města chtěl uprchnouti, papež nedostal svému slovu a nedostal mu král Sigmund — již ten švec Ondřej právem ho káral z věrolomnosti.

Koncil hlavně dopustil se na Husovi násilí *duchovního*. Nejen že Husovi podkládal tak zpozdilé učení, jak na př. že se vydával za čtvrtou božskou osobu, koncil dopustil se na Husovi nejkřiklavějšího duchovního násilí tím, že mu připisoval právě to učení, pro které podle tehdejších nekřesťanských mravů od církve a státu mohl býti nejcitelněji kaceřován. Koncil totiž odsoudil Husa hlavně pro popírání transsubstanciace; avšak učení toho Hus nedržel, jak uznávají dnes i pravověrní bohoslovci katoličtí — odpadá tedy nejhlavnější důvod pro „kacířství“. Nelze se tudíž diviti, jestliže se mírný a nestraný Lechler odhodlal k výroku, že se kostnický koncil na Husovi dopustil *justiční vraždy* — soudcové k výsledku skutečně přinesli hotový návrh ortelu.

(6. července 1895 na Husově večeru v Kolíně)

MASARYK V KRÁLOVÉHRADECKÉM ADALBERTINU

(23. října 1906)

Na průměrného inteligenta stále a hlodavě působí poznávání, jak Řím, autorita papežova a celá církev katolická stále klesá. Já si vzpomínám ze svého studentského věku (také jsem o tom už něco pověděl), jak roku 1870 na mnohé a na myslivější mládež působilo obsazení Říma Italy téměř v okamžiku, kdy papež Pius IX.

dal se proklamovat za neomylného. Já byl tenkrát sice už hodně zviklán ve víře katolické, ale cítil jsem ještě církevně. Živě vzpomínám, jak na mne působil fakt, že se proti Italům nikdo nehnul v celé Evropě. *Ruka se nehнула*, natož meč — jen švýcarští žoldnéři papežští za plat a více pro forma hájili Řím katolickým světem opuštěný. Církevně smýšlející čekali by křížácké tažení proti Viktoru Emanuelovi — Evropa, katolická Evropa zůstala *lhostejna*. Hlavní město papežského státu, Řím, 153.000 hlasy se vyslovilo pro sjednocení s Itálií, pro samostatný papežský stát bylo při plebiscitu jen — 1507 hlasů. . . !

Myslíci katolík musí s divnými pocity pozorovat, jak *katolické* Rakousko je politicky úzce spojeno s *protiřímskou* Itálií a s *protestantským* Německem. Obyčejný člověk nedovede si takový fakt dostatečně rozanalyzovat, ale přec jej správně oceňuje; poznává slabost církve a slabost katolického přesvědčení, katolické oddanosti a věrnosti i toho „katolického“ Rakouska.

Takořka nepozorována rozléhá se v mozku, katolík si uvědomuje, jak *papež a Řím je bez autority*. Přemýšlí o tom, k čemu církev vůbec potřebuje státu; vzpomíná Ježíše — výsledek přemýšlení je nutně *proti Římu a proti církvi*.

*

Theologické vzdělání za daných okolností nemůže býti dobré; celý směr a duch církve je proti vědě a kritickému bádání vědeckému. Každý z nás akademicky vzdělaných máme zkušenosti, že z našich spolužáků v osmé třídě latinské vstoupili do theologie lidé *nejméně schopní*, míním schopní myslit, třeba že to byli tak zvaní žáci hodní. Byli to lidé dále nejméně energičtí, lidé, kteří chtěli mít zaopatření a nechtěli se životem probíjet. Už tento výběr způsobuje, že katolické duchovenstvo

nemůže čelit inteligenci světské. A konečně i po stránce mravní ti, kteří z nás šli na theologii, nijak nevynikali, naopak nejen moje vlastní zkušenosti, ale mnohých a mnohých pozorovatelů potvrzují, že se duchovenstvo rekrutuje i po této stránce nikoli z lidí nejlepších.

*

Theologie nezakládá se na zkušenosti a na volném kritickém bádání, nýbrž na *autoritě*, která svoji oprávněnost odvozuje z přímého zjevení, za jehož chránitelku se pokládá a vydává. *Věda* zakládá se na *zkušenosti* a na rozumu a odtud rozdíl vědy a *theologie*, a ovšem také ten chronický rozpor; rozpor, o němž jsem přesvědčen, že je nesmiřitelný.

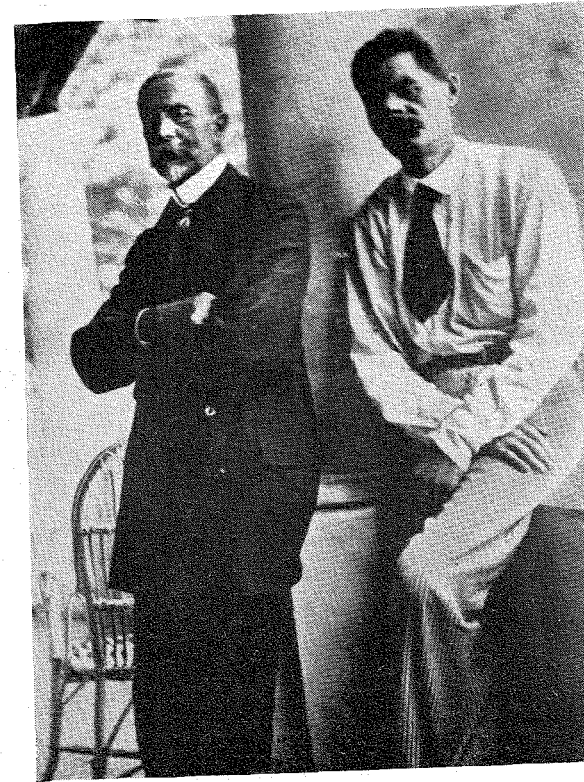
Tento rozpor *theologie* a našeho nazírání moderního Řím přímo kodifikoval svým *Indexem* a pro naši dobu *Syllabem*. O *Indexu* jsem řekl dosti ve své přednášce o vědě a náboženství v loňském Studentském almanachu (1906). Tam jsem doložil číselně, že římský *Index* zavrhuje všechny vynikající myslitele nejnovější doby: spisovatele filosofické i historické, básníky, romanopisce, a ovšem také spisovatele *theologické*, kteří udělali třeba jen skrovný pokus o pokrok nad středověk, zkrátka, římský *Index* reprezentuje ten svět starý, zastaralý, nemožný.

K *Indexu* důstojně se pojí *Syllabus* z r. 1864, ta úžasná formule v 80 paragrafech zásad církevních, kterými se všechna moderní osvěta a její úsilí ze základů zavrhuje a zatracuje.

„*Anathema sit!*“ — *budiž zatracen,*

zní starý refrén tohoto odpuzujícího projevu nevzdělanosti, výlučnosti, obmezené duchovní pýchy a panovačnosti.

*

Profesor Masaryk beseduje s ruským spisovatelem Maximem Gorkým na Capri v roce 1913 (ČTK)

Návštěva presidenta TGM u čs. brigády v Darney ve Francii 8. prosince 1918

(Archiv voj. hist. úst.)

Příjezd presidentův do Prahy 21. XII. 1918

(Archiv voj. hist. úst.)

Inteligent četl, jak vzniklo

nové dogma o neomylnosti papežské.

Sám se živě pamatuji — byl jsem tenkrát v 6. třídě gymnasijsní —, jak jsem v novinách čítal zprávy o koncilu vatikánském a jak mne zprávy ty rozčilovaly. Vtíralo se mi poznání, že koncil není nic jiného než parlament s majoritou, minoritou a různými frakcemi. Poznával jsem, že na koncilu jako v parlamentě je zvláštní zákulisí, poznával jsem, že nejvzdělanější duchovní hodnostáři a theologové byli proti novému dogmatu, četl jsem o kardinálovi Schwarzenbergovi, o biskupu Strossmayerovi, četl jsem o Döllingerovi a jiných a dovídal jsem se, jak machinacemi jesuitů odpor minority byl překonán, jak se papež theologicky nevzdělaný opíral o majoritu, ve které spolurozhodovali theologičtí *analfabetové*, církevní hodnostáři asijsťí a j. o novém dogmatě, které se katolickému světu předkládalo jako zjevení. Tenkrát jako mladý člověk nedovedl jsem věc ještě posoudit všestranněji a pochopit v souvislosti s celým vývojem katolicismu; ale tolik jsem poznával z denních listů, že prohlášení se stalo způsobem nesprávným. Dnes ovšem vím, že nové dogma má sice již v starší době své přívržence, zejména mezi jezovity, ale že jeho prohlášení je vyvrcholením papežského absolutismu, odporujícího samému pojmu katolické církve.

*

A podobně má se věc s novým dogmatem

o neposkvrněném početí Panny Marie.

Podle Nového Zákona Marie byla žena Josefova a porodila kromě prvorozeného Ježíše ještě jiné děti, syny a dcery, z nichž se čtyři v Písmě jménem uvádějí jako Ježíšovi bratři.

Záhy však s apotheosí Ježíšovou vzniká apotheosa matčina, u některých i otcova; zejména asketové (mniši) panenství Mariino a později i neposkrvněné početí počali vyzdvihovat. V lidu, na východě (!), vzniká v pozdější době intenzivnější uctívání Marie jako *bohorodičky*; od 11. stol. na západě již je vyvinutý kult Mariin. Tento kult zejména také v Čechách hrál osudnou roli proti naší reformaci; jesuité jej zavedli jako účinný prostředek pokatoličtění. Reformace totiž přirozeným způsobem vykazala Marii ve své soustavě a ve svém kultu místo podružnější, třebaže i někteří reformátoři přejali neposkrvněné početí Mariino z římského učení.

Právě na vzniku tohoto dogmatu lze dokázat, jak se katolická dogmata vyvíjela historicky a *čistě lidsky*.

Jen chci ještě ukázat, k jakým absurdnostem nové dogma musilo vésti. R. 1903 vydal v Münsteru redemptorista Georg Freund svá kázání: *Die Marienverehrung*, a tam stojí doslovně: „*Maria dovedla užívat svého rozumu svobodně již v lůně své matky Anny, nežli spatřila světlo světa*. Musíme předpokládat, že ještě nezrozena znala o bohu a o jiném světě, o účelu a konci člověka, o prostředcích, jimiž účel má býti dosažen, již mnohem více než největší duchové vědy po dlouholetém přemýšlení, studiu a modlení...“

Katolicismus má tuto zvláštní důslednost k *absurdnosti*, důslednost, která zaráží a zvláštním způsobem i imponuje; staré Tertullianovo credo, quia absurdum est (věřím, protože jest absurdní) stále se opakuje a udržuje.

*

Všecko, co jsme už pověděli, vede nás důsledně k úvaze o *poměru katolicismu k pověře*. Katolicismus neostýchá se podporovat nejhrubší formy pověry a užívat jí ve svůj prospěch. Jednotliví theologové sice občas vystupují proti

některým výstřelkům pověřivosti, ale v Římě od papeže počínajíc až k obyčejnému páteru pověra se přijímá, pověra patří k podstatě vatikánského římanství.

Církev má a fedruje víru v působení ďáblů, čert je věřícím nezdídko reálnější bytostí než Bůh. Katolicismus sám o sobě tento dualismus chová... Mužové jako Görres velmi *věřili v ďábla*; Görres na př. věřil, že mu ukradl rukopis. A nedávno vyšel spis profesora katolické teologie v Münsteru, Bautze: „*Die Hölle*“ (v druhém vydání 1905), rozumí se, že s biskupskou aprobačí; a tu na základě Písma, svatých otců a scholastiků, novějších theologů a zdravého rozumu se vyšetřuje, kde a jaké je *peklo* — krátery sopečné jsou branami pekelnými. Kdo chceš číst, co katolická věda ještě dnes dovede, přečti si spis Bautzův; přečti si, jak vykládá zemětřesení jakožto chvění úzkostlivého strachu pekelného; čti tam o nádržkách na duše; čti tam, že pekelný oheň je skutečným ohněm hmotným a že tento oheň je prostředkem trestajícího boha; čti tam, že v pekle mráz a zima podle většiny novějších theologů není, a dovíš se také konečně, že pekelný oheň při své ohromné teplotě málo svítí, poněvadž také přírodověda dělá rozdíl mezi paprsky světelnými a tepelnými.

Když v 16. století jezovita Scherer vydal spisek, vykládající, že z jedné nešťastné dívky *jezovité vymítli za 8 týdnů 12.652 živých ďáblů* — pak lze to jaks taks omlouvat 16. stoletím; ale ještě dnes na ústavech vydržovaných státem vykládat dorůstajícímu kněžstvu takovou filosofii pekla a nebe, jako pan Bautze, to jistě přesahuje i katolickou lehkověrnost.

*

Frankfurtské Freies Wort přineslo vloni zprávu, že v Římě v Lateráně a na jiných místech se uctívaly dva podivné ostatky, totiž praeputium a umbilicus Ježíšův

(kūži z obřízky pohlavního údu Ježíšova). Některé katolické listy, mezi nimi také Kölnische Volkszeitung, protestovaly a zprávu všelijak zeslabovaly. Z toho vznikla polemika táhnoucí se delší dobu, ze které vychází najevo, že podivné dva ostatky skutečně nejen v Římě, nýbrž i v jiných městech italských a mimoitalských se ctívaly a že se na některých místech uctívají až do nejnovější doby. . . . Ovšem, jsou jiné ostatky, které vzbuzují pozornost. V Lateráně uctívala se Archa Úmluvy, sedmiramenný svícen z chrámu jerusalemského, prut Aroňův a Mojžíšův, kamenné desky desatera, části jeslí Ježíšových, části z pěti chlebů a dvou rybiček, utěradlo, jímž Ježíš utíral nohy svých učedníků, nesešivaný šat Ježíšův, šarlatový plášť Ježíšův, dvě lahvičky s krví a vodou z prsou Ježíšových, část krve Jana Křtitele, jeho pás atd. Jinde se uctívá mléko Panny Marie, jímž kojila atd. V papežské kapli lateránské ukazovaly se tyto ostatky: sandály Ježíšovy, dvě kosti z Jana Křtitele, chléb z večere Páně, kus kamene z Jordánu, na němž Ježíš seděl, když Janem byl křtěn atd.

*

Moje hlavní námitky proti katolicismu nejsou vůbec rázu theoretického, filosofického; moje pochybnosti vznikly z úvah ethických, v poznávání mravních nedokonalostí katolického systému, více než z úvahy filosofické. Viděl jsem v životě, a bylo mi to jednou z nejtrpčích zkušeností, že lidé katolický zbožní byli mravně špatní, alespoň mnohem horší než mnozí lidé nezbožní a bezbožní. Viděl jsem, že tak zvaní ateisté jsou lepší, velmi často lepší než katoličtí theisté. Viděl jsem a vidím napořád, jak *katolická církev přijímá za své obhájce a obránce lidi mravně inferiorní a kompromitované*. Kdejaký

politik, kdejaký advokát, kdejaký vědec, který se stal nemožným, uchyluje se do tábora klerikálního.

*

Celibátní morálka

vyplývá z názoru mužského aristokratismu, jenž ženu, matku a tím i rodinu, degraduje naproti muži knězi. Prohlašuje se celibát kněžský za vrchol mravnosti a prohlašuje se takto dvojí mravnost, aristokratická kněžská a plebejská laická. Zárodky tohoto nesprávného nazírání jsou již v Novém Zákoně, zejména u Pavla. V první křesťanské době celibát neopanoval, teprve později, když papežství potřebovalo své vojáky pro ecclesii militans. Od té doby zavládl v církvi hrubý materialistický názor, že manželství je jen spojení těla a záchranou proti nezdrženlivosti. Tento názor posledně formuloval sv. Alfons Liguori.

Každý katolík, který jen trochu pozoruje život, musí vidět vliv celibátní morálky. V každé vesnici máme jednoho neb několik kněží — *kolik kněží skutečně žije čistě?* Kněžský život farský nemůže svým příkladem působit dobře, příkladem, který lidé stále mají před očima. Ten příklad působí více než to nedělní a sváteční kázání. Vzpomínám ze svého dětství, jak v naší obci dorostlí mluvili často o životě kněží.

Vzpomínám si z pozdějších let studentských: V jedné obci stal se kaplan farářem; *prvá starost byla najít si kuchařku*, a v tom hledání pomáhali mužové a zejména ženy, a to způsobem přímo hrozným. Kupování krávy nebo koně, jejich ohledávání, je mnohem lidštější, než bylo to hledání farské kuchařky. A nota bene: honorace, intelligence v obci obstarávala to šeredné, nemravné dohazovačství! A další zkušenost. Měl jsem ve svém mládí

častý styk s kněžími. Nepamatuji se, že bych při četných schůzích a hlavně hostinách kněžských byl slyšel náboženský nebo theologický rozhovor, nejhrubší materialismus býval základem všech těch rozhovorů. Ještě největší a nejslušnější byly rozhovory o hospodářství, o farských polích atd., jinak však se klepalo, vtipkovalo, povídaly nepěkné anekdoty atd. *Požitkářství je praktickým ideálem veliké většiny katolických kněží.* Vzpomínám si na př. na tak zvané visitace. Když totiž měl přijeti vyšší církevní hodnostář do naší vesnice, začala sháňka po nejlepší kuchařce v kraji, po nejlepším víně, po nejobratnějšímu posluhovi při tabuli (tenkrát učitel) — celá vesnice nemohla ve visitaci nic jiného vidět než právě to čistě materialistické požitkářství. Jistě ta slavná hostina a povídání o ní působilo na lidi více než visitace a všecka duchovní správa.

*

Zvláštní obor katolické ethiky a mravnosti je t. zv.

medicina pastorální.

Kdo se chce poučit o celém obsahu pastorální medicíny, podívej se do knihy: *Pastoral-Medicin* von dr. E. Capellmann, königl. preussischer Sanitätsrath, Ritter des päpstlichen Gregoriusordens 1898, 12. vydání.

Pastorální medicína totiž podává důkaz, jak náboženské názory se rozcházejí s lidskostí, jak náboženské názory lidskost a mravnost přímo ničí.

Zvláštní péči pastorální medicína věnuje plodu ještě nenarozenému, jak by v nebezpečí, hrozícím matce smrtí, mohla být církvi nová duše získána. Proto se doporučuje *křest plodu nenarozeného.*

Nelidskost pastorální medicíny osvětluje tento případ, který se stal v Belgii a byl předmětem diskuse v parla-

mentě r. 1903: Těhotná žena v nemocnici umírá; *milosrdná sestra podává manželce, jenž s třemi známými ženami navštívil, kuchyňský nůž, aby ženě rozpáral život, aby dítě mohlo být pokřtěno a církvi zachráněno.* Klerikální poslanec lékař Delporte prohlásil v rozechvěné sněmovně: „Já to dělám pravidelně, neboť musím zachrániti duši, kde je možno!“

Nelidskost, ke které svádí chybně založené náboženství, jeví se ovšem v těch hrozných, přímo hromadných ukrutnostech, jež páchány byly nejen na nevěřících mohamedánech a židech, nýbrž na křesťanech-kacířích. Proti židům byla vymyšlena šeredná pověra *rituální*, kterou církev, jak jsme viděli v případě Hilsnerově, stále udržuje a živí. Jak se postupovalo proti kacířům, to víme my Čechové, jak protireformace jezovity vedená dělala z husitů, Bratří a protestantů katolíky; víme to z inkvizice, víme to z *bartolomějské noci* a jiných nepopěrných událostí. „Je opravdu povznášející, jak katolíci s bílým křížem na prsou vnikají do domu a kacíře *vraždí!*“ — tak podává do Říma zprávu papežský nuncius o noci bartolomějské.

A že by církev, kdyby mohla, opět sáhla ke hranicím, o tom není nejmenší pochybnosti; a řekli to někteří zelotové docela nepokrytě; mezi jinými přece známý spisovatel biskup Hefele ještě r. 1870 pověděl, že hierarchii se dostává vůle, aby v 19. století byla zavedena opět hranice. R. 1895 v latinském časopise římském „*Analecta ecclesiastica*“ bylo napsáno: „*Požehnány buďtež, vy planoucí hranice!*“

*

Katolicismus nestačí modernímu myslícímu člověku svým náboženstvím, nestačí mu katolická zbožnost.

Katolicismus vrchol zbožnosti vidí v mysticismu. Mysticismus je materiální opojení a opíjení, násilné duchovní spojení s božstvím, obyčejně s Kristem, tedy s bož-

stvím tělesně představovaným. Katolík ve své modlitbě si žádá *zázrak*, *zázrak ad personam*, a věří, že božství jemu kvůli by vsahovalo v zákonný řád světový. Katolicismus vychovává k takovému zvláštnímu *fatalismu*, který se theoreticky formuluje jako učení o naprosté svobodě vůle ve smyslu indeterminismu. Svátost a svaté pojímá katolík jako *čáry*, kultus je mu čarodějstvím, theurgií, jak říkají theologové už dávno. Proto udělání kříže, pokropení svćenou vodou, vyřčení nějakého slova dává magickou moc nad duchy a přímo nad bohem. Katolík pohrouží se v kultus, oddává se esthetickému požívání obrazů, soch, kadidla, rozmanitých starobylých ornátů atd. Katolík ve své zbožnosti vždycky se cítí jaksi závislým na knězi a na svatyni; *nestačí mu, jak Ježíš chtěl, modlitba v komůrce*, zvykl si na kněze, zprostředkovatele mezi sebou a bohem. Proto zbožnost kněžská je mu vyššího druhu. Katolík laik co možná tuto zbožnost napodobuje. Jako socha katolíkovi není fetišem, jen symbolem, ale velmi často v praxi fetišem se stává, tak i kněz, mající moc přizehnat svým slovem nejvyššího s trůnu, abych neřekl přikouzlit, stává se katolíkovi quasi bohem a jeho zbožnost má proto ráz zvláštní, osobní.

Na tomto základě pochopíme na příklad praxi odpustkovou, která už Husovi a podobně také Lutherovi byla kamenem úrazu; ta praxe je posud, můžeme ji vidět na své oči denně. Známe je poutnický kostel S. Pellegrino nedaleko Modeny, kde se *odpustky* prodávají tímto způsobem: za 10 centesimů stiskneš knoflík, na ciferníku se otáčí ručička, udává číslo mezi jednou a devadesáti; jaké kdo vytiskl číslo, takové má odpustky podle určité škály — tedy *hotové Monte Carlo!*

*

Tento materiální formalismus náboženský jeví se však také v té nádheře a pompě katolického kultu. Častokrát jsem pozoroval věřící katolíky, jak

na Hradčanech

čekají příjezd arcibiskupův ve starém zlatém voze, o Božím těle a o svátku Jana Nepomuckého. Když se objeví kočár, ten věřící katolík je nadšen tím zlatem, jemu se jaksi ulevuje, vidíš, jak očima to zlato přímo chutná, jak ta matka své dítě na zlato upozorňuje. . . A teď si představ *Ježíše*, jenž velí modlit se v uzavřené komůrce, aby to nikdo neviděl, představ si Ježíše, jak navštěvuje chudé a hříšníky, poněvadž zdraví nepotřebují lékaře, nýbrž nemocní — tu vidíš toho arcibiskupa-šlechtice, ty generály a hodnostáře, všecko to zlato a pozlátka — přímo to cítíš na vlastním těle, *jak církev slouží ne těm chudým, nýbrž mocným.*

V katolicismu je právě charakteristické to, že jezovitismus v úsilí o záchranu církevní državy vypěstoval morálku tak laxní a pohodlnou, formalistickou, umožňující upokojení svědomí ne mravní nápravou a obrozením, nýbrž nějakým tím mechanismem odpustkovým. *Kdo má peníze a protekci, může v římské církvi koupit vyšší mravnost, může si koupit i nebe.*

*

Mnozí katolíci se domnívají, že církev se dá *reformovat*, sám jsem to myslel a dlouho doufal, ale *nevěřím* již v reformu opravdovou a účinnou. . .

Reforma církve z gruntu je nemožná;

je nemožná, poněvadž učení o zjeveném základě nedá se nijak smířiti s vědou založenou na zkušenosti; věda však a její vymoženosti nedají se obětovat theologii a

jejímu mythu ve všech oborech tou zkušeností tak kompromitovanému. A nejen theorie církevní, také praxe její, mravnost, zbožnost a politika nedá se reformovat — reformace musela by být mnohem radikálnější, než byla reformace husitská a protestantská. Církev zásadově je již překonána; to přece každý myslící vidí. V každé vesnici je aspoň jeden duchovní, mužové jaks taks akademicky vzdělaní, bez starosti o svůj chleba — a co všechno ta ohromná organisace vlastně dnes už svede a dovede? Nic jiného, než jak to Havlíček říkal: *lacinou policejní službu státu!* Církev pro stát a státem má ještě moc, ale nemá vedoucího vlivu na myslivější duchy a na duchy lepší.

*

Naši vedoucí katoličtí spisovatelé nejsou s to, jak pravím, aby pochopili odvrát inteligence od církve. Vykládají si tento veliký světodějný proces naivním způsobem buď jako dílo zlého ducha, nebo jako výron pýchy a hrdosti rozumu, přisuzující nám pohnutky nemravné a nekalé vůbec. Ve skutečnosti odvracíme se od církve, poněvadž chceme být poctiví a že nechceme býti jen v matrice zapsáni. Nedělám slepých proselytů, ani jich mít nechci, snáším vedle sebe názory jiné a opačné. Mám v otázce náboženské jediného odpůrce, a to je — indiferentismus, indiferentismus v církvi, indiferentismus mimo církev. Katoličtí odpůrcové nedovedou pochopit, že

pracují pro náboženství

— jim v jejich zaslepenosti je každý ateista a indiferent vítanější a milejší, jen když figuruje v té matrice!

S lidmi opravdu věřícími a zejména duchovními theologicky vzdělanými obcuji rád, měřím jimi své náboženství a učím se od nich. Z téhož důvodu přijal jsem

pozdání k těmto disputacím, třeba že si od nich za nynějšího stavu věcí a lidí mnoho neslibuji. Ale užil jsem příležitosti, abych katolickým theologům tvář v tvář pověděl, proč inteligence od církve jejich se odvrací, a abych jim takto dal příležitost, aspoň jednou věcně mne vyvracet.

A ještě toto jedno slovo: *Byl jsem katolíkem od kosti, znám katolicismus, jeho učení, mravnost a politiku velmi dobře a mnohem lépe než moji dosavadní katoličtí odpůrcové všichni dohromady. To poznají a uznají katolíci opravdoví a ti se ode mne mnohému mohou naučit. . .*

*

Panu faráři je *Ježíš bohem, mně je jen člověkem*, a opět není to zlá vůle, která nám „moderním“ velí myslit a myslit poctivě a důsledně.

Pan farář v rubricce „redakční“ vyslovuje někdy svá anathemata. Jedno z nich, obrácené taky proti mně, zní: „Církev reformovaná musí každého *vyloučit*, kdo popírá božství Ježíšovo.“ Co církev a co pan farář konat musí, ať koná. Já také jen konám svou povinnost, když u věcech životních sobě i jiným *hledám pravdu*.

*

Co se divů týká, tož je věc také poněkud jinak, než tvrdí pan farář Karafiát. Já nepopírám, že *Ježíš*, podobně jako někteří jeho apoštolé a lidé podnes, *uzdravili některé nemocné*. To připouštím a připouštím, že to uzdravení nedokáže každý; tvrdím pouze, že je to výkon přirozený u osob zvláště nadaných. Zamítám ovšem některé divy (na př. vzkříšení skutečně mrtvého a t. p.) a zamítám je v evangeliích nejinak jak v historii pozdější církve katolické.

(„Naše doba“ 1905)

*

Dvojit měřítko církve ukazují zprávy o vyjednávání mezi saským dvorem a papežskou stolicí o možnosti nové žehnání saského krále. Zatím, co církev agituje a bouří proti pouhým pověstem o reformě manželského práva in puncto rozlučitelnosti, beze vší pochyby najde důvod k prohlášení neplatnosti prvního manželství a dovolí nové. Inu — korunované hlavy! — to je, sedláče, něco jiného!

(„Naše doba“ 1906)

*

Z Čech tentokrát jenom podrobnosti: Zase jeden kněz se zřekl fary a církve, pan Jaroslav Rouček z Vepřku u Kralup. Být u nás trochu volnější vzduch, jako ve Francii, bylo by takových mnoho. Ale tak se v Čechách smí takového kroku odvážit jen nejschopnější jednotlivec, který se nebojí existenčního boje.

(„Naše doba“ 1906)

MASARYK O JEŽÍŠOVI

Nemáte ani zdání. . . jak mnoho slzí člověk prolíti musí — aby našel poctivé stanovisko vůči náboženství, a nejstrašnější jest, že oficiální církev nemá pochopení pro tuto naši záležitost srdce, protože nemůžeme uznati její zásady.

Ježíš Kristus, kterého uvdáte, přišel by dnes k nám atheistům a tak zvaným materialistům, s námi by se stýkal, nikoli s těmi, kteří se domnívají, že jsou jedinými strážci náboženství a církve.

(Poslanec T. G. Masaryk na říšské radě vídeňské dne 4. prosince 1907)

MASARYK PRO MRAVNÍ OBRODU

MASARYK PROTI POVĚŘE

(Z demonstrací proti Masarykovi v aféře Hilsnerově v listopadu r. 1899)

Když prof. Masaryk přišel 27. listopadu přednášet do Klementina, vybuchly demonstrace sice znova, ale jen v nádvoří. Posluchači na indexy vpuštění do sálu po krátké předejře umkli. Prof. Masaryk jim pravil:

„Nečekejte ode mne dlouhých řečí o věci, která se stala. Napsal jsem o tom dosti. Předpokládám, že to znáte. Hned od počátku jsem dělal rozdíl mezi žurnalistikou a českým studentstvem. Nemohu si mysliti, aby studentstvo české nepochopilo, že všechno to, co žurnalistika proti mně napsala, jsou lži. Prohlásil jsem, pánové, veřejně, že všechno je lež a že každý je lhářem, jenž v jakékoli formě mínění o úplatku atp. šíří. Tím je tato věc vyřízena. Přicházím k druhé otázce, která mne a české studentstvo ve věci může zajímati jedině a hlavně — ta, má-li být zachována v Čechách svoboda svědomí, citění, mám-li míti v Čechách i svobodu na stolci vysokého učení, smím-li to, co pokládám za správné pověděti nebo ne. Nerad dělám fráze, ale na universitě, na které Hus učil — já se nechci s ním srovnávati — na universitě, kde za pravdu stál Hus, kde se vybojovala svoboda svědomí již před sty lety, směla by se utloukati svoboda zdůvodněného mínění? Čekal jsem a čekám námitky, které dostávám písemně nebo ústně, na ty podle možnosti odpovídám. A tím vlastně bych měl věc vyřízenou. Já pro sebe žádám a zejména od českého studentstva a svého posluchačstva žádám naprostou svobodu svědomí, kterouž navzájem, rozumí se, jistě budete míti i vy,

pokud na mně jest. Já jsem se teď o tu svobodu svědomí staral při úřadech akademických; *ani policie nepřekročila práh university.*

Na tom je celá věc: chcete vy svobodu svědomí hájiti nebo ne? Tu se rozcházejí dva směry myšlení a cítění, svoboda — násilí (duchovní, fysické). Opakuji: *nedám se nikým znásilňovati.* Prodělal jsem rukopisných a jiných sporů dost, nebál jsem se a nebojím se. Stojím za svým míněním, které budu hájiti ze všech sil svých, a očekávám od vás, že budete hájiti mou svobodu také vy, neboť *v mojí svobodě vaše svoboda, ve vaší svobodě svoboda moje.*

Já bych vám jen ještě chtěl připomenouti Husa, jak psal mistrům, bakalářům a žákům z Kostnice, aby se milovali vespolek, vymytovali rozkoly atd. Hus dí, kterak vždycky usiloval zdar university ke cti Boží přiváděti, kterak se kormoutíval nad nesváry a výtržnostmi a kterak národ náš přeslavný chtěl shromáždit v jedno. Husa bolí, že právě ti, které nejvíc miloval, miláckové jeho, pro něž by byl nasadil život, přivedli ho k smrti. Ale odpouští jim, poněvadž nevědí, co činí, a praví nakonec: „Ostatně nejlaskavější v Jezu Kristu! stůjtež v poznané pravdě, která nad vším vítězí a mocná je až na věky.“

(„Čas“ 28. listopadu 1899)

MASARYK PRO POHLAVNÍ ČISTOTU

Jisto je, že všechno toto předčasné a namnoze nepřirozené ukájení pudu pohlavního, jisto je, pravím, že nezdrželivost v zápětí má mnohem citelnější a horší následky nežli zdrželivost, a to při mužských i ženských.

Jestliže Goethe — Bebel se dušuje — mohl žíti jako paša, proč neměl by tak žíti X, Y, Z? Právě tak ptal se Rozkolník, proč nemohl by zabít, když zabíjel Napoleon?

Bebel má pravdu: kdyby Goethe měl právo žíti polygamicky a ve volné lásce, měl by X, Y, Z stejné právo. Avšak, kdo říká, že Goethe měl právo a že Goethe v tom jednal — mravně? Je Goethe veliký tím, že chyboval, že pohlavně žil, jak neměl?

Já se nestydím a pranic se nebojím vyznati své přesvědčení: *Goethe nežil pohlavně mravně a neměl pražádného práva žíti, jak žil.* Já se neostýchám říci, že právě tak nemají jiní různí básníci a umělci pražádného práva pohlavně žíti „geniálně“ — *nestydím se říci, že tato geniálnost, toto umělecké bohémství jest jen domněle geniální, nestydím se říci, že v tom nevidím pravého umění pražádného.* Umění obráží nám ovšem život: apotheosa Venuše, často apotheosa veneris vulgivagae odpovídá jen skutečnosti. Ale že ta apotheosa je správná, že ta skutečnost je správná, toho já nevidím a viděti nemohu.

Nebudu se hájiti proti námitkám, že nemám citu pro krásu, pro ženskost, pro lásku atd.; opakuji jen své přesvědčení, že na př. faustovské svedení Markétky, že život římských legií a tomu podobné, ať činí tak Goethe anebo nějaký pan X, Y, Z podléhá a podléhati musí témuž mravnímu posouzení a odsouzení jako všechny ostatní činy lidí jiných. Ať si básní, kdo co chce a umí, — *mravní posuzování na prahu umělcova atelieru neztrácí práva svého.*

*

Všecko úsilí naší mladší inteligence nepovede k cíli, jestliže se v této věci nepostaví v řadu těch, kdož pracují, bojují za čistost ducha a těla. *Žádná radikální politika, žádné státní právo, ani věda, ani filosofie, ani umění nepomůže, jestli dorůstající pokolení nevybaví se z osidel nečistoty, nečistoty života a literatury.*

(„Naše nynější krise“)

*

V otázce tak zv. ženské neběží, a nikdy neběželo, jen o *ženu*, nýbrž zároveň a stejnou měrou o *muže*. Otázka ženská — jest otázkou mužskou, otázka mužská — jest otázkou ženskou. (Masaryk o ženské otázce)

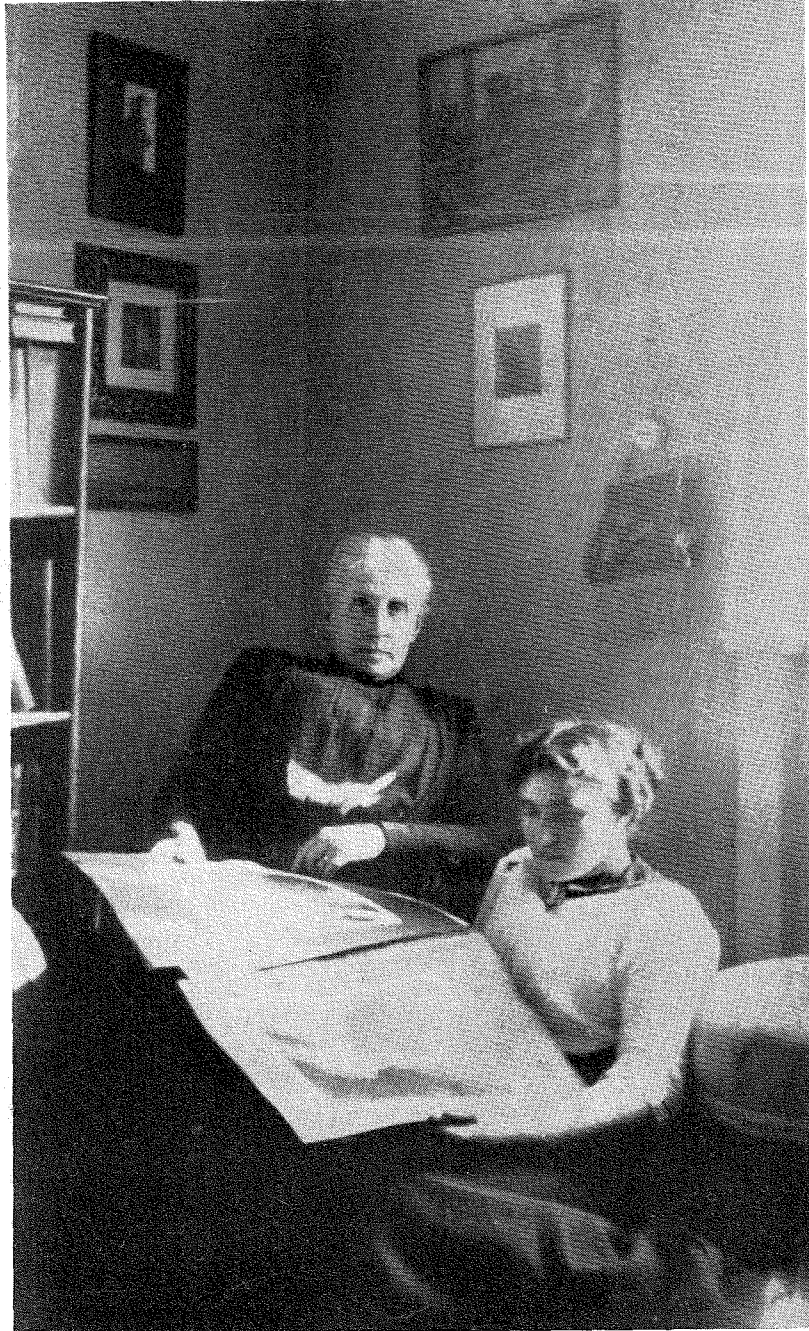
MASARYK O ŽURNALISMU

Žurnalismus je do veliké míry *moderní způsob práce myšlenkové*. Myslíme telegraficky a stenograficky, t. j. žádáme si poučení krátce a dobře a hodně mnoho. Chceme se dovědět všechno, velké, malé, důležité, nedůležité. Novinář proto musí být lakonický a může být, smí-li předpokládat základní vzdělání čtenářovo hlubší a všeobecné. *Žurnalista* sám však *vzdělání to musí mít* — nemá-li je, je nádeníkem v pravém slova smyslu, efemera, ba méně: je *náhodinník*, člověk, stroj minutový. Má-li vzdělání, jež sám předpokládáti má u svého čtenáře, je *moderní mistr slohu a virtuos myšlení*. („Naše doba“ 1895)

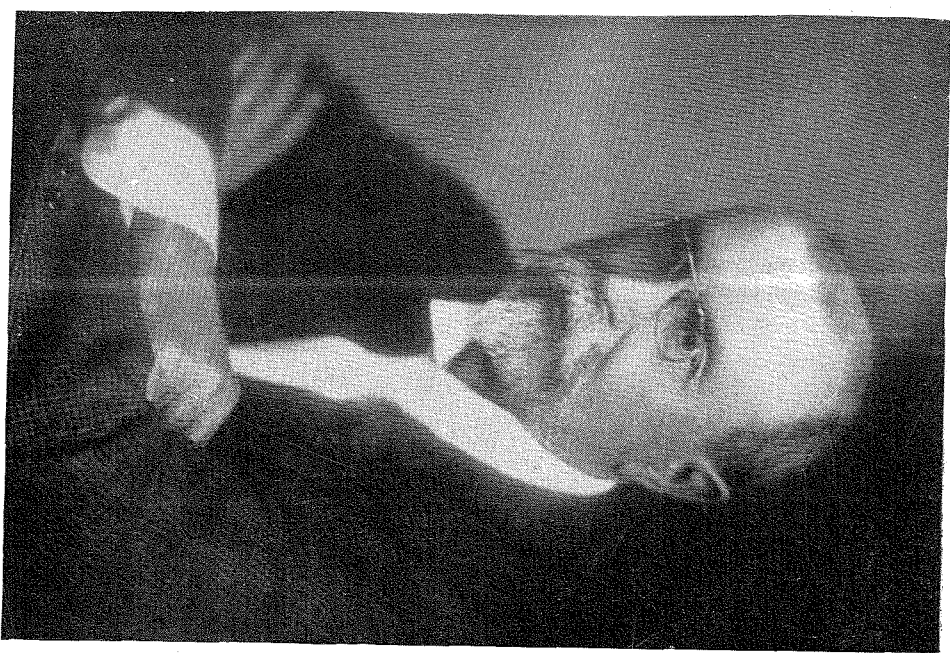
MASARYK PROTI ALKOHOLISMU

Alkohol je v pravém slova smyslu jed a nic jiného a působí jako každý jiný jed, ruší a ničí organismus. Ovšem, že si organismus může zvyknouti na jed a zvykne si na několikéré jedy, ale jed proto nepřestává býti jedem. Důkaz máme ve vlastní zkušenosti.

Velmi často se říkalo a posud se říká, že jen tam se lidé alkoholisují, kde je příliš malý plat, kde jsou hmotné poměry velmi zlé, že se lidé opíjejí z bídy a nouze, jako by ze zoufalství. To není správné. Pravda je, že člověk špatně placený, vykořisťovaný, šlapaný, snadno se dostane ke kořalce, už proto, že vidí špatný příklad pánů, pijících také. Jak to musí působiti na chudinu, vidí-li hostince plné inteligence! Chudoba tedy bývá často pří-

Paní Charlotta G. Masaryková s dcerou Olgou roku 1913 (Ústav T. G. M.)

TGM, Washington r. 1918

(Ústav T. G. M.)

Paní Charlotte G. Masaryková r. 1918

(Archiv voj. hist. úst.)

činou alkoholismu, ale ve větší míře jest alkohol příčinou chudoby! Ten, kdo pije, ochuzuje sám sebe, neušetří nic, nežije v rodině a odcizuje se jí, zapomíná na potřeby rodiny, cítí jen potřebu ukojiti svou náruživost a nakonec musí upadnouti v hospodářskou bídu s rodinou. *Vůdcové socialističtí, jako Vandervelde, dr. Adler ve Vídni, posl. Hybeš vidí pravdu, horlivě varují dělnictvo před pitím.* Dělnictvo má přímo povinnost vzdát se pijanství a ovšem ve svém zájmu. Opilství jest otcem chudoby a nesvobody. Už v řeckém zákonodárství Lykurgos ve Spartě, aby si snáze udržel podmaněné kmeny, měl je k pití; věděl, že národ pijanů je národem otroků.

T. G. MASARYK — DR. RIEGROVI

Vážený pane barone!

Nehledal jsem polemiky s Vámi, naopak, vyhýbal jsem se každé příležitosti, která by mého úsudku o Vás vyžadovala; ve svých českých spisech pověděl jsem o Vaší politice, co pověděno být musilo, ale osobou Vaší jsem se nikdy nezabýval. Váš interview s dopisovatelem klerikálního „Rozkvětu“ ukládá mi povinnost obsah Vašeho interviewu odmítnout veřejně.

V „Čase“ jinde jest otištěno, co jste o mně (ať už přímo nebo nepřímo) říkal, nebudu tedy opakovat a začnu hned s věcí. Ne že bych s Vámi o vážných problémech našeho národa, jichž jste se dotkl, chtěl diskutovat — k tomu, jak také ukazuje obsah Vašeho interviewu, Vám *chybí kvalifikace*; chci jen ukázat na způsob Vaší polemiky a tento způsob co nejdůrazněji v zájmu naší veřejné mravnosti *odmítnout*. Ten způsob Váš spočívá totiž v tom, že si dovoluujete úsudek nejen o věcech, ale o osobách, založený na nesprávných informacích; Vy

však, pane barone, nejen posuzujete, Vy odsuzujete a odsuzujete ve jménu národa. Proti tomuto způsobu, pane barone, *protestuji*.

Zalujete na mne, že si počínám tak, jako by přede mnou nebyl pracoval nikdo, a dodáváte, že jsem se, „tuším“, vyjádřil, že jsem přišel do vlasti „kácet modly“; dále se tážete, kdo za 50 let vykonal ten div s naším národem, že se v době tak krátké povznesl mezi nejvzdělanější národy Evropy? Já jsem národu nikdy nepochleboval, a proto nemohu smlčet, že Váš způsob polemiky nemohu pokládat za potvrzení Vašich ostatně docela nevěcných názorů o divu naší vzdělanosti; ale spon opravdu mezi lidmi vzdělanými nevystupoval by politický vůdce s takovými klevetami, jak Vy činíte. Skutečně, pane barone, dopouštíte se *klevety*, říká, že neuznávám práce přede mnou vykonané. Proti Vašemu odsudku prostě konstatuji literární fakt, že *od 20 roků lopotně pracuji, aby všechno, co u nás bylo vykonáno, bylo pocho- peno a uznáno*; neznám v naší historii dražších jmen než *Hus, Chelčický, Komenský* a ocenění těchto mužů věnoval jsem veliký kus své práce; já dále věnoval kus té své práce, aby *Kollár, Palacký, Havlíček, Aug. Smetana* byli *skutečně poznáni a doceněni*. Shledávám, smím říci, s pietou všechno, co naši velicí obrodičové a buditelé vykonali — jakým právem Vy si tedy dovolujete říci, že starších pracovníků neuznávám? Ale ovšem — Vy, pane barone, snesl jste drzý výrok o bandě lupičů a žhářů, a teď už přímo soustavně stavíte se proti ideám a ideálům Palackého a Havlíčka. Ve zmatcích, nastalých úžasným zpo- vrchněním a zaslouženým pádem strany Vámi vedené, usiluji ze všech sil o to, aby mládež naše byla odchována našimi buditeli, aby v jejich ideách měla národní měřítko pro ideje deroucí se přes čínské zdi kulturní, také Vámi budované — — Vy, pane barone, s klidnou myslí,

spoléhaje na klevety a nekalé informace, stavíte své *zpa- tečnické autoritářství* proti nám všem, kteří v práci Palackého a Havlíčka chceme pokračovat.

Kleveta o „kácení model“ vyvrací se ostatně, jako každá kleveta, sama sebou: *modly se přece všude musejí kácet* — to se mezi vzdělanými národy rozumí již dávno, neboť modly uctívají se jen na oltářích pověry.

Pane barone, Vy se dopouštíte další klevety, mluvě o mých názorech náboženských a říkáte: „pokud jsem informován“. Opět i v tomto případě Vaše kleveta potírá se sama; neboť mluvit o Bohu „katolickém“ a „osobním“ nepřátelství proti katolickému kleru je mírně řečeno směšné; poslední je nadto docela nepravdivé.

Kdyby Vaši informátoři, pane barone, byli lidé vzdělaní a slušní, informovali by Vás o tom, že již delší dobu v katolicismu samém, a také u nás v Čechách, je hnutí reformní; svědomí zbožných katolíků samých se probouzí, ale Vy o tom nevíte, a dáváte se klerikálním dopisovatelem, zneužívajícím tohoto reformního hnutí, zneužít k tomu, že hájíte katolickou církev a klerus paušálně. Sám sice zároveň v záchvatu svého starého liberalismu říkáte o té církvi, že nemá být anachronismem; ale Vy právě, pane barone, jste liberál, jehož výsadou je věci nalomit a nedomyšlit. Vy jste v Kroměříži horoval pro Diderota (!), mluvil jste proti církvi, nadchnul jste se ještě nedávno pro slovanskou liturgii, posud vidíte v církvi anachronismus, ale Vy si pomáháte obratem, že se církev „ostatně“ vždy přizpůsobovala. Ne, pane barone, *Vy se přizpůsobujete církvi* a příliš často jste se přizpůsoboval tomu, co je *populární*. Horoval jste pro zrušení šlechty (v Kroměříži), spojoval jste se s německými liberály proti té šlechtě (Emersdorf), mluvil jste proti církvi, mluvil jste nejednou pro židy a získával jste je pro svou stranu a národ; později a často rychle za

sebou jste se, pane barone, přizpůsobil *poměrům opačným*, poddal jste se šlechtě a katolicismu, odřekl jste se demokratismu, hájíte Řím a klerikalismus a štvete nyní v duchu populárního antisemitismu proti židům.

Pane barone! Vy prohlašujete českou stranu lidovou za neštěstí pro národ; naproti tomu prohlašuji já za neštěstí pro národ povrchnost, kolísající bez pevného přesvědčení, *kam vítr, tam plášt*. Této povrchnosti, pane barone, byl jste a jste posud oddaným obhájcem — této povrchnosti čelila, čelí a bude čelit *moje práce*, bude čelit všeliké pověře, zejména náboženské, za jejíhožto mluvčího jste se proti mně ve jménu církve a katolicismu propůjčil.

„Čas“, 2. listopadu 1901

Profesor T. G. Masaryk

MASARYK O NÁRODU A VLASTENECTVÍ

MASARYK O ČESKÉ OTÁZCE

Mně česká otázka jest otázkou po osudech člověčenstva, je mně *otázkou svědomí*. Věřím s Kollárem, že historie národů není nahodilá, nýbrž že se v ní projevuje určitý *plán Prozřetelnosti* a že tedy jest úkolem historiků a filosofů, úkolem každého národa, ten plán světový postihovat, místo své v něm poznat a určit a podle toho poznání co možná s nejplnějším a nejjasnějším vědomím postupovat při vši práci, i politické. Nemyslím ovšem, že se podaří rozumu sebepronikavějšímu odhalit plány Prozřetelnosti, ale věřím, že na dnešním stadiu vzdělanosti je povinností každého myslícího řídit se předpisem Kollárovým.

(„Česká otázka“)

MASARYK O VLASTENECTVÍ

Masaryk cituje a podtrhuje, co napsal Neruda: „Ano, — nám je stále *žvanění o národnosti a vlastenectví* už přemoženým stanoviskem. Nenávidíme od srdce každého, kdo myslí, že je to už nejvyšším cílem — být národovcem, že dosti na tom, a že mu netřeba, aby také něco pro národ vykonal. Jsme už na takovém stupni vzdělání, že tu už *pražádnou zásluhou není být vlastencem*; k národnosti své se znát a ji ctít jest první povinností každého vzdělance, zároveň ale i povinností *nejlehčí*, poněvadž nám nyní už povinnost nastává, abychom národ svůj na výši světového uvědomění a vzdělání postavili a jemu takto nejen k uznání dopomohli, ale i život pojistili. To je ten náš kosmopolitismus“ . . .

Masaryk v „Naší době“ 1897: „Jan Neruda. Koncem let padesátých oficiální vlastenci vystoupili s výtkou *beznárodnosti a mezinárodnosti* proti — *Hálkovi* — a *Nerudovi*. Hálek v obraně nového směru, čerpajícího podněty a poučení ze světové literatury, formuloval svůj názor v tato slova: „Bez nadání není básníka, a kdyby se chtěl stát sebenárodnějším. Za několik let se uvidí, kdo je víc básníkem, zda ten, kdo jen dovede být *národním užvaněncem*.“ — Neruda Hálkovi přispěl na pomoc („Obrazy života“) a tu řekl slova, jež stojí v čele těchto myšlenek — *máme toho žvanění o národnosti a vlastenectví dost!*“

*

Havlíček poznává kus světa v literatuře a také ve skutečnosti a hlavně také světa slovanského necítil se v malých a malicherných poměrech pražských zdravý; *neobsažnost oficiálního vlastenectví* ho odpuzovala, a proto proti ní povstal se vši rozhodností. Vlastenectví stalo se jakýmsi národním úřadem, národní byrokracií a ovšem i policií, a proti tomu započal Havlíček svůj boj — hravě, dravě, jak se událo. Satira i články vážné a především kritika mu v tom byly živým účinným prostředkem. I započalo *Havlíčkovu křížácké tažení proti tehdejšímu vlastenčení*.

„Slovo vlastenec, vlast — jest již tak zneuctěno, že by se buď nemělo více užívat, aneb aspoň dobře prokouřit“ — čteme ve sbírce nejstarších drobných motivů k dalším pracím literárním.

I nerozpakoval se Havlíček odsouditi toto vlastenčení při *Tylovi*. Ve zmíněné kritice Tylova „Posledního Čecha“ řekl bez obalu: „Ale i nám, sprostým lidem (novela Tylova určena byla aristokracii), začíná již být nanic z těch neustálých řečí o vlastenectví, o vlastencích a vlastenkách, kterými nás veršem i prózou naši spisovatelé

a nejvíce T(yl) již drahně let nemilosrdně pronásledují. Byl by již čas, aby nám to naše *vlastenčení* ráčilo konečně z úst vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o této lásce mluvili, neboť pro samé povzbuzování k vlastenectví zapomínáme na vzdělávání národa. Já pak, co se mého osobního mínění týče, jsem přesvědčen, že je snadněji a veseleji za vlast umřít, než to množství jednotvárných spisů o vlastenectví přečísti.“

*

To je však všechno ještě málo; kromě toho je v Čechách (také na Moravě a Slovensku) *každý vlastenec také* (ach Bože!) *spisovatelem*. A vlastencem může být v Čechách *každý tvor*, rozumný nebo nerozumný, jen když písňe české zpívá, z korbělíčku si nalívá, přitom *nezná větší slast, nežli milovat vlast!* Pak spíše nějaké spisy a kritika o nich nesmí říci, že jsou špatné z příčiny svrchu uvedené. Takový je stav kritiky české. Ó jeminé! ó jémine! zkormoucené břicho mé! (Masaryk: „Karel Havlíček“)

MASARYK O ZRÁDCOVÁNÍ

Je fakt přímo zahanbující, že se u nás tak paušálně a tak sprostě smí zrádcovat a n. b. orgánem vedoucí strany svobodomyšlné! Ale ovšem — za zrádce neprohlášen pouze dr. *Rieger*, také *Neruda* a *Havlíček* a tak slovo: „*zrádce*“ stává se u nás národním *titulem velmi čestným*. *Nám alespoň v této „prazvláštní společnosti“ je volno a mílo*. Smutné je jen to, že vlastenčící zrádcařství, přes *Nerudu* a *Havlíčka*, u nás může ještě kvést po vývoji padesátiletém.

*

Vlastenectví je něco jiného než *vlastenčení*. *Vlastenčení* je *kšeft* anebo pohodlná *lhostejnost*, jdoucí starými vyšla-

panými cestami. Jako v církvích zeloté vedou indiferentní masy věřících a jak masy ty občas dovedou fanatizovat, tak i zelotové vlastenčící vedou a fanatisují masy. Někteří z těchto zelotů dělají tak z upřímnosti neosvěceného srdce. Většina však a jistě ti vůdčí křiklounové hájí svou kapsu. Jedni brání „náboženství“ a „církev“, druzí „národ“ a „vlast“ — tak tedy stále vidíme, jak ve jménu ideálních statků člověčenstva lačnost a panovačnost slaví své orgie.

Poznat může takové chytráky každý podle toho, že se nejzuřivěji obracejí proti svým souvěrcům a soukmenovcům. Inkvisice pálila křesťany a katolíky, *vlastenčící pochopové zrádcovali Čechy*. Je to pochopitelné; mravní a rozumové zpátečnictví užívá zelotismu jako své zbraně, a nenávidí proto světlo, neboť potřebuje pro své choutky tmu. Naše obrození stalo se také jen neohroženou kritikou zastaralých zlořádů. — Dobrovský, Kollár, Šafařík, Palacký, obzvláště pak Havlíček (před ním také Čelakovský) především musili potírat *vlastenčící plantážníky*.

(„Naše doba“ 1897)

MASARYK PROTI ZRÁDCOVÁNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE

Býti humánním doma a k svým znamená dnes politicky býti lidovým, opravdu lidovým. Proto také *české sociální demokraty pokládáme za Čechy*. A mnohé za lepší než ty, kdo teď proti nim vystupují. Proto však nepřijímáme program jejich. O historickém materialismu, o každém punktu jejich programu může a má se jednat, může se polemizovat a pochopíme polemiky vášnivé a prudké, ale *zrádcovat sociální demokraty* a ukazovat jim národní dveře je vlastně báječně hloupé — jinak se to přece říci nedá. My sami programu Marxova neuznáváme, bylo

to napsáno docela jasně a určitě v „České otázce“ a v „Krisi“, byly to polemiky mezi orgány sociálně demokratickými a realistickými; ale prohlašovat sociální demokraty za Nečechy, je slepost hlavy a srdce. A *mezinárodnost?* Nebudeme vykládat, co již opakováno do omrzení, že mezinárodnost není beznárodnost a protinárodnost. Tážeme se: Nejsou *kapitalisté* mezinárodní? Nejsou *žurnalisté* mezinárodní? Nejsou *advokáti* mezinárodní? *Není církev katolická mezinárodní?* Nesjeli se teď kvůli zvýšení kongruy kněží čeští s německými ve Vídni? To všecko pro myslící lidi jsou věci tak snadno pochopitelné — jen u nás se nemyslí a myslit přímo zakazuje. „Teď na lebky se klade těžká kletba . . .“ („Naše doba“ 1897)

MASARYK O OBROZENÍ ČESKÉHO NÁRODA

Naše sláva, naše boje, náš úpadek v minulosti má *smysl náboženský*, ne národnostní. Idea národnostní je novější, je to idea z konce minulého věku a zejména tohoto století a nesmí se tudíž naše starší historie pojímat s tohoto hlediska novějšího.

Naše *úsilí reformační* a vývoj z něho plynoucí *nebyly národnostní* v běžném nyní smyslu. Byly *náboženské* a tudíž i velikost i slabost naší minulosti má širší a mnohem hlubší význam, než se nám líčí od těch, kdo v Husovi, Žižkovi, Chelčickém a Komenském nedovedou vidět než časového politického řečníka-kazatele.

Nebudu mluvit o tom, že *Bílá hora* není tím, čím se jeví ve vlasteneckých deklamacích, protože se jí jen definuje úpadek už dřívější a mnohem starší, zde běží hlavně o to, že se národnostní a jazykový úpadek století XVII. a XVIII. křivě líčí.

Jednak se úpadek ten přepíná a na druhé straně se zlehčuje.

Zlehčuje se hlavně tím, že se v něm právě nevidí *úpadek především duchovní a mravní*. Z toho úpadku pochodí úpadek ostatní, úpadek vzdělanosti a jazyka.

Když se již mluví o úpadku, mělo by se především více pamatovat na tehdejší *úpadek fyzický*, úpadek obyvatelstva co do počtu a jeho fyzické síly a na úpadek hospodářský. Ztratili jsme mnoho a svých nejlepších synů, ztratili jsme je v bojích se světem cizím, v bojích mezi sebou a následujícím vyhnanstvím. Tím zeslabili jsme se počtem, vysílili jsme se fyzicky a upadli jsme hospodářsky.

*

Pokud v *jazyce* a jeho *literatuře* běží o úpadek, byl také značný. O tom není pochybnosti. Avšak musíme si uvědomit, že jazyk tenkrát neměl toho významu, který má dnes. Nemůže se tudíž síla úpadku měřit literárně a jazykově. Mějme na paměti, že do konce minulého věku literatura a všechna vzdělanost byla u nás jako zejména v Němcích podstatně *latinská*, školy (vyšší) byly *latinské*. Německých škol, německé literatury (dokonce pro lid) nebylo. Na universitách, v theologických seminářích, na středních školách se učilo *latinsky*, národních škol téměř nebylo. Uvedl jsem příklad, jak Puchmajer neuměl německy, jen latinsky, když se hlásil do školy budějovické. Na všech universitách na př. přednášelo se *latinsky* a teprve koncem minulého věku počíná se i na pražské přednášet německy, a to jen v některých oborech.

Upozornil jsem právě na tento důležitý moment v „České otázce“, snaže se vyjasnit ten fakt, že *naše literární a jazykové obrození* národní dalo se *současným obrozením* a novým vývojem *všech národů evropských*. Nebyl proto náš proces obrodni docela stejný s tím, co se dalo jinde, ale měl s vývojem jinde mnoho společného. Z toho již vyplývá, že *to naše obrození nebylo tak osamocené a zázračné*,

jak se obyčejně mluvívá, nýbrž že se vcelku nevymyká všeevropskému vývoji.

*

Teprve po francouzské revoluci a revolucemi a přeměnami ji následujícími počíná se v Evropě a také u nás v Rakousku *uvědomělá politika národnostní a jazyková*. Teprve na konci minulého věku počíná uvědomělá *germanisace*, ale ani ta nebyla ve svém prvním rozmachu a svými nepromyšlenými prostředky tak nebezpečná, jak v době pozdější, tedy jak v tomto století.

*

To je smysl té „světové centralisace“, jejíž jazykový a národnostní dosah Palacký tak záhy postřehl, ukazuje nám, že *vedle programu státoprávního musíme se postavit na široký a světový program kulturní*. Jsme uprostřed Evropy: ta Evropa se počíná organisovat kontinentálně, ba již světově, a tu si chceme namluvit, že by nám bylo úplně spomoženo, kdyby, abych to řekl docela konkrétně, místopředseda Thun se stal českým purkrabím nebo třeba místopředsedou?

Prosím každého, kdo o věci uvažuje, ať si jen trochu uvědomí, co znamenají v nové době dráhy, kapitál, světová tržba, politické a kulturní pokroky velikých států, národů a literatur a zejména německého, co znamená *emancipace t. zv. čtvrtého stavu*, prosím, aby si jedním slovem uvědomil to, co Palacký nazval právě tou „světovou centralisací“, a řekne si, že *politická samostatnost* může každému národu velmi mnoho prospěti, ale že prospěje nejvíce národu uvědomělému, vzdělanému a mravnímu. *Stát nás nespasí, my musíme udržet jej*. Ztratili jsme jej už jednou — proč?

Pokračovati v práci obrodni znamená tedy všemožně se zasazovati o prvenství v tom, co národům všem je

nejdražší, *zasazovat se o prvenství osvětové a mravní* — to je náš ideál humanitní.

*

Kdo tak na věc pohlíží, *nebude* v našem *obrození* vidět zázrak a tudíž, a to je přitom hlavní věcí, nebude čekat zázraků nových, ale všemi silami se přičiní, aby pokračoval v práci našich buditelů. Neboť pochopil, že obrodili jsme se *s národy ostatními* a že tudíž to naše obrození eo ipso také znamená závodění v kulturní práci se všemi národy a zejména s národem nám zeměpisně a politicky nejbližším, s německým.

Ten úzký, abstraktní nacionalismus podle politických názorů francouzské revoluce a revoluce roku 1848 vadí také pochopit obrodný ideál humanitní po stránce mravní, a proto ono úzkoprsé, nepěkné a skutečné nečeské pojmání *otázky sociální*. „Národ“ je našim liberálům privilegovaná třída buržoasní — že národ je také ten lid, ten dělník, ten „*proletář*“, toho naše liberalistická nehumanita nechápe; nechápe, že *proces obrodný na našem národním základě humanitním znamená mravní, kulturní a politické obrození, osvobození té části národa, která posud od národní a kulturní práce duchovní byla vyloučena*. Námi vyloučena! Jak se na počátku našeho obrození naše šlechta dívala na sedláka a měšťáka, tak tento nedorozený sedlák a měšťák se svým šlechtickým pánem posud se dívá na dělníka a čeledína. Obrození bez cílů humanitních je právě neúplné, ne celé.

(„Naše nynější krise“)

MASARYK O KARLU HAVLÍČKOVÍ

Na mne, když o oněch dobách přemýšlím, postava Havlíčkova působí zvláštním kouzlem. Možná, že v tom fantasie hraje nějakou roli, ale na mne působí, vzpomenu-li si, jak Havlíček zemřel ještě tak mlád. Ani mně to ne-

jde do hlavy, že jeho vrstevníci ještě dlí mezi námi a že jeho činnost netrvala než několik málo let! *Havlíček zemřel v 35. roku*: politicky a veřejně činný byl necelých 6 let (1846—51) — 27letý, jakožto redaktor „Nár. Novin“, stal se v rozbouřené době roku 1848 hlavním politickým učitelem národa a vůdcem veřejného mínění národního. (Palackému bylo roku 1848 již 50 let, také Brauner, Štrobach, Pinkas byli starší než Havlíček: 37, 34, 47 let.) Havlíček, třeba poslancem, byl a zůstal žurnalistou a literátem. Na sněmě říšském vystoupil jen jednou, a to krátkou řečí, podáváje (11. září 1848) návrh, aby se do polštiny neb ruštiny překládalo, o čem se mělo hlasovat. Jednou měl krátké intermezzo s Löhrerem, dost často navrhoval — konec debaty.

*

Havlíček tak mocně působil, že byl žurnalista a literát. Této formy literární doba byla potřebna a Havlíček potřebě té vyhověl. Havlíček je *nedostižný vzor českého žurnalisty* a literáta a hlavně v tom, že ukázal, jak i denní a minutová práce žurnalistická podati může a má celkový názor politický a světový vůbec, jak každá řádka pro potřebu dne napsaná vyplynouti může a musí z přesvědčení zbudovaného předchozím a ustavičným přemýšlováním o základních požadavcích života společenského i soukromého.

*

Ráz a směr Havlíčka jako spisovatele vynikl hned v jeho prvých epigramech a literárních článcích kritických. *Zahájil literární revoluci*.

Tato revoluce, mluveno literárně, čelila starému romantismu. Proto byl proti starému vlastenectví a vlastenčení a zejména proti romantickému blouznění *vas-*

ienectot slovanského. Nebál se napsat proti autoritě Kolářově: „Mně alespoň jest nyní jeden živý a čiperný slovanský hošík, z kterého něco může být, milejší než všechny staroslovanské bůžky, co se jich zde vykopalo a vykopá, ulilo a ještě ulije.“ V těchto několika slovech je všecko literární credo Havlíčkovo — realista contra romantismus: nyní — ne bůhví kdy v minulosti, život — ne archeologie!

Je ještě třeba říci něco o Havlíčkově charakteru?

Havlíčka posud zvou brixenským mučedníkem. A zatím Havlíček byl *mučedníkem českým*.

Havlíček všecku svou sílu vyčerpал svou prací v Čechách, svým bojem v Čechách — čtenáři ať rozsoudí, proti komu víc musil bojovat, proti Bachovi nebo proti té politické nevědomečnosti, která Bacha umožnila. Bach sám podle se mstil na Havlíčkovi. Avšak Havlíček byl zúčtoval s životem dříve, než odjížděl do Brixenu. Havlíček zemřel 35letý. V Brixenu žil bezmála půlčtvrta roku; rodina tam s ním byla více než dvě léta; byl de facto na svobodě a tak zaopatřen, že alespoň nestrádal; také měl všecky naděje na návrat — — proč přes to všecko, člověk předtím tak železných nervů, nedovedl v Brixenu již úsilněji pracovat?

Vyhnanství k výkladu nestačí.

Částečně věc vysvětluje jeho smrtelná nemoc — patrně byl již v Brixenu churav. Ale nemoc ta nevysvětluje všecko. Myslím právě, že *Havlíček vyčerpал své životní síly svou prací spisovatelskou a žurnalistickou*.

Vždycky se mi zdá, jako by byl zemřel hned v Brixenu. Aspoň bylo doma mrtvo, když odešel, a mrtvo zůstalo, když se vrátil — přes rok byl zase doma, ale bylo mrtvo a zůstávalo. . . Můžete si představit, že by Havlíček byl žil do dneška jak někteří jeho vrstevníci? Nepřišlo vám ještě nikdy na mysl, že *lidé umírají, když řekli*

své slovo? Mluvívá se v dějinách literatury právě o mužích zemřevších, jak se říká, předčasně — Lermontov, Puškin, Máchá a tedy i Havlíček. . . Nevím, mám o těch věcech mínění jiné. Myslím, že alespoň *lidé silní umírají, když dílo své vykonali*. . .

(Ze spisu „Karel Havlíček“)

MASARYK PROTI STARÉ „FRANCOUZSKÉ“ POLITICE

(Z řeči prof. Masaryka v Brně 2. března 1902)

Listy německé vyslovují se o *naší deputaci pařížské* s velikými úsměšky; ale nejen listy německé, také jiné a mezi nimi i francouzské se vyslovují *skepticky* o naší deputaci. Je v tom jistě komika, když pan *Březnovský* se dává interviewovat a když v Paříži dělá českou politiku. Nemýlím se, vykládám-li si tuto deputaci takto: Někteří pánové radniční přijali loni zástupce města Paříže s velikým nadšením; agitace „francouzská“ se rozproudila, jedlo se a pilo a řečňovalo v patričním nadšení, až po skutku se dostavilo správnější poznání, že *Praha se spojila* ne s Francií, ne s francouzským národem, nýbrž s *dočasnou klerikálně nacionalistickou frakcí pařížskou*. U slušných lidí nejen ve Francii, nýbrž v celém světě jsme si *uškodili*; ale antisemitský p. Březnovský a podobní pánové takovým věcem nerozumějí.

*

U nás „politika“ francouzská se pěstuje již od let dřívějších. Předně se u nás posud mnozí lidé učí franštině, protože „demokratický“ národ se musí *opičit po své šlechtě* a ta byla a dosud je pofranštělá. Proto také se u nás pěstuje francouzská literatura, ale zase velmi jednostranně; zná se jen to, co v Paříži křičí, hlavně literatura *dekadentní*. Těch vlivů mohu jen litovat, že jsou, ale pojí se přirozeně k té politické povrchnosti, která se u nás po-

většinu ještě pěstuje. Mám právo o tom mluvit, protože sám francouzské literatuře děkuji za mnohé a blahodár-
né vlivy na vývoj svého myšlení. *Franština byla můj první
cizí jazyk* a stopuji francouzskou literaturu, filosofickou,
politickou i krásnou rád a pilně. A právě proto musím
vysloviti přání, aby se u nás četla netoliko francouzská
literatura dekadentní, nýbrž také literatura jiná, zdravá
a ušlechtilá.

A konečně se u nás francouzská politika dělá proto,
že naši „svobodomyšlníci“ jsou *pod vlivem francouzského
klerikalismu*.

Já srdečně sympatisuji s Francií nešovinnistickou, po-
krokovou, neklerikální a nedekadentskou, *nesympatisuji
s nacionalistickým šovinismem, s antisemitismem a klerikalis-
mem*. Ten je nepřitelem nejen Francie — než to je věc
Francouzů samých, ale pokroku všech národů vůbec.

MASARYK O POSLANCÍCH

Dnes, při živé a všeobšáhle práci kulturní, *politika,
jako praxe, vyžaduje důkladného vzdělání politického a všeobec-
ného*. Dnes politika není, čím bývala dříve. Panovat se
dá mocí, ale nedá se jí spravovat. Politickou moc, půso-
bící živě a organicky, dává jen vědění. „*Vědění je moc.*“
Dnes jako každá jiná praxe a umění také politika je
praxe a umění uvědomělé, a tudíž na vědění a politické
vědě založené. Všude proto ve státech a společnostech
pokročilých reformují se studia právnická a zavádějí se
vyšší a nižší školy sociologické a politické.

Poslanec musí být politicky vzdělaný, v každé čtenější
politické straně musí být nejméně tolik různých odbor-
níků, kolik je resortů ministerských, aby dovedli činnost
administrativní kontrolovat. Zejména opozice parla-
mentární musí dnes být vzdělaná; když opozičník s vel-

kým pathosem a právem vytýká tomu onomu úředníku
nebo ministroví, že nerozumí svému odboru, že se snad
přes noc z generála stal kancléřem, musíme se ptáti
každého poslance a zejména toho opozičního, rozumí-li
politice alespoň tolik, kolik ten generál.

(„Naše nynější krise“)

MASARYK O REVOLUCI

MASARYK PRO REFORMU PRACÍ

Nemluvme oklikou a uvozkově o „železe“, spor jest o to: buď reformace nebo revoluce násilím. Já jsem pro reformu prací, jsem pro ustavičné reformování (žádná reformace nemůže býti navždy hotová) a jsem proti všeliké revoluci násilím naprosto a za každou cenu. To jsem ve své „České otázce“ vyložil jasně; zde chci věc stručně formulovat ještě jednou takto:

I. Humanitní ideál po mém soudu dovoluje, abychom se železem bránili; ale jen bránili!

II. Historie a tudíž zkušenost a život každého poučuje nás sdostatek, že násilná revoluce branná nebrání politické svobody, naopak že ji poškozuj.

Veliký toho doklad podává francouzská revoluce. To dnes ví každý, kdo zná historii. Abych to ukázal, napsal jsem loni své články o této revoluci. *Revoluce skutečná provedla se v názorech a mravech, a jen revoluce názorů a mravů je revolucí, násilí však revoluci kazí a zdržuje.* Násilná revoluce je vždy reakcí a nikdy neposloužila pravé svobodě.

To je všecko tajemství sociální reformy. *Plechanov*, ruský socialista, nedávno velmi pěkně a případně ukazoval, že násilí není totožné s revolucí; naopak, *násilí zdržuje sociální revoluci*, rozumíme-li revolucí základní přeměnu starého nespravedlivého řádu sociálního. Tak, jak *Plechanovi* dnešní anarchismus je revoluční a proto zhoubný a zpátečnický, tak i násilí francouzské revoluce poškodilo revoluci a způsobilo smutné poměry, pod nimiž francouzská republika dnes trpí. Kdo dábla vyhání belzebubem, tím samým šíjí svou sklání před belzebubem — čert jak ďábel platí pak v takovém případě.

Proto dnes jako *Plechanov* všichni rozvážní vůdcové sociální demokracie zavrhnou násilnou revoluci. Právě teď *Engels* vydal *Marxovu* stať z roku 1850 „o třídních bojích ve Francii 1848—1850“ a tam v předmluvě velmi důrazně a srozumitelně vystupuje *proti násilné revoluci*. Já si nemohu pomoci a musím konec konců vždy dojít k tomuto závěru: Jestliže bych směl znásilňovat já, proč by nesměl znásilňovati *Džingischán*, *Napoleon*, policajt, x, y, lump a nepracující zákeřník?

Násilí může plodit jen násilí. Násilníkům v Paříži nešlo o svobodu, sic by ji nebyli pochovali v císařismu — svoboda byla dobytá revolucí smýšlení, která se generacemi a generacemi připravovala. Podobně u nás násilí a revoluce zašlapala svobodu reformační. *Svoboda jen svobodou se utužuje, ne železem a krví.*

*

Nám dnes, jak *Ibsen* hlásá, běží o *zrevolucionování duchů*, to je smysl všeho moderního hnutí filosofického, literárního, uměleckého a tudíž konec konců i politiky skutečně moderní a pokrokové. To je smysl toho, co sociálním demokratům proti anarchismu hlásají *Plechanov*, *Engels*, a jak jsem to četl *podle Engelse* v „Rozhledech“ (1894, str. 574): „Jakmile čistá nauka Kristova (= humanita, připojuji tu v závorce já) pronikne — dnes začíná se výborně chápati a chutnati — nic nezachrání instituce násilí před tím, aby nebyly od křesťanů ignorovány a tím, užijeme-li výrazu *Engelsova*, uloženy do musea starožitností, vedle kolovratu a bronzového toporu!“ Lid to již dobře poznal a poznává, *lid chce dnes žít*, ta „kanálie“, kterou *Bedřich* hnal do ohně slovy: „Copak chcete věčně žít“ — ta „kanálie“ chce skutečně žít a chce dokonce i život věčný — a tu našli by se politikové skutečně pokrokoví, kteří by hlásali smrt?

A tak tedy podle humanity a podle skutečných poměrů nezbyvá nežli politická a všenárodní taktika *práce*. Humanita, říkám v „České otázce“, není sentimentálnost, ale práce a zase práce, práce klidná, neústupná. Povím prostými slovy Havlíčkovými, co chci říci: „*Jindy umírali mužové pro čest, pro blaho svého národa; my však z téže příčiny budeme žítí a pracovatí*“ (Havlíček 18. ledna roku 1846).
(„Naše nynější krise“)

*

Poznáváme pořád lépe, že dnes nejhlubší city a největší obětavost nepotřebuje barikád. Počínáme chápat, že sebeobětování není nejúčinnější, stává-li se v tichosti a neznámosti v dílně, pracovně, kdekoli. Počínáme pochopovat, že největší idealismus je pevné předsevzetí, *ne umírat, ale žít*, neboť *žít je mnohem těžší úkol než umřít*. Položit život v rozčilení a fantastickém rozechvění je mnohem snadnější, než život ten udržovat v rozmyslném úsilí, potírajícím všecko to, co život ten ohrožuje.

Velmi často čin, jenž se zveličuje na *hrdinskou oběť* na oltáři vlasti, není než čin *z nouze*, z nevědění kudy kam a ze zoufání. Mnohý slavený rek není než *zbabělý sebevrah*.
(Masaryk ve spisu: „Karel Havlíček“)

*

Nemějme záliby v mučednictví. Nemějme záliby ve smrti. Je to divná věc: lidé chtějí žít a nedovedou se odtrhnouti od smrti. Chceme-li tedy život, nechťějme mučednictví. Jestliže se dosud volalo: *Pryč s mučiteli!*, musíme také říci: *Pryč s mučedníky!* Pokud jsou mučitelé, jsou mučedníci, ale pokud jsou mučedníci, jsou také mučitelé. Vzpomeňte si v Turgeněvově románě *Novina* na sympatickou Mariannu, jak chce obětovat život za Rusko. Pořád čeká, kdy přijde příležitost, kdy národ řekne: *Ted polož hlavu!* Avšak ten okamžik nepřišel, třeba že ho

pořád čekala. Ale přišel praktický člověk Solomin, ředitel továrny, a ten jí pověděl, oč běží. Rusko nečeká na obětování života, ale tomu nečistému hochovi vyčesej vlasy, umyj nečistou nádobu, toho je potřeba. — *Pracovat*, to znamená odpírat zlému a důsledně. Všude, vždy a zejména zlému v jeho zárodku. To neznamena být radikálním, ale vytrvalým. Nemít strachu, abych řekl. Ze strachu lidé se dopouštějí násilí, ze strachu lžou. Tyran a lhář má strach a otrokem je ten, který znásilňuje. Seneca řekl: *Contemptor suaemet vitae dominus alienae.* (Kdo zhrdá svým životem, je pánem života cizího.) Ale ovšem nesmíme zneužívat své moci — protože svět chce býti podváděn, nesmíme ho podvádět.

(„Ideály humanitní“)

MASARYK O RUSKU

MASARYK O ROZDVOJENÍ RUSKA

Přehlízíme-li vývoj od Petra, vidíme, že Rusko jest rozdvojeno ve dvě poloviny, v Rusko staré s kulturou předpetrovskou a v Rusko nové, evropské.

Bedlivý pozorovatel může velmi živě procítit a prožít podstatu a vývoj tohoto kulturního rozdvojení na cestě Ruskem. Jedeme-li z Evropy (Rusové sami jdou přes západní hranice vždy do „Evropy“) do vnitřního Ruska, musíme dříve procestovati neruské provincie a země, Polsko, baltické provincie nebo Finsko — musíme projet anektovanými částmi Evropy, katolickými a protestantskými národy se starou evropskou kulturou, jejichž přičlenění k pravoslavnému Rusku je dosud hodně vnější. Čím dále pronikáme od západu k východu, tím více se vzdalujeme od Evropy, která se konečně omezuje jen na železnici, bufety na nádražích a tu a tam na evropsky zařízené hotely. Tutéž odlišnost pozorujeme mezi Petrohradem a Moskvou a v Moskvě (ovšem i v Petrohradě) zase mezi moderními čtvrtěmi a starou, ruskou Moskvou; nové, hodně evropské město jest Oděsa.

Na rozdíl od hlavních měst, zejména Petrohradu, jest venkov, jest vesnice ruská. Panský dům zařídil si aristokratický velkostatkář po evropsku; právě tak jsou stále se množící továrny na venkově evropské oasy. Evropská jsou vůbec většinou všechna zařízení technická, praktická: železnice a továrny, ale také banky a částečně i obchod (vedle ruského obchodu), vojenství, loďstvo a zčásti i byrokratický státní stroj. Ovšem, kdo na př. jest nucen po prvé navštívit varšavskou poštu, bude mít hned odpuzující dojem z ruského státního stroje. Vidí-

me přirozeně všude, jak ráz evropský spojuje se s ruským, a při trochu cviku rozeznáváme přechody a rozmanitá spojování obou žvlů; pečlivější pozorovatel a znalec rozezná rozdíl mezi tím, co bylo z Evropy přímo importováno, a tím, co se napodobilo, přizpůsobilo; vidíme, jak Rusko a Evropa se spojují v malém i velkém.

A brzy poznáváme ovšem tytéž odlišnosti nejen na věcech, nýbrž i na lidech: setkáváme se s evropským a ruským myšlením a cítěním v nejrozmanitějších směsicích; velmi brzy se přesvědčíme, že evropeisace Ruska nespočívá jen na přejímání jednotlivých idejí a jednotlivých praktických zařízení, nýbrž že se zde odehrává zcela *zolaštní historický proces*, při němž staroruská podstata, staroruská kultura a způsob života se přetvořuje a rozkládá tím, že vnikají mravy evropské, evropská kultura a způsob života. V sobě, ve svém nejvlastnějším nitru Rus, vzdělávající se evropsky, prožívá tento rozpor: úloha spojit organicky a usjednotit to, co ruského zdědil, s tím, co evropského přejal, vnucuje se mu sama sebou. *Těžká úloha!* Jen si představme hodně živě protivu, kterou tvoří se vší živoucností na jedné straně ruský sedlák — a dosud sedlák znamená Rusko — a na druhé straně spisovatel, důstojník, statkář nebo technik, jenž žil v Paříži, v Berlíně nebo Curychu a zvykl tamějšímu životu. A tito lidé mají myslit a pracovat nejen vedle sebe, nýbrž i spolu a jeden pro druhého!

MASARYK O RUSKÉM NEVOLNICTVÍ

Dnes nedovedeme si utvořit ani přibližně správné představy o *ruském nevolnictví*; i když známe dějiny této instituce, představujeme si obyčejně jen její právní a hospodářskou stránku. Ale musíme pochopit mravní a sociální význam nevolnictví v jeho konkrétní plnosti ži-

votní, fakt, že mužik byl skutečně tělem i duší nevolný, že pán mohl své nevolníky prodat, že až do roku 1833 mohl podle libosti prodejem některého člena roztrhnout rodinu nevolníkovou tak, jak to činila smrt (nevolník nesměl právě opustit hroudy a nesměl následovat prodaného, jako směly na př. šlechtické paní na své útraty následovat svých mužů, vypovězených na Sibiř): *nevolník, to byly peníze* — naturálního hospodářství; statkář prohrál své „duše“ v kartách, mohl je darovat své maitresse. Pán měl právo na ruku i hlavu svých otroků, záleželo na něm, zda dal nadaného syna svého otroka vzdělat na kuchaře, hudebníka nebo ranhojiče. Avšak pán měl *právo též na ženy a dcery* svých otroků, pán stanovil, které párky se musily vzít a které nesměly, panský dvůr byl často *pouhým harémem* . . . Obraz, jež malují nejlepší spisovatelé ve svých vzpomínkách na nevolnictví, jest strašný; kdo pozorněji čte starší ruskou literaturu, odhalí všude toto mravní a sociální pozadí. Kdo pozorovali a líčili ruský vesnický život, výslovně také na to poukázali. „Gryzlove — pravil D. S. — Marija Theodorovna se strojí do Moskvy; peněz potřebujeme. . . Když jsem jel vesnicemi, viděl jsem tam mnoho maličkého, nahromadilo se všelijaké haraburdí — učíň opatření! . . . To znamenalo, že Gryzlov dostal rozkaz, zjezdít vesnice pana D. S. a podle libosti *sebrat přebytečné děti a děvčata, prodat je a peníze odevzdat statkáři*“ . . . (Grigorovič, Literární paměti.) V novinách před rokem 1861 bylo lze všude číst následující inseráty: „Prodají se — lehký cestovní vůz a dvě děvečky“ . . . Velmi známý byl trh na děvčata ve vesnici Ivanovce: Tam byla přiváděna děvčata z celého Ruska a prodávána též asijským kupcům.

Nevolný mužik byl zcela podle libovůle pánovy odvláčen k vojsku, kde musil 25 let sloužit a učit se; avšak

učení znamenalo bití! Statkář vybíral syny mužiků, kteří mu byli nepohodlní, a *prodával rekruty*, bohatí mužici a měšťané mohli se ovšem za peníze vykoupit.

MASARYK O PRŮMYSLU V RUSKU

Průmysl vyvinul se od osvobození poměrně silně. Průmysl byl jednou z příčin osvobození, naproti tomu zase osvobození mužiků posloužilo vývoji průmyslu a obchodu.

Osvobozený mužik tlačil se do měst a továren, ruská továrna dosáhla evropského, ba amerického typu: dělnictvo jest placeno na základě svobodné smlouvy, továrny se zařizují strojově, průmysl stává se pomocí cizího kapitálu velkoprůmyslem a kapitalisticky podnikavým. Staré Rusko mění se hospodářsky a sociálně — třída kapitalistická a dělnická způsobují rozklad v starých třídách a stavech. Zároveň se mění též obchod — lokomotiva a parník umožňují od počátku let šedesátých vývoz obilí do Evropy.

Ruský průmysl vyvíjí se tak rychle a přijímá kapitalistický způsob výroby tak účelně, že sociálně velmi brzy přistoupila k otázce mužické otázka dělnická. Filosofové dějin a spisovatelé jsou nuceni všimati si mohutných změn, jež způsobuje průmysl, a pozorovat je — vznikají socialistické a polosocialistické theorie národních změn, jež způsobuje průmysl, a pozorovat je — vznikají socialistické a polosocialistické theorie národních změn, jež způsobuje průmysl, před útokem hladového cizího kapitálu.

Postavení ruských dělníků je vůbec značně horší než v Evropě; ochrana dělníků jest dosud upravena nedostatečněji, sociální zákonodárství má více vad. Již koncem šedesátých let líčila Flerovského kniha (Postavení dělnické třídy v Rusku, 1869) zoufalé postavení mužiků a dělníků správně, ačkoli s nedostatečnou statistikou;

od té doby máme lepší data. Tak dochází na př. v ruských továrnách mnohem častěji k úrazům než na západě; v jednotlivých továrnách stoupá procento až na 22 procent. Těchto bídných poměrů již dávno se zmocnila lidová poesie dělnická.

MASARYK O RUSKÉ REVOLUCI 1905

Rok 1905 jest důsledným pokračováním roku 1861: osvobození zbavilo absolutismus široké základny, mužik, z něhož se rekrutovala armáda dělnická, přijal učení inteligence a uskutečnil svou mozolnou rukou naděje nejlepších lidí, počínaje Radiščevem. *Revoluci roku 1905* nevyvolala porážka na nivách Dalekého Východu, tato revoluce byla pokračováním děkabristického povstání, souhrnem nesčíslných teroristických bojů jednotlivých, plodem filosofického a politického osvícení.

Literárním mluvčím vítězné revoluce jest proletář a bosák *Gorkij*.

MASARYK O SOCIALISTICKÝCH STRANÁCH NA RUSI

Vláda a byrokratický vládní aparát zaujímaly od počátku nepřátelské postavení proti dumě. Požadavky dumy byly ovšem radikální, ale nejrevolučnější strany — zvláště sociální revolucionáři — výslovně se zřekli teroru, a vůbec revoluční strany, jak sociální demokrati, tak i sociální revolucionáři a „Svaz osvobození“ se podstatně změnili za nových poměrů.

Ve straně *sociálně demokratické* utvořily se dvě skupiny, „většina“ ze stoupenců revolucionismu, „menšina“ (Plechánov a j.) jako zastánkyně sociálně demokratické metody, výjimečně připouštějící revolucionismus.

Většina byla pro bojkot dumy, menšina pro volby. Sociální revolucionáři se rozštěpili v mírné národní socialisty (též mladonarodniky) a teroristické „maximalisty“, uprostřed zůstal nerozhodný střední směr.

V cirkuláři, vydaném policejním departementem počátkem ledna 1907, jmenují se následující skupiny a strany jakožto revoluční organizace: 1. Sociální revolucionáři; 2. anarchisti-komunisté, Nesmiřitelní, Machajevci; 3. Ruská sociálně demokratická strana, jak „většina“, tak „menšina“; 4. Všeobecný židovský spolek dělnický v Polsku, na Litvě a v Rusku (též „Bund“, jenž působí hlavně na západě); 5. Polská strana socialistická, sociální demokracie království polského a Litvy, Proletariát; 6. Arménská strana federalistických revolucionářů „Drošak“ (též „Dašnekujutn“); 7. Gruzinská strana federalistických revolucionářů „Sakartvelo“; 8. Finská strana aktivního odporu; 9. Samostatná organizace „vojenských revolucionářů“, sionistických socialistů (Poalej Sion) a „Svazu osvobození“.

MASARYK O BÍLÉM TERORU NA RUSI 1905

Vláda po jakémsi kolísání se zorientovala v revolučním hnutí a asi koncem prosince 1905 zahajuje carismus svou promyšlenější *protirevoluci*.

Pronásledování poslanců první dumy bylo vylíčeno ve zvláštní brožuře: nějakým způsobem byli pronásledováni stoupenci téměř všech stran. V tomto pronásledování se pokračovalo proti poslancům druhé i třetí dumy — i oktabristé jsou policii příliš červení!

Zprávy o činech „*bílého teroru*“

tvoří od r. 1906 stálou rubriku v denním tisku. Tento bílý teror počíná potlačením prosincového povstání

(1905), jež zejména v Moskvě vedlo k rozhořčeným bojům na barikádách; „dny svobody“, jež trvaly od října do listopadu, minuly — byla nejen přemožena revoluce, nýbrž i ve většině měst — uvádí se jich 85 — byly inscenovány s pomocí policie známé pogromy proti židům, ale též proti inteligenci (na př. v Tveru, Tomsku).

Péro se vzpírá popisovat zlotřilost této hrůzovlády. Skutečně jest dosud v Rusku každý *psancem*; může se říci bez přehánění, že pogromy a popravy, nařízené válečnými a polními válečnými soudy, zatýkání a mučení ve věznicích a při dopravě do míst deportace a vyhnanství, nejbrutálnější ukrutnost a týrání, četné samovraždy v žalářích, nemoci, epidemie a hlad odstranily strach ze smrti. V prvním roce konstituce, od října 1905 do října 1906, utrpělo při pogromech, ve srážkách při různých bouřích 22.721 osob fysickou škodu.

Ministerský předseda Stolypin udal v srpnu 1908 anglickému spisovateli Steadovi *počet poprav na 15 měsíčně*; Krapotkin hned v „Times“ tuto číslici vyvracel a sestavil od té doby v publikaci, jež nedávno vyšla (*Die Schreckensherrschaft in Russland*), nejdůležitější kriticky prozkoumaná data o vládním policejním teroru. Uvádím odtud:

		rozsudků smrti	poprav
válečných soudů	1905	96	32
„ „	1906	773	280
„ „	1907	1432	508
„ „	1908	1835	802
polní soudy (19. srpna 1906 až 20. dubna 1907)			676
polní soudy (leden-březen)	1909	396	235

— Tato data týkají se jen civilních osob.

Vláda se vymlouvá na plenění a vraždy, jichž prý následkem revoluce silně přibylo. Vláda předložila dumě (3. června 1906) tato data o vraždách a pokusech vraždy:

	zavraž- děno	pora- něno
1905 (od pol. října do konce prosince)	222	217
1906	1126	1606
1907	3001	1076
1908	1820	2083

Tyto údaje ukazují jen, že roku 1907 vražd značně přibylo; srovnáme-li data o vraždách a pokusech vraždy v předchozích letech, vidíme, že vzrůst počtu vražd nedá se vysvětlit revolucí. Roku 1904 bylo odsouzeno 2800 osob pro vraždu a 3778 pro pokus vraždy; v letech 1884—1894 obnáší roční průměr asi 500 procesních řízení pro vraždu a pokus vraždy. Jest tedy třeba vysvětlit skutečně jen větší počet vražd v roce 1907 (pokusů vraždy jest právě v tomto roce méně!). Vysvětlení by bylo asi takové: Dokud ještě 1905 a 1906 fungovaly dělnické organizace a revoluční výbory, nebylo mimořádných vražd; *teprve potlačování dělnických a revolučních organizací vyvolalo vraždy továrníků, dílovedoucích, statkářů a jejich úředníků.* Bylo to způsobeno anarchií, již zavedla vláda a jež lidem den za dnem podávala téměř názorné vyučování ve vraždění a v pokusech vražedných: vláda chtěla účinek trestu smrti zesílit tím, že rozsudky byly vykonávány veřejně.

Čtenář nechť si přečte o těchto *hrůzách* Krapotkina; vzpomínám jen dopisu, jež uveřejnil z vězení sevastopolského Lomtatidze; prosté líčení toho, co kdo viděl a zažil, působí mocněji a úchvatněji než velice rozšířená Andrejevova „Povídka o sedmi oběšených“. Tolstoj postavil ve svém listě „Nemohu mlčet“ na pranýř hrozné činy carské represe.

Jak chce a může vláda vysvětlit *masakry dělníků v sibiřských zlatých dolech Lenské společnosti* (v dubnu 1912), *kde vojáci zabili 270 stávkujících dělníků a 250 poranili?*

Jest pravda, že v starších dobách bylo popraveno ještě více lidí. Za vlády otce Petra Velikého, Aleksěje Michajloviče, bylo popraveno jen penězokazů 7000 a mohlo by se snad poukázat též na Anglii, kde za Alžběty bylo popraveno přes 89.000 lidí. Tolik lidí nebylo dosud popraveno za Mikuláše, ale počet životů, zničených vinou vlády (tu nepřihlížím k obětem válečným), převyšuje již tento počet. Sečteme jen počet obětí počínaje tisíci, kteří na Chodynském poli zahynuli již při korunovaci Mikuláše II., připočteme ty, *kdo předčasně zemřeli na Sibiři a v žaldářích, spočteme ty, kdo zahynuli při pogromech...* Ví car o všem, co se děje jeho jménem, nebo neví? Podpisuje tisíce rozsudků smrti, aniž by uvážil, co tato strašná čísla znamenají? Ať ví, či neví, ať uvažuje či neuvažuje, v každém případě budou oficiální obhájci a ti, kdo právnicky odůvodňují carismus, mít těžkou úlohu, budou-li ještě dále chtít hájit práva absolutního monarchismu. A tento car dal svolat mírový kongres haagský!

Vím, že vina nepadá jen na cara a jeho vládu; veliká část společnosti, nejen nevzdělané, nýbrž i vzdělané — (terorističtí úředníci patří k inteligenci) — *schvaluje bílý teror, přeje si ho a provádí jej*. Bílý teror opírá se o silný tisk; reakční listy, jež roku 1904 a 1905 volaly též po reformách a zákonitém stavu (N. Vremja, Svět, Graždanin a j.), jsou nyní žurnalistickými a literárními obhájci krvavé reakce.

V roce 1906 utvořil se *teroristický „Svaz ruského národa“* s pobočnou organizací „*Strana aktivního boje proti revoluci*“, jejíž tmáři a organizace luzy se staly od pogromu v Kišinevě pověstnými v celém světě jako „*černá sotně*“. Člověk

musí si přečíst aspoň jediné číslo některého orgánu této strany, na př. „*Ruskoje znamja*“ (Ruský prapor) nebo „*Věče*“, aby si utvořil představu o bezedné surovosti a nelidskosti této chásky. *Rusko má ovšem svou luzu i v cylindrech*: jsou to *universitní profesori*, píšíci pro černosotěnce dějepisné a politicky sociální lživé brožury a knihy. V těchto slátaninách se vsichni, kdo jen trochu svobodně smýšlejí, a ovšem též svobodní zednáři, židé, Angličani, revolucionáři atd., nejen denuncují, to jest slabý výraz, ale líčí přímo jako výlupky protiruského pekla.

Brzy po vydání říjnového manifestu přijal car deputaci „*Svazu ruského národa*“; její mluvčí, pověstný předseda dr. Dubrovin, prosil, aby car se nevzdával samodržaví, a car to slíbil slovy, vypůjčenými od Katkova: „*Povládnu dále jako samovládce a úctů ze svých činů nebudu skládat nikomu než bohu.*“

Uvedená fakta postačí k důkazu, že nejen nynější, nýbrž i minulý carismus, celý systém jest neoprávněný: theokratický caesorapapismus nemůže existovat právem.

*

Každá krvavá revoluce jakožto krajní prostředek k vymanění se z dané tísně má vady, avšak budiž řečeno hned, že politickou revoluci, směřující k odstranění absolutismu, nemůže nikdo činit odpovědnou za to, že došlo k četným loupežným a vražedným přepadením; právní anarchismus, jenž zavládl po revoluci, má na svědomí vláda a její policie.

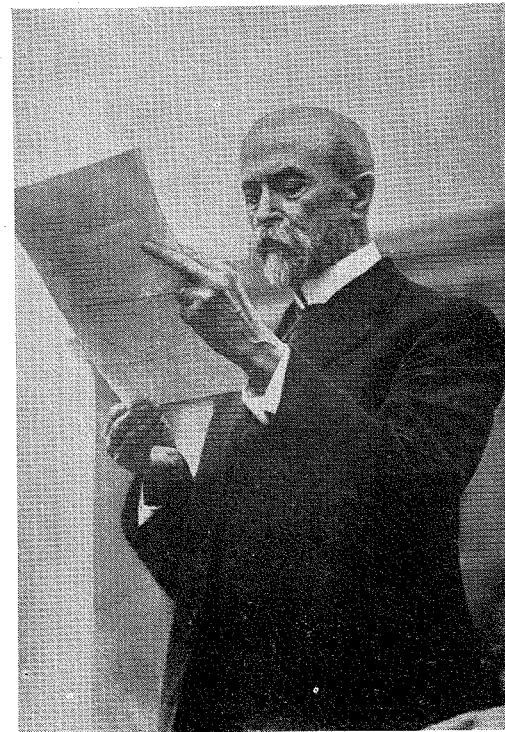
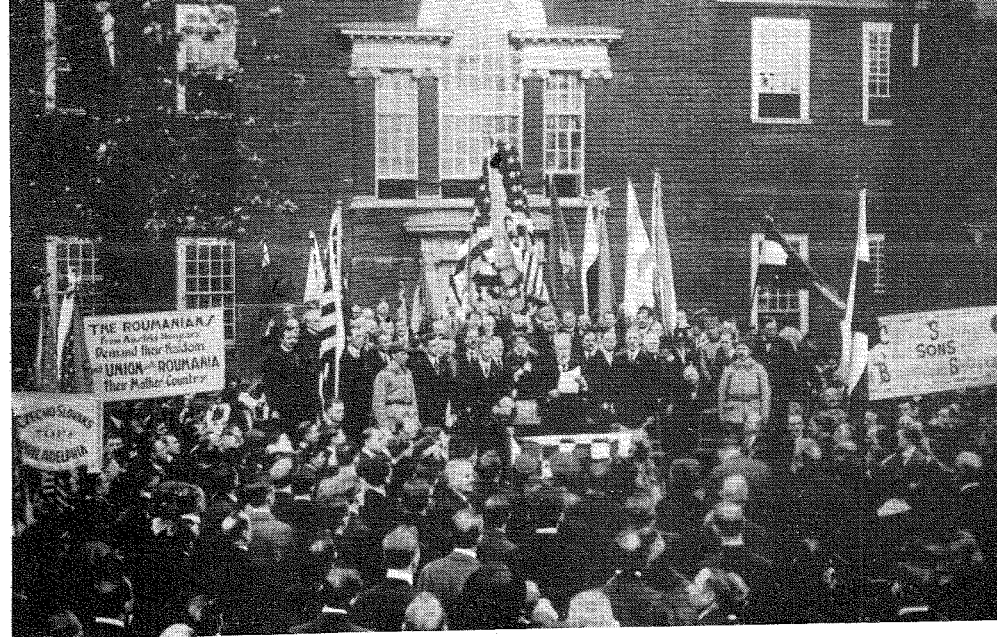
Reakce opět žene vodu na radikální mlýny. Užasné jest, že se nedovoluje politická organizace sociálně demokratická; proto mohou a musejí sociálně demokratičtí, podle zákona imunní poslanci být členy tajné strany. Totéž platí o sociálních revolucionářích. Dovedeme si představit, že se dělají obtíže i zákonitým orga-

nisacím dělnickým — odborovým sdružením, konsumním spolkům a spolkům vzdělávacím.

Většina vůdců stran revolučních byla represí odstraněna, ale vyrostli již náhradníci; asi rok znova se projevuje revoluční smýšlení a nálada nejen publicisticky, nýbrž i novými stávkami a demonstracemi.

Pocit obnovy se šíří a sílí, poznávají se nové úkoly, pracuje se dále radostně o uskutečnění všeobecného pokroku.

(Z knihy: Rusko a Evropa)

Filadelfie - Spojené státy - 26. X. 1918. Prohlášení samostatnosti Československé republiky profesorem Masarykem; profesor Masaryk čte prohlášení s téhož místa, kde Jiří Washington prohlásil nezávislost Spojených států severoamerických.

(Archiv voj. hist. úst.)

T. G. Masaryk s dcerou Alicí, synem Janem a spisovatelem Karlem Čapkem v Bystřičce r. 1931
(Ústav T. G. M.)

MASARYK O RAKOUSKU

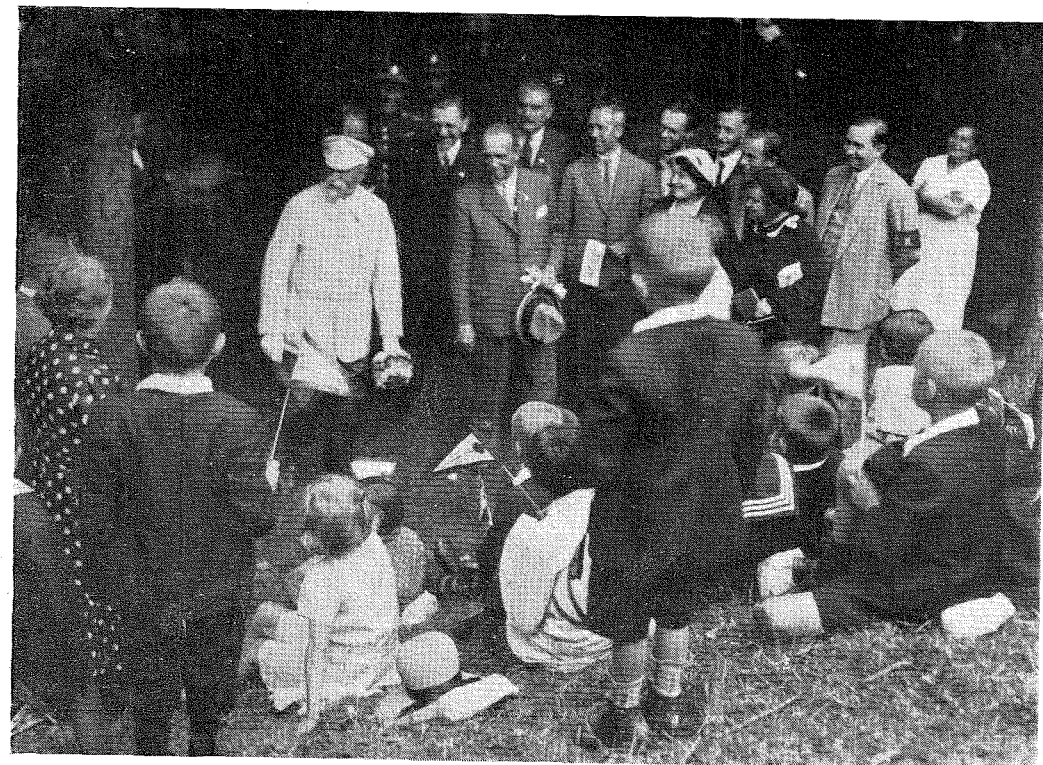
Nepodceňuji státu a jeho moci, avšak stojím podle svého přesvědčení především o politiku vnitřní.

V souhlase s tímto pojmáním dívám se nejen na národní, ale i na státní organisaci s *lidového stanoviska* a toto lidové stanovisko musí se právě jevit v náležitém oceňování státní organisace. *Vyslovil jsem se nejednou beze vší rezervy pro naši samostatnost; míra této samostatnosti ovšem nezávisí jen na radikálním nebo radikálnějším programu. Nevěřím ve všemohoucnost státní a tudíž nevěřím ani ve všemohoucnost státu českého. Měli jsme stát svůj a ztratili jsme ho, protože jsme se zpronevěřili pravdě a svobodě, stát neudrží nás a nespasí, my udržeti bychom musili jej. V pouhém státním právu spása naše není. Rozumí se (a řekl jsem to), že nemám ničeho proti státoprávnímu úsilí politickému, tvrdím jen, že primum necessarium je vzdělání a mravnost.*

Jak dosáhnouti samostatnosti politické, do které míry byla by možná již teď (i tu přece bude přirozený vývoj — o tom přece politicky myslící lidé se klamat nemohou!), je otázka jiná. Pokrokáři mají v programu *personální unii* — s Pánem Bohem, já ne; *ne proto, že bych nerozuměl přání po této formě úplné samostatnosti, ale proto, že si nemohu dát do programu skutečně politického, o čem jsem přesvědčen, že se toho nedožiju.* („Náš nynější krise“)

MASARYKŮV VELEZRÁDNÝ PROCES V RAKOUSKU

C. k. vojenské návladnictví c. k. vojenského velitele ve Vídni vydalo dne 15. srpna 1916 pod č. A 3641/15 *zatykač* na prof. dr. Masaryka. C. k. zemský trestní soud

President Masaryk na návštěvě v Jedličkově ústavu

v Praze nařídil k návrhu c. k. státního zastupitelství v Praze ze dne 1. března 1916 Nst. 9101/15 *zabavení majetku* dr. Masaryka.

Dr. Masaryk byl stíhán pro zločin velezrady podle § 58 tr. z. a zločin proti válečné moci státu podle § 327 voj. z. tr.

Na počátku listopadu 1917 byl před vojenským soudem ve Vídni zahájen proces pro velezradu proti obžalovaným Janu Hájkovi, Cyrilu Duškovi, dr. Frant. Soukupovi, Boh. Marešovi, Aloisii Linhartové, Václavu Olivčovi a Anně Benešové. Hlavní líčení bylo po týdenním trvání přerušeno a více neobnoveno, poněvadž všeobecnou amnestií v květnu 1918 bylo trestní řízení vůbec zastaveno.

Obžalovací spis, jenž byl u c. k. divisního soudu ve Vídni pod č. A 3641/15 podán, byl v podstatě obžalobou proti nepřítomnému prof. *Masarykovi*, o němž sneslo c. k. vojenské návladnictví rakouské ve jmenovaném obžalovacím spisu tato fakta:

„Velezrádná činnost Čechů za hranicemi byla v úzkém styku s českou činností doma. Obě šly za stejnými cíli a rozlišovaly se jenom svými prostředky. Kdežto činnost domácí nemohla díky obezřetnosti a energii úřadů vystoupiti veřejně, a odhodlala se proto k jiné taktice, kterou lze krátce charakterisovati jako *pasivní resistenci*, z části také jako *sabotáž*, mohlo hnutí za hranicemi odhoditi pokryteckou masku a vystoupiti veřejně proti našemu státu a osobě našeho panovníka. Mluví se tu

o úplném zničení Rakousko-Uherska.

Se známou láskou k dunivé frázi, jaká jest vlastní Francouzům, vyslovil tuto myšlenku *Arnošt Denis*, profesor na Sorbonně v Paříži, jeden z nejhrolivějších průkopní-

ků českého hnutí za nezávislost, v článku nadepsaném: „Vzkříšení Čech“ — v němž mezi jiným praví:

„*V nově se rodící Evropě není pro Rakousko žádného místa více. Hrobníci, vynesete tuto zmiji (charogne), necht' na jejich troskách vzejde nový svět míru, svobody a bratrství! Místo pro český národ!*“

Podle zpráv českých listů za hranicemi bylo by nutno míti za to, že se k tomuto dobře organizovanému hnutí připojili *všichni v cizině žijící Čechové bez rozdílu*. Ale i když nesmírně zaráží, že nikde v cizině nebyl s české strany tomuto velezrádnému řádění kladen žádný odpor, přece se nesmí zapomínati, že živly státu věrné stály nejenom proti početně daleko převažující většině svých státu nepřátelských krajanů, nýbrž že také neměly jejich znamenité organizace a jejich prostředků finančních. Každým způsobem se stoupencům velezrádného hnutí podařilo vyvolati v nepřátelské a neutrální cizině dojem, jako by *celý český národ bez výjimky toužil po „osvobození z rakouského jha“*. Tato okolnost sama o sobě přinesla již těžké poškození vážnosti naší monarchie a byla způsobila stále znovu a znovu posilovati naděje našich nepřátel na vítězný pro ně konec války. Ano, možno říci, že tato morální škoda padla snad ještě více na váhu nežli škoda skutečná, jakou nám způsobily české legie, bojující na straně Ruska, Anglie a Francie.

V celém hnutí lze vcelku pozorovati *dva různé směry*. Jakkoli byla naprostá jednota, pokud šlo o nejbližší cíl, totiž o rozbití Rakouska a zřízení samostatného československého státu, přece bylo těžko dojíti k nějaké dohodě názorů o tom, jak má být nový stát v budoucnosti vybudován. Kdežto jedna strana, kterou lze krátce označiti jako *stranu carskou*, docela se nerozpakovala učiniti z budoucích Čech vasalský stát Ruska s ruským velkoknížetem v čele, žádal druhý směr úplnou nezávislost

i vůči Rusku, aby nový stát byl zbaven reakčních vlivů oficiálních kruhů ruských. Ideálem tohoto směru bylo proto zřízení *Československé republiky*. S tím směrem *republikánským* souvisela úzce t. zv. skupina anglikánská, kterou však lze stěží považovati za stranu samostatnou. Jejím ideálem bylo přísně konstituční království podle pojmů anglických s anglickým princem jako králem v čele. Nebylo to tedy konečně nic jiného nežli *republika s dědičným prezidentem*. Vcelku lze říci, že strana *republikánská* nabývala během doby stále většího významu. Příčina toho spočívá jednak ve skvělých úspěších naší (rakouské) armády na jaře r. 1915, jimiž bylo dobytí Čech ruskými zbraněmi pro každého jen trochu strážlivého pozorovatele vyloučeno, jednak zasáhnutí *muže*, jenž se vši vahou své autority zasadil se o směr *republikánský* a jehož lze pro jeho nepopíratelné nadání a pro jeho styky, jež navázal již dříve v cizině s učenici a politiky, označiti přímo za *vůdce velezrádného hnutí českého v cizině*. Je to říšský poslanec a profesor české university dr. Tomáš *Masaryk*.

MASARYK VELEZRÁDCE

Profesor *Masaryk* narodil se 7. března 1850 v Hodoníně jako syn panského sluhy Josefa Masaryka. Po absolvování střední školy, a to německého gymnasia v Brně a akademického gymnasia ve Vídni, studoval na vídeňské universitě, na níž byl r. 1876 promován doktorem filosofie. Pak studoval ještě za účelem dalšího vzdělání na universitě v Lipsku, načež byl v r. 1878 jmenován suplentem na gymnasiu v Leopoldově ve Vídni a současně připuštěn jako soukromý docent na universitu vídeňskou.

V roce 1882 byl jmenován mimořádným profesorem na české universitě v Praze, na níž působil až do svého

konečného odchodu z Rakouska od roku 1897 jako řádný profesor.

Vědecký význam Masarykův byl uznán také mimo hranice Rakouska. Jeho znalosti jazykové mu umožnily, že při svých opětovných cestách do ciziny mohl vstoupiti v osobní styk se zahraničním světem vědeckým.

Vedle četných cest do Německa a do Italie vykonal Masaryk několik cest do Srbska za účely politickými a třikrát byl v Rusku, kde se mezi jinými seznámil také s Tolstým; v roce 1901 vykonal studijní cestu do Anglie; třikrát byl v Americe, kde v r. 1878 v Brooklyně pojal za manželku Američanku. V r. 1902 přednášel na universitě v Chicagu, v roce 1907 zúčastnil se sjezdu pro svobodné náboženství v Bostonu a vykonal poté okružní cestu přednáškovou v řadě amerických měst.

*

Masarykova katedra na české universitě v Praze tvořila interesantní přitažlivý bod pro mládež nejenom českou, nýbrž i jihoslovanskou. Vliv, jaký Masaryk vykonával na studentstvo nejenom svým vědeckým a k samostatnému myšlení povzbuzujícím způsobem přednášek, nýbrž také svou srdečností a svým porozuměním pro snahy mládeže, učinil ho přítelem a rádcem všeho slovanského studentstva, jež v něm spatřovalo svůj vzor a ideál. Jen tím lze si vysvětliti, že jeho myšlenky žily dále, zčásti nevědomky také v kruzích, jež se později zdánlivě od něho odvrátily anebo dokonce zaujaly proti němu stanovisko odpůrců.

Počátky politického působení Masarykova sahají do let 1890. Při tom dlužno míti na mysli, že „realistické“ hnutí jím založené mělo nejdříve význam vědecký a kul-

turní, a teprve v druhé řadě nabylo významu také politického.

V tomto směru lze cíl realistického hnutí charakterisovat v podstatě tak, že proti víře v *autoritu*, na níž spočívala vláda staročechů a mladočechů, kladlo důraz na právo *svobodné kritiky*. Jméno realistického hnutí nesmí být zaměňováno za materialismus, protože v tomto jménu byla vyslovena jediné snaha po „reálném“, t. j. všech předsudků prostém posuzování věcí. Program strany obsahoval požadavky z největšího dílu idealistické, a nebyl proto od samého počátku přizpůsoben velikým masám. Stoupenci realistické, neboli, jak se později jmenovala, pokrokové strany, byli proto z největšího dílu osoby intelektuální. Věren tomuto svému programu vystoupil Masaryk již v letech 1880 na veřejnost, a to tvrzením, jež bylo později všeobecně uznáno za správné, že *rukopis Královédvorský je falsifikátem*.

Tento na tehdejší politické poměry mimořádně smělý útok vedl k rozhořčeným bojům, v nichž bylo na Masaryka co nejprudčeji útočeno jako na *zrádce národa*. Podobným způsobem postavil se také proti přeceňování tak zvaného *českého státního práva* a snažil se dovoditi národnostní požadavky českého národa spíše z jeho kulturního a hospodářského vývoje nežli z jeho privilegií historických, čímž se zase dostal do rozporu s vedoucími českými stranami. Masaryk nepomýšlel původně tak na založení samostatné strany politické, jako spíše chtěl politický život český oživit tím, že by dosavadní strany politické přijaly jeho zásady. V tomto směru zdálo se být jeho úsilí úspěšným v r. 1890, kdy mladočeši přijali nejdůležitější body realistického programu, vůdcové realistů *Masaryk, Kaizl a Kramář* vstoupili do výkonného výboru mladočeského a v r. 1891 byli také na mladočeský program zvoleni do říšské rady. Ale toto přátelství

nemělo dlouhého trvání. Masaryk vystoupil z mladočeské strany již r. 1893 a za sedm let byla založena samostatná strana politická, jež se nazvala „českou stranou lidovou“, jejímž orgánem se stal časopis „*Čas*“. V roce 1905 vznikla ze spojení české strany lidové s částí strany státoprávně pokrokové „česká strana pokroková“. Tato strana byla počtem svých zástupců ve veřejných korporacích vždy stranou nejslabší a měla svůj význam jediné osobností svého vůdce Masaryka, jež byl naposled zvolen do říšské rady v r. 1911 v okrese valašskomeziříčském, a to *za pomoci sociálních demokratů*.

V politické činnosti Masarykově nabylo zvláštního významu a pozdvížení vyvolalo jeho vystoupení v tak zvaném *velezrádném procesu zdhřebském* v r. 1908 a v procesu pro urážku na cti, který zahájili členové srbo-chorvatské koalice ve sněmu chorvatském proti spisovateli dr. Friedjungovi. V obou procesech jednalo se o *velkosrbskou propagandu* na území rakouském. První proces zavdal Masarykovi podnět k podání pilného návrhu v rakouském parlamentě. Odůvodňoval ho obšírnou řečí, v níž podnikl nejprudší útoky na soudce v procesu zaměstnané, a popřel vůbec, že by na území rakouském bylo nějakého hnutí velkosrbského. Při tom odvážil se prohlásiti, což jest interesantním zejména vzhledem k jeho činnosti nynější, že *pojmem velezrady pozbyl podle moderních názorů státoprávních všeho praktického významu*.

Také v procesu Friedjungově vystoupil ve prospěch soukromých žalobců. V průběhu tohoto líčení, jež bylo dne 9. prosince 1909 zahájeno před vídeňským soudem porotním a 22. prosince skončilo narovnáním, byl Masaryk slyšen jako svědek. Ve své výpovědi popřel znovu, že by v Srbsku existoval nějaký tajný svaz, a tvrdil, že pověstná Narodna obrana, jež se později stala tak smutně proslulou, byla založena jediné za tím účelem, aby

v Bělehradě bylo zabráněno demonstracím při anexi Bosny a prohlášení Bulharska za království, že však ani na území rakousko-uherském, ani v Bosně není žádné placené velkosrbské propagandy. Masaryk vydal o tomto procesu brožuru pod názvem *Vasič—Forgach—Aehrenthal*, v níž obvinil rakouské vyslanectví v Bělehradě, že *falšovalo listiny* a tehdejší zahraniční ministr Aehrenthal že o všem tom věděl. Pozdější události, jak je všeobecně známo, dokázaly, že velkosrbské hnutí, a to co nejrozsáhlejší a nejnebezpečnější, v naší monarchii skutečně existuje, přes to, že Masaryk, jenž byl o srbských poměrech a cílech srbské politiky dozajista výtečně zpraven, to rozhodně popíral. Masaryk nebyl v nejasnu o organizaci spolku Narodna obrana a o nebezpečí, jež hrozilo naší monarchii se strany velkosrbského hnutí. To vyplývá z dopisu srbského setníka Milana Pribičeviče z 30. května 1914 a z dopisu, jež Masaryk poslal dne 28. června 1914, bezprostředně pod dojmem *zavraždění rakousko-uherského následníka trůnu*, zpravodaji „Casu“ ve Vídni Hlaváčovi, a v němž *bez jediného slova rozhořčení neb odsouzení prostě sděluje, že atentát očekával.*

A jestliže se tenkrát při tomto jeho vystoupení nikdo neodvážil vznésti vážné pochybnosti o jeho dobré víře a patriotismu, spočívalo to jedině v tom, že měl pověst *rozmyslného a umírněného politika*. Toto zdání dovedl si Masaryk dáti také v české politice. A tento dojem byl zesílen stanoviskem, jaké zaujal vůči panslavismu, ztělesněnému v *neoslavismu*. Masaryk neměl pro toto hnutí žádného zájmu, přes to, že sám obhajoval požadavek kulturního společenství všech Slovanů. Zúčastnil se sice slovanského sjezdu pražského v roce 1908, na němž byl neoslavismus založen, ale choval se tu úplně zdržlivě. Později pak neoslavismus dokonce výslovně odmítl. Vše to lze vysvětliti tím, že se svými demokratickými ideami

stál *nepřátelsky proti oficiálnímu Rusku*, v němž správně spatřoval zastoupení reakce.

*

Bylo by však chybou pokládati Masaryka za austroslavistu, to jest za politika, jenž by byl poctivě usiloval o řešení slovanské otázky v rámci státní myšlenky rakouské. U svých odpůrců si ovšem dovedl dávatí toto zdání, ale na jeho pravé úmysly lze usuzovati z jeho chování v nynější válce a s jeho stanoviska ve jmenovaných velezrádných procesech srbských. I z jeho dopisů dr. Kramářovi vychází nade všechnu povinnost najevo, jak smýšlel o dynastii a Rakousku. Tak napsal v dopisu dr. Kramářovi ze dne 5. ledna 1898:

„Dostal jste se pořádně na pravo. Mám pro to jediné vysvětlení psychologické (dlouho jsem o tom přemýšlel), že jste nabyl důvěry, ba přímo lásky k dynastii. . . Já této důvěry nemám, a proto se Vám zdá, že stojím „pořádně na levo“.“

Ještě zřetelnějším je dopis dr. Kramářovi ze dne 9. ledna 1899, v němž praví:

„Hlavní věc: Vy máte o Rakousko strach! Já ne! Palacký pravil: Byli jsme před Rakouskem a budeme i po něm. Byla-li to však u Palackého jenom fráze, já chci, aby se to stalo skutečností. (Jsou i takové skutečnosti).“

Masaryk myslel tedy již v r. 1899 na *samostatný český stát mimo rámec Rakouska*. A nemohl být na pochybách o tom, že tohoto cíle nelze dosáhnouti v cestě smírné, nýbrž jenom následkem nešťastné pro Rakousko

války. Tím se vysvětluje jeho chování po vypuknutí války, o níž věřil, že ho přiblíží ke splnění jeho snu. Pokud byl v tuzemsku, nemohl ovšem odhoditi úplně svou masku, ale jeho pozdější chování, jež bylo objasněno z jeho později nalezených poznámek, rozptyluje poslední pochybnosti o jeho skutečném smýšlení.

*

V procesu proti dr. Kramářovi vyšlo najevo, že se po vypuknutí války konaly *tajné porady* určitého počtu vůdců českých stran, jichž se účastnil především Masaryk.

1. října 1914 měl s několika národně sociálními poslanci poradu, v níž se mluvilo o postupu českých vůdců, jakmile budou Čechy, jak se očekávalo, obsazeny pruskou armádou. Účel této porady stane se ještě srozumitelnějším, vezme-li se v úvahu Masarykův cíl zřízení českého státu, samostatného i vůči Rusku. Rusko nebylo mu, jako rusofilům, cílem, nýbrž toliko prostředkem k cíli. Proto kladl v této poradě hlavní důraz na to, aby celá věc byla posuzována se stanoviska programu českého a aby nebylo spoléháno jenom na Rusy, jak to ve svých poznámkách výslovně napsal. Masaryk se očividně obával toho, že by převaha rusofilských kruhů mohla v Čechách stvořiti takové poměry, z nichž by pak nebylo žádné cesty zpět k plné státní samostatnosti Čech. S tím se shoduje také jedna věta v jeho poznámkách o rozmluvě, kterou měl příštího dne s posl. dr. Stránským:

„Rusové geograficky nám vzdálení, jak bychom mohli býti částí Ruska?“

*

Podobné heslovité poznámky v jeho zanechaných spisech týkají se také jeho rozmluvy s tehdejšími českými

místodržitelem knížetem Thunem dne 2. října 1914, v níž obhajoval pasivní chování, které zaujal český národ vůči válce. Všechny české strany mají ovšem program slovanský, i on sám má slovanské, zejména ruské sympatie, *není však pro carismus a carskou politiku*. Podle svých poznámek ukončil pak Masaryk rozhovor příznačným obratem, že předpokládá, že mu bylo porozuměno i v tom, co jen naznačil.

V *prosinci r. 1914* rozhodl se Masaryk přeložiti pole své činnosti do ciziny, a zejména do Švýcar, aby mohl rozvinouti účinnější

propagandu proti Rakousku.

Tato jeho cesta jest patrně výsledkem usnesení, jež se stalo na shora zmíněných konferencích, neboť se později v různých zahraničních listech poukazuje na to, že Masaryk odešel do ciziny jako plnomocník směrodatných vůdců českých stran za tím účelem, aby mohl za hranicemi českou věc účinně hájiti. V Masarykově orgánu, jenž vychází v Annemasse ve Francii pod názvem „Československá samostatnost“, je napsáno výslovně, že „profesor Masaryk odešel z Prahy jediné a výhradně s myšlenkou, aby se mohl v cizině věnovati politické akci pro náš český (velezrádný) program“. *Z počátku zamýšlel* — praví se ve článku dále — *vzdáti se před svým odjezdem profesury*, a to s odůvodněním, že nesouhlasí s válkou a s rakouskou politikou, a již také *sepsal telegram*, jímž chtěl své rozhodnutí vládě oznámiti. Profesor Masaryk upustil pak od tohoto kroku jen z důvodů taktických.

Dříve však, nežli promluvíme o činnosti Masarykově v cizině, je nutno vyložiti krátce české velezrádné hnutí, jeho cíle a prostředky v jednotlivých zahraničních státech.

Nepřátelské snahy Čechů, žijících v Rusku, objevily se se vši prudkostí hned po zahájení války a pohybovaly se, jak je pochopitelné, skoro čistě na carských kolejkách. Ve všech větších městech, v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě vznikly české komitety se zřejmě vlastizrádnými cíli, a všechny české spolky postavily se hned do služeb ruské věci. Již dne 7. srpna 1914 přijal car v moskevském Kremlu deputaci Čechů v Rusku žijících, v níž byli knihkupec Svatopluk Koníček, jenž si přikládal také jméno Štěpán Horský nebo Gorský, pak Alois Tuček, ředitel moskevské filiálky firmy Laurin & Klement, a konečně jistý Hrabě. Deputace ujistila cara věrnou oddaností českého lidu. Prohlásila: „Kěž zlatá, svobodná koruna svatováclavská zazáří v paprscích koruny Romanovců.“ — Druhá česká deputace podávala carovi zprávu v září 1914 v Carském Selu o událostech v Praze a tlumočila mu požadavky českého národa.

Hned nato se přikročilo v Rusku, v Moskvě, Petrohradě a Kyjevě

k utvoření českých legií

pro ruské válečné služby, aby se tím také bezprostředně pomáhalo vítězství ruských zbraní. Při tom vynikli vedle českého spolku „Hus“ v Moskvě zejména úředník firmy Laurin & Klement v Petrohradě, Zdeněk Raimann a důvěrník Národní rady české v Praze, kyjevský velkostatkář a redaktor V. Vondrák. Tento promluvil také slavnostní řeč dne 18. října 1914 při svěcení praporu kyjevské legie. Všechny tyto legie byly později spojeny v jednotnou Českou družinu; jejím organisátorem byl zmíněný již Alois Tuček, jež jeho obdivovatelé nazvali českým Garibaldim. Tato družina stále rostla ne-

přetržitým verbováním mezi rakouskými válečnými zajatci slovanských národností, jakož i přílivem českých přeběhlíků; tím pak, že její členové byli s rakouskými poměry dokonale obeznámeni, tvořila cennou podporu ruské armády, zejména ve věcech výzvedných.

Ode dne 10. do 13. září 1914 konal se v Petrohradě sjezd, na němž byl za účelem sjednocení všeho velezrádného hnutí založen Svaz českých spolků na Rusi, v němž byly zřízeny výbory pro činnost organizační, finanční, vojenskou a žurnalistickou. V březnu 1915 konal se v Moskvě sjezd, jenž poslal holdovací telegramy všem hlavám států, s nimiž bylo Rakousko ve stavu nepřátelském, a nakonec přijal resoluci, v níž se žádá zřízení samostatného státu národního ze země koruny české a Slovenska se slovanským králem v čele, a úzkými styky s ostatními slovanskými sesterskými národnostmi, zejména s Ruskem.

Učinnou propagandu vykonávaly také česko-ruské časopisy, a to „Čechoslovan“, vycházející v Kyjevě, zejména však časopis „Čechoslovák“, založený v Petrohradě a redigovaný bývalým redaktorem „Národních listů“ Bohdanem Pavlů, jenž narukoval při počátku války jako kadet, a pak se svým celým oddílem přešel k nepříteli.

Vůdcové česko-ruského hnutí se však snažili navázat styky s velezrádnými organisacemi v jiných státech. Shora uvedený Koníček-Horský, jeden z nejčilejších spolupracovníků ve službách velezrádné věci, podnikl z příkazu Národní rady v Rusku na podzim 1914 cesty do Rumunska, Bulharska, Srbska, Řecka, Italie, Francie, Švýcar, Anglie a Severní Ameriky.

ČESKÉ VELEZRÁDNÉ HNUTÍ VE FRANCII

Stejně jako v Rusku, byly poměry pro velezrádné hnutí příznivými i ve Francii. Zde byla půda již ode-

dávna připravena. Čeští politikové se již od let nepřetržitě a naléhavě ucházeli o francouzské přátelství, při čemž však se z počátku setkávali s malým pochopením a ochotou. Jednotliví francouzští učenci a publicisté se namáhali zčásti již v šedesátých letech, aby své lidi informovali o poměrech Čech, nenašli však u širokého obecnstva skoro žádného zájmu. Věci se však změnily a českým námluvám se vycházelo s porozuměním vstříc, jakmile byl uzavřen rusko-francouzský spolek, politické poměry evropské se stále více přihrocovaly a zmizela poslední naděje, že by bylo možno Rakousko od Německa oddělit. Tehdy byl ve Francii poznán politický prospěch, jaký mohlo české přátelství přinést. Na straně francouzské byli ve službách česko-francouzského sblížení horlivě a neúnavně činnými zejména *Arnošt Denis*, profesor na pařížské Sorbonně, a *André Chéradame*, oba zapřisáhlí nepřátelé Rakouska. Tyto styky byly stále pěstovány vzájemnými návštěvami pařížských a pražských obecních zastupitelstev, a řeči, jež byly při podobných, nadšeně snadno vzněcujících příležitostech přednášeny, mluvily jasně, že Čechy nestojí na straně centrálních mocností, nýbrž že spatřují svou spásu v přátelství s Francií a Ruskem. Při rozpuštění Svazu sokolských jednot napsala „Nation tchèque“: „Rozpuštění všech sokolských jednot vyvolává živé pohnutí, a to nejenom v Čechách, ale i ve Francii, v níž četné jejich návštěvy od r. 1889 (Paříž) a 1892 (Nancy) zanechaly nejlepší upomínky. Tyto návštěvy, stejně jako triumfální přijetí, jehož se dostalo našim gymnastům a delegátům pařížské městské rady při pražských slavnostech v letech 1907 a 1912, bylo něco jiného, nežli obyčejné konvenční zdvořilosti nějaké společnosti gymnastů.“

Podle toho také zaujímal otázka styků s Francií široké pole v poradách Národní rady české, jak to ukázal

výsledek domovní prohlídky. Ve francouzských spisech bylo *Čech* litováno jako země úpějí pod rakouským jhem a často byly uváděny v paralelu s *Alsaskem-Lotrinskem*. Nelze se proto diviti tomu, co bylo napsáno v prvním čísle českého v Paříži vycházejícího velezrádného listu „L'Indépendance tchèque“ z 15. ledna 1915, že totiž již dvě léta před výbuchem války snažili se pařížští Čechové založiti zvláštní irredentistické komité.

*

V létě r. 1914 byly nejvýznačnějšími českými spolky ve Francii „Sokol“ v Paříži a socialistická skupina „*Rovnost*“: Oba spolky zahájily Rakousku nepřátelskou propagandu *ihned v den vyhlášení války Srbsku*, a to pouliční demonstrací před budovou rakouského vyslanectví v Paříži. Lze si snadno představit, jaký dojem vyvolal tento projev v Paříži v předvečer vypuknutí války s Německem a Rakouskem a jak posílil válečnou náladu francouzské vlády. Dne 29. července 1914 svolaly oba jmenované české spolky valné shromáždění celé české kolonie, na němž byli zvoleni čtyři delegáti za účelem dohody s francouzskými úřady, jakým způsobem by mohli pařížští Češi prospěti ve válce Francii. A skutečně bylo také *dne 1. srpna 1914*, tedy v týž den, kdy v *Rakousku-Uhersku* všichni státu věrní občané se radostně chápali zbraní, aby ochránili vlast před přepadem se strany našich nepřátel, na konferenci pařížských Čechů *usneseno* zřídit *českou legii*, jež by bojovala na straně Francie proti Rakousku, a již byla již *za pět dní prokázána čest, že byla zařaděna do praporů francouzské republiky*.

*

První česká dobrovolnická setnina, jež odešla 2. srpna 1914 do pole, čítala 500 mužů; vcelku dosáhla česká legie ve

Francii podle českých zpráv hned po zahájení války počtu 1000 mužů.

Již v srpnu 1914 přikročilo se k založení „Comité de la colonie tchèque et de volontaires tchèques“, jehož presidentem se stal jistý Josef Capek, který převzal netoliko organisaci české legie, nýbrž měl vykonávati také funkce českého konsulátu. Toto komité bylo také skutečně francouzskými úřady oficiálně uznáno. V říjnu 1914 bylo několika výnosy francouzských ministerstev Čechům zaručeno, že bude s nimi jednáno jako s příslušníky národností spřátelených, a jejich soukromý majetek byl také sprostěn sekvestrace. Tím odpoutala česká kolonie v Paříži své osudy i navenek od Rakouska a dosáhla současně mimořádně působivého prostředku propagačního, ježto tyto výhody hmotné byly pro kolísavé živly mocným dalším lákadlem pro účast na velezrádném hnutí.

O něco později vznikla v Paříži ještě jedna organisace, jež tvořila vrchní vedení českého hnutí odpadlického ve všech nepřátelských a neutrálních státech, a to pod jménem: „Národní rada zemí československých“. Jejím presidentem se stal zmíněný již Koníček-Horský, jenž na své agitační cestě ke konci r. 1914 z Ruska přišel do Paříže. Účelem této Národní rady bylo podle sdělení L'Indépendance tchèque soustředění všech českých kolonií v jejich snahách po obnově nezávislosti českého národa a obhajobě jejich zájmů. Jejím úkolem bylo také dorozumění s Národní radou českou v Praze, což ukazuje na spojení, jež mezi oběma korporacemi i po dobu války existovalo. K provedení tohoto programu uspořádala česká Národní rada v Paříži od 28. ledna do 5. února 1915 sjezd, jenž byl obeslán českými delegáty ze všech nepřátelských a neutrálních zemí a na němž byla Paříž znovu ustanovena za sídlo ústředního výboru velezrádného hnutí.

Hodonín - 18. VI. 1924. Pre-
sident se ve svém rodném městě
setkává se svými spolužáky
(Archiv voj. hist. úst.)

President Masaryk uctíván po
staročeském způsobu chlebem
(ČTK)

T. G. Masaryk hovoří se ženami ze Skýčova

(Ústav T. G. M.)

T. G. Masaryk v rozmluvě s kameníky ze Skýčova

(Ústav T. G. M.)

K dosažení větší jednotnosti organizace byly zřízeny čtyři okruhy působnosti, z nichž jeden tvořila *Amerika*, druhý *Anglie* se zeměmi skandinávskými a Holandskem, třetí *Francie, Belgie, Švýcarsko* a ostatní země latinské, čtvrtý *Rusko* se zeměmi balkánskými a Asií. Jako výsledek sjezdu byl vydán *manifest ze dne 16. února 1915*, jenž jest snad nejnestoudnějším ze všech oněch četných projevů, jimiž české hnutí obohatilo světovou literaturu.

V tomto spisu prohlašuje *Národní rada česká v Paříži*, udánlivě ve jménu dvou milionů českých vystěhovalců, že *rakouský císař není více hoden nositi titul českého krále*. Po dalších nadávkách na osobu panovníka *zprošťují se všichni čeští vojáci a státní úředníci přísahy věrnosti vůči císaři*. Na český národ v Čechách se vznáší *apél, aby zůstal klidným a v pasivní resistenci vytrval*. Car slíbil českému národu úplnou samostatnost a nezávislost, a v okamžiku, kdy vítězná armáda ruská vstoupí na českou půdu, budou se všechna jednání úřední konati již jménem vlády české. Na konci projevu *provolává se sláva caru osvoboditeli, velkoknížeti Nikolajovi, udatné ruské armádě, všemu šlechtnému národu ruskému a jeho spojencům*.

*

Mnohem účinnějším prostředkem propagačním nežli tato macha byla *akce druhá*, jež záležela v tom, že francouzským listům byly podávány tendenčně zbarvené zprávy o poměrech v Rakousku a o požadavcích českého národa. Za vedení jakéhosi Crkala byla v Paříži zřízena zvláštní *tisková kancelář*, jež dávala informace francouzskému tisku. Vedle toho byly založeny také samostatné velezrádné listy. Hned po zahájení války vznikly dva takovéto listy „*Český národ*“ a „*Nazdar*“, jež však dlouho nevycházely. „*Nazdar*“ byl již 1. ledna 1915 nahrazen oficiálním orgánem české Národní rady,

jmenovanou již „Československou Samostatností“, jejíž redakci převzal Vilém Crkal, bývalý spolupracovník Národních listů. Tento list, jehož velezrádný směr prozrazuje každý řádek, byl především určen pro české kruhy ve Francii. Od 1. května 1915 počal pak prof. Denis vydávati časopis pod názvem „*La Nation tchèque*“, orgán to, jehož úkolem bylo seznamovati vzdělané vrstvy francouzského národa, jakož i diplomaty všech neutrálních a s Rakouskem válčících států s českými snahami o samostatnost.

Osobnost Denisova, jenž již před válkou napsal několik děl o Čechách a pro své zásluhy o česko-francouzské přátelství byl českou universitou v Praze vyznamenán čestným doktorátem, požívá velké vážnosti jak v táboře českém, tak i francouzském. Ačkoli pak i tento časopis je v každé své řádce prodchnut vášnivou nenávisť vůči Rakousku, přece jenom se snažil dáti si masku věcnosti a vědeckosti. Měl celkem dokonalé zprávy z Čech, jež, jsouce příslušně přehnány a skresleny, ale majíce přece jen pravdivé jádro, nemohly se minouti žádaným účinkem na čtenáře, kteří nebyli dostatečně informováni.

ČESKÉ HNUTÍ VELEZRÁDNÉ V ANGLII

České hnutí v Anglii stálo skorem šmahem v táboře směru republikánsko-anglického. Malíř František Kopecký má smutnou zásluhu, že se zde hned po zahájení války postavil v čelo hnutí; sám se chlubí, že když po prohlášení války chtěla část Čechů uposlechnouti svolávacích rozkazů vojenských a odcestovati do Rakouska, všechny od toho odvrátil.

Již dne 3. srpna 1914 byl na jedné české schůzi v Hyde-Parku schválen *manifest*, v němž se vypovězení války

Rakouskem prohlašuje za zbabělý útok na slovanské bratry, a bylo usneseno, že všichni Čechové budou bojovati *jedině po boku Anglie*, kdyby měla být do války vtažena. Již za dva dny bylo v Londýně stejně jako v Paříži založeno české velezrádné sdružení: „London Czech Comite and Legion for British Service“, jež přičiněním Kopeckého dosáhlo uznání anglických úřadů a bylo pověřeno konsulární agendou pro Čechy, žijící v Anglii.

Stejně jako ve Francii, bylo i v Anglii jednáno s Čechy jako s příslušníky spřáteleného národa, a byli proto zproštěni všech omezení, jako internace a konfiskace majetku, jež postihla ostatní státní příslušníky rakouské. Byla zřízena také *česká legie pro anglické služby válečné*, jež však v dubnu 1915 nebyla ještě svolána. Naproti tomu *vstoupilo mnoho londýnských Čechů počátkem r. 1915 do české legie ve Francii*.

Na počátku roku 1915 pokládalo londýnské komité za vhodné vydati *manifest*, jenž se svým obsahem přimyká k manifestu pařížskému a jemuž se dostalo té cti, že byl 2. března 1915 otištěn v „*Times*“. Při prohlášení války Itálii uspořádalo londýnské komité pouliční projev a podáním adresy ubezpečilo italského vyslance sympatiemi českého národa k Itálii.

ČESKÉ VELEZRÁDNÉ HNUTÍ V AMERICĚ

V Americe bylo české hnutí velezrádné zorganizováno pevně již před příchodem Kopeckého. V New Yorku byl již na podzim r. 1914 založen *výbor pro samostatnost a neodvislost Čech*, jenž si vytkl za cíl podporovati velezrádné hnutí vším možným způsobem. To se nejdříve dalo stykem s diplomaty dohodových mocností. Deputace výboru navštívily anglické a ruské velvyslance ve Washingtonu, ubezpečily oba oddaností českého národa

pro věc spojenců a žádaly je o seznam válečných zajatců v Rusku, aby mohly mezi nimi ještě během války rozšiřovati protirakouskou propagandu. Jmenovaný výbor posílal také články do dohodového tisku a sbíral peníze pro velezrádné hnutí.

Ještě většího významu nabylo „*České národní sdružení*“ (Bohemian National Alliance) v Chicagu, založené na sjezdu v Clevelandu v březnu r. 1915, jehož předsedou byl lékař dr. Ludvík Fischer a jež bylo oficiálním sdružením všech velezrádných Čechů v Americe. K tomuto sdružení, jež mělo filiálku v New Yorku, patřilo 26 českých kolonií v Americe. Podle výkazu, jenž byl dne 8. srpna 1915 uveřejněn v newyorských listech, dosáhly peněžité sbírky do této doby obnosu 18.000 dolarů. Podle zprávy c. k. policejního ředitelství v Praze činily ovšem naproti tomu všechny sbírky, jež američtí Čechové až do jara roku 1916 prof. Masarykovi pro velezrádnou propagandu dali k dispozici, vcelku obnos 900.000 dolarů. České národní sdružení v Americe bylo přes Lausanne ve Švýcarsku ve spojení také s českými politiky v Praze.

V prvním čísle pařížského časopisu „*Indépendance tchèque*“ ze dne 15. ledna 1915 byl otištěn *manifest amerických Čechů* prezidentu Poincaré. V tomto manifestu se mezi jiným praví:

„Den odvety pro Francii přišel! Vítězně zatlačuje německý vpád. Ale naši čeští bratři jsou vydáni na milost a nemilost kruté vojenské tyranii rakouské. Naši bratři, naši jinoši, naši otcové byli donuceni chopiti se zbraní.“

Ke konci byla vyslovena pevná víra, že konečné vítězství Francie přivodí také vzkříšení české nezávislosti, pro niž jsou Čechové odhodláni ke každé oběti. Tento tiskopis byl podepsán nejenom Národním sdružením,

nýbrž také Národní radou českou v Americe a českými spolky v Omaze a v Clevelandu.

*

Na podzim r. 1915 vydán byl také *manifest českých sociálních demokratů v Americe*, v němž česká sociální demokracie slibuje snahám Národního sdružení svou výslovnou podporu a *požadavek plné nezávislosti českých zemí*, sjednocených v úplně svobodném státě československém, *prohlašuje za svou první lidskou a socialistickou povinnost*.

*

Přítom je dlužno zmíniti se také o činnosti Besedy V. Frič v Chicagu, jež se zabývala hlavně rozšiřováním velezrádného hnutí mezi českými válečnými zajatci v Rusku a Srbsku. Za tím účelem byly českoamerické noviny velezrádného směru posílány ve velikém množství — do 2. února 1915 již celých 612 balíků — do tábora válečných zajatců, v nichž byli čeští zajatci, a kromě toho byl udržován s českými válečnými zajatci také písemný styk, na němž byli zúčastněni zejména starosta Besedy Felkl a tajemník Nosek. Pro zasilky novin měla Beseda V. Frič k dispozici bohatý materiál. *V Americe vychází přes 60 českých novin, jež se takřka bez výjimky daly do služeb velezrádného hnutí*, především časopisy vycházející v Chicagu „*American Bi-Monthly*“, „*Denní hlasatel*“, „*Slavie*“, „*Borec americký*“, orgán sokolské jednoty Fügner-Tyrš a „*Orgán Bratrstva*“, oficiální časopis československých podpůrných spolků ve Spojených státech a v Kanadě. V New Yorku byly „*New-yorské listy*“ vedoucím orgánem českého hnutí za nezávislost. K podpoře a informaci českých a amerických listů založilo Národní sdružení pod vedením Tvřického-Kramera svou vlastní tiskovou kancelář. Kro-

mě toho existovalo v Chicagu „*České tiskové sdružení*“, jehož předsedou byl jakýsi I. F. Štěpina, pak „*Česko-americké sdružení tiskové v New Yorku*“ a „*Zpravodajská kancelář v Americe*.“

Stejně intenzivní jako činnost publicistická byla také *činnost shromažďovací*. V Chicagu konal se již dne 28. července 1914 český tábor protestní, na němž četní řečníci mluvili proti rakouské „brutalitě“ a líčili „utrpení“, jež český národ musí snášeti. Tento tábor lidu, na němž bylo sebráno 3000 franků pro srbský Červený kříž, došel český národ musí snášeti. Tento tábor lidu, na němž bylo sebráno 3000 franků pro srbský Červený kříž, došel hlasité odezvy ve všem americkém tisku. Významu nabýly také sjezdy v Chicagu 20. září 1914, v Clevelandu 13. března 1915 a schůze, konané na jaře roku 1915 v Bridge-Port, Cedar-Rapids a v New Yorku při agitacní cestě Štěpána Horského, českého vůdce z Ruska, a Františka Kopeckého, vůdce českého velezrádného hnutí v Americe.

*

Živá činnost všech spolků českoamerických stala se zvláště důležitou a nebezpečnou v době, když centrální mocnosti diplomaticky zakročily u vlády Spojených států *proti dodávce střeliva ze Spojených států Francii a Anglii*. Američtí Čechové, podporováni jihoslovanskými vystěhovalci z naší monarchie, vystoupili sebevědomě a soustavně proti snahám německé a rakouské vlády, amerických Němců a jedné části amerického tisku, aby byl vydán státní zákaz vývozu válečného materiálu ze Spojených států. Ve všech českých koloniích byly svolávány schůze a usnášeny resoluce, ve všech českých novinách byla prováděna živá agitace pro „zachování neutrality“, t. j. pro povolení, aby Spojené státy mohly dodávat válečný materiál spojencům, a v celé Americe byl rozšířen veliký počet letáků. Národní sdružení bylo dokonce tak nestydaté, že jeden takovýto leták poslalo na-

šemu vyslanci ve Washingtonu s přípisem, v němž uvádí, že mluví jménem více než půl milionu mužů a žen českého původu ve Spojených státech a že hluboce cítí s bratry v Čechách, kteří byli donuceni obléci rakouskou uniformu a bojovati pro věc, kterou pokládají za nespravedlivou.

*

České hnutí v Americe stálo zcela na půdě anglicko-republikánské. Pro carské snahy Horského a dětské fráze o sesazení našeho císaře a pod. nebylo v kruzích amerických Čechů žádného porozumění. V některých českoamerických listech byl Horský dokonce zcela určitě odmítnut. Ale právě proto *bylo českoamerické hnutí mimořádně účinné* a vykonávalo značný vliv na ostatní kruhy americké, ježto se nestavělo na půdu jarmarečních projevů, nýbrž *střízlivě a vypočítavě využívalo každé příležitosti všude tam, kde mohlo věci naší vlasti připravit citelnou škodu*.

ČESKÉ VELEZRÁDNÉ Hnutí VE ŠVÝCARSKU

České hnutí vystoupilo organisovaně a cílevědomě také v druhé neutrální zemi, ve *Švýcarsku*. Vzhledem k malému počtu Čechů, žijících ve Švýcarsku a jejich menší finanční síle nedosáhla tu ovšem česká agitace zevně takového rozsahu jako ve Spojených státech. Ale poloha Švýcar, jakožto sousedního státu Rakouska a Francie, přikázala českému hnutí ve Švýcarsku důležitou úlohu prostředníka mezi velezrádnými živly v tuzemsku a v zemích nepřátelských. *Švýcary zvolil také Masaryk nejdříve za pole své činnosti*.

Již před vypuknutím války bylo ve Švýcarsku sedm českých spolků, a to v Curychu, Schaffhausenách, Zenevě, Bernu, Basileji, St. Gallenu a Lausannu, z nichž byl nejvýznamnějším spolek „Svatopluk Čech“ v Cury-

chu. Vedle něho vystupoval ještě spolek „Hus“ v Schaffhausenách, beseda „Slovan“ v Ženevě a „Česká beseda“ v Bernu. Počet členů všech těchto spolků nebyl veliký; nejsilnější spolek curyšský měl v dobách mírových jen asi 60 členů. Všechny spolky byly členy sekretariátu zahraničních Čechů *při české straně sociálně demokratické v Praze*, třeba členstvo, z největšího dílu tovární dělníci nebo malí řemeslníci, nebyli všichni smýšlení sociálně demokratického. Hned po vypuknutí války všechny spolky, zejména „Svatopluk Čech“ z Curychu a „Hus“ v Schaffhausenách, vzaly na sebe úlohu revolučních komitétů a rozvinuly pronikavou činnost *protirakouskou*. Celkem lze však říci, že švýcarští Čechové byli by bývali sami sotva s to dáti své protistátní agitaci nějaký nebezpečný ráz pro Rakousko. Oni nestáli na sociální úrovni, jež by jim byla umožňovala vstoupiti v bezprostřední styk s vlivuplnými osobnostmi nepřátelské ciziny. Byli to jistě horliví a odhodlaní agitátoři, kteří však potřebovali vedení obezřetných a politicky vzdělaných vůdců. Takových našli *v osobě prof. Masaryka a jeho pomocníků*. Zasažením těchto osob nabylo nyní české hnutí ve Švýcarsku své zvláštní nebezpečnosti.

VELEZRÁDNÁ ČINNOST MASARYKOVA

V první době svého pobytu ve Švýcarsku nevystoupil prof. Masaryk ještě veřejně a zdá se, že se omezil na styk se zahraničními politiky a publicisty, s nimiž byl z největšího dílu již dříve znám, a že se omezil na přípravné práce pro své pozdější vystoupení veřejné. Tato skrytá činnost Masarykova byla příznivě podporována tím, že mu vzhledem k jeho vždy zdánlivě umírněné a zájmům celé monarchie sloužící politice nikdo nemohl připisovati účast na hnutí velezrádném. Jeho pozdější otevřená

zrada byla proto také *překvapením pro všechny nezasvěcené kruhy*.

Na počátku jednal ovšem pro svou osobu s obzvláštní obezřetností. Ale již v první době ukázal, jak malé měl hryzení svědomí při výběru prostředků k dosažení svých velezrádných činů. Muž jeho vědeckého významu a sociálního postavení, muž, o jehož osobní počestnosti neodvážili se nikdy vážně pochybovati ani jeho největší političtí odpůrci, tento muž se neostýchal vykonávati nízké služby vyzvědačské pro ruskou vládu a ruskému vojenskému attaché z Bernu sdělovati zprávy o výrobě střeliva a pohybu vojska v Rakousku. Toto jednání v neprospěch vlastního státu, jemuž děkoval za své společenské a vědecké postavení, možno u člověka, jenž si stále hrál na nejpovolanějšího strážce mravních ideálů, označiti dozajista za nejhlubší stupeň mravního úpadku.

V téže době měl *Masaryk* schůzku s býv. francouzským ministerským předsedou *Bourgoisem*, jenž ho v Ženevě navštívil.

V březnu r. 1915 přinesly „Pacifické listy“ v San Franciscu článek, pocházející podle udání redakce od jednoho z nejpřednějších českých pokrokových politiků, jenž se právě zdržuje v cizině. Je patrné, že to mohl být jenom *Masaryk*; o jeho autorství svědčí také obsah článku, zejména *ostré odsouzení vnitřní politiky Kramářovy, s níž nebyl Masaryk nikdy srozuměn*. V tomto článku se prohlašuje, že jediná spása pro Čechy spočívá v politice *protirakouské* a že ve spojení s Ruskem lze po překonání rakouského marasmu zasaditi německému imperialismu ránu smrtelnou. Potřebnou moc k provedení tohoto skvělého úkolu poskytly by *styky s cizinou, organizace evropských a amerických Čechů a výcvik vojáků, kteří jsou rakouského jha zbaveni*.

V témže měsíci byl také v časopisu „Borec americký“, orgánu sokolské jednoty Fügner-Tyrš v Chicagu, uveřejněn *apel*, vybízející k *peněžitým sbírkám* pro české politické hnutí v Evropě, a bylo výslovně poukázáno na to, že tento apel pochází od *muže*, jenž svým celým životem prokázal svou poctivost, odvahu a prozíravost. Jestliže tedy také tento muž věří v českou samostatnost a v tomto smyslu pracuje, k čemu tedy dále vyčkává? — Jméno tohoto muže nebylo vysloveno, ale přes to je více než pravděpodobno, že i zde byl míněn *Masaryk*, jenž skutečně později značné peněžité sbírky z Ameriky obdržel.

Dne 1. května 1915 vyšlo první číslo časopisu „La Nation tchèque“ a dlužno mít za to, že redakce listu byla z iniciativy Masarykovy svěřena prof. *Denisovi*. Masaryk měl na obsah a směr tohoto velezrádného listu rozhodující vliv, což vychází najevo zejména z telegramu Amfiteatrova, římského zpravodaje listu „Ruskoje Slovo“, v němž se praví: „Masaryk odjel současně a vydává nyní v Paříži La Nation tchèque — vlastně vydává ji Denis, ale Masaryk je spolupracovníkem.“

Po nějaké době vstoupil Masaryk v osobní styk i s českými kruhy ve Švýcarsku, o čemž ovšem tenkrát ještě patrně na jeho přání neproniklo nic do veřejnosti. Na jaře r. 1915 konal v besedě „Slovan“ v Ženevě přednášku pod titulem: „*Čechy a nynější válka*“, jež vyšla v červenci r. 1915 v prvním čísle českého časopisu v Kyjevě „Česko-ruskoje Jedinienie“. V této přednášce zdůraznil odpor Čechů proti válce, prohlásil, že všichni Čechové jsou srbofily a rusofily v nejlepším smyslu slova, stěžoval si na pronásledování českých politiků rakouskou vládou, při čemž se zmínil o trestním řízení proti Cyrillu Duškovi, a na konec vznesl apel na všechny Čechy v cizině, aby bez ohledu na oběti pracovali všemi

silami ke zřízení československého státu. Jistý Batecki, jenž sepsal úvodní slovo k této přednášce, poznamenal, že prof. *Masaryk* v soukromých rozhovorech se vyjádřil, že *Čechové se musejí zúčastniti boje osobně tím, že utvoří české legie anebo že vstoupí jako dobrovolníci do vojsk dohodových, aby si tím zabezpečili hlas na mírové konferenci.*

*

V plné světlo veřejnosti vstoupil Masaryk na počátku měsíce července 1915, když

500. výročí smrti Husovy

bylo Čechy v cizině všude použito k *protirakouským slavnostem*. Dne 4. července 1915 promluvil Masaryk slavnostní řeč v *Curychu*, v níž pravil: „Mezi ideou českou a ideou rakouskou, jež byla u nás protireformací násilně provedena, není smír možný. Důvěřujeme, že tato velká válka světová přivede také národ náš k svobodě a že my se podle programu všech českých stran dožijeme české samostatnosti podle slov Palackého, *že jsme byli před Rakouskem a budeme i po něm, a bude-li to nutným — a to bude nutným — i bez Rakouska.*“

Za dva dny, dne 6. července, konala se Husova slavnost v *Ženevě*, na níž promluvil slavnostní řeč prof. Denis, jenž mezi jiným pravil: „Evropa, jež přede dvěma sty lety dala český národ zničití brutální protireformací Habsburků, musí dnes zaplatiti svůj dluh vzkříšeným Čechám.“

A prof. Masaryk srovnal se svou důstojností, že po této zřejmě nepřátelské řeči muže, jenž před měsícem srovnal v „*Indépendance tchèque*“ rak. monarchii se zmijí, uchopil se sám slova. A v souhlase s názory Denisovými dovozoval, že se každý Čech, vzhledem k minu-

losti své země, musí rozhodnouti pro ideu Čech neb ideu Rakouska, jež jest orgánem evropské reakce.

Důvěrník rakouské vlády, jenž se zúčastnil Husovy slavnosti v Ženevě, oznámil také, že Masaryk má v *hotelu Richmond v Ženevě* pro svou protirakouskou propagandu pracovní místnosti a přijímací salon. Vůči tomuto důvěrníkovi rakouské vlády vyslovil Masaryk své podivení nad tím, že lidé v Čechách nastupují klidně svou vojenskou povinnost a že při domovní prohlídce „Národních listů“ nevypuklo žádné povstání.

*

Všechna činnost Čechů ve Švýcarsku byla však vážně ohrožena událostí, která působila jako úder hromu s čistého nebe. Bylo to stanovisko, jaké zaujala *spolková rada švýcarská* podle správného pojmu neutrality, a je to také důkazem pro účinnost celé akce švýcarských Čechů, že se i vláda země, která celou svou tradicí poskytovala právo asyly politickým uprchlíkům z druhých států, viděla nucena *zakročiti* proti tomuto hnutí, jež se jevilo bytí zneužitím tohoto práva asyly a chovalo v sobě nebezpečí pro neutralitu Švýcarska. Již 1. července 1915 vydala spolková rada švýcarská *výnos*, že všichni cizinci, kteří nemají příslušných legitimačních listin, nebo u nichž jejich platnost již uplynula, mají se ohlásiti u krajských úřadů policejních a mohou dosíci povolení zůstat i nadále ve svém dosavadním bydlišti jenom proti složení *kauce ve výši 1500 franků*. Tímto opatřením byli postiženi všichni ti státní občané rakouští, kteří se zúčastnili velezrádného hnutí ve Švýcarsku a byli z největší části desertéry, ježto byla jim tím vzata možnost, aby mohli u konsulárních úřadů rakouských dosáhnouti prodloužení platnosti svých papírů. České spolky ve Švýcarsku bránily se tomuto opatření tím, že skládaly

kauce ze svých peněz spolkových a agitačních. Když rakouský vyslanec v Bernu učinil vládě švýcarské oznámení o velezrádném hnutí mezi švýcarskými Čechy, provedla spolková rada zevrubné šetření mezi českými spolky, a šetření to mělo takový výsledek, že ani spolková rada švýcarská nemohla více pochybovati o existenci revolučního hnutí, namířeného proti Rakousku. *Ke konci července 1915 dala proto všem českým spolkům ve Švýcarsku sdělití, že každý, kdo by se napříště zúčastnil tohoto protirakouského hnutí, bude vypovězen*. Přes to však, že tímto opatřením české hnutí udušeno nebylo, nemohlo přece jednati veřejně a musilo napříště vystupovati jen tajně.

*

V téže asi době vznikla v *Paříži* v České národní radě, jež byla ústředním orgánem všeho českého hnutí zahraničního, krise mezi oběma směry českého hnutí, jež hrozila tuto korporaci rozbíti. Je smutnou zásluhou Masarykovou, že *situaci zachránil*. Masaryk se hodil k této úloze zprostředkovatele proto, že požíval *důvěry* obou směrů, zejména pak *sociálních demokratů*, s jejichž podporou byl svého času *zvolen do říšské rady* a jimž ve svém politickém působení stál *velice blízko*. Výsledkem porad bylo, že Česká národní rada jako veřejná korporace byla rozpuštěna a že její funkce přešla na „*Comité d'action tchèque d l'étranger*“ s *Masarykem v čele*.

V své nové hodnosti jako předseda Ústředního komitě konal Masaryk nejdříve přípravy pro vydání *manifestu*. Jeho sekretář Sychrava rozeslal dne 6. srpna 1915 oběžník na všechny české kolonie v cizině, v němž nakonec žádal o jmenování zástupců, jejichž podpisy by byly na manifestu uvedeny. *Tento manifest vyšel 14. listopadu 1915*. V srpnu r. 1915 napsal prof. Masaryk k pozvání jihoslovanského komitě *předmluvu k velezrádné brožuře*, vydané

jihoslovanskou mládeží, a to na žádost jihoslovanského komité, jež si vytklo za úkol odtržení všech srbských, chorvatských a slovinských území od naší monarchie a jich spojení v samostatný jihoslovanský stát. Předmluva obsahuje známé útoky proti Rakousku a srovnává postavení Jihoslovanů s postavením Čechů.

*

Jak vysoko šly plány Masarykovy v létě 1915, vychází najevo ze zprávy generálního štábu c. k. vojenského velitelství v Praze ze dne 23. listopadu 1915, podle níž Masaryk byl při schůzích v Ženevě a v Paříži účastníky nadšeně pozdravován jako

první president české republiky,

a tyto ovace zřejmě radostně přijímal.

Prozatím musil se ovšem Masaryk spokojiti místem ředitele nově založeného slovanského institutu na universitě v Londýně, kteréžto místo bylo zvláště pro něho zřízeno. Zde konal 19. října 1915 svou úvodní přednášku o problému malých národů v Evropě. Anglický ministerský předseda Asquith nemohl se k této přednášce dostaviti jen pro své onemocnění. Jeho zástupce lord Robert Cecil přečetl poselství Asquithovo, v němž vyslovil své přesvědčení, že přítomnost Masarykova v Londýně, kterou co nejživěji pozdravuje, utvoří nové pouto mezi Velikou Británií a národy Ruska, k nimž zřejmě počítal již také Čechy. Nato mluvil Masaryk, jenž ve své přednášce vyslovil naději, že svobodné Polsko, Čechy a Srbochorvatsko utvoří nárazníkové státy, jakož i že usnadní utvoření státu maďarského a Velkého Rumunska, a ukončil projevem sympatií pro Srbsko, napadené Německem, Rakouskem a Bulharskem. Při banketu, jež na jeho počest uspořádala česká kolonie v Londýně, promluvil Masa-

ryk řeč, v níž mezi jiným pravil: „*Rakousko-Uhersko dokázalo, že jest neschopno býti státem, v němž by zákony lidskosti a civilisace byly váženy. Dnes máme jistotu, že své samostatnosti dosáhneme a že přestaneme býti poddanými Rakouska.*“

*

Pařížský „*Matin*“ ze dne 4. února 1916 uveřejnil charakteristiku politické činnosti Masarykovy, v níž praví: „*Je to poslanec říšské rady rakouské, jemuž se podařilo zmásti bdělost policie Habsburků, opustiti na počátku války svou zemi a ujíti tak pronásledování, jehož oběťmi se stali jeho kolegové. Od té doby je duší tohoto vlasteneckého hnutí, jež směřuje k tomu, aby jednoho dne mohlo obnoviti svrchovanost a nezávislost Čech. Anglická vláda zřídila pro něho kathedru na Kings College a jeho vliv vzrůstá den ode dne.*“

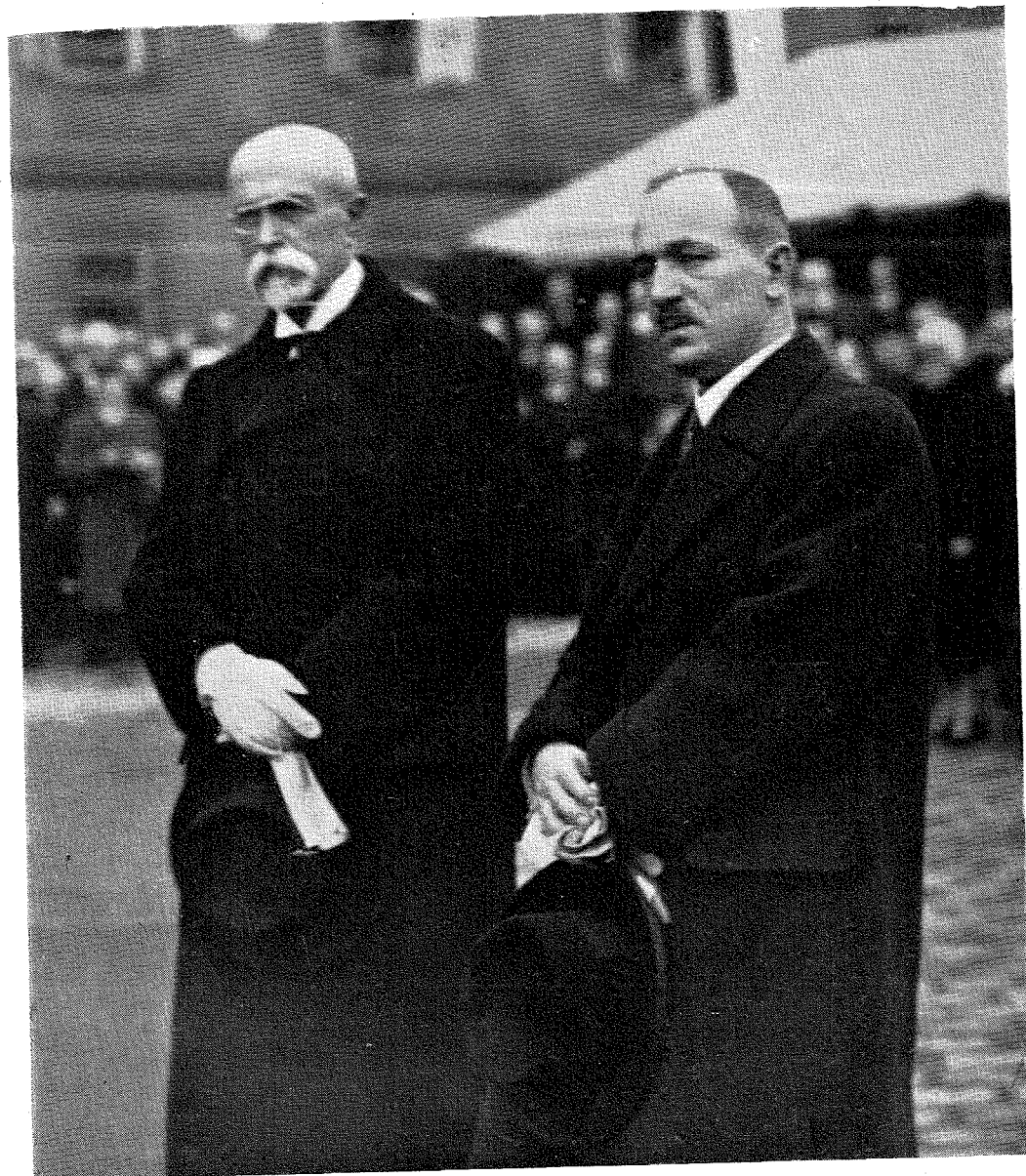
V tomto článku se také sděluje, že Masaryk měl den předtím rozmluvu s francouzským ministerským předsedou Briandem, jemuž vylíčil účel své propagandy a jenž mu k jeho činnosti blahopřál a k pokračování v ní ho povzbuzoval. Naproti zpravodajovi „*Matinu*“ byl Masaryk velice hovorným. Jádrem jeho vývodů byla zásada, že *nestačí pouhé oslabení Rakouska, nýbrž že je nutným jeho úplné zničení.*

V únoru 1916 konal Masaryk v Paříži v přednáškovém cyklu, uspořádaném pod patronátem pařížské university slovanským institutem, přednášku o tematě: Slované ve světě. V této přednášce mluvil zejména o bázni západoevropských národů před panslavismem a zavrhoval panslavistický centralismus, žádaje samostatný rozvoj všech slovanských národů na demokratickém základě. Naproti tomu tvrdil, že pangermanismus, který ve skutečnosti existuje a je vysloven v potlačování

Slovanů a v tlaku na východ, znamená nebezpečí pro Evropu a všechno lidstvo.

Na počátku května 1916 dalo české akční komité zahraniční na několika místech naší italské fronty shoditi letci svolání ve všech slovanských řečích, v němž se slovanští vojáci vybízejí k porušení věrnosti a vyzdvihují zásluhy Masarykovy.

Z toho, co bylo uvedeno, je patrné, jak činnými byli vůdcové velezrádného hnutí a jak neopominuli žádného prostředku, jímž by mohli své cíle podepřítí.“

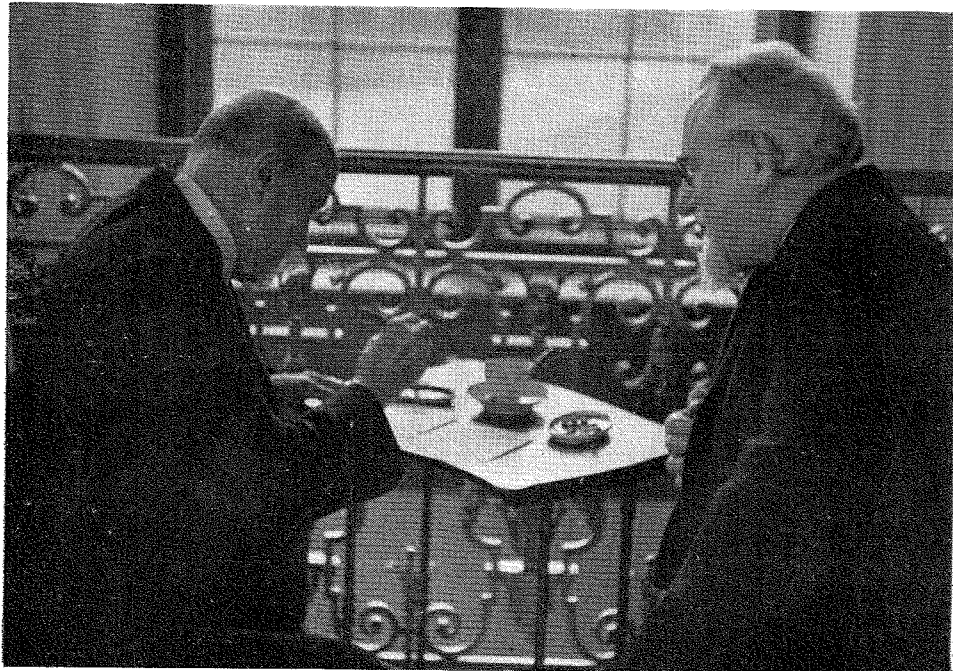
S dr. Ed. Benešem, tehdejším ministrem zahraničí, při odhalování Denisova pomníku na Malostranském náměstí r. 1927

(ČTK)

TGM na legionářském táboru r. 1925

(ČTK)

Prezident Masaryk s dr. Frant. Soukupem, předsedou senátu

(Illek a Paul)

MASARYK VE SVĚTOVÉ VÁLCE

MASARYK O PROBLÉMU MALÝCH NÁRODŮ

(Čechoslovák, roč. III., číslo 99. z 3. (16.) června 1917)

Velmi je rozšířen názor, že malé národy nemohou, ba, že nemají býti samostatnými; nestačí si prý hospodářsky, nejsou s to bránit se vojensky a ani kulturně nedovedou jíti samostatně.

Nebudu se proti těmto názorům pouštět do filosofických úvah; podívejme se na *fakta*, fakta statistická a historická.

V Evropě je 27 suverénních států, počítáme-li totiž Německo a Rakousko-Uhersko za stát jeden; je států 52 (resp. 54), počítáme-li jednotlivé německé státy a Uhersko vedle Rakouska. Nechci rozhodovat, jestli v tomto případě se má také počítat Německo a Rakousko-Uhersko.

Z těchto 27 (52) je velikých států pouze 5: Rusko, Německo, Rakousko-Uhersko, Anglie, Francie; dva jsou prostřední: Itálie, Španělsko, ostatek — 20 — jsou malé. Těch malých opět jsou různé kategorie: a) Andorra, San Marino, Monaco, Liechtenstein, Luxemburg, Černá Hora, Albanie a Řím (papežská stolice); b) Rumunsko, Belgie, Nizozemsko a Švédsko jsou z malých států největší, kdežto c) Dánsko atd. tvoří střední velikost.

Pangermanisté dokazují svou these také historicky. Nuže, jaká jsou fakta historická?

Je pravda, byly vytvořeny veliké státy a ty pokusy se čas od času opakovaly; vznikly takto říše Alexandrova, Římská (západní — východní) — Francská — Římsko-německá — Španělsko-rakouská — Francouzská a Napoleonova. Avšak právě tyto veliké říše se většinou brzy rozpadaly.

Od XVIII. stol. počínajíc vidí se podvojný historický proces; vznikají státy větší, ale vznikají také státy menší a malé. Němci a Italové sjednotili se z četných malých států v jednu velikou říši; ovšem, byl to v obou případech jeden národ, jenž překonal své středověké rozdrobení. Vedle vzniku sjednoceného Německa a Italie vznikla řada malých států z balkánských národů: Srbové, Řekové, Rumuni, Bulhaři, Albánci. Možno k nim připojit Samos; Polsko zaniklo, ale Finsko se stalo pod Ruskem samostatnějším a také nutno ukázat na rozšíření Švýcarska (1789).

Historie tedy nedokazuje, že malí národové a státové zanikají; naopak dokazuje docela zjevně, že malí národové se osamostatňují. Vedle toho vznikají také státy větší a veliké, tak zv. světové, ale v počtu nepatrném.

Vznik všech těchto států, i malých i velkých, nutno v nové době připsat uznání národnostního principu; ve jménu národnosti sjednotily se Německo a Italie, ve jménu národnosti osvobození národové balkánští.

*

Nynější válka má pro malé národy veliký, ba rozhodující význam. Spojenci, zejména státníci angličtí a francouzští, prezident Wilson prohlásili právo malých národů a států; válka přece vznikla tím, že Rakousko-Uhersko, podporované Německem, se vrhlo na malé Srbsko; Německo se vrhlo na malou Belgii. Podle programu Spojenců jest úkolem války politicky reorganisovat Evropu na základě národnostním.

V Evropě, jak řečeno, je 27 států; národností je mnohem více, alespoň 60 — 70; je divný fakt, že nemáme dosud přesné statistiky národů a že ani správného čísla nemůžeme udat.

Fakt, že je národností téměř třikrát tolik, kolik je států, znamená, že *většina států je národnostně smíšená*. Skutečně čistě národních států je velmi málo; Andorra, San Marino, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Nizozemsko, Norsko a Švédsko (je část Laponců), Portugalsko a Španělsko (značná část portugalského nářečí). Jen tyto docela malé a několik středních států lze pokládat za čistě národní; ostatní státy jsou smíšené, veliké i malé.

Pravidlem ve smíšených státech jeden — a to panující národ — tvoří majoritu, ostatní národové jsou v minoritě; jen Rakousko-Uhersko je unicum politické, tam minority — Němci a Maďaři — panují nad majoritou slovanskou a románskou.

Mezi Západem a ruským Východem táhne se od samého severu (od Severního Mysu) na balkánský jih (Mys Matapan) zona malých a menších národů: Laponci, Norové a Dánové s Islandci, Švédové, Finové, Estonci, Lotyšci, Litevci, Poláci, Lužičané, Čechoslováci, Maďaři, Srbochorvati, Slovinci, Bulhaři, Rumuni, Albánci, Turci (celkem 19).

Politicky někteří z těchto národů jsou samostatní; máme státy dánský, norský, švédský, srbský, rumunský, bulharský, řecký, albánský, turecký. Uhry jsou téměř samostatny jako Finsko.

Nesamostatní jsou Laponci, Estonci, Lotyšci, Litevci, Poláci, Lužičané, Čechoslováci, většina Srbochorvatů se Slovinci, část Rumunů, Řeků, Bulharů.

Politicky nejakutnější a největšího významu jest úsilí o *samostatnost Poláků, Čechoslováků a Jihoslovanů*; jsou to národové větší, národové, již byli samostatní, národové se značnou kulturou (zejména Čechové), národové, kteří by v každém ohledu docela dobře, ekonomicky, politicky i kulturně mohli býti ve svém samostatném státě!

Národnostní princip vyžaduje národní rovnoprávnost. To znamená, že národní individualita malých národů musí být uznána vedle individuality národů velkých. Malí národové jsou „analogií“ k tak nazývanému „malému člověku“; je zásluhou socialismu, že vybojoval pro tohoto malého člověka — a právě pro něho — politickou a již i sociální rovnoprávnost. A stejně běží v mezinárodním právu a politice o uznání „malých“ národů.

A je tudíž také jasno, že spojenci, prohlásivší rovnoprávnost malých národů, opravdu bojují pro demokracii a pokrok.

MASARYK O ČEŠÍCH A SLOVÁCÍCH

(Z řeči prof. Masaryka v Moskvě 15. srpna 1917)

Ešte musím osvetlit vzájomný pomer nás Čechov a Slovákov. Musím preto, lebo o tomto našom pomere naši nepriatelia často hovoria a nejasnosť využívajú proti nám. Ja osobne, od svojho prvého politického vystúpenia v Prahe pred mnohými a mnohými rokami som propagoval program československého spojenia. Tú propagandu som začal v užšom kruhu a stále viac a viac sa o tejto otázke pojednávalo. A teraz môžeme s radosťou zistiť: čítajte české a slovenské noviny, program československého spojenia je teraz našim všenárodným programom. Otázka jazyková pre nás nejestvuje. To značí, že na Slovensku — to sa rozumie samo od seba — bude slovenčina, ako si Slováci sami budú žiadať v škole aj administrácii. My si navzájom rozumieme. Nie len vzdelaným, inteligentom, ale každý Čech rozumie Slováka a Slováč rozumie Čecha. Preto jazykovej otázky nieť a ani nemôže byť. To sa rozumie samo od seba pri demokratických zásadách a na základe samosprávy. To

je vec Slovákov, ako si zariadia jazykove svoj kraj. Politicky a administratívne ide o to, že tvoríme jeden celok.

*

Nachodia sa ľudia, ktorí si myslia, že by Slovensko mohlo byť samostatné. Také mienky boli aj niektorí Rusovia, slavianofilovia. Boli aj v Čechách aj na Slovensku. Moje presvedčenie je nielen dáky citový dôvod, ale presvedčenie založené na úvahe o celej politickej situácii je, že Slovensko, zanechané sebe samému, ťažko by mohlo odolať maďarskému náporu. Hlavne teraz, keď vidíme, že Rusko je medzinárodne slabšie, než ako by sme si priali a prajeme. Tvrdím po veľmi zralom uvážení, že ako Slovákom, tak aj nám Čechom bratské spojenie v jeden štát je najvyhodnejšia štátna forma. Ale ja som na toľko slavianofil, že pripúšťam s Havlíčkom, že na Slovensku je najrýdzejšia časť nášho spoločného národa, že na Slovensku je srdce nášho československého národa. V Čechách snád je viac hlava, ale zdravý organizmus musí mať aj hlavu, aj srdce, a preto myslím, že medzi nami nemôže byť žiadnych sporov. Spory, ktoré boli, hlavne jazykové, sú prekonané.

MASARYK V PETROHRADĚ

(Z řeči na schůzi československého spolku v Petrohradě 18. května 1917)

Děkuji vám především za přátelské a milé uvítání. Ke zprávě, která vám byla podána o věcech zde, podám vám zprávu o věcech na západě. Stručně řečeno ospravedlním, proč jsem nepřijel dříve, až teprve teď. Vlastně nebudu se ospravedlňovati, nemám proč. Jen vyložím.

Začnu hned od počátku války. Mne zastihla válka v Německu. Chtěl jsem jeti do Paříže a do Londýna. Mohu to teď říci, měl jsem trochu idealistickou a snad

i fantastickou myšlenku, chtěl jsem *smířit Srby a Bulhary*. Jako neutrální český člověk, nakloněný oběma slovan-ským národům, domníval jsem se, že by to bylo možné, a chtěl jsem najít podporu ve Francii a v Londýně, předpokládaje, že v Petrohradě, kamž jsem také chtěl zajet, bude věc vyřízena sama sebou.

Já jsem očekával válku. Ale neočekával jsem ji tak brzy. Podle všeho, jak se mluvilo a co se vědělo, podle dojmů, které mám a měl jsem z delegací a z různých zpráv z Německa i odjinud, myslil jsem, že válka bude za několik let. Obával jsem se, aby nebylo sporů mezi Slovany, mezi Srby a Bulhary. Ale válka přišla dříve. Přiznám se, že jsem *nevěřil v možnost války*. I když byla válka vypovězena, *ještě jsem nevěřil*. Myslíl jsem, že se to nějak upraví a že prohlášení války se strany Německa má být jen silným nátlakem.

Nemohl jsem se vrátit z Německa do Prahy, nebylo vlaků. Tož jsem asi týden nebo co po vypovězení války mohl pozorovati připravenost Německa. Měl jsem velmi silný dojem z toho, co jsem viděl. To byla *skutečná připravenost*. Šlo všechno jak na šňůrce, jako na drátku. Viděl jsem nejen vojenskou správu při práci, ale pozoroval jsem masy vojáků, jak přicházely z domova a byly zařaděny do pluků, jaký — jak se říká — materiál Němci mají. Od toho okamžiku byl jsem přesvědčen, že spojenci budou mít úkol *velmi těžký, a nebyl* jsem z těch, kteří se počátečními ruskými úspěchy dali svést k upřílišněnému *optimismu*. Já jsem věřil a dosud věřím v naše vítězství. Ale i teď ještě zbývá pro spojence mnoho práce, nehledíc ani na zvláštní poměry, které zavládly nyní na Rusi.

Začátkem měsíce srpna jsem se vrátil do Prahy. Jak víte, vláda zrušila, vlastně zničila všechny naše politické strany. My jsme se nemohli scházeti jako strana, žádná

strana. Pamatujete se, jak noviny byly zešněrovány, jak velmi brzy policie vlastně stala se jediným šéfredaktorem všech českých a slovenských listů. Buď tam přímo dávala, co si přála, nebo je řídila konfiskacemi a hrozbami. Listy, které se nedaly — to všechno víte — byly zastaveny jeden po druhém.

*

Druhý velmi silný dojem, který trvá dodnes a je rozhodný pro mne i mé jednání, byli

naši čeští vojáci.

Totíž, že oni sami šli na fronty neochotně, že velmi brzy odpírali bojovat a že se vzdávali. Když jsem povážil, že je to lid — ne političtí vůdcové — prostý lid, mužstvo, když jsem pozoroval některé ty pluky a oddíly, když je vedli na nádraží, jak měly své slovanské nebo české praporečky, když jsem viděl, že jeden pluk přinesl ohromně veliký český prapor a důstojníci, třebaže zuřili, přece si v Praze netroufali odporovati, když jsem četl nebo slyšel zprávy, jak naši vojáci na vagonech, ve kterých byli odváženi, psali křídou: „Vývoz čerstvého českého masa do Srbska“ nebo „do Ruska“, když jsem slyšel, jak zpívali „Červený šátečku, kolem se toč, táhneme na Rusa, nevíme proč“ atd., to všechno na mne udělalo *ohromný dojem*. Já jsem se zastyděl, že my, političtí vůdcové, byli jsme bezradní ještě v okamžiku, když už *naši vojáci zvedli revoluci*. To hnutí vyšlo skutečně z lidu. Já jsem cítil, že naše vojsko dělá, co my vůdcové jsme hlásali. Slovanský program měly přece všechny naše strany a uznávaly ho, ale naši vojáci začali ten program provádět za nových těžkých okamžiků bez ohledu na život a na smrt. A přišly brzy zprávy, že vojáci byli krutě trestáni, jakmile vyjeli z Prahy a jiných českých měst.

Doslechli jsme se již o trestu smrti. Pak přišly na Moravě honby na ty, kteří měli ruský manifest. *První byl pověšen Kratochvíl*, pak přišel druhý, třetí atd.

Za těch okolností a vida toto, byl jsem jist, že musíme jít po příkladu našich vojáků a já jsem se staral — to je přirozené — vyzvědět mínění druhých politických vůdců. Třebaže jsme zde v přátelském kroužku, nečekejte ode mne, že vám povím, s kým jsem mluvil a co.

Jel jsem *dvakrát do Holandska*, podařilo se mně to, abych viděl, co se venku děje. Chtěl jsem po případě být ve spojení se svými politickými přáteli z Francie a Anglie. Navázal jsem styky v Holandsku a vrátil se do Prahy; umínil jsem si, že pojedu ještě do *Italie*, odkud jsem se *ještě chtěl vrátit*. Tak jsem se dostal v měsíci prosinci 1914 do *Ríma*. Z *Ríma* podle plánu jsem jel do Švýcarska, do *Ženevy*. Doufal jsem, že tam přijede někdo z Francouzů, zejména prof. Denis, s nímž jsem byl ve spojení již v Holandsku. My jsme se do spojení dostali, a — jak řečeno — ještě jsem chtěl jeti domů. Šel jsem na rakouský konsulat, vybavit si pas a že pojedu domů. Ale sotva jsem měl pas v kapse, již přicházely zprávy — byliť jsme v podzemním spojení s Prahou: „*Nejezdí, neboť je zle!*“ A tak jsem *nejel*. Ještě jsem měl dosti práce doma, myslil jsem to lépe zorganizovat, ale když to nešlo, zůstal jsem tedy nadobro v *Ženevě*.

*

Až bude po vojně, možná, že uslyšíte aspoň částečně, co se všechno v *Ženevě* dalo. Hotový román a zajímavé věci, jak naši lidé, hlavně *dělníci* (inteligence tam téměř nebylo), čiperně pracovali. Byli jsme dlouho v pravidelném spojení s Prahou. To bylo na jaře r. 1915. Organizovali jsme zahraniční revoluční komitét, úkoly byly dány samy sebou; především nejtěžší finanční. *Šel jsem*

do ciziny bez větších peněz. Právě na peníze rakouská vláda dávala strašný pozor. Abych byl izolován, abych nemohl nic dělat. Všecky *banky* byly pod nejpřísnějším dozorem, aby se vědělo, komu a kam se peníze posílají. A brzy vůbec *žádné peníze* se nemohly posílat. Tehdy bylo samo sebou dáno, a bylo to už doma řečeno, že pomůže *Amerika*. Psal jsem tedy do Ameriky a *američtí Čechové*, budiž jim za to čest, slušně *financují* naše hnutí. Nemusím vám dokládati, že je třeba peněz mnoho. Jen část z toho je žurnalistika: naše listy, které vydáváme zejména v Paříži (La Nation Tchèque pod redakcí prof. Denisa, Československá samostatnost). Ale vedle toho je potřebí spolupracovati i v žurnálech jiných, francouzských a anglických, italských atd. Velmi rozvětvenou síť zpravodajskou máme teď ve všech západních zemích.

A ovšem pak byl úkol *politický, diplomatický*; přijít ve spojení s vládami.

Proč jsem nešel do Ruska hned z počátku?

K tomu je výklad tento: Technicky, čistě technicky nelze zde pracovati, zejména ne za starého režimu, protože komunikace s Ruskem, i telegrafická, je takřka ilusorní. Telegram jde odtud týden i více. Teď si představte, jak by z Petrohradu bylo možno řídit naši práci v Londýně, Paříži, *Ženevě* a *Rímě*. To je nemyslitelné z čistě dopravních příčin. Divil jsem se, že to i zde někteří z vás nechápali. To je dáno zeměpisem, izolací Ruska. K tomu přistupuje, že politické centrum nebylo v Petrohradě, bylo v *Paříži a Londýně*, tam se rozhodovalo *uše*. A teď si představte, že já jsa jediný bych seděl zde v Petrohradě, a tam by se rozhodovalo; to není myslitelné. Ti, co v tom viděli nedostatek slovanství, byli většinou krátkozrací politikové. Slovanství nezáleží

v tom, zda jsem zde neb tam, nýbrž v tom, co se pro nás a Slovanstvo dělá.

Na západě dodělali jsme se největšího úspěchu tím, že do oficiálního programu spojenců, který je také podepsán ruskou vládou, bylo pojato *osvobození Čechoslováků*. My za to děkujeme francouzské vládě, především *Briandovi* a jeho vlivu.

Tehdy československá otázka po prvé se dostala po dlouhé době na mezinárodní forum.

Dosud byla považována jen za otázku vnitřně rakouskou, do níž světu nic není. To máme *po prvé* dokument, kde spojenci uznávají československou otázku za mezinárodní. A za to jim musíme býti vděční. A jest to *Francie*, která to vykonala.

Při té příležitosti vzpomenu jen stručně, že dr. Beneš stejně jako já byl *ve spojení s našimi lidmi v Praze* a že skutečně on tak jako já representuje to spojení s Čechami. To je naše autorita. Nemluvím jen za sebe, já mluvím, znaje pravé smýšlení všech stran a hlavních lidí celého národa. Nemohu zatím mluvití podrobně, nechci, aby doma z toho se někomu stala nějaká persekuce.

Z toho důvodu, že na západě se seznamováním s československou otázkou bylo tolik práce, nemohl jsem sem. Moje zásada byla, že *československá věc* musí býti nejen věcí ruskou, nýbrž i západu, *všech spojenců stejně*.

*

A tož, co jest naším úkolem teď?

Paragraf první: *vojsko.*

Co největší československou armádu! Aby svět viděl, že československý národ je proti Rakousko-Uhersku *doopravdy*. Jen si představte jeden, dva korpusy na frontě;

pak se bude o nás každý den dávat bulletin, co dělá naše armáda, pak celý svět se naučí, co jsou to *Češi a Slováci*, a pak se již na nás *nezapomene*.

Druhá věc vedle vojska jsou *zajatci*: ulevovat zajatcům co nejvíce, starat se o ně a organisovat je. Když chceme mít vojsko, musíme se starat o *zajatce*.

*

Druhé: *starat se o nás, o sebe*. Chci tím říci docela jasně a určitě *nemíchati se do ruských poměrů*.

Ne že bychom nesympatisovali, ne že bychom neměli radost z revoluce a demokracie, ovšem z revoluce pořádku a práce. Ale my nejsme k tomu povoláni míchat se do ruských poměrů. Zejména bychom *nemohli připustiti, aby se našeho vojska snad užívalo k tomu dělat nějaký pořádek. To ať si Rusové vyřídí sami*. To není národní egoismus, to je rozumná taktika daná poměry. My jsme *hosty*, třebaže u bratra. My prostě respektujeme bratrovu domácnost, a nesmíme se mu proto do ní míchatí.

*

A mám-li říci slovo o *budoucnosti*, myslím, že situace je dosti vážná. Ale *nezoufám*. Nikdy jsem nezoufal, nebudu zoufat ani teď. Co a jak se vyvine, zejména zde na Rusi, nikdo neví a rozumí se, že každý na to myslí. Na jedné straně si představujeme, jak bude, když dosáhneme

maxima

svých tužeb (československé samostatnosti), ale na druhé straně se musíme také zabývatí otázkou: *co kdyby to nedopadlo tak dobře a kdybychom se musili spokojiti*

s minimem?

Určitěji řečeno, že by to *Rakousko-Uhersko přece v nějaké formě zůstalo*, a my s ním ještě přece na čas zůstali svázáni.

Ale to vidím již nyní, že nám nebude hůře, jak mnozí mysleli, než bylo před válkou, nýbrž lépe. Protože jsme *ukázali zuby*. Já si pro ten nejhorší případ představuji, že zahraniční organizace zůstane, že nezmizí. *My budeme stále a pořád udržovati českou otázku na denním pořádku mezinárodním*, aby radikální hnutí doma mělo mezinárodní posilu. A radikálně, t. j. proti Rakousko-Uhersku, *proti Habsburkům*. Jen si to řekněme! My jsme si všichni dost hlavu nalámali, jak bychom se udrželi v tom Rakousku, citovali jsme Palackého, že by se Rakousko musilo vytvořit, kdyby ho nebylo atd., ve skutečnosti byl to jen strach. Tato válka naučí nás

nebát se již a býti radikálními doopravdy.

Tudíž v nejhorším případě budeme pokračovat. Jak by se vyvinulo, co bychom dělali — to je věc budoucnosti. Doufejme, že toho nebude třeba.

Chci zakončiti, že máme naději — ať již na případ *maxima* nebo *minima* nebo něco *uprostřed* — že to s námi půjde dosti dobře. Moje očekávání zakládá se na té zkušenosti, že náš lid doma se choval velmi dobře. Jen si představte: Nic se nedovídá, co se venku děje, jen co mu policie předkládá, činí se naň ohromný nátlak, ale nedal se zlomit. Nikdo z vynikajících lidí nedal žádné prohlášení pro Rakousko-Uhersko. Ze se najdou lidé, kteří ze strachu, po případě za peníze dají nějaké prohlášení, to nic neznamená. Faktum je, že naši vůdcové jsou ještě v žalářích, a proto všechno to svolávání parlamentu je směšná věc. Jest jasné, že Habsburkové jsou v úzkých. Jim záleží na tom dostat náš národ. *Rakousko-Uhersko je nic. My jsme byli — Rakousko-Uhersko!*

MASARYK MEZI ČESKOSLOVENSKÝM VOJSKEM

(Řeč pronesená v Borispolu 25. července 1917)

Bratří! Nečekejte ode mne, nevojáka, úsudek o vás a vaší dovednosti vojenské. Mně se líbíte, a co jsem viděl, působí mi radost a myslím, že je to vojensky dobré, ba velmi dobré.

Chci vám povědět několik slov politických. Ale napřed chci vám sdělit, že Národní rada teď právě vyjednává s ruskými vojenskými úřady, aby vaše jednotlivé formace byly sjednoceny v jednotku, *korpus*. Usilujeme o to, aby tento *český korpus* v poli byl úplně samostatný a nezávislý.

Dále chci sdělit, že jednáme *s francouzskou a ruskou vládou*, že *část* našeho vojska se také dostane *do Francie odsud z Ruska*. Vyjednáváme i s italskou vládou, aby do Francie poslala italské zajatce, a mám zprávy, že italská vláda je ochotna. Stejně mám zprávy z Ameriky, že Čechové taktéž chtějí do Francie. Tak zformujeme *i ve Francii český korpus*, abychom dali najevo, že my všude se stejnou energií pracujeme se Spojenci a s jejich pomocí pro samostatnost našeho národa.

Zatím jen chci doplnit, že jsou čeští vojáci z Kanady a z Austrálie — ti byli dirigováni do Soluně. Při anglické armádě přicházeli i z Afriky —

všude, kde jsou Čechové, hlásili se do spojeneckých armád.

Ze my, Čechové, jsme se rozhodli postavit se docela jasně a radikálně

proti Habsburkům,

to vyplývá z celé naší historie a celého našeho vývoje národního.

Neškodí, abychom si uvědomili, že jsme my Čechové Habsburky a Rakouskem nebyli podmaněni. Naši otcové roku 1526 spojili se s německým Rakouskem a s Uhry v jeden celek, ale český stát zůstal samostatný; my jsme měli jen společnou dynastii. Dynastie, když zrušila v Čechách husitskou reformaci, provedla germanisující centralismus a tak v druhé polovici 18. věku vzniklo centralisované „Rakousko“. Proti tomu neoprávněnému centralismu my jsme se postavili už v 18. století a celá historie 19. století a počátku 20. století až do dnešního dne je vyplněna bojem za naše státní právo. Habsburkové podloudným způsobem zkracovali naše právo, ale my si je nedáme vzít! Jsme rozhodnutí protestovat proti habsburskému násilí a my teď už nechceme od Habsburků nic, než aby nám dali pokoj!

My jsme suctovali s dynastií nadobro!

Jen vzpomeňte, jak tato válka byla vyhlášena urážlivým pro nás způsobem. Vy víte, že roku 1914 parlament byl rozpuštěn a císař neporadil se o tom, co zamýšlí, ani s jedním českým politikem, že chce Srbsku a tím Rusku vypovědět válku. To bylo čistě absolutistické vyhlášení války.

Bez nich a proti nim válka byla vyhlášena. A během války všichni vedoucí lidé všech stran byli pozavíráni jeden po druhém, naše listy, které nechtěly být orgánem policie, byly zakázány!

Habsburkové si vedli jako Tataři v českých a slovenských zemích! Popraveno bylo na 60.000 lidí. To nikdo z nás nesmí zapomenout!

Krev prolitá Habsburky volá o pomstu, a vy je pomstíte a spravedlivým hněvem zničíte Rakousko!

Vy uskutečníte náš národní požadavek tím, co na frontě ruské nebo francouzské vykonáte. My politikové nemůžeme nic jiného dělat, než postupovat jako vy a politicky formulovat to, co vy děláte na frontě. Věřte, že každý z nás pracuje podle svých sil a že také dělá svou povinnost.

Přeji vám, abyste dosáhli, za čím jste šli, a doufám, že se uvidíme *ve svobodné a nezávislé zlaté Praze!*

Na shledanou doma ve svobodné otcině!

MASARYKOVA „ŘEČ K ČECHOSLOVÁKŮM“

Co to znamená, že proti sobě stojí více než *tisíc milionů lidí*, nejen vojska, ale i mírného obyvatelstva? *Válka trvá již tři léta a prodlouží se ještě*. Nevíme ani na jak dlouho. Již taková úvaha musí nás poučiti, že

jde o velkou věc,

o něco, o čem se nevědělo z počátku dosti jasně, a že ani ti, co válku způsobili a začali, sami nevěděli, co vlastně dělají.

Němci sní o velké světové říši. Německo, Rakousko-Uhersko a všechny balkánské státy, po případě kus Ruska, Polsko, pobaltické provincie, kus Ukrajiny až k Černému moři, Turecko, to všechno má tvořiti velkou říši; Berlín má panovati nad ní. Německo chce tuto světovou říši stvořiti válkou. Potření Anglie, Ruska, Francie má umožniti tuto světoříši. Tuto světovou válku Německo začalo s Rakouskem a naproti tomu říkají spojenci, že vedou válku obrannou.

Teď Anglie, Francie a Amerika bojují společně se Slovany, z čehož vidíme, že běží

o osud celého lidstva.

Něco neobyčejného se rodí, něco nebývalého a tak to bývá v historii, že i ti nejchytřejší státníci, politikové, nevědí, co se rodí z toho, co započali. Začátky byly malicherné, ale doufáme, že se zrodí něco velikého. *Nová organizace Evropy a lidstva na základě zásad demokratických.* Všechny jednotlivé boje a celá válka slouží tomuto vyššímu cíli.

*

My *Čechové* si musíme být dobře vědomi, oč běží.

Spojenci často prohlásili, že usilují o samostatnost malých národů, Čechů a Jihoslovanů, žijících na hranicích německých. Na východě i v celém Rakousku je řada malých národů. Tento problém je vlastně jen politicky *mezinárodním výrazem sociálním*. Otázka národnostní, a to my *Čechové* dobře víme, je vlastně *otázkou sociální*, jestliže národ je poroben druhým, pak politické porobení znamená laciného dělníka pro panující národ. Zdůrazňuji tento *sociální význam* národnostní a zejména na Rusku má se to zdůrazňovati. Vy slyšíte to velmi často a zejména od ruských socialistů i porobených ruských stran, že národnostní princip je šovinismem. Proto pokrokové strany levice se přímo s nechtutí dívají na naše národnostní boje. Ačkoli jsou socialistické, nepochopily to, co my *Čechové* víme, že národnostní otázka je otázkou sociální. Proto my a spojenci bojujeme za *demokratisaci celé Evropy* a federaci celých národů, ať již bude provedena způsobem jakýmkoliv. Jestliže tedy ruská revoluce prohlásila *sebeurčení národů* zásadou míru, my to přijímáme, ale proto právě žádáme, abychom mohli určití svoje vlastní požadavky. Jestliže má být cílem vývoje historického a také této války, když se říká: „dost toho krveprolití“, musí být cíle dosaženo. Také já jsem *pacifista*, chci mír, ale *nechci mír takový, jako*

President Masaryk na Václavském náměstí při vojenské přehlídce

Bronzová busta T. G. Masaryka od Heleny Železné

(Hlek a Paul)

ho chce Prusko, totiž chci právo sebeurčení pro malé národy, aby mír pro nás neznamenal poddanství.

Proto musíme se bránit, a ten lid se brání, třebaže bojuje, dělá tak něco jiného, než ten, kdo válčí. Když mne v lese napadne křovák a já se bráním a zabiji ho, jsem vrahem? Jsem na témž mravním stupni jako on, který mne chtěl zabít? Jen o tom uvažujte, že jest v tom velký rozdíl, jestli se někdo brání, nebo dělá násilí; *my se bráníme a musíme se bránit*, protože naše vojenská akce zde je obrana proti násilí Rakouska, vedeného Německem.

*

Německý národ nechceme nikdy znásilniti, ale německý stát pořád zabíral území cizí, hlavně slovanská a potlačoval je. Tedy cíl války je, aby Německo omezilo svůj stát na svůj vlastní národ. Podobně všechny ostatní státy budou národnostně rekonstruovány.

Pokud se týká nás, jest rozložení a

zničení Rakouska vlastně cílem této války,

to jest důležité si objasnit. Rakousko-Uhersko je organizované násilí menšiny Němců a Maďarů nad většinou slovanskou a románskou. Co jest to Rakousko? To jest dynastie, do jisté míry armáda, vlastně vyšší důstojnictvo, je to hierarchie, šlechta, to jest Rakousko. A tato kasta vykořisťuje národy, jinou ideu dynastickou Rakousko nemá.

*

My právem odvěkým žádáme

přičlenění Slovenska,

které je podrobene Uhersku, a které bylo před stoletím odděleno Maďary. My reklamujeme spojení českého a slovenského národa, to je náš národnostní a státoprávní

program: *samostatnost zemí českých a Slovenska*. Podle toho mohou se žádati s naší strany některé změny, na př.: že Čechové v pruském Slezsku připojí se k Čechám, a podobně i Čechové v Dolních Rakousích kolem Cmuntu. To vše bude záviseti na vítězství. *Jestliže se dožijeme úplného vítězství na Rakousku a Německu, pak bude možno tvořiti československý stát.*

*

Já vám nemusím vykládati, to víte každý, že ten český stát bude hospodářsky silným, naši odpůrci nám říkají a i sami přátelé, že nemáme toho, co každý samostatný stát míti má — moře. Avšak Švýcarsy jsou příkladem, že může býti velice průmyslový stát a nemusí míti moře; Švýcarsy však nemají ani uhlí, které musí kupovati, a přece jsou po Anglii nejprůmyslovějším státem v Evropě. Při nedostatku uhlí máme velmi mnoho, dále tarifními a novými smlouvami se snadno vyrovná nedostatek moře.

*

Jest ještě *dosti austrofilů* zde na Rusi, ve Francii a v Anglii jsou lidé, kteří se domnívají, že Rakousko má nějaké přímé oprávnění, že má nějakou ideu, připouští se sice obecně, že Rakousko, tak jak je, nemůže zůstat, to již Rakušané sami říkají, že se musí přeroditi, ale že prý národnostní autonomie, federace národů nám stačí.

Pánové, kdyby nám stačila autonomie národů, mohli bychom sedět doma. To nám dávají, ale my chceme samostatnost, a to úplnou;

Rakousko musí být zničeno, Habsburkové musejí býti zničeni!

Já slyším velice často námitky, že Rakousko je dosti ještě silné a drží se, jak se ukázalo v této válce, a že všichni národové Rakouska jsou zajedno. Copak to neznám, tu

svornost, udržovanou *krví a železem*, podle plánu Habsburků, arcivévody Bedřicha a jiných ukrutníků? Daszynski, tedy poslanec, který nestál a nestojí zásadně proti Rakousko-Uhersku, nedávno, třebas opatrně, naznačil, že bylo popraveno 50—60.000 lidí v Haliči. To je ta idea, to je ta síla Rakousko-Uherska, *to máte Habsburky!* František Josef nám slíbil, reskriptem daným sněmu před celým světem, obnovení práv, a slovu svému nedostál, a tento nový císař opět slibuje.

*

Děkujeme za korunovaci, jakou si myslí on, my chceme nezávislost českého státu, já pro svou osobu si přeji, aby to byl

stát republikánský.

Budou nám říkati, že národ náš není ještě zralý, možná, že jsou národové ještě nezralí, ale já věřím, že náš národ, protože se vlastní silou zdokonalil a zrodil vlastní kulturu, že ten národ dovede býti zdisciplinován. Národ uvědomělý, inteligentní, udrží republiku, to vědí *Habsburkové i Hohenzollerové*, a jak se ta ostatní *cháska* jmenuje, velmi dobře.

Nám budou namlouvati, že demokratická *republika* se neudrží, a budou ukazovat, jak to již dělali ve Francii a v Rusku. My víme, že *republika* je forma vládní, jejíž podstatou je demokratismus, demokracie proti aristokracii a monarchismu znamená práci a pořádek, proto *demokratické vojsko*. To se týká vás, bratří, kteří bojujete a jste vojáky, bojujete proti Rakousku a Německu, což znamená také pořádek a disciplínu. Až si budeme zřizovati svůj stát, vy, čeští vojáci, budete velikou politickou silou k vybudování našeho českého státu, a to je také význam našeho českého vojska, že bude spolu zárodkem *české demokracie*.

*

Není pravdou, že je Rakousko živoucí a že je mocné; Rakousko bylo povaleno Ruskem a jenom Německo zachránilo Rakousko, které tím upadlo v porobu Berlína. Dnes v Rakousku rozhoduje Vilém, Karel je jen sluhou Vilémovým, my proto tím méně věříme Habsburkům. *Habsburkové* nedovedli se starati o své národy; i kdybychom nechtěli, musíme se postavit proti nim, protože jest to *rod ničemný, neschopný*; a nevěřte těm přátelům Rakouska, kteří ve své naivitě čekají, že se postaví Rakousko proti Německu. Takových lidí je zde v Anglii a Francii ještě dosti, kteří si myslí, že Rakousko touto válkou je nuceno býti proti Německu, to jsou naivní lidé, Němci a Maďaři nemohou nikdy od Německa, říkají to.

*

Někdy se mi namítá: Rakousko se rozdělí, a co potom? Německé Rakousko připadne Německu, ale my spojenci přece chceme zeslabit Německo a vy mu dáváte ještě německé Rakousko. To je takový zdánlivý důvod, který jsem slyšel od politiků na západě. Já vždycky odpovídám: *Pánové, to je věc počtu,*

co je více, padesát nebo sedm?

Je sedm milionů Němců rakouských, Němce v Uhrách vůbec nepočítám, více jich není. Dejme tomu, že by připadli Německu, pak budou Němci zesílení o 7 milionů, ale oni ztratí 5 milionů Poláků v Poznani, dále Francouze, ale teď Německo má k dispozici 50 milionů celého Rakouska. Co je tedy více: 50 nebo 7?

*

Věřím v kulturu vyšší, touto kulturou chceme zbudovati svůj stát. My Čechové velmi dobře víme, že nedomáháme se svobody jen my, ale i bratří Jihoslované

a Poláci, a o tyto národy běží nejvíce v této válce. *Polská, česká, jihoslovenská otázka* jest otázkou Rakouska, válka bude vítěznou pro spojence jen tehdy, když tito tři národové budou sjednoceni a samostatní. Němci a Rakušané proto tedy usilují o nic nezaručující status quo ante, to jest o existenci Rakouska; ale Rakousko existuje již jen formálně, ve skutečnosti je to Prusko, a proto *Rakousko musí přestat existovati nadobro.*

Na počátku války málokdo se zabýval českým problémem, *dnes celá Evropa ví, že a proč musíme býti samostatnými.* Ve spojeneckém programu, který byl dán presidentu Wilsonovi, vysloveno bylo osvobození Čechů a Poláků a tím stala se naše československá otázka *otázkou mezinárodní*; spojenci nám tento program slavnostně přislíbili a my teď máme právo žádati, aby slibu svému dostáli. Vy, kteří pro tento program bojujete, kteří kladete své životy, vy máte právo tím větší, a ve jménu těch českých obětí budeme žádat i my, aby národ náš byl osvobozen. Nesmí být v Evropě uvědomělého národa neosvobozeného. Svobodu našeho národa žádáme jako svobodu Poláků a Jihoslovanů a všech uvědomělých kulturních národů vůbec.

Žádáme svobodu Evropy, svobodně organisované lidstvo, to je náš program český, náš program demokratický!

MASARYK PŘI ODJEZDU Z RUSKA

Bratří vojáci a zajatci! Odjíždím z vašeho středu, vlastně budu vaším kvartýrmeistrem ve Francii. Tam se shledáme.

Máme velké zadostučinění z toho, že jsme společným úsilím utvořili korpus, vytvořili ho za poměrů těžkých. Ještě větší mám radost z toho, že jste v těch těžkých dobách uchovali svůj celek jednotný.

Ve Francii a Italii budeme také bojovat za Rusko. Chtěli jsme bojovat po straně ruských bratří zde a stal se slibný začátek u Zborova a po Zborovu. Je nám líto, že ve jménu Ruska byl uzavřen tak jednostranný mír. Ale právě proto se přičiníme v ženerosní Francii o vítězství nad Rakousko-Uherskem a Německem, a toto vítězství posilní i Rusko. *Věříme přese všechny nehody v budoucnost ruského národa.*

Pokud budete v Rusku, zachováte jako posud ve vnitřních bojích stran *přísnou neutralitu.*

At žije Rusko a Francie! At žijí spojenci! At žije sjednocený, nezávislý československý národ! *At žije demokracie a bratrství všech národů!* At žije první československé vojsko, mocný budovatel svobodné vlasti!

Bratří vojáci, vytrvejte v útrapách, zachovejte jednotu. Že vykonáte svou husitskou povinnost proti nepříteli, to věřím a to vím. Všichni za jednoho a jeden každý za všechny.

V Moskvě 7. března 1918.

T. G. Masaryk

PŘÍSAHA REVOLUČNÍHO VOJSKA ČESKOSLOVENSKÉHO ZA HRANICEMI

My českoslovenští vojáci prvního národního revolučního vojska za hranicemi vlasti, rozvázavše navždy svůj smluvní poměr s *Habsburky* i s monarchií rakousko-uherskou, pamětlivi jsouce těch velikých a dosud nepomstěných křivd, které po staletí na nás byly páhány, svému národu a Československé Národní radě s prof. *Masarykem* v čele přísaháme:

Ve jménu naší cti lidské i národní, ve jménu toho, co jest nám jako lidem i jako Čechům a Slovákům *nejvyšší svaté*, v plném souhlase s naším svědomím bude-

me bojovati společně s našimi spojenci do poslední kapky krve proti všem našim nepřátelům tak dlouho, pokud nedobudeme úplné svobody, dokud národ náš nebude hospodářem a pánem svého osudu.

Slavnostně se zavazujeme, že nikdy nehledíce na nějaké nebezpečí, beze strachu a bez pochybností s plným svědomím od toho nejvyššího cíle našeho boje za nijakých podmínek neustoupíme, ale jako věrní a čestní bojovníci, nesouce ve své krvi dědictví našich slavných dějin, vždy pamětlivi jsouce nezapomenutelných činů našich mučedníků a vůdců *Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova*, slibujeme býti jich důstojni, *bojovati za pravdu a práva naše, nikdy z boje neutíkat, nijakému nebezpečí se nevyhýbat, rozkazů náčelníků svých poslouchati, naše prapory a znaky ctíti, nepřítel o milost nikdy neprositi, se zbraní v ruce nikdy se nelekati, za svobodu národa a vlasti své životy položit, bez jakéhokoliv nátlaku svobodně rozhodovati — tak chceme a budeme konati!* Tak nám veš naše čest i věrnost k našemu lidu v domovině.

WASHINGTONSKÁ DEKLARACE

MASARYKOVO „PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI
ČESKOSLOVENSKÉHO NÁRODA ZE DNE

18. ŘÍJNA 1918“

V této vážné chvíli, kdy Hohenzollerové nabízejí mír, aby zastavili vítězný postup spojeneckých armád a zabránili rozdělení Rakousko-Uherska a Turecka, a kdy Habsburkové slibují federalisaci říše a autonomii nespokojeným národům, podrobeným jejich vládě, my, Československá Národní rada, uznaná vládami Spojeneckými a vládou americkou za prozatímní vládu Československého státu a národa, v plném souhlasu s prohlášením českých poslanců, učiněným v Praze dne 6. ledna 1918, a vědomi si toho, že federalisace a tím více autonomie neznamenají nic pod habsburskou dynastií, činíme toto naše prohlášení nezávislosti.

Činíme tak, poněvadž věříme, že žádný národ nemůže býti nucen žít pod svrchovaností, které neuznává, a poněvadž máme vědomí a pevné přesvědčení, že náš národ nemůže se volně vyvíjeti v habsburské lži-federaci, která není než novou formou odnárodnujícího útisku, pod nímž jsme trpěli minulá tři století. Máme za to, že svoboda je prvním požadavkem federalisace, a jsme přesvědčeni, že svobodní národové střední a východní Evropy snadno utvoří federaci, jestliže to shledají nutným.

Činíme toto prohlášení na základě našeho historického a přirozeného práva. Byli jsme samostatným státem již od sedmého století a r. 1526 jako samostatný stát, sestávající z Čech, Moravy a Slezska, spojili jsme se s Rakouskem a Uhrami v obrannou jednotu proti tureckému nebezpečí. Nikdy jsme se v této konfederaci

nevzdali dobrovolně svých práv jako samostatný stát. Habsburkové porušili svou smlouvu s naším národem, nezákonně překročující naše práva a znásilňující ústavu našeho státu, kterou sami přísahali zachovávat, a my proto odpíráme zůstatí déle v jakékoliv formě součástíou Rakousko-Uherska.

Požadujeme pro Čechy právo, aby byli sjednoceni se svými slovenskými bratry ze Slovenska, kdysi součástky našeho národního státu, odtržené později od našeho národního těla a před padesáti lety vtělené v uherský stát Maďarů, kteří nevyhlášením násilím a krutým útlakem podrobených plemen pozbyli veškerého mravního a lidského práva vládnouti komukoliv, kromě sobě samým.

Svět zná dějiny našeho zápasu proti habsburskému útisku, zesílenému a v systém uvedenému dualistickým vyrovnáním rakousko-uherským z r. 1867. Tento dualismus jest toliko nestoudnou organizací hrubé síly a vykořisťování většiny menšinou; je to politický úklad Němců a Maďarů proti našemu vlastnímu národu, stejně jako proti jiným slovanským a latinským národům monarchie. Svět zná historii našich práv, kterých Habsburkové sami neodvážili se popírati. František Josef uznal opětovně nejslavnostnějším způsobem svrchovaná práva našeho národa. Němci a Maďaři postavili se na odpor tomuto uznání a Rakousko-Uhersko, sklánějíc se před Pangermány, stalo se kolonií Německa a jako jeho předvoj na Východě vyvolalo balkánský konflikt, stejně jako nynější světovou válku, kterou Habsburkové počali sami bez souhlasu zástupců lidu.

Nemůžeme a nechceme nadále žít pod přímou nebo nepřímou vládou těch, kdo znásilnili Belgii, Francii a Srbsko, chtěli býti vrahy Ruska a Rumunska, jsou vrahy desetitisíců občanů a vojínů naší krve a spoluvinníky bezpočetných nevýslovných zločinů, spáchaných v této

válce proti lidskosti těmito dvěma degenerovanými a neodpovědnými dynastiemi. Nechceme zůstat součástí státního, který nemá existenčního oprávnění a který, odpiraje příznati základní zásady moderní světové organizace, zůstává toliko umělým, nemorálním politickým útvarem, který překáží každému hnutí, směřujícímu k demokratickému a sociálnímu pokroku. Habsburská dynastie, zatížená nesmírným dědictvím chyb a zločinů, jest stálou hrozbou světovému míru a my považujeme za svoji povinnost k lidstvu a civilizaci přispěti k jejímu pádu a zničení.

Odmítáme svatokrádežné tvrzení, že moc dynastie habsburské a hohenzollerské je původu božského; odpíráme uznati božské právo králů. Náš národ povolal Habsburky na český trůn ze své svobodné vůle a tímž právem je sesazuje. Prohlašujeme tímto habsburskou dynastii za nehodnou, aby vedla náš národ, a upíráme jí veškerá práva vládnouti v Československé zemi, která — to zde nyní prohlašujeme — bude od nynějška svobodným a nezávislým lidem a národem.

Přijímáme ideály moderní demokracie a budeme k nim lnouti, poněvadž to byly ideály našeho národa po staletí. Přijímáme americké zásady, jak byly stanoveny presidentem Wilsonem; zásady o osvobozeném lidstvu, skutečné rovnosti národů a vládách, odvozujících všechnu svou spravedlivou moc ze souhlasu ovládaných. My, národ Komenského, nemůžeme než přijmouti tyto zásady vyjádřené v americké deklaraci nezávislosti, v zásadách Lincolnových a v prohlášení lidských a občanských práv. Za tyto zásady proléval náš národ krev před pěti stoletími v památných válkách husitských, za tytéž zásady prolévá náš národ krev dnes po boku svých spojenců v Rusku, v Itálii a ve Francii.

Načrtáme jen hlavní zásady ústavy československého národa. Konečné rozhodnutí o ústavě samé náleží záko-

nitě zvoleným zástupcům osvobozeného a sjednoceného národa.

Československý stát bude republikou.

Ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního.

Církev bude odloučena od státu.

Naše demokracie bude spočívati na všeobecném právu hlasování.

Ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně naroveň mužům.

Práva menšiny budou chráněna poměrným zastoupením; národnostní menšiny budou požívati rovných práv.

Vláda bude míti formu parlamentární a bude uznávati zásady iniciativy a referenda.

Stálé vojsko bude nahrazeno milicí.

Československý národ provede dalekosáhlé sociální a hospodářské reformy; velkostatky budou vyvlastněny pro domácí kolonizaci; výsady šlechtické budou zrušeny.

Národ náš převezme svou část předválečného státního dluhu rakousko-uherského; válečné dluhy ponecháme těm, kdož do nich zabředli.

Ve své zahraniční politice přijme Československý národ plnou část odpovědnosti za reorganizaci východní Evropy. Přijímá cele demokratický a sociální princip národnosti a souhlasí s naukou, že veškeré úmluvy a smlouvy mají býti uzavírány otevřeně a upřímně bez tajné diplomacie.

Naše ústava postará se o účinnou rozumnou a spravedlivou vládu, která vyloučí jakékoli zvláštní výsady a znemožní třídní zákonodárství.

Demokracie porazila theokratickou autokracii. Militarismus je zničen — demokracie je vítěznou; na základech demokracie lidstvo bude reorganizováno. Mocnosti temnoty sloužily vítězství

*světla — vytoužený věk lidstva vzchází. Věřme v demokracii,
věříme ve svobodu — a ve svobodu vždy větší a větší!*

Dáno v Paříži dne 18. října 1918.

Profesor T. G. Masaryk,
předseda ministerské rady a ministr financí.

Generál Dr. Milan Štefánik,
ministr národní obrany.

Dr. Eduard Beneš,
ministr zahraničních záležitostí a ministr vnitra.

MASARYK VE SVĚ- „SVĚTOVÉ REVOLUCI“

O REVOLUCI DOMÁCI

*Revoluce se neúčastnil náš národ jen legiemi a zahra-
niční Národní radou, nýbrž se jí účastnil také doma:
tomu jsou důkazem tresty civilistů na hrdle, žalářování,
strkání do vojska a odsudky k smrti nejpřednějších poli-
tiků, konfiskace a věznění a všechny ty tresty, jimiž Vídeň
nás pronásledovala. Doma byl též odbojný duch jako venku.
Revoluce venku byla možná, protože doma s ní byl sou-
hlas od počátku a po celou dobu války. Souhlas, smím
říci, všeobecný.*

*Revoluce branná doma až do konce války nebyla
v programu stran vedoucích, být nemohla a nemusila;
ale národ celý byl proti Rakousku a osvědčil zralý smysl, odhod-
lanost k resistenci pasivní a za vhodné chvíle také k odporu
aktivnímu.*

O 28. ŘÍJNU

*Přijímám datum 28. října z uvedených dvou důvodů;
že totiž převrat 28. října celým národem byl uznán jako
počátek naší samostatnosti a proto, že se tím dnem
prohlášení nezávislosti Národním výborem stalo na
vlastním území.*

MASARYK PRESIDENT

O DĚLNICTVU A SOCIALISMU

K HORNÍKŮM NA BŘEZOVÝCH HORÁCH

Při svém zájezdu do Příbrami dne 24. září 1920 promluvil president k horníkům, shromážděným na Březových Horách:

„Chci k vám promluvit, dělníci, a hlavně k vám socialistům se obracím, několik, řekl bych, skoro *dělnických slov*.

Já sám jsem byl dělníkem a cítil jsem vždy s vámi a cítím.

Myslím, že jsem to dokázal. Požadavky a přání, které mi byly tlumočeny, přijímám a slibuji vám, že podle sil nejen svých, ale našeho celého státu se vynasnažím, aby se staly nápravy, které jsou nutné. Já vím, že není všechno v pořádku, ale spravedlivý posuzovatel si musí povědět, že po tak veliké válce — čtyřletá světová válka — nejen u nás, v celém světě — poměry jsou rozhárány; za čtyři léta se dá zničit, co sto let budeme snad napravit. Ničit se dá snadno, budovat není tak snadné. My jsme v krizi všennárodní, všesvětové. Váš řečník dotkl se krise strany; nevyhýbám se diskusi. Já nerad chodím okolo horké kaše: Vy dělníci, vy socialisté jste tedy v krizi, váš řečník právě mluvil o krizi a jak ji překonat.

*

Já vám povím několik upřímně míněných slov o té vaší krizi a v čem spočívá. Představte si dobře, co znamenalo, že ve vládě naší republiky sociální strany měly devět ministrů a jednoho předsedu sněmovny, měli jste Tomáška v parlamentu v postavení tak důležitém jako

ministerské, tedy deset mužů na vynikajícím místě. Já prosím: srovnajte si to se státy v celé Evropě! V celé Evropě nebylo státu, kde by socialisté měli tak vynikající postavení. My máme 17 ministrů, z těch byla většina socialistů; *já jsem jist, že při obezřetné, klidné, plánovité práci vaši ministři v souhlasu s vašimi organisacemi mohli mnoho pro vás udělat*. Měli však proti sobě ve straně odpor. Vaši ministři vystoupili z vlády. V příčinách tohoto vystoupení je právě krise sociální demokracie i národního socialismu. V odstupu vašich ministrů z vlády je doznání velké krise vnitřní a já dodávám: nejen vašich stran, ale celého národa. Já pozoroval věci od samého počátku s opravdovým zájmem a nemohu než vás vyzvat všechny, abyste poměry posuzovali hodně klidně. *Rozčilení, souduhové, není plán, ani nadšení není plán* — nejlepší vůle sama nestačí, když není rozvahy a rozumu, a zejména buďte jisti, že k překonání té krise, ve které vy jste, je potřeba *hlav a ne pěstí*. Dobře si to pamatujte!

*

Já jsem byl skoro rok v Rusku.

Prodělal jsem ruskou revoluci.

Přišel jsem do Ruska v květnu 1917. Tenkrát byla vláda buržoasně socialistická. Prodělal jsem revoluci bolševickou od samých počátků až do konce — v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě. Naši hoši, kteří byli se mnou, vědí dobře, co jsme prodělali.

Znám bolševické Rusko dobře, pozoroval jsem však pečlivě bolševickou revoluci. Konstatuji vám zde podle nejlepšího vědomí a svědomí, že ruský vzor nám Čechům se nehodí. Jestli někdo myslí, že můžeme dělat to, co dělají v Rusku, jest na velkém omylu. Nepouštím se do velikých kritik; na Rusku nemáte komunismu ani socialismu, prostě

proto, že ruský národ není vzdělán pro socialismus. Nechci kritizovat, ale musím konstatovat fakt — neboť jako hlava státu mám povinnost pozorovat a stálým pozorováním ruského vývoje mám povinnost ujasnit si věci, o které jde.

Nepouštím se do toho, co by se mělo dělat v Rusku, do toho mně nic není, *to si udělají v Rusku sami* —, ale to vím, že my v Čechách potřebujeme cestu, způsoby práce, metodu sociálních přeměn po našem domácím způsobu a podle našich potřeb. Ruská metoda se nám nemůže hodit. Rusko je ohromný národ, ale bohužel, neumí číst a psát, je méně vzdělaný, je na nižším stupni kultury než vy, u něho všechno, co dělá, má tedy jiný ráz, také jeho t. zv. komunismus. Řekl jsem vám: *Komunismus není v Rusku — na papíře ano!* Rusko je sedlák a sedlák nemá komunismu, tam je soukromé vlastnictví. Když bolševická revoluce započala a když velkostatkářům násilím odňala půdu, půda byla rozebrána sedláky a zůstala v jejich soukromém vlastnictví.

*

Socialisace — ano! Já jsem se ve svém poselství prohlásil pro socialisaci a já se vyslovuji zde před vámi pro socialisaci. Bude se socialisovat postupně, bude se začínat s tím, co je, jak se říká, zralé. Právě váš obor je prvý, o který se u nás a v celém světě jedná. To je situace, které vy máte právo využití. Ale já vám smím a musím radit, že nám nestačí socialisační program hesel, teď potřebujeme *socialisace práci*, hlavou, plán, jak to soustavně provádět. A toho dosáhneme, když se nedáváme vésti planými hesly. Mohu vás tedy jen vybízet znovu, jak jsem to udělal v pražských továrnách: přemýšlet hodně a součinností všech slušných lidí a pracovníků domoci se toho, oč usilujete. To jest ochranná věc,

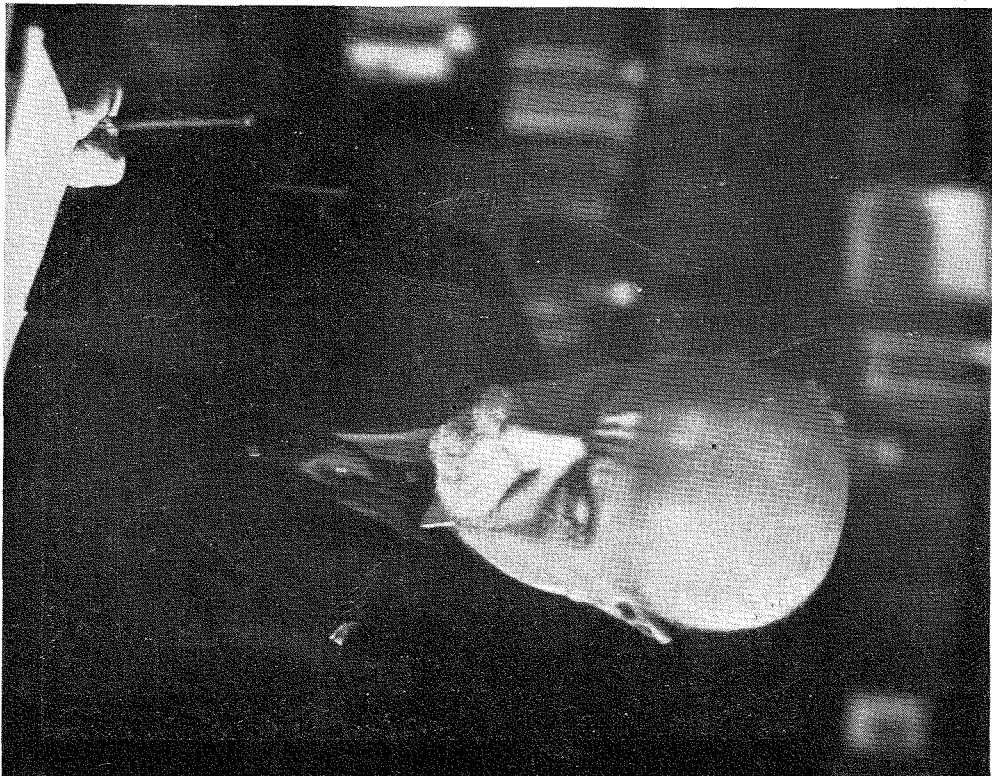
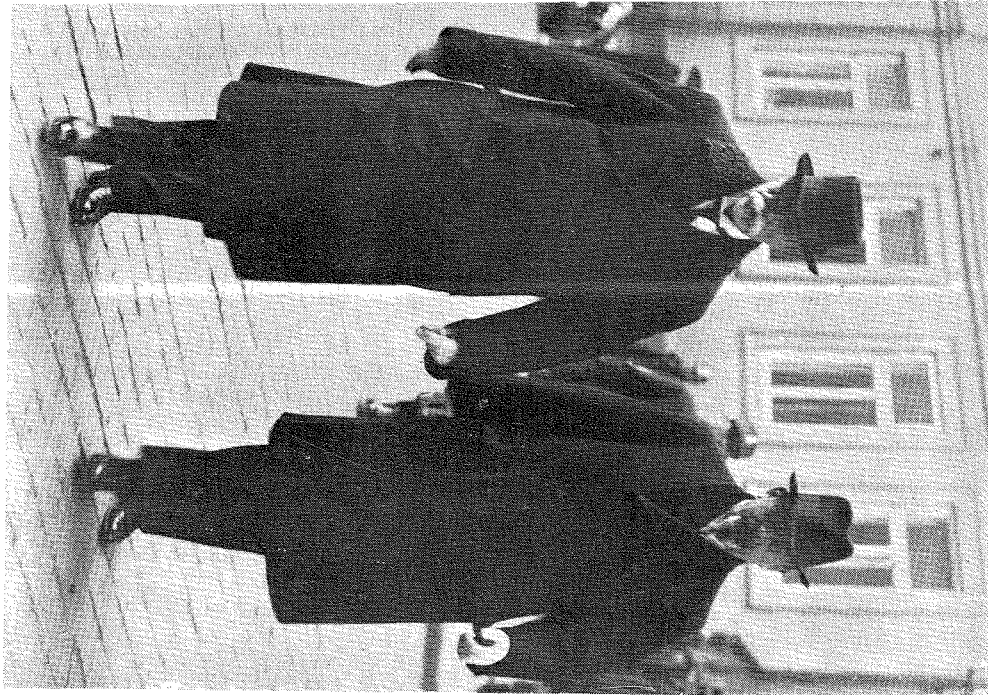

Na zámku v Topolčankách

(K. Čapek)

(K. Čapek)

kteřou vy chcete a kteřou náš stát chce provést. Já vím, a vy si na tom zakládáte, že jste strana *revoluční*. Já sám jsem dělal revoluci a vím, co to znamená. Jsem pevně přesvědčen, že podle stupně vzdělání našeho národa můžeme to udělat v míru a vzájemné dohodě.

*

Sociální revoluce ta už jest, většina lidí nepostřehuje, že už jest. Ji dodělat a dát jí určité poslední formy, k tomu je potřeba, opakují, rozumu, ne pěstí. Přeměny sociální budou mít úspěch, jestliže budeme mít jasný a určitý plán. Já se nebojím. Když jsem se měl rozhodnouti v roce 1914 a 1915 o organisování naší zahraniční revoluční akce, když jsem si řekl: „Budeš vybízet lidi, aby obětovali životy,“ to pro mne byla tíživá otázka. Nepřeháním, že jsem noci a noci nemohl klidně spát.

Když pak jsem dal heslo: „Ano, do boje proti Rakousku za každou cenu!“ věděl jsem, co dělám. *Já jsem ztratil syna. Moje dcera byla vězněna, moje žena jest posud nemocna — to vše mne nehnulo. V Petrohradě a Moskvě jsem chodil ulicemi, když kule padaly. V Kyjevě do mých oken přilétaly kule a šrapnely. Já se nebál, já se žádných revolucionářů nebojím. Já jsem byl v ohni, ale právě proto mám právo vědět, že hraní s revolucí dnes po úspěšné revoluci je nečasné.*

*

Když máte možnost mít ve vládě většinu, je revoluční hnutí nesmysl. Když jste dovedli vy svou organisací vy-moci tolik — vy starší dělníci — copak se nepamatujete, čeho jste dosáhli cestou organisací? — přemýšlejte, co to znamená, že vy socialisté, kteří *máte v národě většinu*, že vy jste měli většinu ve vládě! Chci jen zdůraznit, že jste se organisáčnickou a parlamentární taktikou dodělali úspěchu, jakého v Evropě ani jediná socialistická strana se nedodělala.

Já nemám víc, co bych vám pověděl, mohu vám jen přát, abyste, jak si přál Marx, *měli socialismus opravdu vědecký*, abychom měli proletariát, který by byl s to kontrolovati vývoj průmyslu, abyste vy, čeští socialisté obou táborů, dovedli řešit otázky v klidu a s rozvahou, kterou *lidskost a spravedlnost vyžaduje*.

DĚLNICKÝM TĚLOCVIČNÝM JEDNOTÁM

President republiky vykonal 24. září 1920 z letního sídla v Hluboší návštěvu v Příbrami. V odpovědi na uvítací proslov starosty D. T. J. pravil: „*Já jsem byl také dělníkem a nyní jsem presidentem. Doufám, že vaši kamarádi se také jednou dostanou na stolec presidentský.*“

VE ŠKODOVÝCH ZÁVODECH A V „PEKLE“

Při své návštěvě Plzně dne 17. května 1919 po prohlídce Škodových závodů byl president ve velké montovně lokomotivní uvítán důvěrníkem dělnictva Hříbalem. — V odpovědi své president pravil:

„Přes naši snahu spěti promyšleně ku práci mírové musíme pro svoji národní obranu ještě vyráběti zbraně. Ohromný přerod, který se v celém lidstvu odehrává, zabezpečuje, že oběť 6 až 7 milionů mrtvých, nejzdatnějších to životů, nebyla položena zdarma. Lidstvo musí dospěti k vyššímu stanovisku *lidskosti*. Vybudování nové mezinárodní společnosti vyžaduje mnoho a mnoho přemýšlení. Zejména každý z nás musí přemýšleti, co to jest a jak máme provésti *úkol socialismu a sociálního přerodu*. Úkol socialisace vyžaduje na moderní demokratické společnosti velice mnoho, vyžaduje součinnosti a přemýšlení nás všech. Nestačí jenom míti hesla, naopak, heslo to vyžaduje mnoho a mnoho přemýšlení, práce

a příprav, čehož příkladem jest ideál náš osvoboditi národ. Jen společnou prací doděláme se posledního našeho účelu a cíle *všelidskosti*.“

*

V Dělnickém domě „Pekle“ uvítal presidenta jménem všeho plzeňského dělnictva poslanec *Luděk Pík*, jemuž president odpověděl:

„Přátelé, vzpomínám svých přednášek mezi vámi, kdy jsem uvažoval o socialismu. Podívejte se, jak rychle Evropa a náš národ se vyvíjejí. Právě jsem řekl kolegovi *Habrmanovi*, že jsem tenkrát, když jsem zde přednášel o socialismu, neměl ani tušení o všem a on také ne, že přijdu zase do „Pekla“ *se socialistickým ministrem*. Vidíte ten ohromný rozdíl za jedno desetiletí, a ten vývoj půjde dále a my dnes již nemusíme uvažovati, je-li to socialismus a je-li možný. Teď musíme uvažovat, a to stojí zase mnoho práce, *jak socialismus prakticky provádět*, abychom vybredli z hesel — a dostali se k činům. Přijímám krásný slib vašeho řečníka, kolegy Pika, a slibuji vám stejně slavnostně, že se v součinnosti s vámi vynasnažím, abychom dokonali to, co jsme započali.“

*

Ministru vyučování *Habrmanovi* odpověděl:

„Příteli Habrmane! Já vám připomenu kus dějin našeho osvobozenkého hnutí, ve kterém Plzeň i vy z „Pekla“ jste hráli již v roce 1915 vynikající roli. Když jsem byl ve Švýcarsku ve vyhnanství a toužebně jsem čekal, aby poslali z Prahy někoho za mnou, abych tam nebyl sám, *první, kdo ke mně přišel, byl jeden z vás — kolega Habrman*. On vám může dosvědčiti, jak jsme promlouvali o celé

situaci našeho národa, jak jsme s mapou před sebou probírali celý problém našeho budoucího státu, jeho hranice a všechny možnosti a jak jsme si řekli, čeho vyžaduje naše pomsta a vedle pomsty práce budující: *Že jsme toho dosáhli, děkujeme také kolegovi Habrmanovi. Děkuji vám a ostatním „pekelníkům“ zde, že jste první za mnou přišli a mě taktó mravně a skutkem podporovali. Když se to začalo s Habrmanem dělat, tož se to musí také dodělat!*“ (Nadšené výkřiky: Doděláme! Splníme!)

DĚLNICTVU V HRADCI KRÁLOVÉ

Dne 11. října 1919 zavítal prezident do *Hradce Králové*. V Dělnickém domě odpověděl mluvčímu organizovaného sociálně demokratického dělnictva:

„Děkuji vám za vřelé uvítání. Jak uvedl váš řečník, vzpomínám i já začátků vašich. Vzpomínám dnes doby, kdy bylo ještě mnoho předsudků v našem národě. Za 27 let se přerodil nejen národ, ale celá Evropa, ba celý svět. Jsme jen částí této revoluce. Nemohu říci, čeho se dožijeme, ale mám přesvědčení, že spějeme přes všechny chyby dneška k lepším časům. Vy mladší se jich dožijete, avšak jen tehdy, budete-li svorně pracovat. Samo sebou nestane se nic. Ale máme naději, že mladší generace dožije se šťastnější budoucnosti, že založí novou dobu, kterou vlastně vy už zakládáte. Naše republika je první podmínkou té svobody, bez níž není možno dosíci té sociální samostatnosti, kterou já uznávám. Je pravda, *vyšel jsem z vašich řad a nikdy jsem necítil velkého rozdílu mezi prací kladivem a perem*. Jen když nás spojuje pevná vůle k svobodě a lidskosti. Děkuji vám i za republiku, že tak pěkně o ní mluvíte. Počítám na vás, abychom udrželi, co jsme si vybojovali a si to rozhojnili a zdokonalili. Vaší práci volám Nazdar!“

TUSAROVI

Při novém jmenování druhé vlády dne 8. července 1919 vydal prezident ministrům vlastní listy. Minister-skému předsedovi Tusarovi psal:

Pane poslanče Tusare, z dohody vedoucích stran do-stává se Vám *předsednictví nového ministerstva*.

Nemusím vykládat, jak důležitě a odpovědno jest Vaše místo, dávající *vedení vlády po prvé socialistovi*. Třeba-že i tato vláda jest v jistém smyslu přechodní, přece jí připadá veliký úkol vybudovati náš stát a zdokonalit ústavní organizaci od dřívější vlády a Národního výboru převzatou. Máte nesnadný úkol organicky spojovat čtr-náctero ministerstev a k tomu ještě několik důležitých institucí. Budete pojitkem svých kolegů, musíte z jed-notlivých resortů učinit jednotný, celkový, promyšlený organismus.

A ještě bych chtěl upozornit na potřebu těsnější spolu-práce vlády a žurnalistiky. Demokracie vyžaduje správné orientace veřejného mínění domácího i zahraničního.

O RUDO-ZELENÉ KOALICI

Ano, řekl jsem to a mnil jsem tím toto: U nás máme dva hlavní veliké stavy, totiž zemědělce a dělníky. Vše-chny ostatní stavy a jejich strany jsou menší; ve straně lidové, číselně značné, je také směr sociální. Tato situa-ce je dána, jsme prostě *národ zemědělský a dělnický*, vezme-me-li pojem v širokém slova smyslu a podle většiny obyvatelstva. Ani jedna, ani druhá z těchto stran nebyla a není tak početná, že by sama mohla vést parlament; proto zejména v začátcích našeho státu bylo žádoucí, aby dvě největší strany nestály proti sobě, nýbrž aby

pracovaly společně se stranami ostatními, které se vysloveně nestavěly proti státu.

(Interview Karla Čapka v Lidových novinách dne 8. dubna 1928)

MASARYK O SVÉM LEVIČÁCTVÍ

Ptáte se mne na spor o to mé tak zvané *levičáctví*. Řekl jsem jednou, že *vývoj jde nalevo*. Opakuju to i dnes, ale užil bych raději slova „vpřed“ jako protikladu k reakci. Nehledím tu na jednotlivé zjevy, že v tom neb onom státě přišla vláda více nebo méně konservativní. Tím ten velký celkový směr není přerušen ani zkřiven. Ale to, že světovou válkou bylo poraženo *pruské Německo i Rakousko-Uhersko, že padlo Rusko carské*, to samo znamená vývoj nalevo, jak já tomu slovu rozumím. A důsledky toho se jeví stále. Jen si vezměte Německo, které bylo Pruskem tak dobře a s pruského hlediska silně organizováno, jak se *přece jeho republika ustaluje stále*, třebaže provisorně. Vemte si dále, jak v dnešním *Rakousku* habsburství úplně zmizelo; znalci poměrů nejednou mi vyjádřili podivení, že i v konservativních provinciích nynějšího Rakouska *Habsburkové jsou již zapomenuti*. Jestliže se někdy cituje *Italie*, tož to není důkazem proti mému rozpoznání evropské situace. Je-li *Italie* dnes proti parlamentu, není tím řečeno, že jde radikálně a trvale napravo. Jde ovšem proti komunismu, snad také proti socialismu, ale to je něco jiného než spor o to, jde-li obecný vývoj napravo, či nalevo. O tom, kam vývoj spěje, nerozhoduje nijak dočasná vláda, třeba sebekonservativnější; je třeba rozpoznat *celkovou situaci* doma i venku a podle toho postupovat.

(Interview Karla Čapka 8. dubna 1928)

DEPUTACI SOCIALISTICKÉHO DĚLNICTVA, LEGIONÁŘŮ A POKROKOVÝCH KORPORACÍ DNE 27. ŘÍJNA 1928 NA HRADĚ

„Mně je těžko mnoho vám povídat — ne že bych byl unaven, ale jsem dojat a těším se, že jste mně opětně svou přízeň a lásku tak milým způsobem vyslovili.

Vy jste mě, kolego *Tomášku*, nazval kormidelníkem — jistě, každá loď má svého kormidelníka; ale ten kormidelník není nikdy sám! Je mu třeba spolupracovníků.

Já doufám, že v spolupráci všichni vytrváme. Také v spolupráci s vámi. Nejen v spolupráci, abych tak řekl, neoficiální, nýbrž, já doufám, že *přijde zase doba, kdy si podáme ruce i k tomuto oficiálnímu dalšímu spolupracování*.

Vy znáte situaci naší republiky tak dobře jako já a víte, že jen spoluprací nás všech, a zejména také všeho *dělného lidu*, republika se slušně udrží. To bylo a je mé stanovisko.

Jsem rád, že uznáváte mou dobrou vůli, a ubezpečuju vás, že jí neubude, *že jí neubude k dělnictvu, k pracujícím lidu, ke všemu občanstvu naší republiky*.

Vyřídte všem, kdo mě přišli dnes večer pozdravit, navzájem můj srdečný pozdrav!“

LEGIONÁŘŮM

při jejich sjezdu 1. července 1928 na Staroměstském náměstí:

Bratří! Rád bych vás byl uvítal na Hradě, ale je vás tolik, že by nebylo místa, a těším se z toho, že je vás tolik!

Bratr *Markovič* nám připomněl náš program, legionářskou myšlenku: vydobýt, obnovit stát našeho národa a zařídit jej v duchu našich dějin — toť naše republika, republika jako záštita svobody všech a spravedlnosti všem.

Za světové války musili jsme se bránit, musili jsme tasit meč podle vzoru Žižkova; po válce a v míru jdeme po stopách Komenského, neboť v práci a vzdělání je naše spasení. Chceme *mír*, potřebujeme míru, abychom republiku konsolidovali; o mír neusilujeme ze slabosti, ale z přesvědčení.

Bratří! Politika republiky zahraniční i vnitřní odpovídá těm zásadám a ideám, které jsme prohlašovali za našeho zahraničního odboje; nezměnili jsme se v tom a nezměníme. Mně bylo osudem dáno stát se vaším mluvčím a vůdcem; apeloval jsem od samého počátku na váš rozum a rozvahu. *Láska k národu a vlasti rozumí se slušným lidem už dávno sama sebou*, v ní jsme byli vychováni od našich obrodičů, kteří svou obrozenskou prací jsou spoluzakladateli naší republiky.

Bratří! Většina nás vrátili jsme se domů cestou kolem světa: dívejme se na své národní a státní úkoly s *hlediska světového*, abychom překonali malost, dědictví a zbytek dlouhé poroby a nesvobody.

Bratří! Byli jsme za války a ve válce odhodláni za svobodu položit životy; přežili jsme válku a jsme svobodni — teď je naší povinností žít pro svobodu a svobodně, uskutečňovat v malém i velkém své ideály legionářské. *Těm ideálům zůstaneme věrni!*

Demokratická republika podle našeho programu má úkol chránit každému občanu důstojnost člověka, a to bez svobody a samostatnosti není možné; *demokratická republika musí uskutečňovat spravedlnost politickou a sociální*; demokratická republika usiluje o rovnost občanů nejen před Bohem, ale především před lidmi. *Budeme své demokratické republiky hájit vždy, všude a proti všem jejím odpůrcům!*

O SOCIALISACI

ÚKOL TĚŽKÝ A ODPOVĚDNÝ

Mluvíme všichni o socialisaci. Socialisace za docela abnormálních poměrů, způsobených dlouholetou válkou, jest úkol velmi těžký a odpovědný.

Socialisace předpokládá veřejnou kontrolu všeho hospodaření. Tak, jak se žádá státní rozpočet, stejně tak musí se *žádat veřejný rozpočet všech podniků a závodů ve státě, rozpočet výroby, rozpočet všech potřeb*. Marx a jeho stoupenci správně analysovali anarchii novodobé výroby; bez znalosti všech hospodářských sil, bez znalosti celkové produkce a potřeb nelze zahájit úspěšnou socialisaci.

*

Socialisace dále není možná, jestliže masy pracujících lidu, jestliže dělnictvo se nenaučí pochopit celý proces výroby a distribuce. Nestačilo by tak zvanou buržoasií diktaturou k socialisaci přinutit; žádné násilí není blahodárným, a to neplatí pouze o násilí politickém, nýbrž i hospodářském a sociálním. Při socialisaci neběží také pouze o to, aby dělnictvo se zúčastnilo vedení závodů. V normálních poměrech správa nějakého závodu již hotového není věcí nejtěžší; avšak při hospodářské a sociální reformě tak pronikavé neběží jen o správu nebo převzetí závodů zavedených, nýbrž o *vytvoření, zavedení závodů nových, neb aspoň o zdokonalování a účelnou přeměnu závodů a celé hospodářské praxe a organizace*. Pro produkci je třeba *podnikavosti* a podnikavosti je tím více třeba, že všechny státy, celá Evropa je válkou ožehračena. Pravím-li podnikavost, tož *nemyslím na spekulaci a hyperspekulaci*, která se právě v abnormální době tak zhušťa zjevuje, nýbrž na podnikavost tvůrčí, na vynaléza-

vost, na geniální využití daných poměrů a vytvořování nových statků. Neběží jen, abych tak řekl, o *socialismus distribuce, nýbrž o*

socialismus produkce.

*

Mluvím-li o této podnikavosti a tvořivosti, neříkám tím, že se jí nedostává dělnictvu, a že jí oplývá buržoasie. Naopak, mám-li býti upřímným na obě strany, musím si postěžovat, že část naší buržoasie zdá se mi trpět nedostatkem právě té podnikavosti. Nemýlím-li se, naše industrie, srovnána s industrií západních států, má na sobě ještě ráz řemeslnické dílny. Je právě mladší. Víím, že v tom je jistá přednost, ale jest v tom při dané konkurenci světové také slabost. Tak jako politicky se musíme vyšinout k *světovému* rozhledu a k politice opravdově *světové*, stejně musí se všechno naše národní hospodaření, naše industrie, naše zemědělství, náš obchod a naše bankovníctví stát *v nejlepším slova smyslu světovým*. Problém socialisace vyžaduje velmi opravdové a *upřímné přemýšlení a dobré vzdělání* dělnictva i kapitalistů; avšak dívám se na úkol socialisace nejen jakožto na úkol hospodářský, nýbrž také jakožto na požadavek mravní. Nevěřím, že tu běží o pouhý materialismus: *ostatně snesu snáze materialismus hladového než přesyceného.*

*

Prosím, neočekávejte ode mne podrobný program socialisace. To je úkolem nejen vlády, nýbrž také parlamentu a představitelů dělnictva a buržoasie. Ale je důležité, abychom si uvědomili tendenci doby a ducha, ze kterého se sociální reformy musí rodit. Poslanec Němec nedávno zdůraznil, že v nedlouhé době trvání naší republiky nekrvavým způsobem byly dosaženy mnohé

a cenné sociální reformy. Myslím, že všechny strany s největší upřímností přijmou heslo: *pronikavé sociální reformy bez krveprolití.*

*

A rozumí se, socialisační program musil by být stanoven mezinárodně; a to pro tempo postupu má také velký význam.

(Poselství ze dne 28. října 1919)

*

Marx řekl, že hlad není socialistickým programem; není jím ani ta zvláštní nervosní nespokojenost, která je způsobena válkou. *Pokud dělnictvo nedovede celou výrobu a její organizaci kontrolovat a přímo vést, dotud na radikální hospodářské přeměny nelze pomýšlet.* U nás, ostatně jako všude, také příliš jednostranně se při socialisaci pomýšlí na postátnění. Zapomíná se, že postátnění mohlo by být za daných okolností jen jinou formou kapitalismu — kapitalismu státního, byrokratického.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

O Hnutí ODBOROVÉM A DRUŽSTEVNÍM

Jaký úkol připadá, podle vašeho názoru, pane presidente, *odborovému* hnutí (syndikátům) a družstevnímu hnutí (kooperativům) při řešení konečných problémů socialismu?

President: „Připisuju oběma institucím při řešení sociálních úkolů význam veliký, a řeknu přímo, *rozhodující*. Nestačí sociální reformy pouze požadovat a řešení politické očekávat. Řešení sociálních úkolů, řeknu demokracie v hospodářství a financích vůbec, vyžaduje znalosti nejen theoretické, nýbrž přímo *praktické*, t. j. správné. Je to obdobně jak v politice vůbec. Tak zvaná socialisace nemůže se provádět jen ve velkém, nýbrž a hlavně v malém. Opravdový socialista musí sám osobně,

se svou rodinou, ve svých spolcích atd. *Žít socialisticky, musí socialisticky opravdu cítit a důsledně jednat.* Proto připisují syndikátům a kooperativům velikou důležitost a těším se, že obojí instituce u nás v poslední době se ujímají a také zdokonalují. K objasnění věci dobře nám poslouží program *socialisace* na příklad uhelných dolů: proč volání po socialisaci všude utichlo? Proto, že bez věcné přípravy dělnictva a správců práce žádná pronikavá reforma není možná. Srovnajme jen program sovětského Ruska a jeho hospodářskou politiku skutečnou! Hesla sama v žádné politice nestačí, nejsou-li programem a vyzváním ke skutečné, praktické přípravě ke změně poměrů. Proto *revoluce* seberadikálnější nepřináší ovoce, nejsou-li *náležitě připraveny*.

O LEGIÍCH A ČESKÝCH BOLŠEVICÍCH V RUSKU

President po svém návratu do Prahy přednesl 2. ledna 1919 první vládě republiky svou první zprávu o zahraniční revoluci, kterou stenografovali tehdejší ministři dr. Lev Winter a dr. F. Soukup. President mezi jiným pravil:

Život našich zajatců v ruských táborech byl hotové peklo. Veliteli táborů byli generálové, kterých nemohli potřebovat na frontě. Ti měli respekt před Němci a Maďary, ale naše hochy mnozí pronásledovali; že prý jsou rebelanti, že jsou protilegitimisté a t. p. Naše zajatce posílali na příklad na Murmaň dělat dráhu: naši říkali, že ta dráha je postavena z kostí českých lidí. Naši hoši přišli do Ruska s programem slovanským a teď to neuvěřitelné šikanování!

Naše armáda se proto stala pro naše hochy spásou. Poslali jsme po celém Rusku do zajateckých táborů na

400 důstojníků a potom i nedůstojníky, aby naše lidi vytahovali z táborů. Někteří šli hned, ale jinde bylo zapotřebí delší práce, než se z nich rakušanství vytlouklo. Ruští generálové, kteří v táborech veleli, jak řečeno, také nám dělali překážky, ale přece se to podařilo.

*

Když bolševici vzali Kyjev, dostali jsme se do velmi trapné situace. S bolševiky, než přišli do Kyjeva, jsme ujednali, že uznávají naši ozbrojenou neutralitu a že za to my se nebudeme míchat do ruských věcí. Ale Sovět kyjevský rozhodl, že se socialisté v české armádě mají připojit k Rudé armádě, a že proto pošlou bolševiky do našich regimentů s propagandou. Od Muravjeva měli jsme podpis neutrality a nyní Sovět k nám poslal své agitátory. Rekl jsem: *Pusťte je do pluku, uvidíme; kdo chce, ať odtáhne!* — Odešlo 218 lidí z 50.000 mužů k rudým a druhý den již lepší lidé zase se vraceli a žádali, aby byli přijati zpět. Tento můj tah působil dobře na všechny strany. Ještě nyní na Sibíři část českých bolševiků v počtu 47 lidí vzdala se našim hochům bez výstřelu a žádala, aby byla poslána do prvního šiku proti bolševikům. Jen munovci byli zatvrzelí a zůstali.

Mezi našimi bolševiky je jisté procento ideálních, ale slepých lidí. Muna na příklad sliboval mně, že bude pracovat pro armádu, ale pracoval jinak. Naši socialisté — přijde brzy Houska, ten to zná dobře — vystupovali všude proti našim bolševikům.

Byl také jeden člen Národní rady, který nás, sotvaže jsem odešel z Kyjeva, zradil; šel s Munou a zvolili „národní radu“ svou — ale v bezradnosti zvolili mne — za svou hlavu!

*

Když čeští bolševici šli proti nám, naši odpovídali stejnou a rázně. Oni agitovali proti nám, že se dopouštíme proti nim ukrutností. Pravda však jest, že naši dali do sebe střílet, že se bránili, že proti bolševikům nevystoupili, až když bolševici, pod nátlakem Němců, zrušili ujednání naše o ozbrojené neutralitě. První šarvátká vypukla, když náš vlak byl obstoupen rudou gardou a naši slyšeli z vlaku komando: „Schießen!“ Naši takto viděli, že to jsou Němci a Maďaři, kteří vedou tento rudý oddíl.

*

Bolševici tvrdí, že naše vojsko bylo *reakcionářské*. Reakcionářskými byli někteří ruští důstojníci, které jsme měli. Ti by byli našeho vojska zneužili, kdyby hoši nebyli měli rozum.

Já, odjížděje z Ruska, vydal jsem parolu, že *střílet je poslední slovo a jen v obraně*. Výslovně jsme stále hlásali, že *se nechceme míchat do ruských věcí a že chceme do Francie*, že chceme mít na všechny strany pokoj. *Naši dali do sebe střílet, než sami odpověděli střelbou.*

Wilson mi jednou řekl: Vaše armáda je prvním případem v dějinách, že lidé, kteří mají zbraně, té zbraně hned nepoužili, když byli atakováni. *To byl také jeden z důvodů, proč si nás Wilson tolik oblíbil.*

*

Došlo k bitvě u Bachmače. To je důležitá křižovatka pro naši cestu na východ, od níž nás chtěli Němci odříznout. Ruští důstojníci, kteří byli u naší armády, až na málo případů, selhali. Naši důstojníci sami se ujali vedení a výborně věc provedli. Po bitvě bylo ujednáno příměří 48 hodin, aby bylo možno pochovat mrtvolky. *Tato bitva vzbudila u Němců respekt před námi, poněvadž se ukázalo, že naši hoši jsou dobří vojáci.* Německý vrchní vůdce generál

Linsingen nařídil zrušení příměří, ale Němci se chovali slušně a zachovali je. Vůbec máme zkušenost, že se Němci z říše chovali k nám slušně a našim hochům říkali, že máme proti Rakousku pravdu, kdežto rakouští Němci a Maďaři se chovali hanebně. Že říšští Němci mají před námi respekt, bylo také vidět na jejich tisku.

O REVOLUCI, DEMOKRACII A REPUBLICĚ

REVOLUCE DEMOKRATICKÁ

Naše revoluce měla zvláštní ráz. Za hranicí spočívala v promyšlené a pilné propagandě a diplomatické práci; vedle toho zorganizovali jsme armádu a připojili jsme se k válečným Spojencům, od nichž jsme byli uznáni za pravidelnou válečnou moc. Doma se pracovalo s naší strany bez krveprolití, třebaže habsburské Rakousko brutálně naše lidi věšelo, střílelo a všemožně potlačovalo. Je to jistě *zvláštní revoluce — revoluce po výtce pracovní a právě tím v nejlepším slova smyslu demokratická*; a tato revoluce zajistila nám vítězství. *Vítězství veliké.*

(Poselství ze dne 28. října 1919)

DOOPRAVDY — AŽ DO TĚCH HRDEL A STATKŮ

Přijel jsem do Prahy provázen částí naší zahraniční armády; přesvědčit se, že jsme to všechno všichni za hranicí myslili — *doopravdy — až do těch hrdel a statků.* Jsem jist, že bude celý národ milovat ty naše hochy, jako je miluji já. Byl jsem sám antimilitarista a neměl jsem rád rakouského vojska; ale tato naše vojska neorganizovali jsme z militaristických choutek, nýbrž pro vybojování a udržení *svobody a demokracie*. A pro tuto obranu musíme mít naše vojsko; bude vážným úkolem těch, komu

formování jeho bude svěřeno, vybudovat *armádu republikánskou a demokratickou*. A demokracie ve vojsku, jako vůbec, nezjedná se pouze odstraněním rakušanství, nýbrž *přerodem ducha*. (Poselství ze dne 22. prosince 1918)

TAK ČESTNÁ REVOLUCE...

Organisovali jsme za hranicí všechny naše kolonie emigrantské a zahájili promyšlenou propagandu ústní a publicistickou a činnost diplomatickou. Ale politika a zejména revoluce není možná bez peněz — a v tom pomohli naši v Americe a v Rusku. *Chci zde důrazně konstatovati,*

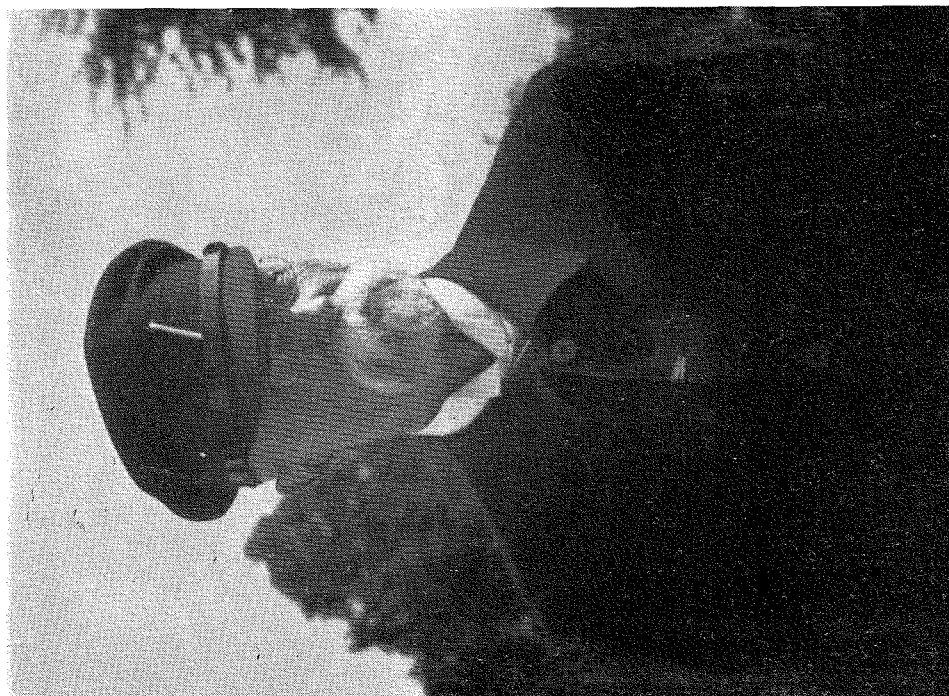
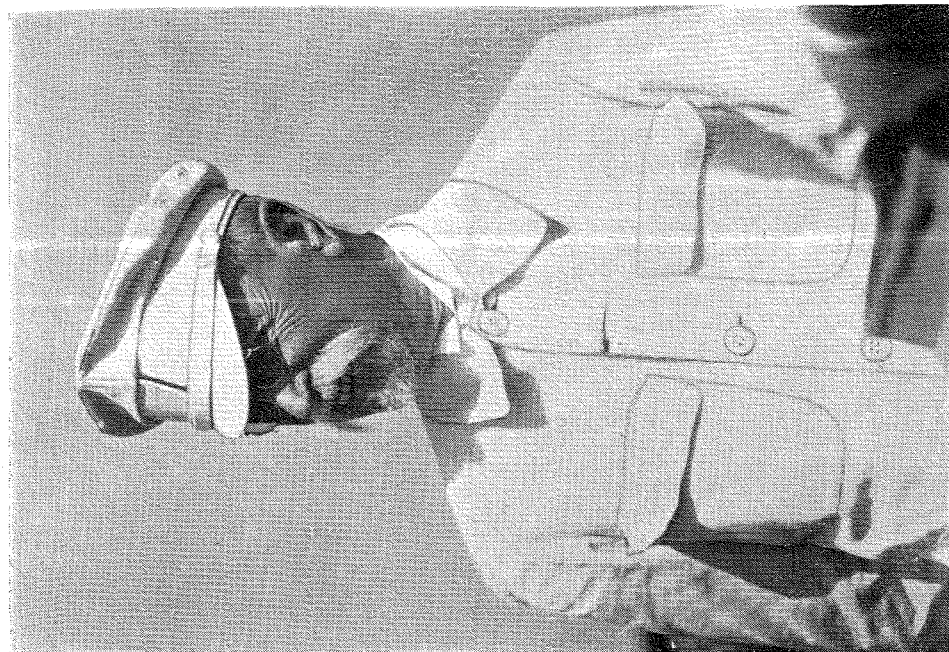
že jsme nevzali od Spojenců ani krejcaru.

Zdůrazňuji to, protože naši odpůrcové mluví o ruských, anglických a jiných penězích. A stejně zde konstatuji, že jsme za celou tu dobu *neužili ani jediné nepravdy* proti našim nepřátelům, ani jedné z těch tak zvaných diplomatických chytrostí — *tak čestný politický boj, tak čestná revoluce, smím to říci, sotva kdy byla provedena.*

(Poselství ze dne 22. prosince 1918)

NIKDY JSEM S NIKÝM NEJEDNAL O ŽÁDNÉ DYNASTII

Já sám pokládám *republikánskou formu státu* za velikou vymoženost a za politický ideál. *Je to ohromná věc, že jsme dosáhli republiky*. Ne, že bych neznal vady a nebezpečí republiky a demokracie; ale přesto rozhodl jsem se pro republiku docela vědomě. Když jsem odcházel v prosinci 1914 z Prahy, byla pod dojmem ruských úspěchů všeobecná nálada pro dynastii ruskou. Já jsem byl proti tomu, ale loyálně jsem v cizině referoval o stavu věcí

Na zahradě v Topolčankách

(K. Čapek)

Na zahradě v Topolčankách

(K. Čapek)

doma. Konstatuji, že jsem o žádné dynastii nikdy a s nikým nejednal, že nikdo a nikde toho požadavku na nás nekladl. Podle vývoje války a politické situace jsem už z jara 1916 Spojeneckým vládám vyslovil své přesvědčení, že v národě našem dozrává přesvědčení *republikánské*. Věřím, že pro republiku jsme zralí. Tím neříkám, že nemusíme svou republiku chránit, naopak musíme ji hájit a rozvážně a pozorně vybudovávat.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

PRAVÁ DEMOKRACIE JE V ZAČÁTCÍCH

Naše ústavní listina praví: Lid jest jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé. Hlásím se k této zásadě vědomě. Vím, že demokracie má vady a vady dost značné; ale odporuju mínění těch, kteří mluvívají o úpadku ne-li demokracie, tož aspoň parlamentarismu.

Jiné formy ústavní a státní mají také své vady; a historie státního vývoje nás poučuje, že demokracie je teprve v začátcích, kdežto starší formy státní se vyvíjely tisíci- a tisíciletí. *Demokracie, demokracie skutečná, demokracie pravá je v začátcích.* Naše doba je zřejmě dobou přechodnou také politicky a státně. Vady parlamentu dají se odstranit; jeho dělnot může reformami rázu technického býti zvýšena. Vůbec pak běží v moderní demokracii o to, aby politické vzdělání úřednictva, představitelů lidu a lidu: samého stále bylo zvyšováno, neboť platí i v demokracii pravidlo: non solum numerantur, sed etiam ponderantur (nejenom se sčítají, nýbrž i váží). Vzdělání, politická uvědomělost a veřejnost všeho jednání jsou zárukou demokracie.

Odtud zvýšený nárok, jež ve jménu demokracie máme na žurnalistiku.

(Poselství ze dne 11. června 1927)

DEMOKRATICKÁ REPUBLIKA — BRATRSTVÍM

V demokracii platí argument, ne chytráctví a pěst. Demokracie znamená konec násilnosti a veškerých nadpráv náboženských a vzdělaneckých, politických, národních, hospodářských a sociálních. Blaho státu a lidu vyžaduje vzdělání a vzájemnost občanstva, prýšticí z blahovůle, sympatie anebo jak tento prvek duchovní chcete nazvat. Francouzská revoluce, které jistě nikdo nebude vyčítati neenergií a slabošství, prohlásila a kodifikovala tento humanitní princip jakožto práva člověka termínem: *bratrství*; v naší době *Marx*, člověk tvrdého materialismu hospodářského, pokládal demokratickou republiku za uskutečnění učení Ježíšova.

(Poselství ze dne 11. června 1927)

STÁT NÁRODNÍ A SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOSTI

Láska k bližnímu, *humanita v demokracii* není již jen filantropií a almužnictvím, nýbrž odhodláním umožnit každému občanu slušné živobytí zákonodárstvím. *Demokracie není jen politickou, nýbrž také hospodářskou a sociální.* Dostal jsem tyto dny manifest politicky vzdělaných občanů různých stran; byl jsem potěšen prohlášením, že náš stát musí být státem *národní a sociální spravedlnosti*, stejně jako naše politika navenek musí být důslednou politikou míru.

(Poselství ze dne 28. října 1928 na Hradě)

STÁT POTŘEBUJE PRÁCE TVŮRČÍ

Naše republika vznikla ze světové konflagrace a revolucí; po revoluci bylo úkolem *budovat stát promyšlenou, pilnou práci, práci denní a všední, práci v drobném a malém.* Je to přirozený pochod všech velikých událostí politic-

kých, všech revolucí. Člověk nemůže být stále rozohněn a rozechvěn, heroické vzepětí přirozeně trvá jen kratší dobu; po něm dostavuje se doba uklidnění a upokojení. Avšak to uklidnění a upokojení nesmí se zvrhnout v ochablost a slabost; pravé nadšení, nadšení pro právo a spravedlnost národa a lidstva, nepřestává nikdy, jen se obrací k jiným prostředkům: a nejučinnějším prostředkem je cílevědomá práce. Obnovený, nový stát potřebuje *práce tvůrčí.*

(Poselství ze dne 28. října 1928 na Hradě)

VŠICHNI SE MUSÍME SPOJIT

Demokratická republika musí harmonicky spojit *všechny občany*, ať se různíme náboženstvím a názory světovými, ať náležíme k různým národům a stranám — všichni se musíme spojit ke spolupráci. Demokratický stát má své přední oprávnění v uznání svého vlastního občanstva, musí být chtěn *každým* slušným a uvědomělým občanem.

DEMOKRACIE V POLITICE ZAHRANIČNÍ

Demokracie se musí uplatňovat nejen uvnitř, nýbrž také navenek. I *v politice zahraniční* argument musí vytlačit násilnost a lež. Svět, jak už Palacký dobře postihl, se centralisuje, žádný stát, žádný národ nemůže žít bez dohody a spolupráce se sousedy a státy ostatními. Státy menší, dokonce my v našem zeměpisném postavení, nemohou trvat bezpečně bez sympatie sousedů a ostatních národů — naše *raison d'être* musí světem být uznána a respektována.

(Poselství ze dne 11. června 1927)

PRO POLITIKU SVĚTOVOU

Vzpomínám tu *Štefánika*. Promluvili jsme naposledy ve Washingtoně, když odjížděl do Sibíře, o naší budoucí

politice; on živě pocítoval a uvědomil si, že můžeme dělat jen politiku *evropskou*. A toto své přesvědčení mně vzkazoval před vstupem do osudného aeroplánu — jsem jist — když se vznášel nad svým rodným Slovenskem, že byl naplněn touto myšlenkou a s ní že našel svou heroickou smrt. Ano, pro českou politiku je teď jen jeho pravidlo: *Být evropskou, být lidskou, být světovou* a tudíž vpravdě českou a slovenskou. A to ovšem platí pro všechny naše styky s národy Evropy a celého světa; platí to pro náš obchod, pro naše podnikání, vůbec pro celý náš národní život.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

OBSTÁLI JSME V ZKOUŠCE DESÍTI LET

Deset let je maličko v dějinách, ale mnoho v životě lidí. Když jsem se před deseti lety vracel domů, do republiky osvobozené, užil jsem slova, které se mi dralo na jazyk: že je to jako *pohádka*. Pohlédnu-li dnes zpátky na těch prvních deset let, řekl bych zase *pohádka* — *zázrak!* Začínali jsme s holýma rukama, bez armády, bez státo- tvorné tradice, s hroučící se valutou, za hospodářského rozvratu, za obecného úpadku kázně, s dědictvím dualismu, s iredentou ve vlastních hranicích, uprostřed států zmítaných otřesy zprava i zleva: my, tísnění malými prostředky, odvyklí vládnout, málo naklonění poslouchat, skoro neznámí světu. *A přece jsme obstáli v této zkoušce a obstáli čestně!* Dali jsme obnovenému státu ústavu, organizovali jsme administrativu a armádu; čelili jsme hospodářské tísní, národnostnímu boji a mezinárodním konfliktům. Naše úkoly bývaly těžší, než jsme vybudovali stát, který požívá *důvěry za hranicemi* a — což je ještě důležitější — *důvěry nás samých, nás všech*; po té zkoušce deseti let můžeme klidně pokračovat ve své tvůrčí politické práci.

(Poselství ze dne 28. října 1928)

PRO REPUBLIKU DEMOKRATICKOU

Náš politický úkol je vybudovat *republiku demokratickou*. Mluví a píše se v celém světě o krizi demokracie, o krizi parlamentarismu. Oč běží, co se v Evropě po světové válce politicky děje?

Světová válka se stala pronikavou revolucí, pokračující ve veliké politické přeměně, započaté revolucemi XVIII. století. Urychlil se všude přechod od aristokratismu a monarchismu absolutistického přes monarchismus konstituční k demokratismu. Stručně vysloveno: *vláda jednoho se vystřídá vládou všech*.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

MÁME ZEMI BOHATOU A KRÁSNOU

Máme zemi, kterou učinila bohatou a krásnou příroda i lidská práce; máme národy nadané a dělné, kteří se mohou druh od druhu mnoho učit a kteří přírodou a historií jsou určeni k harmonické součinnosti; a máme dějiny, které nás zavazují k vzestupu a pokroku. Těch *deset let* klidného, silného vývoje ukázalo, že si naše území postačí, že jeho občanstvo má schopnosti k samostatnému státnímu životu; náš stát se ctí obstál v světovém závodění o *pokrok lidstva*.

(Poselství ze dne 28. října 1928)

O NEJLEPŠÍ ŘÁD SVĚTA

Zbudování republiky opravdu demokratické je *akt veliké víry*: víry v právo a spravedlnost, víry v dějinné poslání, víry v budoucnost. Tu víru máme, a proto můžeme oživit ducha radosti a lásky, se kterou jsme před desíti lety stanuli na prahu svého vlastního domova. Tehdy jsme byli jednomyslnější; zato dnes je nás

více. Tehdy jsme viděli před sebou ráj na zemi; ale *ráj na zemi není nikdy hotov a ukončen*, je v nás jako dobrá vůle, jako vzájemná služba, jako žízeň po spravedlnosti a především jako láska, účinná láska k našim spoluobčanům a ke všem lidem dobré vůle. Máme svůj stát k tomu, abychom v něm usilovali o *nejlepší řád*, řekl bych o *království boží*; věřím, že, často o tom nevědouce, jsme k tomu osudem, Prozřetelností vedeni.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

SVĚTOVÁ VÁLKA NOVOU DOBOU LIDSKOSTI

„Všecko mé myšlení vrací se stále k jedné otázce: *Co vlastně znamená ta čtyřletá světová válka* a jaký bude mír a jaké politické uspořádání Evropy? A jaký je náš úkol, jaké je naše postavení a našeho státu v celé světové situaci. Význam války a míru — to je moje přesvědčení — znamená začátek nové doby, doby lidstva a lidskosti, *novou dobu lidkosti*. To, co Kollár doufal před sto lety, co po něm hlásali Šafařík, Palacký a j., stává se skutkem. Když Kollár nám doporučoval, aby na zavolání „Slovan“ se ozval *člověk*, netušil ovšem, že čisté *člověčenství*, které nám odkazoval, uskuteční se teprve po vražedné válce, zničivší miliony a miliony lidí všech národů.

(Poselství ze dne 7. března 1920)

ORLOVÉ MUCH NEVIDÍ — JEN NETOPÝŘI!

Poválečný stav společnosti a jeho značné nedostatky vyžadovaly si velmi často práci kvapnou a rozhodnutí rychlé. Dělalí jsme chyby, ale *chybami se i v politice učí*. Hlavní věc jest i v politice, jak to Komenský řekl, být „mužem touhy“; v demokracii občané nesmějí se oddávat lhostejnosti k životu veřejnému. Touha po politické

tvořivosti, touha po pravém blahu lidu nedá rozbujet svárům osobním, úzce stranickým a bojům malicherným: *orlové much nevidí, jen netopýři!*

(Poselství ze dne 11. června 1927)

KDO PŘILOŽIL RUKU SVOU NA PLUH, NECHŤ NEOHLÍŽÍ SE NAZPĚT

Národní shromáždění prodloužilo mně opětným zvolením můj těžký úřad; ale bude mně možno dostáti svým povinnostem shodou a spoluprací s ním a s vámi. V demokracii politická práce je spoluprací. Apeluji proto na všechny uvědomělé spoluobčany.

Mohl bych konečně a snad bych i měl reagovat na některé zjevy při presidentské volbě; ale raději bych se chtěl přidržovati rady Ježíšovy: *Kdo přiložil ruku svou na pluh, nechť neohlíží se nazpět*. (Poselství ze dne 11. června 1927)

O REPUBLIKÁNSKÉ ARMÁDE

PRESIDENT O ČESKOSLOVENSKÉM VOJSKU

Naše armáda musí býti školou, pokračovací školou. Přijde mladý člověk, 21letý, který už má životní zkušenosti. K němu mluvíti, vésti ho, poučovati ho, to je jiná škola než pro děti. Demokracie bez myšlení jest nemožná. Demokracie vyžaduje myšlení všech. Na Rusku jsou proto zvláštní obtíže, že ruský mužík nečte, nepíše, kdežto vy všichni čtete, píšete; budou ještě obtíže ve slovenských a rusínských částech. Tam všichni neumějí čísti a psátí. Pro ně bude výchova vojenská poněkud jiná a jistě taková, aby se vzdělali, naučili čísti a psátí. Ve vojsku musí vzdělávání pokračovati.

Naše armáda bude našim mladým mužům školou, pokračovací školou, školou budoucího otce rodiny, budoucího občana. A v tomto duchu, v tomto úmyslu mají být řízeny pokusy o tuto výchovu. Nebude rozdílu mezi vojákem a civilistou, ani civilistou a vojákem, protože naše vojsko bude částí naší československé společnosti, takovou podstatnou a takovou milou částí, jak si jen můžeme přát a jak všichni také budeme usilovat, abychom jí dosáhli.

*

Demokratická armáda dále je vybudována, vedena a vychovávána pro defenzivu a ne ofenzivu. Celý duch armády je defenzivní, to znamená, že ten starý vojenský duch, to *vypěstování vojáka ve stroje pro zabíjení musí přestat* a přestane. Úsilí národů po této válce jde k sbratření, a to je také cíl náš. A tudíž i naše armáda má cíl defenzivní, obranný, ne útočný. Útočnost pěstoval imperialismus, militarismus německý a rakouský. My jako národ si musíme říci a být přísní v tom, že *nám nemůže se jednat o výboj* — na to jsme také slabí, na to jsme obklopeni zejména Němci. Možná, že někteří starší vojáci řeknou: To není armáda. Armáda musí být útočná, musí být výbojná. A to právě není pravda. Tato válka zase je důkazem. Angličané, Američané s nechutí stavěli vojsko. Já byl v Anglii od roku 1915, prodělal jsem tam, jak tvořili svou armádu, jak celý anglický národ byl prodchnut pacifismem. S nechutí šli do války, ale přesvědčili se, že je to nutno, šli — a podívejte se, jak byli zdatní. *Vždycky jde o ideu a o ideál*. Proto pochopíte, že naše vojsko má sloužit obraně, že jest naším cílem, skoro bych řekl, nemít vojska, kdežto starý militaristický voják zbožňoval válku pro válku.

Nám stačí obrana. *V tom jsme zajedno s moderním socialismem*. Socialisté požadují *miliční systém* a u nás také bylo

dáno heslo „*Milice*“. Výchova k obraně, výchova celého národa od dětství a ve všech školách stačí; tím se hrdinský duch a udatnost nezeslabuje. Máme veliký příklad. Naši husité byli donuceni k válce a obraně, a co dovedli?

*

Další úkol demokratické armády: starat se o bezpečnost a pořádek doma, ale to neznamená být starosvětským žandárem a policajtem. *V republice není žádného vnitřního nepřítel, nesmí být a nebude!* Ale udržování pořádku řekněme čistě administrativního je nutné při různých okolnostech. Proto konečně moderní demokratické vojsko, protože je defenzivní, že je založeno v duchu humanity — nebojte se toho slova — bude posuzováno podle toho, jaké má *sanitární zařízení*. Sanitární zařízení myslím v tom nejširším slova smyslu. Postaráno musí být o to, aby co nejméně životů přišlo vniveč. *Armáda, která není sanitárně připravena, jest armáda barbarů*. Vojenské kamarádství musí se jevit *v starosti o raněného, o slabého*. A podle toho se pak pozná demokratismus.

*

Chtěl bych ještě povědět, že to vychování vojáka, jestliže *armáda* má být školou pokračovací, *musí být školou hygieny*. Náš voják musí být poučen, musí být veden zachovat si zdraví a sílu, ve vojsku našem se bude pěstovat, jak se tomu říká, eugenika — starost o budoucí pokolení. *21letý muž*, který, když se vrátí, se ožení, anebo snad jest již ženat, jenž bude mít děti, *má být poučen o pravém zdravém životě*; je mnohem důležitější, aby věděl, jak má zdravě žít, nežli ty různé titěrnosti bývalé rakouské armády. Já si vzpomínám, jak na mne působilo jak elektrické osvětlení, když jsem četl za rusko-japonské války, že každý voják měl v tornistře *kartáček na zuby* —

každý! *To je civilisace.* Svě naučení přinese si každý voják domů. Právě proto, že jste mladí muži, možno s vámi o mnohých a mnohých životních problémech promluvit vážně a otevřeně.

(President 28. března 1919 ve vojenském kursu v Praze)

MASARYK O DŮSTOJNÍCÍCH

Moderní armáda nezná již *vojáka starého typu*, který neumí číst a psát, a který, nejsa nijak vzdělán, *poslouchá jako stroj*. Pamatuji ze svých dětských let, že mnozí naši vojáci v r. 1859, i v r. 1866, když se vraceli z Itálie do Čech, nevěděli, s kým vlastně bojovali, a to mne, chlapce, zaráželo. Vždyť již jako chlapec všelicos jsem o vojně slyšel, ale náš voják, dospělý muž, jak jsem se na příkladech přesvědčil, nevěděl, s kým bojoval, a ovšem nevěděl, za co bojoval. To byl ten systém rakouský. Od císaře počínaje, všichni ti bezhlaví arcivévodové a vojevůdcové byli jen mechanicky vojácky vychovávaní a v rakušáctví vycepaní.

*

Moderní důstojník, jak já si ho představuji, bude kamarádem vojáků. Jejich vzájemný poměr musí *býti mravní, nikoliv mechanický.* Jako jediné pravidlo pro důstojníka v poměru jeho k mužstvu dá se vytknouti: *naprostá upřímnost, čestná a rigorosní upřímnost, žádná faleš a žádné chytráctví.* Nebojím se, že by při takto založeném poměru nedovedl důstojník postavení svého uhájiti. Mám nejednu zkušenost, kterou mi naši vojáci často potvrzovali. Voják snese hrubého, ba i surového důstojníka, když se přesvědčil, že jest člověkem *přímým a poctivým*, který se o *vojáka opravdově stará.* *Stará armáda, toť byli otroci* ve značné míře: slepá poslušnost, žádný vyšší společný cíl, jediné dynastie a její zájem.

Svoboda znamená ovšem také kritiku. *Vy musíte býti připraveni, že voják bude vás kritisovati.* Tam, kde jest svoboda, nebude však tato kritika jen postranní a právě tím nebezpečná, nýbrž *zcela otevřená.* Vy musíte býti připraveni, že voják, který není již strojem, nýbrž vám *politicky roven*, řekne vám zcela otevřeně, co se mu na vás nelíbí. Nesmíte mítí hned strach, že jest to hrob disciplíny, nikoliv. *Jest to hrob oné mechanické disciplíny, nikoli však takové disciplíny, jaké jest nám zapotřebí.*

*

K vytvoření armády nové potřebujeme především ducha nového, který oživuje, ne suchá litera. Lidé jsou potřebí, jak řekl jeden Angličan, nikoli instituce. Člověk, mozek, duch, dá obsah instituci. Armáda a armáda jest rozdíl. A vy na podkladě mravní disciplíny *pravou rovnost, pravé bratrství a pravou svobodu do armády vnášejte.* Je to těžký úkol, který vyžaduje mnoho přemýšlení, ale to je vaším úkolem, vaší povinností. Každý se přičiň na svém místě. To se nedá jedním rozkazem shora udělati. *Demokratická armáda bude armádou myslících vojáků, myslících důstojníků.*

Jen takovým způsobem mohli bychom mítí a budeme mítí *demokratickou armádu.*

(President na vzdělávacím kursu pro důstojníky 10. května 1919 v Praze)

O ZBOROVU

K prvnímu výročí památné bitvy u Zborova (2. července 1917) ve svobodném státě vydal president proklamaci:

Památce bitvy u Zborova!

U Zborova naše vojsko *po prvé* vystoupilo v poli jako bojující jednotka. Do té doby naši hoši vykonávali na

ruské frontě službu výzvědnou; u Zborova vystoupili jako jednotka *bitevní*. Svou chrabrostí a svou disciplinovaností získali si sympatie a obdiv Rusů, ale také nepřítelé. A totéž platí i o ústupu od Tarnopole; Rusové, jak známo, opustili frontu, naši hoši chránili tento ústup proti přesile nepřátelské. Ruské nejvyšší komando uznalo heroismus našeho vojska nejpoctivějšími slovy. Sám si připomínám scénu v hlavním stanu ruském v Mohylevě. Jednal jsem, provázen tajemníkem Klecandou, s generálem Brusilovem o formaci našeho korpusu. Generál slíbil podporovat náš plán. Přitom povstal, vzkázal srdečný pozdrav našim vojákům a dodal: „*Rekněte jim, že se před nimi hluboce skláním.*“

Zborov a Tarnopol otevřely nám brány ruského generálního štábu, který podle starých svých tradicí neochotně nás přijímal do své armády. Zborov a Tarnopol získaly nám také sympatie socialistických a liberálních stran ruských, vidoucích v našem hnutí nacionalistický šovinismus a imperialismus. Mezi jinými ministr Kerenský po Zborovu odvolal svůj rozkaz nařizující rozformování československých částí. Zborov a Tarnopol upozornily konečně na naše revoluční hnutí za hranicí a doma. Rakouská vláda a podle ní také německý tisk zamlčovaly naše hnutí. Po Zborovu to již nebylo možné.

Ještě bych chtěl říci, že Zborov a Tarnopol staly se mravním základem pro formování našeho korpusu: *tradice zborovská stala se programem našeho vojska a všech, kdo pro toto vojsko pracovali.*

T. G. Masaryk

O ODLUCE CÍRKVE OD STÁTU

PRESIDENT ARCIBISKUPOVI

Arcibiskup olomoucký, kardinál Lev Skrbenský, adresoval panu presidentovi republiky v čísle 10. Úředního listu diecése olomoucké otevřený list, na který president odpověděl tímto listem dne 2. listopadu 1919:

Pane kardinále!

Obdržel jsem Vaše memorandum, usnesené jménem českomoravských biskupů; je sepsáno — uznávám — ve formě mírné, ale je přece protestem nejen proti některým jednotlivým ustanovením a zařízením vlády, nýbrž i proti stanovisku, které vláda zaujímá v otázce poměru státu a církve.

Memorandum zdůrazňuje potřebu svorného spojení církve a státu. S tím úplně souhlasím, jenže tohoto svorného spojení, podle mého mínění, dosáhneme *úplnou rozlukou církve a státu*, kdežto Vaše Eminence nechtěla by rušit svazky, jež církev se státem spojují. A jestliže ráčíte zdůrazňovat, že zdar státu vyžaduje úzkého spojení s církví, mohu já se své strany ukázat na pád Centrálních Mocí a zejména Rakousko-Uherska:

Právě Rakousko-Uhersko musí nám být odstrašujícím příkladem spojení státu a církve! Rakousko-Uhersko a jeho dynastie zneužívaly církve politicky a právě odsud pošel úpadek nejen politický, ale i mravní. A tato zkušenost s Rakouskem a rozhled po novodobých demokratických státech, v nichž všude rozluka církve od státu nastala, jest mně pobídkou, abych rozluku našeho nového státu a církve pokládal za *nutnou*, a sice v zájmu nejen státu, nýbrž i *náboženství a mravnosti*.

Pokud běží o způsob, jak rozluku provést, vyslovuji svoje přesvědčení a odhodlání, že ji provedeme *bez tak zvaného kulturního boje*. Jsem informován, že Vatikán přijímá za základ své budoucí politiky vůči různým státům taktiku vypracovanou katolicismem americkým; tím spíše — doufám — uznáte, pane kardinále, také Vy příklad *americký* pro rozluku státu a církve. Já bych si dokonce přál, abychom ji mohli provést pomocí církve a její hierarchie.

Dotýkáte se také vyučování náboženství ve školách a náboženských cvičení ve škole. To je problém pro sebe, který s rozlukou státu a církve přímo nesouvisí. Je to problém velmi vážný. Neběží tu pouze o otázku didaktickou, jak totiž vyučování náboženské zdokonalit (znalci, také z duchovního stavu, jsou s posavadním vyučováním náboženství velmi nespokojeni), nýbrž o otázku výchovnou. V té příčině ustanovení vlády nejsou ještě ukončena.

Nedotkl jsem se některých problémů, které budou musit být řešeny při rozluce. Chci Vaši Eminenci ještě jednou ubezpečit, že rozlukou církve od státu, odpolitováním náboženství, chtěl bych dosíci *povznesení mravnosti*.

T. G. Masaryk v. r.

O SLOVENSKU

TŘI TISÍCE NOVÝCH SLOVENSKÝCH ŠKOL

Já sám jsem původem Slovák. Po tisíc let byl slovenský národ podrobeným sluhou Maďarů. Za celého tohoto maďarského panství nebyla na Slovensku zřízena jediná slovenská škola. Slováci měli být pomadařštěni. Jejich kultura byla potlačována násilím. Slovenština se tedy mohla zachovat jen jako dialekt. Všechen duchovní a

kulturní vývoj se musil opírat o sesterskou řeč českou. Ale Slovákoví a Čechovi není zátěžko si rozumět. Jejich jazyky jsou si bližší než dánština a norština.

Po zřízení Československé republiky a po osvobození Slováků z maďarského panství dostalo se Slovensku za deset let *3000 slovenských škol*, národních i středních. Vyučuje se *slovensky*. Slováci dostali vlastní *universitu* a vysoké školy. Vývoj slovenské národnosti byl podporován co nejučinněji. Ovšem, z počátku musili vésti slovenské školy čeští učitelé, profesori a docenti. Nebylo totiž školených učitelů slovenských. Nyní však se Slováci ujímají více a více vedení, k spokojenosti své i Čechů. *Češi a Slováci nikdy neuvolní svazek, který utvořili.*

(Interview T. G. Masaryka v „Berlingske Tidende“ 28. října 1928)

O T. ZV. PITTSBURSKÉ DOHODĚ

V otázce tak zvaného Pittsburského ujednání zaslal ministerský předseda Tusar 8. července 1919 prezidentovi přípis a obdržel tuto odpověď:

Pane ministerský předsedo! Posílám Vám přepisy té pittsburské smlouvy z fotografického snímku. I zákony vykládají se z poměrů, z nichž vznikly, a hledá se ve slovech úmysl zákonodárců. Stejně musí se vykládat československá dohoda, uzavřená v Pittsburgu za mé účasti *dne 30. května 1918*. Představitelé slovenských a českých organizací amerických usnesli se na této dohodě, aby čelili agitaci proti jednotě Slováků s Čechy. Smlouva jest učiněna, myslím, že většinou mezi občany *americkými*. Program pittsburský jest jeden z četných předrevolučních programů zahraničních. Má svou cenu *historickou*. Smlouva pittsburská jest uzavřena *mezi Slováky a Čechy*, a kdyby vůbec mohla platit, jistě by platila jen tenkrát, jestli by obě strany ještě o obsahu souhlasily.

Ve smlouvě samé se na konci říká, že podrobná ustanovení o zřízení Československého státu ponechávají se *osvobozeným Čechům a Slovákům* a jejich pravoplatným představitelům; to bylo řečeno proto, že Čechové a Slováci na pittsburské schůzi dobře věděli, že zejména občané američtí nemají práva rozhodovat o definitivním zřízení Československého státu. Zástupcové Čechů a Slováků ve všech svých projevech pittsburské smlouvy se proto také nedovolávají. Pravoplatní zástupcové Slováků na shromáždění v Liptovském Mikuláši 1. května 1918 vyslovili se pro utvoření jednotného státu Československého již před smlouvou pittsburskou i po této smlouvě v témž duchu usnesla se Národní Rada ve Svätém Martině dne 30. října 1918. Od té doby poslancové slovenští v *Národním shromáždění* složili přísahu věrnosti republice a Tusarova vláda prohlásila v souhlase se slovenskými poslanci za svůj úkol *sjednocení zákonodárství a správy v celé republice.*

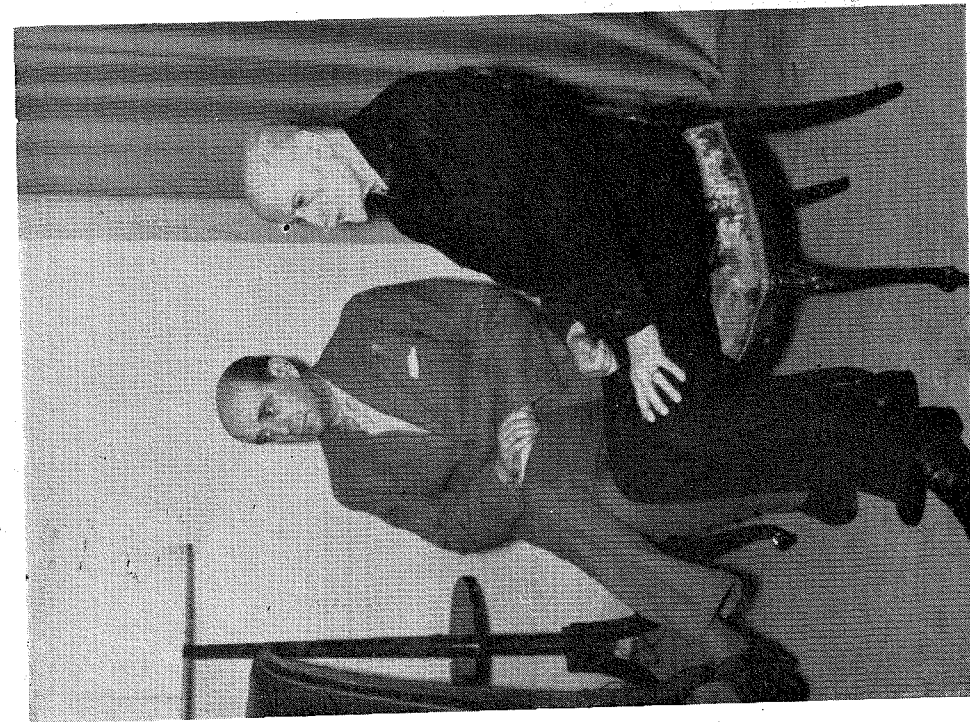
T. G. Masaryk v. r.

RUZNÉ PROJEVY

O T. ZV. HRADNÍ POLITICE

Nyní jedna přímá otázka, pane presidente; co je to vlastně ta tak zvaná *hradní politika*, o které se mluví a píše?

Nevím přesně, co si kdo pod tímto slovem myslí. Není žádné hradní politiky v tom smyslu, že bych já nebo nějaký kruh lidí pod mým vedením provozovali nějakou politiku vedle ústavy a parlamentu. Mám své politické přesvědčení jako každý občan a jako president mám své povinnosti vymezené ústavou. Nikdy jsem se netajil svým přesvědčením a své povinnosti jsem chápal

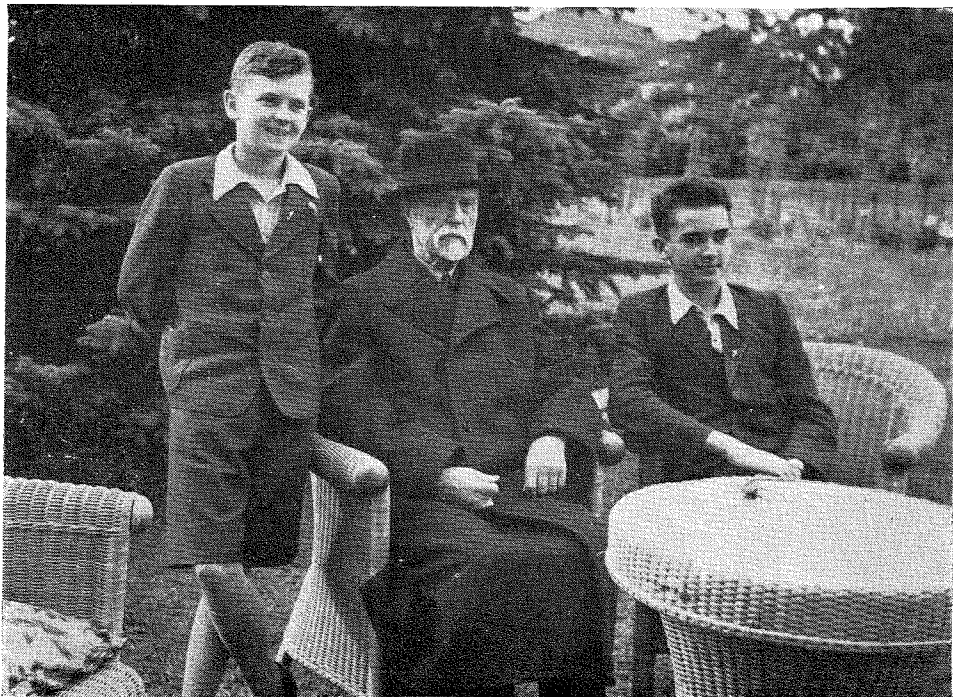
Se synem Janem

(ČTK)

Na lánském zámku (z posledních snůmků)

(ČTK)

Se svými vnuky na zahradě v Lánech

(ČTK)

vždy tak, že mám mluvit otevřeně s vládou a s vůdci parlamentních stran o tom, co je společnou starostí nás všech. Někdy mě přesvědčili oni, někdy jsem je přesvědčil já. *To je celá hradní politika.* Na jedné straně se mně impu- tuje *absolutismus*, na druhé zase čítávám, že jsem *vězněm*, že nemohu samostatně jednat atd. — samé politické naiv- nosti a neuvěřitelná neznalost osob a domácí situace.

(Interview redakce „Národního osvobození“ 27. června 1926)

*

Předně tedy o tom „Hradě“. Širší veřejnost o běžné činnosti prezidentově není plně informována. President- ství není jen úřadem politickým, nýbrž také administra- tivním. Mé kanceláře dochází teď ročně 65.000 podání, přichází přes 3000 návštěvníků, sám mám přes 400 audiencí, nepočítaje v to návštěvy soukromé. Kdyby si někdo stěžoval, že na Hradě pracujeme přes čas, tedy by to byla pravda. Mívám pravidelné porady s ministry a jejich vedoucími úředníky; styk s premiérem je stálý. S předsedou vlády Švehlou mluvil jsem pravidelně jed- nou i dvakrát týdně, také s ministrem zahraničí a ná- rodní obrany musím býti v nepřetržitém spojení. Občas zvu vedoucí a vynikající osoby stran a i jinak pěstuju styky s důležitými kruhy a jednotlivci. Nemohu než opakovat, že *neexistuje žádný „Hrad“* v uvozovkách; kde je demokracie — a o tu snad všichni rozumně usilujeme — tam nemůže býti *žádná kamarila ani skryté vlivy*. Co se na Hradě děje, jest *odkryté* a může býti soudnou veřej- ností *kontrolováno*. Tato veřejnost všeho rozhodování je výsadou demokracie. *Demokracie není tajnostkářství*. Bylo by krásné, kdyby se na Hrad jako na sídlo prvního občana republiky, voleného národem, *dívali všichni s ta- kovou láskou jako ty zástupy prostých lidí, které vídám v neděli putovat na Hrad.*

(Interview Karla Čapka 8. dubna 1928)

Vemte si na příklad ten spor o význam 28. října. Není spravedlivě říkat, že bych já nebo Beneš kdy byl tvrdil, že domácí revoluce byla pro naše osvobození bezvýznamná. A vůbec jsem otázku o hodnotě revoluce domácí i zahraniční na přetřes nepřivedl. Důkaz toho, co říkám, je moje „Světová revoluce“ a teď kniha Benešova: tam domácí politika je loyálně a správně oceněna. *Byl jsem a jsem si toho plně vědom, že bez domácího odboje my venku nebyli bychom dosáhli, čeho jsme dosáhli.* Věděl a řekl jsem to ve své knize, že my venku měli jsme posici snazší než vedoucí lidé doma. Chápal jsem, že doma vůči tlaku z Vídně musila býti taktika opatrnější, často dvojsmyslná atd. To se mně rozumí všecko samo sebou. O tom všem jsem ve „Světové revoluci“ svoje mínění odkrytě řekl. Interview Karla Čapka (Lidové noviny 8. dubna 1928)

O LIDSKÉM ŠTĚSTÍ

„K dnešnímu dni dostalo se mi mnoho milých projevů o tom, že můj život byl nadmíru šťastný. Přiznávám se, že slovo „šťastný“ pro mne vždycky mělo málo smyslu. Nevěřil jsem nikdy v náhodu, nevěřil jsem v nahodilost života jednotlivce a národů. *Šťastný je ten, kdo má bohatý obsah životní, šťastný je ten, kdo ho vede poctivým úsilím aspoň zčásti uskutečnit své ideály.* V tom smyslu jsem šťasten, ale není to štěstí jen moje, je to štěstí všech těch, kteří se mnou usilovali o svobodu národa. Já jsem nikdy o sobě mnoho nemluvil a je mně i dnes těžko o sobě něco povědět. Chci vám jen slíbit, že úkoly, které z vůle lidu mám a mít budu, vykonám svědomitě a neúnavně; vím, co chtít musíte. Vynasnažím se, podle odkazu Havlíčkova, dělat *politikou rozumnou a poctivou, politikou doopravdy československou.*“ (Poselství ze dne 7. března 1920)

PROJEVY O T. G. MASARYKOVI

„ARBEITER-ZEITUNG“ O MASARYKOVI

Německý sociálně demokratický deník „Arbeiter-Zeitung“ ve Vídni 22. prosince 1918:

Za bezpříkladného jásotu vstoupil dnes Tomáš Garrigue Masaryk, president Československé republiky, na půdu Prahy. A v této chvíli vstupuje nám ještě jednou před oči vnitřní nemožnost starého Rakouska. Němcům v Rakousku, plným patriotické věrnosti k černožlutému státu, byl Masaryk představou všeho zlého a ohavného. Čechům pak jest vykupitelem a splnitelem národní touhy, jež po tři sta let doutnala pod popelem, až konečně ve světové válce mocně vzplanula.

Jak posuzovali němečtí patrioti Masarykovu činnost v době světové války v cizině? To jim bylo nejnižším a nejničemnějším řáděním, v němž se může státní občan rakouský zapomenouti, a slovo býv. zahraničního ministra Czernina o „bídém a hanebném Masarykovi“ — snad jediné slovo, které ze všech jeho řečí utkvělo v paměti — bylo všem dobrým německým vlastencům promluveno přímo z duše. Pro Čechy jest ovšem toto čtyřleté působení Masarykovo velikým heroickým činem, jenž mu dává nesmrtelnou slávu a zabezpečuje mu spravedlivý nárok na nesmazatelnou vděčnost jeho národa.

Když v prvých letech válečných vešlo ve známost, že Masaryk dlí v cizině a organisuje daleko rozvětvenou propagandu proti centrálním mocnostem, byl z toho úžas nikoli nepatrný. Prof. Masaryk byl znám jako nejmodernější Evropan v národě Čechů, jako jejich učenec, jenž byl s podstatou německého ducha nejužší spjat, a jako jejich národně nejneodvislejší politik, jenž byl jakékoli neřesti šovinismu snad nejvíce prost. Také nám byl Masaryk znám spíše jako rozvázný badatel, jako filosofický sledovatel světa, jako „hledatel boha“, zabývající se především jinými duševními problémy lidstva, nežli že by mu byl někdo přiznal odvahu pustiti se do takového podniku a vítězstvím čtyřdohody založiti samostatnost a nezávislost českého národa.

*

Nevíme, měl-li Masaryk, když 18. prosince 1914 opustil Prahu a opatřen řádným cestovním pasem odjel do Švýcar,

již úmysl mobilisovat všech u nepřátelskou cizinu na prospěch Čechů. Ale ať je tomu jakkoli, ať snad jeho historický čin vznikl jenom z nahodilé cesty, jež by byla dostatečně pochopitelnou, uniknouti strašlivému policejnímu tlaku, jenž tenkrát ležel na všem českém životě, anebo ať celý tento podnik proveden byl opravdu uvědoměle, jedno je jisto: *Masaryk stojí dnes před námi jako prvý z Čechů, jenž s myšlenkou rozbití Rakouska a vybudovati vlastní stát spojil svou celou existenci.* Celá jeho akce zdála se často jenom romantickým dobrodružstvím, které mohlo zle skončiti, protože moudrou a rozumnou politikou Německa mohla býti odvrácena nejenom německá katastrofa, nýbrž rozmyslným pochopením slovanských nutností mnoho mohlo býti zachráněno také z historického svazku Rakouska.

A jako celá dohoda jsou dnes vítězi i Čechové a jásavé nadšení letí vsťříc muži, jenž smělostí svého činu a neúnavností svého působení pro národní ideál již v době, kdy všechen oficielní svět český bloudícího profesora zapíral, tak bezvýhradně splnil potřebu národa po velikém národním vůdci. Před čtyřmi lety odešel Masaryk z Prahy, v níž rakouská policie beze všeho odporu vládla nade vším českým, a odešel jako český poslanec, jenž měl mezi Čechy více odpůrců nežli přátel. A dnes se vrací do Prahy, jež shodila všechna pouta a nevidí nad sebou žádné moci, jako jeden z prvých mužů Dohody, jež dnes vládne světem.

*

Masaryka bylo možno nalézt *vždy na straně práva* a jeho zmužilé a neohrožené vystoupení všude tam, kde bylo porušeno právo, uvedlo ho nezřídka v největší rozpory s názory v českém světě běžnými. Nyní však stojí Masaryk v rozhodujícím okamžiku svého života. Ne snad v tom smyslu, že by měl být zkrácen jeho veliký úspěch, nebo že by jeho skvělý vzestup měl narazit na překážku. Je tu něco jiného. Je to otázka *postavení Němců v Čechách*, jež bude osudovou zkouškou jeho spravedlnosti, jeho moudrosti, jeho dějinného rozumu, a jež zjeví poslední jádro jeho bytosti. Jako soud budoucího světa o Wilsonovi bude určen jeho stanoviskem na mírové konferenci, tak i soud o Masarykovi bude určen tím, přízná-li také německému národu v Čechách to, zač pro národ český tak zmužile a vítězně bojoval.

VANDERVELDE O MASARYKOVÍ

Předseda Socialistické internacionály dělnické a bývalý belgický ministr zahraničních věcí, *Emile Vandervelde*, v Bruselu napsal v říjnu 1929 v bruselském deníku „La Dépêche“ o prezidentu Masarykovi tato slova:

Jakým ušlechtilým a vzrušujícím životem jest život Tomáše Masaryka! Syn dělnický, ve čtrnácti letech učedník zámečnický, pak universitní student a profesor filosofie na pražské universitě, a když přišla válka, rebel proti Habsburkům, dobrovolný exulant odsouzený k smrti a po revoluci zakladatel Československé republiky, jež je dnes živoucím vtělením.

Viděl jsem ho po prvé v době války v měsíci dubnu 1917. Jakmile přišly zprávy o ruské revoluci, odjel jsem do Ruska, jako Albert Thomas, jako Henderson a řada jiných.

Jeli jsme na moři mezi Aberdeenem a Bergenem na starém korábě, který nám vybrala britská admirálita, aby snad vzala hned z počátku chuť německým ponorkám vymrštiti na nás torpedo. Večer se jedlo v podpalubí u malých stolků pro dva. U mého stolu zasedl muž bílého vousu, způsobu profesorských, s tváří starých Huguenotů, stejně přísnou jako milou.

Okamžitě se na mne obrátil se slovy:

Vy mne neznáte, pane Vandervelde? Já vás však znám. My jsme spolu již korespondovali. Já jsem „subjekt nepřátelský“.

? ? ?

Cestuji pod cizím jménem, ale s anglickou autorisací. Jsem profesor Masaryk z Prahy.

*

Za krátkou dobu nato jsme se setkali zas po druhé — v Rusku. Masaryk, mlčelivý stejně jako výmluvný, se staral o propagandu mezi českými válečnými zajatci a organizaci prvých legií československých. Byl tedy jakýmsi civilním komisařem, neměl však žádné jiné autority nežli svou vůli a svůj prestiž. Nato podnikl mimořádnou cestu kolem světa a přes Sibiř a Spojené státy severoamerické se vrátil zpět do Prahy, aby tu vztýčil prapor vítězné revoluce.

Viděl jsem pak T. G. Masaryka znovu zase po čtyřech letech, když jsem přijel do Československa, abych se tu zúčastnil sjezdu československé sociální demokracie. V té době ve volbách roku 1920 dosáhli českoslovenští sociální demokraté společně

s národními socialisty strany Benešovy skoro většiny všech hlav. Utvořila se vládní koalice, v jejíž čelo vstoupil sociální demokrat Tusar. V době svého pobytu v Praze byl jsem pozván k prezidentu Masarykovi a u stolu byli sami socialisté.

V jednom hradčanském sále nikoli daleko od místa historické pražské defenestrace, již byla zahájena třicetiletá válka, dal si prezident Masaryk zařídit svou jídelnu a svou knihovnu. Všechny zdi této knihovny jsou od země až ke stropu pokryty regály s napěchovanými knihami, a kdo zde vidí presidenta mezi svými ministry, má dojem, že tu vidí ještě stále profesora Masaryka v kruhu svých pozorných a horlivých žáků.

*

Letíme k Topolčiankám, sbírám své vzpomínky a pozoruji pestří a barvitý obraz nedělního dopoledne na slovenském venkově. Čím více se vzdalujeme od Dunaje, tím více vidíme všude slovenských krojů.

Konečně vjíždíme do Topolčianek, do starého zámku s poloviny modernisovaného, jehož vnitřní dvůr stále upomíná na doby maďarské. Byl částí habsburských statků, a jeden arcivévoda, myslím, že to byl arcivévoda Josef, vždy tu pobýval.

Prezident Masaryk nás tu dnes přijal obklopen svými knihami.

Tento muž osmdesáti let zdál se nám o celých patnáct let mladším. Jezdí každý den na koni. Zabývá se studiem státních záležitostí do všech podrobností. Přitom píše své knihy. Pod názvem „Světová revoluce“ vydal již veliký obsáhlý svazek. A přitom není o to sporu, že ze všech hlav států evropských je právě on svým národem milován nejvíce.

Jsem deset dní v republice Československé a v každém Lidovém domě dělnickém, které jsem navštívil, jsem viděl Masarykovy obrazy. Na všech veřejných schůzích, jichž jsem se zúčastnil, bylo jméno Masarykovo bouřlivě aklamováno. Jiní zakládají své diktatury na násilí. Prezident Masaryk vykonává však diktaturu morální a tato diktatura je založena na respektu a lásce všeho lidu k němu.

Když jsme ho opouštěli po dvou hodinách, strávených u jeho rodinného stolu, stále jsem si opakoval, že jsme viděli — velkého člověka! A v životě to věru není zjevem častým, abychom se směli odvážit to říci.

CHORVATSKÝ POSLANEC O MASARYKOVĚ

Dr. *Josef Smodlaka*, chorvatský poslanec ve Splitu, poznal Masaryka v parlamentě vídeňském. Slyšel o něm od mládeže chorvatské, která studovala v Praze, pokládal ho však za nepraktického idealistu, mystického reformátora. Leč první řeči Masarykovy v parlamentě 1907 byly opravdové zjevení pro něho. „První hlava v parlamentě“, tak v krátké době zněl obecný soud našeho veřejného mínění. „Já jsem ho zatím blíže poznal za jeho posledního pobytu v Dalmacii. Přitom učinil na mne takový dojem jako žádný jiný člověk. Dokonalejšího, harmoničtějšího typu člověka jsem v životě nepoznal. Není na něm nic z toho, co činí konvencionálního učence zajímavým, ale zároveň odporným: ani sledu po pedanterii, ješitnosti, afektaci. Je vznešený jako aristokrat a zároveň prostý jako selské dítě. Mluví odměřeně jako diplomat a zároveň tak upřímně, že mu můžeš čísti v srdci. V každé společnosti jest na svém místě, ke každému stejně je přívětivý: u dítěte se snižuje k dětské prostodušnosti, u sedláka je sedlákem, u ministra státníkem. Radí vždy k mírným slovům, ale v očích mu čteš, že jeho vůle je pevná jako žula. — V našem národě nemáme dnes člověka, který by byl tak milován, vážen a ctěn mezi pokrokovými Chorvaty a Srby jako prof. Masaryk.“

Vojta Beneš:

TOMÁŠ G. MASARYK V LONDÝNĚ

Z oken tichého, prostého domku, zapadlého do zahrad jedné z rodinných čtvrtí nesmírného Londýna, každý den dlouho do noci svítí slabé pruhy světla.

A kdybys pronikl zrakem clonu těch oken, našel bys v osvětlené světnici za velkým stolem u okna bdícího starce. Bílá skoro hlava, pokrytá řídnoucím vlasem, je skloněna nad rozsvícenou knihou. V přísné, ustarané tváři jsou shrnuty četné vrásky, žilnatá ruka tvrdými, ne už pružnými pohyby, rozbíhá se po papíře.

Ale oko, oko září klidným, hlubokým a pevným pohledem. Je v něm ona stará hloubka odvahy a pevné, nezničitelné vůle,

oné víry v dobro, jak ji zná národ při březích Labe a Vltavy. Tak plynou tady dny i noci: je to život tiché, veliké práce.

Tam jsem zatukal na dveře. Uvnitř osvětlené světnice se ozval trochu řezavý, pevně však ražený hlas.

Starý známý hlas. Znáš jej z Prahy, z Brandýsa, znáš jej z domova. Stokrát jsi jej slychal v dobách, kdy bylo radostno žít. A nyní?

Vejdeš. Kniha a papír a papír. I tady jest ona Komenského dílna lidskosti. Vstříc ti vstává vysoký stařec. Mlčky a s takovým úsměvem, pod nímž cítíš bolest velikého lidského srdce. S tím úsměvem jde ti vstříc. Jeho oči se dívají na tebe a pronikají tě svým klidem, tím klidem, který je tam kdesi hluboko za nima, na dně té silné duše.

Jeho žilnatá ruka stiskne tvou ruku. A on řekne prostě: „Dobrý den!“ A zase se na tebe jen dívá a usmívá se jakoby rozpačitě. Jsi tvář v tvář nejdražšímu člověku svého národa.

Člověku nesmrtelnému.

Žije tam se svou dcerou. Je mladá, veselá, milá a dobrá. Studuje na londýnské universitě. Je radostí jeho těžkých dnů. Když ona vejde do zašeřelého pokoje, jako by se tam rozsvětlo. Osud je milosrdný k dobrým lidem. Masarykova Olga je strážným andělem otcových šedin. Tolik síly a důvěry salá z každého jejího slova, z každého pohybu, z celého jejího zjevu. Když jsem odjížděl, řekl jsem jí jménem tisíců: „Starejte se nám dobře o tatínka!“ Nehněvala se a rozuměla mi. Rozuměla prosbě české duše za mořem.

Nevím už, při které příležitosti to bylo. Ale Masarykova slova, jež tehdy ke mně a mému bratrovi pronesl, zaryla se mi hluboko do duše. Nikdy na ně nezapomenu. „V mlčení je veliká síla. Žádný z těch lidí neví, jak veliká je síla umět mlčet.“

*

Jedeme za penny na střeše londýnského „bassu“ do města. Masaryk je demokrat. Buď podzemní drahou, nebo na střeše bassu. Jinak nejezdil. Ač sedmdesátka šla kolem jeho hlavy, jako mladík vyskočil na stupátko jedoucího bassu a již po schůdkách nahoru. Má rád vzduch a světlo i tady na těch ulicích londýnských. A vichr, jenž na celý život foukal, zocelil také jeho stáří.

Sedíme potom v prostorném londýnském hostinci při kalíšku čaje. Masaryk svým suchým, stručným způsobem mluví o na-

šem boji, o vykonané a dosud nevykonané práci. Ukazuje, že úkol české Ameriky je hlavně finanční. Bez ohledu na stav na bojištích musíme vytrvat. Nebojujeme boj příležitosti, ale boj zásad. Budeme bojovat i jej i dále i v případě nynějšího nezdaru. Svět musí vidět, že nebude trvalého míru v Evropě, pokud myšlenka demokracie, pokud zásady o svobodě pro všechny — tedy i malé národy — nevejdu ve skutečnost. Čím nepřívětivější věci by se vyvinuly proti nám, tím houževnatěji musíme bojovat. Boj proti Rakousku nutno dobojovat.

Přešli jsme na poměry doma, na rodinné věci, na naděje naše, na těžké, přetěžké balvany, jež stojí v cestě našemu vítězství, jež nutno odhodlaně odklízeti s cesty, na nepochopení některých. . .

Profesor Masaryk se zamlčel. Jeho oči, jejichž pohled sám už pro cosi bolí — pojednou se na mne tak měkce, bratrsky podívaly. Zvlhly a zakalily se. Nikdy nezapomenu na pohled těch očí. Svým dětem budu o něm povídat. Bylo to z nejkrásnějších darů, jež mi život poslal.

Jeho hlas, prochvělý tíhou těžkých let, se ozval. Bylo v něm něco bolestného, něco bratrského, něco vyčítavého, něco, čeho nedovedu vylíčit svým perem. Vidím ho před sebou: jeho zvlhlé oči, vidím ty těžké vrásky čela i tváře i duše. Slyším jeho chvějící se hlas: „*Ani tři noci jsem nespal za ta dvě léta, co jsem z domova. . .*“

Vyšli jsme. Stiskl jsem mu ruku na dobrou noc. Vyběhl jsem do tmavých ulic Londýna. Nemohl jsem vydržet. Všechno se ve mně rozbolelo. Jak strašně jsem plakal. Celý svět rozplakal se mýma očima. Bloudil jsem nocí a pustými ulicemi Londýna, nemyslel jsem na nic. Nebylo možno. Jako by kdosi palicí do hlavy uhodil. Jen ten veliký, ustaraný člověk stál vysoko nade mnou a díval se na mne bolavým úsměvem, trpělivýma a věřícíma očima.

Byl jsem u Masaryka naposled. Zítra odjížděla moje loď ke Spojeným státům. Kolem desíti večer jsem se zdvihl do svého hotelu. Masaryk vzal svůj kabát, černý slovanský klobouk a vyšel se mnou směrem k tramvaji. Pršelo a tma visela nad ohromným Londýnem. Ani proudy světla reflektorů neblýskaly po nebi.

Šli jsme mlčky středem ulice. Všechno jsme za večera vypořádali. Všechny rozkazy byly vyřízeny. Jemné, studené krůpěje dešťové dotěrně prolínaly. Na hlavní ulici jezdí „bassy“. Vůz

prijížděl. Stiskl jsem naposledy ruku drahého člověka. Nevím, co jsem mu přál. Cítil jsem v té chvíli, jak smrtelně ho mám rád.

Rekl prostě: „Sbohem.“ Nic více. Vyskočil jsem na stupátko.

Masaryk díval se vteřinu, dvě, jak bass odjíždí. A potom vysoká, štíhlá postava velikého exulanta deštivou nocí se ztrácela pomalu k domovu... K „domovu“?

Do noci ještě toho dne z oken tichého, prostého domku svítila známá světla. Tomáš Garryk Masaryk se vrátil k pracovnímu stolku.

K práci! K práci! K práci! To hučelo mi na cestu jako poslední pozdrav bratřím do Spojených států.

(„Vojáci zapomenuté fronty“)

V OHNI VÁLKY A REVOLUCE

Presidentovi republiky odevzdán byl za slavnostní vojenské přehlídky dne 13. dubna 1919 na Invalidovně v Praze s čs. Válečným křížem a Revoluční medailí ministrem národní obrany tento přípis:

Pane presidente!

Jsem šťasten, že Vám mohu na požádání ministerstva války a ve jménu Československé republiky oznámiti, že Vám byl udělen Československý válečný kříž a Revoluční medaile jako odměna za obětavou práci a neúnavnou vytrvalost, se kterou jste vedl zahraniční boj za osvobození našeho národa a osamostatnění naší vlasti.

Válečný kříž budiž Vám, pane presidente, výrazem vděku národa československého, jako bojovníku, který v nejtěžších dobách osvědčil osobní statečnost a disciplínu, nejvyšší inteligenci a energii, mravní sílu a oddanost odvěkému národnímu a všelidskému ideálu Svobody.

Vaše činnost pro osvobození vlasti jest vysoce ceněna všemi příslušníky našeho národa. Velmi dobře jsou známa nebezpečí, kterých jste při své činnosti často zkusil. Malou ukázkou Vaší neohroženosti a obětavosti jest zpráva tajemníka odbočky Národní rady pro Rusko, dra Ivana *Markoviče*, který o Vaší neúnavné práci, již jste se plně věnoval vzdor všemu nebezpečí života za doby převratu v Rusku, podává tato fakta:

T. G. MASARYK V PRÁCI ZA NÁRODU VEC POD OBSTRELOM U PUŠIEK A DIEL

1. *V Petrohradě* po čas bolševického převratu koncom ríjna 1917 Masaryk býval na Morskej ulici, ktorá bola silne pod obstreloom preto, lebo neďaleko od nej je telefonická centrála a „zimný dvorec“. Oba tieto objekty byly predmetom bojov. T. G. Masaryk po čas bojov opúšťal svoj byt a prichádzal do úradných miestnosti odbočky Č. S. N. R. na Naděždinskej ulici, plniac takto svoju úradnú povinnosť ako predseda Č. S. N. R. s nadsadzovaním bezpečnosti vlastního života.

2. *V Moskve*, kam T. G. Masaryk došiel počas tohoto istého převratu v posledných dňoch ríjna 1917, zastihol T. G. Masaryk práve nezúrivejší boj a dobývanie mesta bolševikmi. Cez silne obstrelované ulice dostal se T. G. Masaryk z nádražie do hotelu Metropol. Hotel bol za päť dní predmetom nejintenzívnejšieho obstreloom delostrelectvom, dostal výše 20 rán. T. G. Masaryk po celú dobu obstreloom bol zavretý v hotelu, zachoval pri tom úplný pokoj a rozvahu a vlival upokojenie, nie len na niektorých z obecnstva, ale i na rozputané bolševické vojsko, keď ono hotel obsadilo a držalo v ňom hostov ešte temer 24 hodín. Cesta T. G. Masaryka do Moskvy a jeho pobyt tam byly tiež len plnením úradnej povinnosti.

3. *V Kijevě*, kam T. G. Masaryk cestoval z Moskvy v době najväčších nepokojov, prežil T. G. Masaryk celú periodu boje o Kijev od 29. ledna do 3. února 1918. Za tuto dobu preukázal niekoľkerorazy odhodlanosť plniť úradnú povinnosť bez ohľadu na nebezpečie, ktoré hrozilo každému, kto chodil po obstrelovaných uliciach. Dňa 30. ledna, po čas silného obstreloom, prišiel na slavnostné zasadanie Odbočky Č. S. N. R. zo svojho bytu u Červených do hotelu „De France“, aby prijal slavnostný sľub od členov Odbočky a sám podobný sľub pred nimi složil. Slavnostná schôdza diela sa pri hučení diel.

Podobno prišiel na zasadanie Odbočky dňa 3. února 1918, o krátkú dobu za tým, ako delový náboj vletel do miestnosti, susedácej se zasadacou miestnosťou Odbočky.

Taktiež prišiel na zasadanie 6. a 7. února 1918, ačkoliev strelba po uliciach tak intenzívna bola, že výstreloom z pušky bolo stihnuté i okno miestnosti, v ktorej se dialo zasadanie Odbočky.

Pane presidente!

To jest nepatrný zlomek z Vaší činnosti na Rusi. Krom toho máme na mysli všechnu Vaší činnost ve Francii, Anglii, Americe a Japonsku. Svou neohrožeností začal jste, vedl a skončil jste vítězně naši revoluci. Vy jste byl tvůrcem a pak vrchním velitelem samostatné československé armády za hranicí. Toť význam Vaší činnosti vojenské. Vaší činnost politickou a organizační velmi dobře zná celý kulturní svět a nelze ji snad ani výstižně doceniti.

V Praze dne 7. března 1919.

Za nepřítomného ministra války:

Ministr národní obrany:
V. Klofáč v. r.

MASARYK ROKU 1917 V MOSKVĚ

Z vypravování T. G. Masaryka v Topolčiankách

Zachytil dr. Karel Čapek

Míval jsem někdy strach, ale nesměl jsem ho ukázat. Už kvůli těm hochům (legionářům) ne. Naši se o mne báli a přidělili mi „tělochránitele“ Hůzu. Přivedli mně člověka v zástěře a řekli, ten že musí být všude se mnou. Dlouho jsem si na to nemohl zvyknout, i boty jsem si čistil sám, a teď tu byl člověk, který chtěl všechno dělat. Musel jsem si zvykat.

Ale i s tělochránitelem začalo být v Petrohradě nejisto. Vypukl bolševický převrat a v ulicích se střílelo. Tož prý abych jel do Moskvy, že tam Odbočka přijde za mnou.

Jen jsem přijel do Moskvy, a tam to začalo také. Nechal jsem Hůzu na nádraží, aby za mnou přivezl kufry izvozcíkem, a šel jsem pěšky do hotelu National, kde jsem měl objednaný pokoj. Když už docházím, narazím na kordon vojáků, a oficír mně povídá: „Kam to chcete jít?“ Do hotelu National říkám. „Tam nemůžete,“ nato oficír, „tam se střílí“. Ale já jsem tam přece chtěl jít a jdu. Ale jak jsem na náměstí, vidím, že se střílí se dvou stran. Přede mnou jde člověk, dá se do běhu a vklouz-

ne do velkých vrat. Byl to hotel Metropol. Běžím tedy za ním, ale už mi zavírají vrata před nosem. Otevřete, volám, ale někdo zvnitřku odpovídá: „Jste host? Jinak vás nemůžeme pustit, máme plno.“ Nechtěl jsem lhát a tak jsem na něj vykřikl: Pustte mne! On se zarazil a pustil mě dovnitř. Pak za mnou zamkli a zabarikádovali ta vrata a po celý týden jich neotevřeli.

To bylo tak: naproti přes náměstí bylo divadlo, to měli obsazeno bolševici, a dole v hotelu bylo opevněno asi osmdesát junckerů, a tak na sebe přes to náměstí stříleli. Hotel byl takový světácký, pro cizince a pro bohaté párky. Toho dne tam kromě junckerů bylo zavřeno pět set hostů.

Když už jsem byl uvnitř, přišel ke mně správce hotelu, nebo kdo to byl, a povídá: „Musíte odtud, tady už nemáme místo a nemůžeme vám dát jíst.“ Já nikam nepůjdu, řekl jsem, já od vás nic nechci, nestarejte se o mne. Tak mne tam nechali sedět, v kožiše, jak jsem byl, a nevšímali si mne. Venku se pořád střílelo, hosté utekli do sklepů, kde jim dali nějaký oběd a večeři, a já jsem seděl nahoře. Večer ke mně přišel hotelový kuchař, kouká na mne a myslí si, jaký jsem podivín. „Poslouchejte,“ povídá potom, „měl mi přijet můj otec z vesnice, ale nepřišel. Chcete-li, já vám nechám světničku, kterou jsem mu uchystal.“ Tak jsem dostal světničku kuchařova otce a dali mně i najíst.

Protože tam oknem lítaly kulky, zatáhl jsem si postel do kouta mezi oknem a zdí, kde to bylo trochu kryté, a tam jsem spal. Ve dne jsem chodil po hotelu a vzpomínal, co dělá Hůza a co ostatní moskevští Češi, kteří mne čekali. Ven z hotelu nemohl nikdo, a telefon ve vestibulu byl ostřelován. Jakživ jsem nezažil tak dlouhé dny. Ve sklepě jsem nevydržel, byl tam hrozný zápach a křik, ženské a děti plakaly, jeden Rumun hrůzou zešlel a pořád kázal jako pop. Nějaký Polák, který prožil obléhání Přemyslu, mně říkal, že tam to bylo daleko lepší.

Vzpomínám na jeden obraz, vidím to, jak by to včera bylo. Stál jsem v koutě u okna, abych se aspoň tak šejdrem mohl dívat ven, protože do okna se střílelo. A tu vidím, jak z vedlejší ulice vyběhl výrostek a chtěl přeběhnout náměstí zrovna před průčelím hotelu. Běží a najednou zrovna v tom mém úseku padá obličejem na zem, s rukama vzhůru. Myslél jsem, že kdybych byl doktor, poznal bych podle toho, jak padl, kam byl trefen. Pak tam ležel na chodníku, obličejem dolů, a bera-

nice se mu odkutálela o krok dál. A tu mu zpod obličejů vytekli první pramének krve a druhý, počítal jsem je, bylo jich sedm. Co se tak dívám, přiletěl havran, sedl si na beranici a koukal na toho hochá. A já měl jenom úzkost, aby do něho nezačal klovat, ale nemohl jsem nic dělat. Viděl jsem, že je za rohem cizí ambulance Červeného kříže, ale nikdo pro hochá nešel, protože se pořád střílelo. Pak jsem za chvíli odešel. Když jsem se vrátil, byl tam hoch ještě, ale už přicházeli lidé, aby ho odnesli. Nevím, byl-li ještě živ, ale těch sedm stružek krve vidím dodnes. A takových obrazů je...

Týden to trvalo; zatím jsem telefonoval Čechům, kde jsem — mysleli si všichni, i Hůza, že jsem mrtev. Pak junkeři odtáhli a hotel se vzdal. Cizinci, co byli v hotelu, mne zvolili za svého parlamentáře. Bolševici obsadili hotel a nechali nás pod stráží, ale ta noc byla nejhorší, protože se stráž strašně opila vínem, které měla vylít. Šel jsem na jejich velitele — byl to nějaký gymnasta — aby požádal o výměnu stráže. To se také stalo. Mluvil jsem s jedním jejich vojákem; mračil se na mne a sahal po mé jehlici v kravatě. Ukázal jsem mu, že je olověná, a řekl mu, že ji mám na památku od svých dětí. Ptal jsem se ho žertem, pustí-li mne ven. „Začochu, pušču,“ řekl, „zachoču, zarježu.“ Ale nezařezal, pouštěl jen hrůzu. Jiní hosté uplatili stráž, ale já jsem nikdy nedovedl podplácet, připadá mně to tak ponižující.

Protože v Moskvě se bojovalo i pak, poslali mne naši do Kyjeva. Usadil jsem se v hotelu de France, a tam to začalo znova. Bolševici stříleli na město z kanonů, jeden náboj — byl na loket vysoký — vletěl do pokoje, zrovna vedle mého, kde obědvala nějaká cizí rodina, narazil na stěnu a padl na podlahu. Nikomu se nic nestalo, jen kousek omítky zranil na hlavě dceru té rodiny.

Doposud vidím rozstřílené a zpřerážené telegrafní sloupy a přerhané dráty na ulicích, že se ani chodit nemohlo. Když jsem šel v Kyjevě na nádraží, trefila kulka do telegrafního sloupu krok přede mnou. Pak se ukázalo, že si blízko té rampy dva hoši hráli s puškou. Puška spustila, jednoho hochá to zastřehlo a ta kulka doletěla až k nám.

Ale ze všeho nejhorší byla ta noc, když se vojáci ve sklepech opili a my byli tak bezbranní.

Jindřich Kvaček:

T. G. MASARYK U I. PLUKU MISTRA JANA HUSI NA UKRAJINĚ V ROCE 1917

Tarnopolský ústup československé brigády se skončil na Ukrajině v okolí městečka Polonnoje. I. pluk M. J. H. byl ubytován ve Velké Berezné, ukrajinské vesničce se zámečkem polského šlechtice, v němž byl umístěn štáb pluku. Chudé, prosté maloruské chaty přijaly do své náruče československé dobrovolce. Velká část se spokojila pohostinstvím stodol a kůlen.

V moři rozvrácené ruské armády jsme stáli jako ostrůvek, čekající na poslední ničící vlnu. Zprávy z fronty byly velmi nepříznivé, poplašné a byly často zúmyslně příliš zveličovány. Těžká mračna se valila nad brigádou. Situace byla kritická.

Za teplého srpnového dne se rozletěla po pluku radostná, přímo zázračně působící zpráva: „Masaryk přijede!“ Neviděl jsem většího nadšení, větší radosti a zároveň většího rozechvění než tenkrát. Ten, jenž se na počátku války rozhodně a otevřeně postavil v čelo zahraniční naší akce, byl očekáván celou československou brigádou jako vůdce, aby ji vyvedl z rozbouraného moře na pevnou, bezpečnou cestu za naším svatým cílem. Těšili jsme se jako děti na svého otce, jehož velká většina osobně neznala, neviděla. Pouze jeho zprávy, objevující se často v „Čechoslovanech“, prodchnuté klidem, pevností a rozhodností a informující nás o všem, co se dělo na západě, jsme znali.

Od prvního dne se konaly horečné přípravy k jeho přivítání. Jednotlivé roty cvičily slavnostní pochody, čistily se ubikace a upravovalo se cvičiště. Vše to neušlo samozřejmě pozornosti našich hostitelů. Na jejich nespočetné otázky, proč ty přípravy, odpovídali jsme prostě: „Přijede náš prezident!“ Zvědavost jejich však nebyla tím ukojena. Slovo prezident jim bylo vůbec neznámo; tedy jsme jednoduše říkali: „Přijede náš car!“ Rázem se po vesnici a celém okolí rozletěla zpráva, že „Čechy“ očekávají svého cara. Zklamání domácího lidu bylo ohromné, když se místo vysněného cara, v uniformě zlatem a stříbrem se třpytící, s generály a pobočníky kolem, objevil muž v tmavém občanském obleku, bez suity, bez parády.

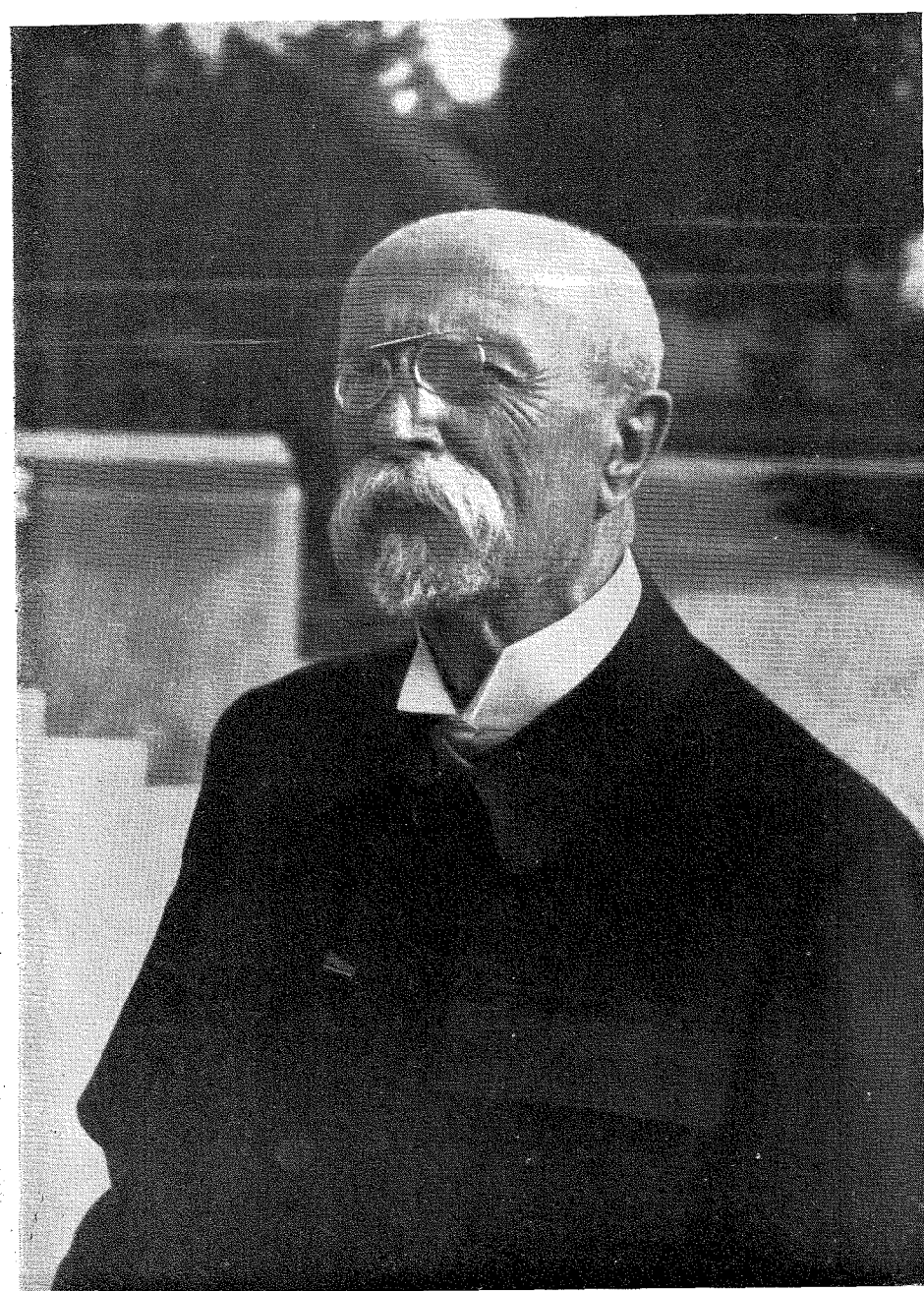
Poslední den vykonal velitel brigády pluk. Mamontov přehlídku. Všecko jen hrálo, vše bylo připraveno, jenom slunečko se na nás rozhněvalo — lilo od rána do noci.

V pátek 17. srpna 1917 vítala ukrajinská vesnička vůdce československého zahraničního odboje, profesora T. G. Masaryka. Přijel s Maxou. V zámečku, v němž byl ubytován, ještě téhož dne besedoval s důstojníky a se zástupci rot.

Druhého dne, 18. srpna, probudila se jindy tichá a v posledních dnech umoklá vesnička v slavnostní náladě. Zlaté paprsky sluneční ozářily doškové střechy chat, smekly se níže a malými okénky zvědavě nahlédly do jizeb, v kterých se konaly poslední přípravy. Za chvíli se rozproudil venku neobvyklý život. S úsměvem na rtech a s radostí v očích spěchaly jednotlivé roty a oddíly na určené místo za vesnicí, na louku pod staletými duby. U vchodu postavena slavobrána s nápisem „Na zdar!“, po stranách červenobílé a husitské prapory (černý s rudým kalichem); uprostřed louky z bříz sbíta tribuna, vše radostně hlásalo, že tohoto dne vítá hrstka československých vojáků svého vůdce, svého otce. Mezi posledními přijelo čs. dělostřelectvo (Rusové, přidělení k brigádě), II. a III. pluk. Snad přišli všichni vítati prof. Masaryka; mnozí dokonce bosí (neměli bot). Ani oni nechtěli být připraveni o nejkrásnější den svého života, viděti a slyšeti ho, možná po prvé a naposled.

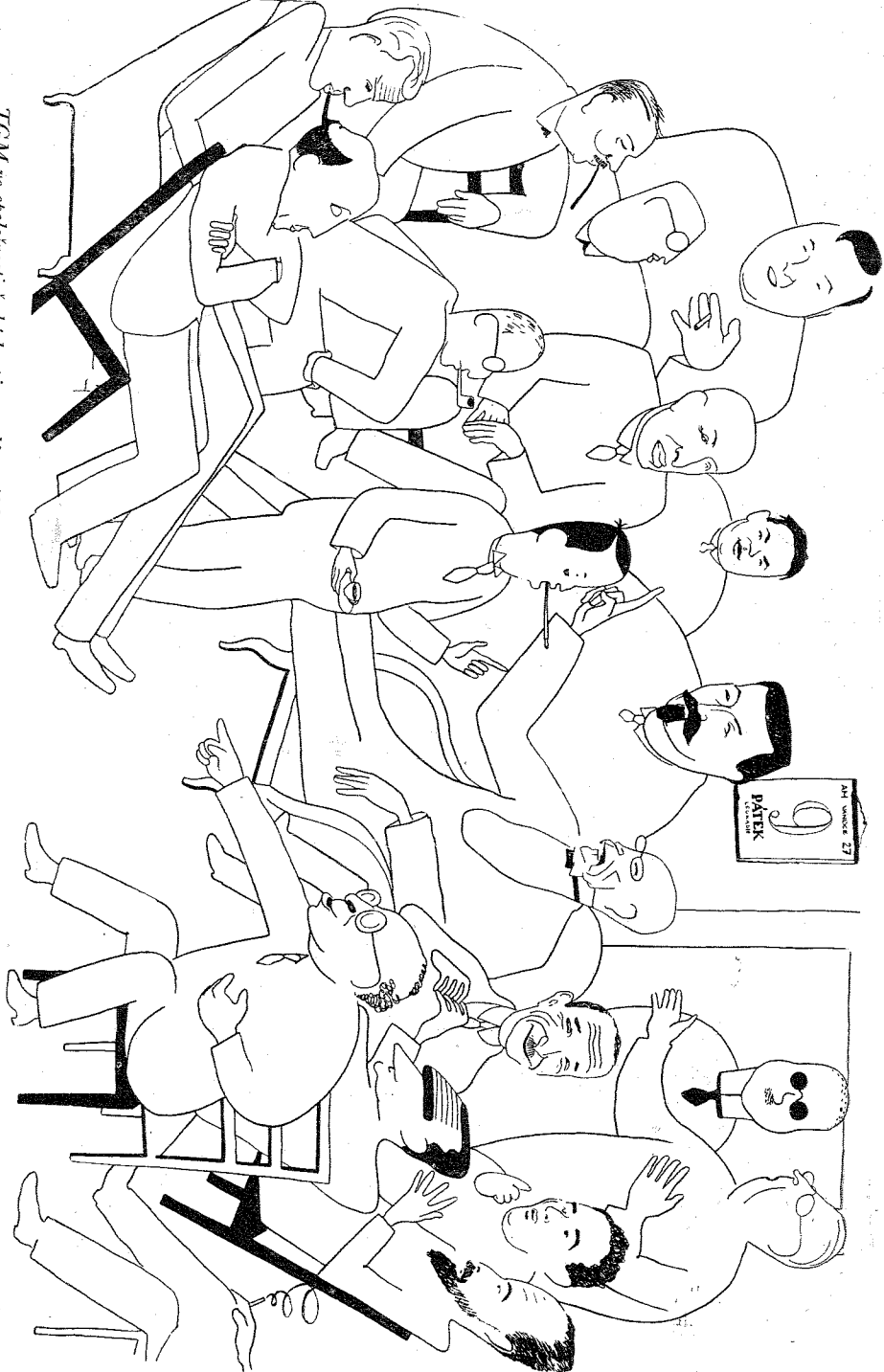
Konečně vše připraveno. Řady vojáků, prvních československých vojáků, stály jako hradby. Za napjatého očekávání a ticha, rušeného pouze šepotem listí starých dubů, zazněl jasný, veselý signál vojenské trubky. Poslední jeho zvuky doznívaly daleko za vesnicí, než však dozněly, po cestě dolů sjížděl kočár. Krátký, český povel: „Pozor!“ — „K počtě zbraň!“ — Hlavy se rázem otáčely směrem k přijíždějícímu, a již se vzduchem chvěly tklivé zvuky hudby „Kde domov můj?“

Prof. Masaryk vystoupil, klidným, ale pružným krokem prošel před šiky a vlahým, měkkým pohledem se díval v zrak vojáků, zanícený radostí. Od jednotlivých rot se ozývalo hromové „Zdar!“ — Po skončené přehlídce hudba zmlkla. S tribuny vítal Masaryka plukovník Mamontov. Vojsko po povelu obklíčilo tribunu, na níž se objevil náš první prezident, usměvavý, šedovlasý. Zachvívající hlas se za řeči vybarvil, rozezvučel, až kovem zněje zalétal do duší posluchačů. Jeho klidná, přesvědčivá řeč, krátké, prosté věty, naplněné pevným odhodláním, započatý boj s vrahem našeho národa dovésti k vítězství, a proniknuté nesmiřitelnou nenávistí k Rakousku, byly přímo pohlcovány.

T. G. Masaryk

(K. Čapek)

Nevypověditelný jásot se ozval pod staletými duby, když končil: „My zvítězíme, a proto na shledanou, bratří, ve svobodných Čechách a ve svobodném Slovensku.“ Marně se bránili v bojích ztvrdlí a citlivosti odvyknuvší hoši deroucím se slzám.

Následoval doslov velitele brigády plukovníka Mamontova: „Nás není jen hrstka, nás bude celý korpus. Prohlásili jsme se republikou a chceme, aby prof. Masaryk byl presidentem. Máme vojsko, vlády a území si dobudeme. Naši doma pijí z kalicha utrpení, jehož znak máme na praporech. Budme sjednoceni!“

Nový jásot a nadšení zabouřilo prostranstvím. Návštěva T. G. Masaryka zanechala v nás mocný dojem a slova jeho, vrytá hluboko do našich srdcí, slíla nás v započatém boji osvobozeneckém.

Ten, jenž se v podzimu svého života odhodlal jíti vstříc nebezpečím a pracoval za osvobození národa, byl právem nazván celou československou armádou „tatičkem“!

V PRESIDENTOVĚ PRACOVNĚ

Každý, kdo na Hradě po prvé vstupuje do této prostorné a vzdušné místnosti s výhledem na Prahu, jest jistě překvapen jednoduchostí a prostotou zařízení. Po třech stranách stojí vysoké regály knihovny z červeného, dobrého sice materiálu, vkusné a praktické, avšak prosty všeho přepychu a honosnosti. V nich řady knih, uspořádané ne podle abstraktních logických principů, ale podle potřeb okamžitého studia. Ani na nich nevidíš žádné nádhery. Jsou-li vázány, tož pevně, solidně, ale bez výstavnosti a luxusu. Samy, seřaděny jako vojáci v řádkách v pohotovosti, mluví za sebe, že tu nejsou, aby něco reprezentovaly, ale k potřebě, k studiu, k službě. A když se pohlédnete kolkolem, nenaleznete tu nic zbytečného. Žádné rafinované prostředky k inspiraci; žádné nastrojené efekty, jež by měly tvořícího zde člověka podmaňovati sladkému jhu nálady; není tu nic nádherného, co by bylo určeno k tomu, aby vyvolalo v duši mocné vzrušení radosti a utišovalo ji z duchovního hladu. Ať hledáte jakkoliv, nenaleznete tu ničeho, co by bylo s to nahradit vám vaše vlastní myšlenky, jež jste byl povinen v sobě a ze sebe vyvolat. Zde je povinností myslet, řeč-

nete si, uzříte-li vážnost, prostotu místnosti. Není tu místa pro sebeklam. Kdyby zde bylo mnoho nádhery, nerodily by se tu myšlenky přísně pravdivé, neúchylně přímé.

Ale tak zcela bez prostředků k inspiraci ta místnost přece není. Na pažení knihovny po všech třech stranách rozloženy jsou obrázky. V bohatých rámcích? Prvotřídní mistrí? Kuriosity umělecké? Staré vzácné rytiny? Drahé antiky? Ne, nikoli. Prosté fotografie, a ještě k tomu nezarámované. Jsou tak přece jen jaksi životnější, jako by to bylo včera, co jsme je vyňali z lázně. Zde, docela blízko pracovního stolku, jsou ti, kteří pro osobní život presidenta nejvíce znamenají: zemřelá jeho paní v několika podobách — věrná trpitelka — spolupracovnice — musí být pracovnímu stolku nejbliže, a je i na něm. A pak dcery a synové presidentovi, vnučky, a mezi nimi i jiné drobnůstky, srdci jeho blízké: fotografie jeho s hradní stráží, s vybranými hochy jako jedle, s četníky v Topolčiankách. O něco dále, na dohled od stolku, je větší fotografie ministerského předsedy Švehly, předsedy parlamentu Tomáška, jakési venkovské stařenky, snad z rodného kraje, fotografie profesora římského práva Heyrovského, Denise, Pelléa, Gogola, a na straně místnosti, která zaujata je ruskou literaturou, vyskytuje se čtyřikrát Tolstoj — ze všech slavných mužů nejčastěji.

Sám ráz pracovního pana presidenta nemůže nechati nikoho na omylu, do kterého řádu tvůrčích duchů patří ten, kdo zde pracuje. Aby pravda tohoto pozorování byla ještě více ověřena, postavil si Masaryk do své presidentské pracovny svůj chudý, malý stůl profesorský, který nese zřejmé známky stáří, ale s těmi prkennými, věkem zašlými „holubníčky“, malými regály pro archiv, svědčí o onom krásném konservativismu lásky k věcem, jimž jako bychom byli dlužni mnoho vděčnosti za to, co jsme v strádání a usilovném snažení v jejich přítomnosti dosahovali a vytvořili. Ba, i ten nový, dlouhý a široký, již presidentský pracovní stůl formou (empirový), barvou (černý, zelený potah) i s novými, ale také nenatřenými „holubníčky“ nad sebou, nechce se zpronevěřiti stolku profesorskému.

Do knihovny u stěn dal si vybrati p. president to nejdůležitější ze své knihovny, co k práci, kterou právě koná, potřebuje. Jen zběžný pohled na titulky a můžete se již dohadovat, co právě píše nebo o čem chce psát. Nyní dopisuje „Paměti“. Shromáždil k nim velmi mnoho materiálu, vyložil v nich své náboženské, sociální, politické kredo. Nebude to tedy lehká kniha;

uzavření všeho dosavadního díla nemůže býti jiné než klas nejplnější a nejryzejší. Po nich hodlá p. president přepracovati „Konkrétnou logiku“ a pak dojde i na přepracování „Sociální otázky“ — k útěše všech, kteří starého díla nemají a nového soustavného a úplného vyslovení Masarykových názorů sociálních postrádají. Když p. president jednou probíral MacDonaldu pietní knihu o pí MacDonaldové, pojal úmysl napsati i o své ženě, spolupracovníci a trpitelce, vzpomínky.

Knihovna pana presidenta čítá asi 25.000 svazků. Nalezli bychom zde mnoho vzácných exemplářů, mnoho knih, plných okrajových poznámek presidentových. Bohatství její je zvláště známo exulantským učencům ruským, kteří našli v ní mnoho, čeho v cizině k studiu postrádali. Rusko je v jeho knihovně uzavřeným dílem pro sebe.

JEDEN DEN S PANEM PRESIDENTEM REPUBLIKY T. G. MASARYKEM

President se probouzí po nerušeném spánku každý den k 7. hodině ranní. Po koupeli dochází do salonku, kde ho očekává lékař. Pan president jej úsměvem ujišťuje, že se mu spalo dobře a že se cítí zdravý. Pak zasedne ke čtení novin: Říká, že se noviny musí umět číst, on že se to naučil dokonale, takže stačí přečísti všechny hlavní časopisy. Mezi deníky, jež pan president pravidelně čte, nesmí chyběti „Nová doba“. Potom po 8. hodině ranní je snídaně ve společnosti rodiny. Při ní obyčejně pan president živě komentuje události zaznamenané v tisku. V 9. hodin odchází pan president do svých úřadoven. Tam přichází k němu jeho osobní tajemník dr. Schenk, který přináší běžné referáty centrálních státních úřadů a přijímá dispošice o vyřízení korespondence a přání. Pan president potom úřaduje nepřetržitě do 12 hodin v poledne. Během této doby přicházejí k němu také referenti kabinetní kanceláře, kteří mu referují o důležitých státních záležitostech. Před obědem uvítá pan president některého svého hosta. Každý téměř den přichází některý, obyčejně je to presidentův známý z ciziny, nebo vynikající přítel našeho národa ze zahraničí, který žádá, aby mohl poznati představitele našeho státu. Ještě před 1. hodinou odpolední podáván jest oběd v kruhu rodiny, případně i hosta. Oběd jest upraven podle pokynu lékaře a jest

jednoduchý, ale vydatný. Při černé kávě setrvává pan prezident ve své společnosti až do 3 hodin odpoledne v živém rozhovoru. Potom odchází k projížďce na koni. Vyšvihne se do sedla bez cizí pomoci a vyjíždí dosti daleko do okolí. Nejraději jezdí do hornických obcí a velmi často jede s ním jen jeden legionář. Vyjíždka koňmo — která mu skýtá nezbytný pohyb místo jiného cvičení, trvá obvykle dvě hodiny. Pan prezident nikdy předem neřekne, kam pojedě, a pro návrat jsou mu směrodatné hodinky: když uplyne hodina jízdy, dá koni uzdu znamení a odpočine si pouhým seděním v sedle. Zpáteční cestu domů podnikne opět v sedle klusajícího koně. V 5 hodin odpoledne uchýlí se vždy do své pracovny, v níž má jedinečnou knihovnu. Nyní pan prezident pracuje o nové knize, která bude vyvrcholením jeho vědecké činnosti. Kniha tato, která vyjde příští rok (má název „Konkrétní logika“), řeší filozofické problémy, bude obsáhlým spisem. Rukopisy pana prezidenta jsou přepisovány na stroji a on sám kontroluje správnost převodu. Kabinetní kancelář se snaží zachovati všechny rukopisy p. prezidenta. K večeri o 7. hodině večerní přichází pan prezident, když si přečetl předtím několik stránek některé nové knihy z oboru krásné literatury. V těchto dnech dočetl nedávno vydanou knihu říšskoněmeckého spisovatele Renná „Válka“. Kniha ta jej velmi zaujala. Když se skončí večere, věnuje se pan prezident společnosti, kterou na několik hodin pozve k pobesedování. Má rád rozhovory živé, zajímá se o drobné a všední události, sám vypravuje a diskutuje. Někdy naslouchá radiorozhlasu a dvakrát týdně nechává si promítnouti nové filmy. Jsou to jednak filmy vědecké, průmyslové, zemědělské, krajiny a města, různá zařízení, události (t. zv. žurnály) a také filmy celovečerní, některé přední produkce zahraniční a i výroby domácí. V 10 hodin odchází pan prezident do své ložnice. V tom je velmi přesný. Když „padne“ 10 hodin na jeho hodinkách, vstane a s přáním „Dobrou noc“ odchází ze společnosti. Na loži si pan prezident přečte dvě tři stránky z knihy básní nebo povídek, načež zhasí světla a brzo spí.

Takový jest jeden z běžných dnů života našeho prezidenta. Kež by dlouho zůstal tak zdravý a svěží, jako je v těchto dnech, kdy vyvrcholuje jeho životní dílo věnované vědě, lidu, bojům za pravdu, osvobození státu a upevnění republiky.

(„Nová doba,“ Plzeň)

TEČE VODA, TEČE . . .

V létě roku 1913 zotavoval se prof. Masaryk na Capri. V tu dobu žil tam také Maxim Gorkij. Přirozeně stýkali se mnoho a rokovali o Rusku, o literatuře, o Dostojevském atd.

Maxim Gorkij uspořádal jednou ve své vile večírek ve prospěch ruských revolucionářů, kteří žili ve Švýcarsku. Tento večírek stal se — pěveckým zápasem. Zpěváci několika národů pěli své národní písně. Náhodou také několik moravských učitelů ze slavného Pěveckého sdružení. Když tito naši lidé zapívali:

Teče voda, teče
pres velecký majír,
komu si ma něhál,
starodávny frajír?

Maxim Gorkij se při jejich písni rozplakal. Unesla ho, byl hluboce dojat. Naši moravští pěvci dostali první cenu mezi národy. A Gorkij se zaříkal, že přijede do Čech a na Moravu, aby slyšel Pěvecké sdružení a vůbec aby poznal naši literaturu. Ta písnička mu udělala. Jednal potom s profesorem Morkovinem, že vydá v Rusku anthologii z české literatury, a já jsem byl vyzván, abych ji skládal.

Naše strana pokroková měla po prázdninách v Praze sjezd důvěrníků. Když jsme se po sjezdu někteří zastavili v kavárně Edisonce na Příkopěch, už pozdě v noci, prof. Masaryk si náhle na něco vzpomněl:

— Dr. Herbene, znáte tu slovenskou píseň „Teče voda, teče . . .“?

— Zním.

— Jakkpak jsou ta slova?

Místo odpovědi začal jsem písničku zpívat přidušeným hlasem a někteří z přítomných Moravanů přizvukovali. Zdá se mi, že prof. Masaryk si text zapsal do své proslulé šrajtofle. Z tohoto kavárenského kroužku se nějak rozneslo, že „Teče voda, teče . . .“ je oblíbená a zamilovaná píseň pana prezidenta Masaryka, a ona nyní hlaholí po celé republice. Pohříchu s textem poněkud znešvařeným, což mi často radost z té písně kalívá.

Dr. Jan Herben

PRESIDENT V HODONÍNĚ 18. ZÁŘÍ 1921

V polovině září 1921 navštívil prezident Masaryk svou rodinou zemi jihomoravskou. 18. září 1921 projížděl svým rodným městem. Špisovatel Karel Juda uveřejnil o této cestě dopis, který obdržel a jenž měl toto znění:

Milý příteli,

dnes viděl Hodonín svého presidenta plakat a jeho slzy se vrývají ještě tuto chvíli tak mocně do mé duše, že Vám o tom píši. Pan president na cestě do Břeclavi měl minouti Hodonín. Proto v poslední chvíli obrátili jsme se do Prahy s prosbou, aby aspoň na několik minut v Hodoníně se zastavil a přijal hořď dětí. Odpověď došla, že vlak pojedě hodonínským nádražím velice mírným tempem, ale že se nezastaví. Vystrojili jsme nádraží, postavili školní děti dopředu, mezi nimi skupinu maličkých v krojích slovenských, našich; byly to zcela malé děti s kytíčkami a květinovými košíčky v rukou. A tyto malé děti dojaly pana presidenta tou měrou, že kázal zastaviti, vystoupil z vozu a šel podle vlaku zpátky až k oné skupině maličkých, polaskal je, vzal od nich kytici i květinový košíček a vrátil se zase do vozu.

A když se obrátil k oknu, viděli jsme, že náš *president pláče*. Plakali jsme s ním, muži, ženy, a bolest svírala naši hrud i naše hrdla a dusila naše pozdravy.

A nyní večer, když píšu tyto řádky, svírá se mi znova hrud a slzy se derou znova do očí. Neplakal jsem, jak o pohřbu svých rodičů, ale dnes se za slzy nestydím. Milý příteli, my nejsme hodni tohoto velkého muže s duší andělskou, my hodonínští teprve ne! Kdo odpoví z těchto slz presidentových? Místo slz radosti slzy trpkosti a zklamání! A při nich láska, která tak ráda a ochotně odpouští a zapomíná...

Zažil jsem den, jakých v životě mám málo, a poněvadž znám Vás a Vy znáte nás, sděluji s Vámi svůj dnešní dojem. Srdečně Vás pozdravuje Vás

—II.

VOJTA BENEŠ O PRESIDENTOVI

Na manifestaci legionářů a obou stran socialistických na Hradě dne 27. května 1927 pravil posl. Vojta Beneš:

„Dnes o 12. hodině zvolil parlament Čs. republiky po třetí T. G. Masaryka presidentem republiky. A nyní o 6. hodině

večerní přišel lid, aby svému presidentovi řekl, že on už dávno, dávno v dobách těžkého utrpení zvolil ho svým presidentem a nastolil ho ve svém srdci, odkud ho žádná síla již nevyrve, žádná nenávisť na něho nedosáhne.

My, malý český lid, národ, byli jsme s Masarykem, když prchal do ciziny, byli jsme s ním, když v Ženevě roztrhal pouta, která národ vázala k Rakousku, byli jsme s ním v bouři těžkých dnů, trpěli jsme s ním a jeho legiemi, když se probíjeli Rusí i Sibiří, nebylo dne, nebylo hodiny, kterou by mu národ, ten věrný národ nezasvětil.

Kdysi, bylo to v r. 1916, vzkázal nám Masaryk do Ameriky:

„*Nepsal jsem pennsylvanským horníkům, nebudu psát ani chicagským boháčům.*“

A vidíte, ani nám ten Masaryk dnes nepsal, a přece jsme za ním přišli. Neboť o něm i o nás platí slova Ruth, která v překrásném biblickém příběhu za nás za všechny řekla:

„*Kam ty půjdeš, my budeme s Tebou, a kde Ty přebývatí budeš, i my přebývatí budeme s Tebou.*“

A tak jsme mu sem přišli říci, že v něm mluví národ svým srdcem i rozumem a k němu jím promluvila naše vděčnost v díle Osvobození.

Masaryku, my, malí věrní čeští lidé, jdeme s Tebou, protože Tys byl a Tys zůstal s námi. Věrnost za věrnost! Presidentu Masarykovi, republice: Zdar!“

MASARYKOVY SPISY

- O Schopenhauerově pessimismu (1875).
Die Wesen der Seele bei Plato. Eine kritische Studie vom empirischen Standpunkte (1876).
Theorie a praxis (1876).
Plato jako vlastenec (1876).
O pokroku, vývoji a osvětě (1876).
Zákony osvěty a budoucnost Slovanstva (1877).
Prinzipien der Soziologie (1877).
Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Civilisation (1881).
Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. (Český překlad 1904).
Eine Untersuchung über die Prinzipien der Moral (1883).
Statistika a sociologie.
O vychování jako vědě.
O hypnotismu (1880).
Počet pravděpodobnosti a Humeova skepse (1883. Též něm.).
Blaise Pascal, jeho život a filosofie (1883).
Theorie dějin podle zásad T. H. Bucklea (1884).
O studiu děl básnických (1884, 1924²).
Základové konkrétní logiky. Třídění a soustava věd (1885 — něm. vydání opravené a přehl. — 1885).
Spor o Kanta (1885, 1924²).
Příspěvky k estetickému rozboru... (vyšlo samostatně jako II. část knihy o studiu děl básnických 1886).
Náčrt sociologického rozboru (1886).
Literární kritiky (Vrchlický, Sládek, Čech, Čenkov, Klášterský, Herben, Tolstoj, Dostojevský).
Recenze výtvarnické (Schwaiger, Chittussi).
Několik myšlenek o úkolech českého studentstva (1889).
Slovanské studie (Slavjanofilství I. V. Kirějevského) (1885).
Sociální otázka (1897).
Jak pracovat? (1897—98. — 1927²).
O národech jako úvod do filosofie dějin (1898).
Sociologické učení o státě (1898—1899).
Serie článků (universitních přednášek).
Člověk a příroda (1890).
J. A. Komenský (1892, 1920²).

- O Kolárovi (1893).
Recenze (Tolstoj, Dostojevský, Herben) — (1893).
Slovanské studie (II.).
Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození (1895, 1908², 1904³).
Naše nynější krise (1895).
Pád strany staročeské a počátkové směru nových (1895).
Jan Hus. Naše obrození a naše reformace (1895—96, 1903²).
Karel Havlíček. Snahy a tužby politického probuzení. (1896, 1904², 1920³).
Palackého idea národa českého (Fr. Palacký's Idee des böhmischen Volkes) — (1898, č. 1912, 1926²).
Hus českému studentstvu (1899, 1919²).
O nynější evoluční filosofii (1896).
Jak se staví v nynější době socialisté k etice (1896).
Studie o Zolovi.
Moderní člověk a náboženství (1897—1898).
Vývoj evropských společností v XIX. století (1899).
Dělnická akademie — dělnickou org. kulturní (1897).
O vědecké a filosofické krisi současného marxismu (1898).
Otázka sociální. Základy marxismu, sociologické a filosofické (1898, též něm.).
Mnohoženství a jednoženství (1899).
Žena u Ježíše a Pavla (1910).
O ženě (1929).
Osm hodin práce (1900, 1905²).
O oprávněnosti a prospěšnosti osmihodinové práce (1900, 1905, 1920).
Augustin Smetana a jeho filosofie sociální (1901).
Ideály humanitní (1901, 1919²; 1920³, 1927⁴).
Vývoj novodobého uč. soc. (1907).
Nutnost revidovati proces polenský (1899 — zabaveno).
Význam procesu polenského pro pověru rituelní (1900, č. a něm.).
O pověře rituelní (1900).
Právo přirozené a historické (1900).
Cyklus pedagogických přednášek (1899—1900).
Hospodářský a sociální význam vzdělání (1900).
Rukověť sociologie. Podstata a metoda (1900—1901).
Naše politická situace (1901).
Desorganisace mladočeské strany (1903).

Politická situace (1906).
O klerikalismu a socialismu.
Dějiny ruské filosofie.
Los von Rom! (angl. 1902).
O svobodě náboženské a volnosti přesvědčení (1904).
Co náboženství je a co není (1904).
V boji o náboženství (1904).
Zrcadlo katechetů (1906).
Intelligence a náboženství (1906, 1907^a).
O alkoholismu (1905—1908).
Národnostní filosofie z doby nejnovější (1905).
Americké přednášky (1907, 1922^a).
Za svobodu svědomí a učení (1908).
Student a politika (1909, 1923^a).
Přechod ze střední školy na školu vysokou (1913, 1919^a).
Der Agrarer Hochverratsprozess und die Annexion von Bosnien und Herzegowina (1909).
Vasić — Forgách — Aehrenthal, Einiges Material z. Charakteristik unserer Diplomatie (1910, něm. a srbsky).
Přehled nejnovější filosofie náboženství (1905).
O ethice a alkoholismu (1912).
Politika vědou a uměním (1906).
Úvodní řeč v parlamentě (1907).
Freie wissenschaftliche und kirchlich gebundene Weltanschauung und Lebensauffassung (1908).
Věda a církev (1908).
Tak zvaný velezrádný proces v Záhřebě (1909).
Rakouská zahraniční politika a diplomacie (1911).
Demokratismus v politice (1912).
Nesnáze demokracie (1913).
Russland und Europa, Studie über die geistigen Strömungen in Russland (1913, česky 1919—1921).
Válka (1914).
Válka a hospodářství: hospodářský boj Anglie a Německa (1914).
Budoucí Čechy (1919).
Slované ve světě (Svět a Slované) — (fr. a angl. 1916, č. 1919).
Řeči (1918—1919).
Nová Evropa (1917 — angl. a francouzsky 1918).
Problém malých národů a evropská krise (angl. 1915, něm. 1922, česky 1926).

Spomienky (1917).
Slované po válce (1923).
Les Slaves après la guerre (1923).
Sloviane po wojnie (1924).
Slowienje po wojnie (1923).
The Slavs after the War (1922).
O bolševictví (1921).
Světová revoluce za války a ve válce 1914—1918 (č. 1925, současně něm., maď., angl., rusky).

Četné práce otiskl v „Athenaeu“, které založil, v Laichtrově „Nové době“, v „Čase“, ve vídeňské „Zeit“, v „Čs. samostatnosti“ a j. Článků od T. G. Masaryka jest ohromné množství, že by vyplnilo celou novou řadu knižních svazků.

OBSAH

PŘEDMLUVA.....	7
ÚVOD	9
MASARYKŮV ŽIVOT	15
Masarykova rodina	15
Masarykův boj o život	23
Masaryk a sociální demokracie	33
Masaryk o náboženství	44
Masaryk na českou universitu	55
Masaryk ve světové válce	70
Masaryk v Rusku	77
Masaryk v Americe	86
T. G. Masaryk v Praze	96
Masaryk prezidentem republiky	105
MASARYKOVA SLOVA	109
MASARYK O DĚLNICTVU A SOCIALISMU	111
Masaryk o svém dětství	111
Masaryk před kladenskými horníky	113
Masaryk o Ježíšovi-socialistovi a socialismu	115
Masaryk o prvních květech:	
1893	124
1898	125
Masaryk pro Dělnickou akademii	126
Masaryk o sociální demokracii	128
Masaryk o Engelsovi	131
Masaryk o Lipanech	132
Masaryk pro rovnost žen	133
Masaryk o moderní sebevražednosti	137
MASARYK O NÁBOŽENSTVÍ A CÍRKVÍCH	140
Masaryk pro náboženství	140
Masaryk o Husovi	141
Masaryk v královéhradeckém Adalbertinu	142
Masaryk o Ježíšovi	156
MASARYK PRO MRAVNÍ OBRODU	157
Masaryk proti pověře	157
Masaryk pro pohlavní čistotu	158
Masaryk o žurnalistu	160
Masaryk proti alkoholismu	160
T. G. Masaryk — dr. Riegrovi	161
MASARYK O NÁRODU A VLASTENECTVÍ	165
Masaryk o české otázce	165
Masaryk o vlastenectví	165
Masaryk o zrádcování	167

Masaryk proti zrádcování sociální demokracie	168
Masaryk o obrození českého národa	169
Masaryk o Karlu Havlíčkovi	172
Masaryk proti staré „francouzské“ politice	175
Masaryk o poslancích	176
MASARYK O REVOLUCI	178
Masaryk pro reformu praci	178
MASARYK O RUSKU	182
Masaryk o rozdvojení Ruska	182
Masaryk o ruském nevolnictví	183
Masaryk o průmyslu v Rusku	185
Masaryk o ruské revoluci 1905	186
Masaryk o socialistických stranách na Rusi	186
Masaryk o bílém teroru na Rusi 1905	187
MASARYK O RAKOUSKU	193
Masarykův velezrádný proces v Rakousku	193
Masaryk velezrádce	196
Velezrádné hnutí české v Rusku	204
České velezrádné hnutí ve Francii	205
České hnutí velezrádné v Anglii	210
České velezrádné hnutí v Americe	211
České velezrádné hnutí ve Švýcarsku	215
Velezrádná činnost Masarykova	216
MASARYK VE SVĚTOVÉ VÁLCE	225
Masaryk o problému malých národů	225
Masaryk o Čechách a Slovácích	228
Masaryk v Petrohradě	229
Masaryk mezi československým vojskem	237
Masarykova „Řeč k Čechoslovákům“	239
Masaryk při odjezdu z Ruska	245
Přísaha revolučního vojska československého za hranicemi	246
WASHINGTONSKÁ DEKLARACE	248
Masarykovo „Prohlášení nezávislosti československého národa ze dne 18. října 1918“	248
MASARYK VE SVĚ „SVĚTOVÉ REVOLUCI“	253
O revoluci domácí	253
O 28. říjnu	253
MASARYK JAKO PRESIDENT	254
<i>O dělnictvu a socialismu</i>	254
K horníkům na Březových Horách	254
Dělnickým tělocvičným jednotám	258
Ve Škodových závodech a v „Pekle“	258
Dělnictvu v Hradci Králové	260
Tusarovi	261
O rudo-zelené koalici	261
Masaryk o svém levičáctví	262

Deputaci socialistického dělnictva, legionářů a pokrokových korporací dne 27. října 1928 na Hradě	263
Legionářům	263
<i>O socialisaci</i>	265
Úkol těžký a odpovědný	265
O hnutí odborovém a družstevním	267
<i>O legiích a českých bolševicích v Rusku</i>	268
<i>O revoluci, demokracii a republice</i>	271
Revoluce demokratická	271
Doopravdy — až do těch hrdel a statků	271
Tak čestná revoluce	272
Nikdy jsem s nikým nejednal o žádné dynastii	272
Pravá demokracie je v začátcích	273
Demokratická republika — bratrstvím	274
Stát národní a sociální spravedlnosti	274
Stát potřebuje práce tvůrčí	274
Všichni se musíme spojit	275
Demokracie v politice zahraniční	275
Pro politiku světovou	275
Obstáli jsme v zkoušce desíti let	276
Pro republiku demokratickou	277
Máme zemi bohatou a krásnou	277
O nejlepší řád světa	277
Světová válka novou dobou lidskosti	278
Orlové much nevidí — jen netopyři	278
Kdo přiložil ruku svou na pluh, nechť neohlží se nazpět	279
<i>O republikánské armádě</i>	279
President o československém vojsku	279
Masaryk o důstojnících	282
O Zborovu	283
<i>O odluce církve od státu</i>	285
President arcibiskupovi	285
<i>O Slovensku</i>	286
Tři tisíce nových slovenských škol	286
O t. zv. pittsburské dohodě	287
<i>Různé projevy</i>	288
O t. zv. hradní politice	288
O 28. říjnu	290
O lidském štěstí	290
PROJEVY O T. G. MASARYKOVI	291
„Arbeiter-Zeitung“ o Masarykovi	291
Vandervelde o Masarykovi	293
Chorvatský poslanec o Masarykovi	295
Tomáš G. Masaryk v Londýně	295
<i>V ohni války a revoluce</i>	298
T. G. Masaryk v práci za národu vec pod obstreloom u pušiek a diel	299

Masaryk roku 1917 v Moskvě	300
T. G. Masaryk u I. pluku Mistra Jana Husi na Ukrajině v roce 1917	303
V prezidentově pracovně	305
Jeden den s panem prezidentem republiky T. G. Masarykem	307
Teče voda, teče	309
Prezident v Hodoníně 18. září 1921	310
Vojta Beneš o prezidentovi	310
MASARYKOVY SPISY	312

SEZNAM VYOBRAZENÍ

T. G. Masaryk	4
Terezie Masaryková, matka prezidentova	32
Josef Masaryk, otec presidentův	32
Křestní list presidenta Masaryka	33
Rodný dům TGM v Hodoníně	48
Dům v Čejkovicích, v němž Masarykovi bydleli v letech 1856—58	48
T. G. Masaryk, student	49
Profesor Masaryk v r. 1892	64
T. G. Masaryk v r. 1876 (v době, kdy se seznámil se svou budoucí ženou Charley Garriguovou)	64
Charley Garriguová v době seznámení s T. G. Masarykem	65
Profesor Masaryk se svou rodinou	96
Profesor Masaryk s chotí r. 1905	96
Profesor Masaryk na voličských schůzích	97
Z dopisu TGM Vojtovi Benešovi do Ameriky roku 1915	97
Profesor Masaryk ve skupině ruských Čechů a zajatců v Moskvě	112
T. G. Masaryk v Hodoníně r. 1910	112
T. G. Masaryk v New Yorku r. 1918	113
Profesor Masaryk beseduje s ruským spisovatelem Maximem Gorkým na Capri v r. 1913	144
Návštěva presidenta TGM u čs. brigády v Darney ve Francii 8. prosince 1918	145
Příjezd presidentův do Prahy 21. prosince 1918	145
Paní Charlotta G. Masaryková s dcerou Olgou roku 1913	160
TGM, Washington r. 1918	161
Paní Charlotta G. Masaryková r. 1918	161
Filadelfie — Spojené státy — 26. října 1918. Prohlášení samostatnosti Československé republiky profesorem Masarykem	192
T. G. Masaryk s dcerou Alicí, synem Janem a spisovatelem Karlem Čapkem v Bystřici roku 1931	193
Prezident Masaryk na návštěvě v Jedličkově ústavu	193
Hodonín — 18. června 1924. Prezident se ve svém rodném městě setkává se svými spolužáky	208
Prezident Masaryk, uctíván po staročeském způsobu chlebem	208
T. G. Masaryk hovoří se ženami ze Skýcova	209
T. G. Masaryk v rozmluvě s kameníky ze Skýcova	209
S dr. E. Benešem, tehdejším ministrem zahraničí, při odhalování Denisova pomníku na Malostranském náměstí r. 1927	224
TGM na legionářském táboru r. 1925	225
Prezident Masaryk s dr. Frant. Soukupem, předsedou senátu	225
Prezident Masaryk na Václavském náměstí při vojenské přehlídce	240
Bronzová busta T. G. Masaryka od Heleny Železné	241
TGM	256
Na zámku v Topolčiankách	256
Na cestě ke sněmovně s kancléřem JUDr. Přemyslem Šámalem 28. října 1928	257

TGM ve své knihovně	257
TGM	272
Na zahradě v Topolčiankách	273
Se synem Janem	288
Na lánském zámku (z posledních snímků)	288
TGM se svými vnuky	289
Se svými vnuky na zahradě v Lánech	289
T. G. Masaryk	304
TGM ve společnosti českých spisovatelů r. 1928	305

DR FRANT. SOUKUP

T. G. MASARYK

POLITICKÝ PRŮKOPNÍK, SOCIÁLNÍ
 REFORMÁTOR A PRESIDENT STÁTU

Vydalo roku 1947 k 7. březnu Dělnické
 nakladatelství v Praze II, Hybernská ul. 7,
 za redakce Dr Radima N. Foustky, s obálkou
 od L. Sváška. IV. vydání v nákladu 5.500
 výtisků s 53 obraz. přílohami vytiskl „Cíl“
 v Praze II písmem cicero Baskerville.
 Cena 120 Kčs, váz. 150 Kčs.

*Fotografie k reprodukci obrázků laskavě zapůjčily: Ústav Tomáše
 Garrigua Masaryka, paní Olga Scheinpflugová, Vojenský historický
 ústav (fotoskupina), ČTK, fotozávody: Illek a Paul, Dítě.
 Na obálce reprodukce Masarykovy bronzové busty od Heleny Železné.*

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 0 0 9 9 2

24. 10. 1994. 12